

INTERNACIONALNI UNIVERZITET U NOVOM PAZARU
DEPARTMAN ZA PRAVNE NAUKE

Jasmina Nikšić

BRAČNI UGOVOR KAO INSTRUMENT PREDUPREĐIVANJA
IMOVINSKIH SPOROVA IZMEĐU SUPRUŽNIKA SA POSEBNIM
OSVRTOM NA PRAVNI SISTEM R. SRBIJE

(Doktorska disertacija)

Mentor: prof. dr. Suad Hamzabegović

Novi Pazar, jun 2021. god.

INTERNACIONALNI UNIVERZITET U NOVOM PAZARU

DEPARTMAN ZA PRAVNE NAUKE

**BRAČNI UGOVOR KAO INSTRUMENT PREDUPREĐIVANJA
IMOVINSKIH SPOROVA IZMEĐU SUPRUŽNIKA SA POSEBNIM
OSVRTOM NA PRAVNI SISTEM R. SRBIJE**

(doktorska disertacija)

msc Jasmina Nikšić

Novi Pazar, jun 2021. god.

INTERNATIONAL UNIVERSITY OF NOVI PAZAR

DEPARTMENT OF LAW

**NUPTIAL AGREEMENT AS AN INSTRUMENT FOR PREVENTING
PROPERTY DISPUTES BETWEEN SPOUSES WITH SPECIAL REFERENCE
TO THE LEGAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA**

Doctoral Disertation

Novi Pazar, jun 2021.

Clara pacta, boni amici.

Čist račun, duga ljubav.

Latinska izreka

SADRŽAJ

1. DIO	1
1.1. UVODNA RAZMATRANJA	1
1.2. PREDMET RADA.....	2
1.3. CILJEVI RADA	3
1.4. HIPOTEZE	3
1.5. METODOLOGIJA RADA.....	4
1.6. STRUKTURA DOKTORSKE DISERTACIJE.....	4
2. UGOVOR KAO OBLIGACIONI ODNOS	7
2.1. POJAM UGOVORA	7
2.2. SLOBODA UGOVARANJA KAO PRINCIP OBLIGACIONOG PRAVA.....	8
2.3. USLOVI ZA ZAKLJUČENJE UGOVORA.....	9
2.3.1. <i>Opšti uslovi za zaključenje ugovora</i>	9
2.3.2. <i>Posebni uslovi za zaključenje ugovora</i>	11
2.3.2.1. Vrste formi	12
2.4. VRSTE OBLIGACIONIH UGOVORA.....	13
2.5. TUMAČENJE UGOVORA	16
2.6. DEJSTVA UGOVORA.....	18
2.6.1. <i>Opšta dejstva ugovora</i>	19
2.6.2. <i>Posebna dejstva dvostranih ugovora</i>	20
2.6.2.1. Prigovor neispunjenog ugovora	20
2.6.2.2. Garancija za pravna i materijalna svojstva stvari	20
2.6.2.3. Prekomjerno oštećenje	21
2.6.2.4. Nemogućnost ispunjenja obaveze.....	22
2.6.2.5. Promijenjene okolnosti	22
2.7. PRESTANAK UGOVORA	23
2.7.1. <i>Raskidanje ugovora</i>	23
2.7.1.1. Sporazumni raskid ugovora	23
2.7.1.2. Jednostrani raskid ugovora	24
2.7.2. <i>Poništenje ugovora</i>	25
2.7.2.1. Ništavost ugovora	25
2.7.2.2. Rušljivost ugovora	26

2.7.3. Slučajna nemogućnost ispunjenja obaveze.....	27
2.7.4. Protok vremena i otkaz ugovora	27
2.7.5. Smrt ugovorne strane.....	28
3. SKLAPANJE IMOVINSKIH UGOVORA IZMEĐU SUPRUŽNIKA	29
3.1. UGOVOR O UPRAVLJANJU I RASPOLAGANJU ZAJEDNIČKOM IMOVINOM	30
3.2. UGOVOR O POKLONU.....	31
3.3. UGOVOR O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU	32
3.4. UGOVOR O RADU.....	33
4. IMOVINSKI REŽIMI U BRAKU	35
4.1. ZAKONSKI IMOVINSKI REŽIM.....	35
4.2. UGOVORNI REŽIM.....	36
4.3. IMOVINSKI REŽIMI U R. SRBIJI.....	37
4.3.1. Zakonski imovinski režim.....	38
4.3.1.1. Zajednička imovina supružnika	38
4.3.1.2. Upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom	39
4.3.1.3. Dioba zajedničke imovine.....	40
4.3.1.3.1. Sporazumna dioba zajedničke imovine	41
4.3.1.3.2. Sudska dioba zajedničke imovine.....	41
4.3.1.4. Odgovornost za obaveze u sistemu zajedničke imovine.....	43
4.3.1.5. Posebna imovina supružnika.....	43
4.3.2. Ugovorni imovinski režim.....	44
5. BRAČNI UGOVOR.....	45
5.1. HISTORIJAT BRAČNOG UGOVORA	45
5.1.1. Rimsko pravo	45
5.1.2. XIX i XX vijek.....	48
5.1.3. Historijat bračnog ugovora u domaćem pravu.....	49
5.2. POJAM I PRAVNA PRIRODA BRAČNOG UGOVORA PREMA PORODIČNOM ZAKONU R. SRBIJE	53
5.3. UGOVORNE STRANE KOD BRAČNOG UGOVORA.....	56
5.4. PREDMET BRAČNOG UGOVORA.....	57
5.5. USLOVI ZA ZAKLJUČENJE BRAČNOG UGOVORA	61
5.5.1. Opšti uslovi za zaključenje bračnog ugovora	61

5.3.1.1. Sposobnost za zaključenje bračnog ugovora	61
5.3.1.2. Saglasnost volja ugovornih strana	62
5.3.1.3. Uslovi u vezi sa predmetom i osnovom bračnog ugovora	63
5.5.2. <i>Formalni uslovi za zaključenje ugovora</i>	64
5.3.1.4. Značaj i funkcija forme kod bračnog ugovora	68
5.6. PRESTANAK BRAČNOG UGOVORA	70
5.6.1. <i>Raskidanje bračnog ugovora</i>	71
5.6.2. <i>Poništenje bračnog ugovora</i>	72
5.3.1.5. Ništavost bračnog ugovora	72
5.3.1.6. Rušljivost bračnog ugovora	73
5.6.3. <i>Smrt kao uzrok prestanka bračnog ugovora</i>	73
5.7. BRAČNI UGOVOR PREMA NACRTU GRAĐANSKOG ZAKONIKA R. SRBIJE	74
5.8. REGISTAR BRAČNIH UGOVORA – MOGUĆNOST UVOĐENJA	78
5.9. MJERODAVNO PRAVO ZA BRAČNE UGOVORE	81
5.10. REGULATIVA EU U POGLEDU BRAČNIH UGOVORA	86
6. UPOREDNOPRAVNA ANALIZA BRAČNOG UGOVORA	91
6.1. ITALIJANSKO PRAVO	92
6.2. NJEMAČKO PRAVO	95
6.3. RUSKO PRAVO	97
6.4. AUSTRIJSKO PRAVO	98
6.5. ŠVICARSKO PRAVO	101
6.6. FRANCUSKO PRAVO	104
6.7. BRITANSKO PRAVO	108
6.8. GRČKO PRAVO	109
6.9. MAĐARSKO PRAVO	110
6.10. ŠVEDSKO PRAVO	111
6.11. PRAVO BOSNE I HERCEGOVINE	112
6.12. PRAVO CRNE GORE	116
6.13. HRVATSKO PRAVO	119
6.14. ŠERIJATSKO PRAVO	123
7. BRAČNI UGOVOR U PRAKSI R. SRBIJE SA POSEBNIM OSVRTOM NA NOVI PAZAR	129
METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	129

7.1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA	129
7.2. PREDMET ISTRAŽIVANJA	129
7.3. CILJ ISTRAŽIVANJA.....	130
7.4. HIPOTETIČKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	130
7.5. KARAKTER I UZORCI ISTRAŽIVANJA	131
7.6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	135
8. ZAKLJUČAK	184
9. LITERATURA.....	188
10. PRILOZI.....	192
10.1. ANKETA	192
10.2. PRIMJERI BRAČNOG UGOVORA	197
10.3. UPIT I ODGOVOR JAVNOBELEŽNIČKE KOMORE SRBIJE.....	207

REZIME

Bračni ugovor kao tekovina savremenog prava uspostavljen je kako bi imovinski odnosi između supružnika ili budućih supružnika bili unaprijed riješeni i postavljeni na zdravim osnovama. Pravno gledano bračni ugovor predstavlja jedan obligacioni odnos sa specifičnim predmetom, stranama, uslovima i dejstvom. Postojanje bračnog ugovora isključuje zakonski imovinski režim.

Regulisanje imovinskih odnosa između supružnika je pitanje „staro” koliko i brak. Imovinski odnosi između supružnika i vanbračnih partnera su regulisani kroz institute miraza i svadbenih poklona djelimično još u rimskom pravu. Tokom devetnaestog stoljeća dolazi do uspostavljanja bračnog ugovora u današnjem obliku. Bračni ugovor kao takav biva neprihvaćen od zemalja u kojima je vladao socijalizam. Međutim, početkom novog društvenog poretka, kada dolazi do tranzicije i transformacije sistema bračni ugovor biva vraćen u pozitivnopravne propise. Upravo prekid kontinuiteta doveo je do toga da ovaj institute biva „zapostavljen” u zemljama u kojima je postojao diskontinuitet.

Pitanje imovine između supružnika različito je regulisano u pojedinim zemljama. Na taj način dolazimo do različitih mogućnosti kada je u pitanju zaključivanje ove vrste ugovora između supružnika, budućih supružnika ili vanbračnih partnera. Činjenica je da veoma mali broj budućih supružnika razmišlja o regulaciji imovinskih odnosa prilikom samog stupanja u brak, te da se to pitanje postavlja samo u slučajevima kada dođe do prestanka braka. Međutim, kada dolazi do prestanka braka, to i nije jedino pitanje. Upravo zbog toga što pitanje imovine nije riješeno prije ono kasnije dovodi do sporova između, sada već, bivših supružnika.

Koliko i u kojoj mjeri zaključenje bračnog ugovora može biti značajno za supružnike zavisi od mnogih faktora i činilaca, prije svega od imovinskog stanja supružnika, ali na to utiču i brojni drugi faktori kao što su kulturološke, ekonomske i opšte društvene prilike.

Bračni ugovor kao institut porodičnog, a u okviru toga bračnog prava, jeste mogućnost koja je na raspolaganju supružnicima ili vanbračnim partnerima kako ne bi postojale nedoumice u pogledu imovine stečene u braku. Koliko je taj način regulacije imovinskih odnosa prihvatljiv za supružnike jeste pitanje na koje se ne može dati generalan odgovor.

Načelno gledano, u partnerskim odnosima u kojima dolazi do sveukupnog preplitanja emocionalnog, ekonomskog, socijalnog, društvenog života partnera veoma je teško uspostaviti režim, bilo zakonski bilo ugovorni, koji će do detalja regulisati imovinu. Bračnim ugovorom se

to pokušava činiti u mjeri u kojoj je moguće kako ne bi, kasnije, među supružnicima, došlo do sporenja u vezi imovinskih prava koja su stečena u braku.

Ključne riječi: bračni ugovor, imovinski odnosi supružnika, zajednička imovina, posebna imovina, imovinskopravni sporovi supružnika, porodično pravo, bračno pravo, ugovori supružnika, obligacioni odnosi.

Naučna oblast: pravna

Uža naučna oblast: građanskopravna

SUMMARY

The nuptial agreement as an attainment of modern law was established in order for the property relations between spouses or future spouses to be resolved in advance and set on a sound basis. Legally speaking, a nuptial agreement is a sort of binding relation with a specific subject, parties, conditions and effect. The existence of a nuptial agreement excludes the legal property regime.

Regulating the property relations between spouses is an issue as "old" as the marriage itself. Property relations between spouses and extramarital partners were partly regulated even in the Roman law through the institutes of dowries and wedding gifts. During the nineteenth century the nuptial agreement was established in its present form. The nuptial agreement as such was not accepted by the countries in which socialism ruled. However, at the beginning of the new social order with the transition and transformation of the system, the nuptial agreement returned within the positive legal regulations. It is the interruption of continuity that has led to this institution being "neglected" in countries where there was a discontinuity.

The issue of the property between spouses is regulated differently in different countries. In this way we arrive at different possibilities when it comes to concluding this type of contract between spouses, future spouses or extramarital partners. The fact is that a very small number of future spouses considers the regulation of property relations during the accession into marriage, and that this issue is raised only in cases when the marriage ends. However, when it comes to divorce, that is not the only issue. Precisely because the issue of property has not been resolved before, it later leads to disputes between, now, the ex-spouses.

How much and to what extent the conclusion of a nuptial agreement can be significant for the spouses depends on many factors and facts, primarily on the financial status of the spouses, but it is also influenced by numerous other factors such as cultural, economic and general social circumstances.

A nuptial agreement as an institute of family law, and within that, the marital law, is an option that is available to spouses or extramarital partners so that there are no doubts regarding the property acquired in marriage. How acceptable this manner of regulating property relations is for the spouses is a question to which no general answer can be given.

In principle, in partnerships in which there is an overall intertwining of emotional, economic, social life of the partners, it is very difficult to establish a regime, either legal or contractual,

which will regulate property in detail. The nuptial agreement tries to do this to the extent possible so that, later on, there would be no dispute between the spouses regarding the property rights acquired in the marriage.

Key words: nuptial agreement, property relations of spouses, joint property, special property, property law disputes of spouses, family law, marriage law, spousal agreement, obligatory relations.

Scientific field: juridical

Sub-scientific field: civil law

1. DIO

1.1. Uvodna razmatranja

Bračni ugovor kao institut porodičnog prava predstavlja ugovor između supružnika ili budućih supružnika koji na taj način regulišu svoje imovinske odnose. Zaključenjem bračnog ugovora isključuje se zakonski imovinski režim između supružnika.

Pitanje bračnog ugovora moramo posmatrati kao pitanje regulacije imovinskih odnosa u braku i pitanje zaključenja obligacionih ugovora između supružnika. Kroz historiju postavljano je pitanje zaključenja obligacionopravnih ugovora i između supružnika u načelu. Upravo iz tih razloga, u doktorskom radu obrađujemo ugovore kao čisto obligacionoprave poslove jer je i bračni ugovor jedna vrsta obligacionopravnog ugovora. Na taj način uviđamo koje su specifičnosti bračnog u odnosu na ostale obligacionopravne ugovore. S obzirom na osporavanja, tokom vremena, zaključenja obligacionopravnih ugovora između supružnika, u određenom dijelu obradili smo i ugovore koje supružnici mogu međusobno zaključiti.

Da bismo posmatrali razvoj ovog instituta morali smo obraditi regulaciju braka, čiji je neodvojivi dio, i regulisanje imovinskih odnosa u braku još iz perioda rimskog prava. Kroz historijat možemo pratiti kako su promjene u pravnim sistemima i opštim društvenim prilikama dovodile do različitog načina regulisanja imovinskih odnosa između supružnika. Svakako, posebna pažnja data je razvoju ovog instituta na našim prostorima.

Egzistiranje bračnog ugovora u pozitivnopravnom sistemu je relativno kratko. Domašaji i dejstva uvođenja ovog instituta se mogu samo nazirati s obzirom na vrijeme uvođenja. Regulativa trenutno važećih imovinskih odnosa, zakonskog i ugovornog režima, zajedničke i posebne imovine, predstavljena je u dijelu kojim obrađujemo pozitivnopravne propise u R. Srbiji. Naime, predstavljeni su svi uslovi zaključenja, dejstva, važenje, domašaji kao i prestanak bračnog ugovora.

Kako bi institute sagledali u svim njegovim varijacijama morali smo uzeti u obzir regulaciju imovinskih odnosa u drugim zemljama i različitim pravnim sistemima, uključujući i anglosaksonski sistem. Na tom pregledu najbolje uočavamo na koji sve način i uz upotrebu kojih instituta se regulišu imovinski odnosi između supružnika, kao i u kojim oblicima se pojavljuje bračni ugovor.

Osim teorijskog dijela, značaj ovog doktorskog rada ogleda se u istraživanju koje se bazira na glavnoj i sporednim hipotezama kojima želimo dokazati da postoji veza između smanjenja broja imovinskih sporova između supružnika i broja zaključenih bračnih ugovora, kao i posebne pretpostavke koje se odnose na to da institut bračni ugovor umnogome zavisi i od drugih faktora i promjena u društvu, jedan od njih jeste npr. položaj žene u društvu koji može biti u vezi sa regulisanjem imovinskih odnosa između supružnika. Tokom istraživanja, neke od hipoteza koje ćemo predstaviti u nastavku su potvrđene i dokazane, dok su neke opovrgnute.

1.2. Predmet rada

Bračni ugovor u R. Srbiji gledano sa aspekta prava je relativno nov institut uveden u pozitivnopravne propise Porodičnim zakonom iz 2005. godine. Tako se R. Srbija svrstala u red zemalja i u potpunosti svoje zakonodavstvo izjednačila sa evropskim zemljama koje su ovaj institut uvrstile u svoja zakonodavstva.

Bračni ugovor spada u red obligacionih ugovora, s tim što je za razliku od ostalih ugovora, kao i brak, prožet emocijama, što mu daje posebnu dimenziju. Bračni ugovor je sredstvo regulisanja imovinskih odnosa bračnih ili predbračnih partnera kojim isključuju zakonski imovinski režim i imovinske odnose u braku regulišu po svojoj slobodnoj volji.

U našem društvu postoje brojne predrasude koje prate bračni ugovor, a jedna od tih je i da je bračni ugovor rezervisan samo za partnere čije se materijalno stanje u bitnoj mjeri razlikuje, te da je zaključivanje ovog ugovora stvar nepovjerenja među supružnicima. Kao institut koji već petnaest godina egzistira u našem pravu možemo reći da on nije u dovoljnoj mjeri iskorišćen. Svakako da je bračni ugovor jedan od načina kojim se uspješno regulišu odnosi supružnika tokom trajanja braka ali i nakon prestanka braka, i da se na samom početku braka zna šta je čije.

Uopšteno gledano, postoje tri imovinska režima koja se primjenjuju na imovinu supružnika, to su sistem zajedničke imovine, sistem posebne imovine i kombinacija jednog i drugog. Do donošenja Porodičnog zakona supružnici su mogli raspolagati samo svojom posebnom imovinom, dakle samo onom koju su stekli besteretnim pravnim poslovima tokom trajanja braka ili onom koju su imali prije sklapanja braka, a sve što su supružnici stekli u braku smatralo se zajedničkom imovinom. Nije postojao način isključenja zakonskog imovinskog režima. Upravo su ovo osnove i današnjeg zakonskog imovinskog režima koji se primjenjuje uvijek kada se supružnici o imovini ne dogovore drugačije.

S tim u vezi u ovom doktorskom radu bavili smo se stvarnim domašajima bračnog ugovora u praksi kao jednom od glavnih predmeta istraživanja u ovom radu. U teorijskom dijelu obrađeni su historijat, predmet, pojam i pravna priroda bračnog ugovora, njegovi elementi, predmet, načini prestanka sa kritičko-pravnog aspekta, te analizom ovog instituta u stranim pravima. Dat je pregled i analiza propisa koji su pravnom sistemu Srbije kroz historiju regulisali ovaj ili institut sa sličnim pravnim dejstvom. Bavili smo se i uporednopravnom analizom bračnog ugovora u pojedinim zemljama.

Tokom istraživanja autorica je pokušala sagledati praktične domašaje bračnog ugovora i kroz analizu broja zaključenih ugovora u R. Srbiji. Također, u istraživanju je kao parametar za donošenje zaključaka uzet i broj sklopljenih i razvedenih brakova u vremenskom periodu analiziranja broja sklopljenih ugovora. Tokom proteklih šezdeset godina R. Srbija u svom zakonodavstvu nije imala bračni ugovor, te supružnicima samim tim nije bilo omogućeno da svojom voljom isključe zakonski imovinski režim i odnose koji se tiču imovine urede na način na koji oni žele.

1.3. Ciljevi rada

Cilj doktorske disertacije jeste dati naučni doprinos u pogledu bračnog ugovora, njegove regulacije, unapređenja instituta, prijedloga promjene zakonskih rješenja, a na osnovu sprovedene analize u uporednom pravu i empirijskog istraživanja. Cilj je dokazati ili opovrgnuti postavljene pretpostavke i na taj način doći do zaključaka kojim će društvena zajednica kroz pravnu nauku unaprijediti pravni život u R. Srbiji.

1.4. Hipoteze

Hipotetički okvir u ovoj doktorskoj disertaciji čini jedna generalna i sedam posebnih hipoteza.

Opšta hipoteza u ovoj doktorskoj disertaciji glasi: „Bračni ugovor je institut koji doprinosi pravnoj sigurnosti i smanjenju broja sporova između supružnika“.

Prva posebna hipoteza (X-1) glasi: „Bračni ugovor nije u dovoljnoj mjeri iskorišćen pravni instrument od strane supružnika u R. Srbiji.“

Druga posebna hipoteza (X-2) glasi: „Građani nisu u dovoljnoj mjeri upoznati sa institutom bračnog ugovora.“

Treća posebna hipoteza (X-3) glasi: „Postoje različita znanja, stavovi i zastupljenost bračnog ugovora građana R. Srbije u odnosu na geografske, vjerske, nacionalne, obrazovne i starosne razlike.”

Četvrta posebna hipoteza (X-4) glasi: „Na sklapanje bračnog ugovora u velikoj mjeri utiče i smanjenje broja sklopljenih brakova kao i sve veći broj razvoda.”

Peta posebna hipoteza (X-5) glasi: „Veći procenat zaključenih bračnih ugovora je u ekonomski razvijenijim zemljama.”

Šesta posebna hipoteza (X-6) glasi: „Sklapanje bračnog ugovora može ugroziti opstanak braka.”

Sedma posebna pretpostavka (X-7) glasi: „Većina supružnika/budućih ne bi sklopila bračni ugovor.”

1.5. Metodologija rada

Prilikom istraživanja instituta bračnog ugovora korišćene su sljedeće naučnoistraživačke metode: metod analize i sinteze, normativni (statistika), historijski, komparativni, anketiranje.

Također, korišćeni su i dogmatsko pravni metod analize postojećeg uređenja imovinskih odnosa između supružnika u srbijanskom i uporednom pravu. Dat je prikaz normativnih okvira imovinskog odnosa između supružnika. Komparativnom metodom istraživanja utvrđeni su nedostaci postojećih pozitivnopravnih propisa. Korišćena je i kritičko-pravna analiza i normativno-teorijska metoda instituta bračni ugovor.

1.6. Struktura doktorske disertacije

Doktorska disertacija sadrži devet poglavlja.

Prvo poglavlje predstavlja uvod u problematiku naučnog istraživanja. Sastoji se od uvodnih razmatranja, podpoglavljja kojim se definiše predmet i ciljevi rada, definišu hipoteze koje se tokom istraživanja dokazuju i metode na kojima se zasniva teorijski i istraživački dio rada.

U drugom poglavlju obrađen je ugovor kao obligacionopravni odnos. U tom poglavlju pojašnjeni su osnovni instituti vezani za ugovor i sve njegove elemente. Ugovor kao obligacioni odnos predstavljen je kroz uslove za zaključenje ugovora, opšte i posebne, formu i vrste formi.

U ovom poglavlju obrađena su i dejstva ugovora, kako opšta tako i posebna, prigovor

neispunjenog ugovora, garancija za pravna i materijalna svojstva stvari, prekomjerno oštećenje, nemogućnost ispunjenja obaveze i promijenjene okolnosti. Nakon toga, obrađujemo prestanak ugovora, sporazumni i jednostrani raskid ugovora, ništavost i rušljivost ugovora, kao i ostale razloge za prestanak ugovora među kojima su slučajna nemogućnost ispunjenja obaveze, protek vremena i otkaz ugovora i smrt ugovorne strane.

Trećim poglavljem obrađeni su imovinski ugovori između supružnika. Pitanje sklapanja imovinskih ugovora između supružnika je pitanje koje je različito regulisano u određenim zemljama ali i koje je kroz historiju bivalo različito rješavano. S toga na ovom mjestu obrađujemo ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom, ugovor o poklonu, ugovor o doživotnom izdržavanju i ugovor o radu.

Četvrto poglavlje nosi naziv Imovinski režimi u braku. U ovom poglavlju predstavljena je zakonska regulativa imovinskih režima između supružnika. Obrađeni su zakonski imovinski režim i ugovorni imovinski režim. Nakon toga, predstavljena je regulativa po pitanju imovinskih režima u R. Srbiji. U tom dijelu kao podpoglavljja javljaju se zakonski imovinski režim sa zajedničkom imovinom supružnika, upravljanjem i raspolaganjem zajedničkom imovinom, diobom zajedničke imovine koja podrazumijeva sporazumnu i sudsku diobu, odgovornost za obaveze u sistemu zajedničke imovine. Nakon toga, predstavljena je regulativa koja se tiče posebne imovine supružnika, a na kraju ovog poglavlja, predstavljena je regulativa ugovornog imovinskog režima.

Poglavljje pod brojem pet nosi naziv Bračni ugovor. Najprije je obrađen historijat bračnog ugovora, sa podpoglavljima Rimsko pravo, XIX i XX vijek, Historijat u domaćem pravu. Nakon historijskog pregleda razvoja bračnog ugovora sljedeće podpoglavljje nosi naziv Pojam i pravna priroda bračnog ugovora prema Porodičnom zakonu R. Srbije. U okviru tog podpoglavlja sadržani su sljedeći podnaslovi: Ugovorne strane kod bračnog ugovora, Predmet bračnog ugovora, Uslovi za zaključenje bračnog ugovora među kojima su opšti i posebni uslovi sa posebnim naglaskom na formu ugovora gdje je predstavljena pored samih formalnih uslova i značaj i funkcija forme kod bračnog ugovora. Nakon toga, Prestanak bračnog ugovora koji sadrži načine prestanka, raskid, poništenje i smrt. Sljedeće podpoglavljje nosi naziv Bračni ugovor prema Nacrtu građanskog zakonika R. Srbije u kojem su predstavljena rješenja po pitanju bračnog ugovora u Nacrtu građanskog zakonika koji je u procedure donošenja. Na ovaj način imamo pregled nekih budućih zakonskih rješenja. Registar bračnih ugovora- mogućnost uvođenja je naziv narednog podpoglavlja kojim se, shodno praksi u drugim zemljama,

predstavljaju prednosti i nedostaci postojanja Registra bračnih ugovora. U okviru ovog poglavlja obrađeno je i mjerodavno pravo po pitanju bračnih ugovora i samim tim dati odgovori na pitanje koje se pravo primjenjuje u slučajevima postojanja inostranog elementa u ovim pravnim poslovima. S obzirom da težimo članstvu u Evropsku uniju, dio ovog poglavlja se odnosi na regulativu EU u pogledu bračnih ugovora gdje je predstavljeno na koji način i kojim aktima su regulisana imovinska pitanja između supružnika, a samim tim i bračni ugovor, na nivou Evropske unije.

Uporednopravna analiza bračnog ugovora naziv je šestog poglavlja. Veoma značajno za istraživanje jeste pregled zakonskih rješenja u drugim zemljama. Upravo u ovom poglavlju dat je taj pregled regulacije imovinskih odnosa i bračnog ugovora u različitim zemljama, Italija, Njemačka, Rusija, Austrija, Švicarska, Francuska, Velika Britanija, Grčka, Mađarska, Švedska, ali i zemlje i regionu koje su bile dio jedinstvenog pravnog sistema Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Hrvatska. Također, kao poseban pravni sistem nazavistan od svih drugih obrađeno je i šerijatsko pravo u pogledu regulacije imovinskih odnosa između supružnika.

Sedmo poglavlje nosi naziv Bračni ugovor u praksi R. Srbije sa posebnim osvrtom na Novi Pazar i u njemu su predstavljeni rezultati istraživanja, data je metodologija, predstavljen problem, predmet, cilj, hipotetički okvir, karakteri i uzorci istraživanja. U okviru ovog poglavlja se dokazuju ili opovrgavaju pretpostavke postavljene na početku doktorske disertacije.

2. UGOVOR KAO OBLIGACIONI ODNOS

2.1. Pojam ugovora

Naziv ugovor potiče od latinske riječi *contractus*. Ugovor možemo definirati kao suglasnost volja dvaju ili više lica usmjerenu ka istovjetnom cilju. Strane kod ugovora nazivaju se ugovornim stranama, ugovornicima ili koherentima. Ugovor je zaključen kada se stranke sporazumiju o bitnim sastojcima ugovora (*essentialia negotii*). Ugovor se, uopšteno, temelji na čelu dispozitivnosti koja se ogleda u tome da se stranke sporazumiju o predmetu ugovora saglasnom izjavom volja.

Ugovor je najčešći izvor obligacija. Riječ ugovor upotrebljava se za označavanje tri različite stvari: 1) za pravni akt, 2) za pravni odnos i 3) za pravni dokument ili ispravu (Radišić, 2004.). Ugovor kao pravni akt je saglasnost volja dva ili više lica kojima se postiže određeno obligaciono-pravno dejstvo.

Ugovor kao pravni posao je uvijek dvostran, za razliku od pravnih poslova koji mogu biti i jednostrani, jer se zasniva na saglasnosti volja najmanje dviju strana. Pravno dejstvo ugovora ogleda se u zasnivanju, promjeni ili gašenju nekog obligacionog odnosa. Obligacioni ugovor ima isključivo imovinski karakter i po tome se razlikuje od ostalih ugovora. Ugovor kao pravni odnos rezultat je ugovora kao pravnog akta kojim nastaje obligacioni odnos između strana ugovornica.

Ugovor kao pravni dokument ili isprava jeste ustvari ugovorna isprava u kojoj je sadržan pravni akt kojem se uređuju pravni odnosi između strana. U tom smislu govorimo o dostavljanju ugovora, potpisivanju, broju primjeraka ugovora. „Ugovor je razmena saglasnih izjava volje između dva ili više lica, kojom se zasniva, menja ili ukida određeni pravni (obligacioni) odnos.” (Radišić, 2004.) Veliki broj definicija ugovora kao osnovnog izvora obligacija govore o njegovom značaju u pravnim odnosima koji nastaju. Neke od najznačajnijih teorijskih definicija ugovora su:

Prema tradicionalnom shvatanju, ugovor je saglasnost volja dva ili više lica kojom se postiže neko pravno dejstvo. (Perović, 1986.)

Ugovor je pojedinična norma (Babić, 2009.) ali se u teoriji načešće definiše i kao najvažniji izvor obligacija (Kapor, 1983.).

Ugovor nema isti značaj i domašaj u svim granama koje pripadaju porodici savremenog „pandektističkog“ građanskog prava (stvarno, porodično i nasledno pravo), niti u granama iz porodice tzv. „modernog građanskog prava“ (pravo intelektualne svojine, radno pravo, međunarodno pravo) (Vodinelić, 1991.).

Opšti pojam ugovora, stvoren u okrilju obligacionog prava, vremenom je samo na odgovarajući način preuziman ili donekle prilagođavan pojedinim granama građanskog prava. (Pušac, 2014.)

Inače, ugovor je definisan Zakonom o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) u Glavi II pod nazivom Nastanak obaveza u Odjeljku 1 sa nazivom Ugovor, gdje se u Odsjeku 1 govori o zaključenju ugovora pa ZOO definiše saglasnost volja, predmet, osnov, sposobnost, mane volje, formu, uslov, rok, kaparu i odustanicu u ugovorima. U odsjeku II ZOO govori o zastupanju prilikom sklapanja ugovora, a u odsjeku III regulisano je tumačenje ugovora. Odsjek IV reguliše nevažnost ugovora, gdje se najprije govori o ništavim i rušljivim ugovorima. Odsjek V reguliše načine raskida i odustanka od ugovora, dok su u Odsjeku VI navedena opšta dejstva ugovora.

2.2. Sloboda ugovaranja kao princip obligacionog prava

U obligacionom pravu važi princip slobode ugovaranja (autonomije volje) koja predstavlja da stranke svojom slobodnom voljom stvaraju pravnu normu koja ih obavezuje na određeno međusobno ponašanje. „Strane u obligacionim odnosima su slobodne, u granicama prinudnih propisa, javnog poretka i dobrih običaja, da svoje odnose urede po svojoj volji.”¹

Princip slobode ugovaranja sastoji se iz više različitih sloboda, od kojih su najvažnije: sloboda da se ugovor zaključi ili ne zaključi, sloboda izbora ugovornog partnera, sloboda uređivanja sadržine ugovora, sloboda izbora forme ugovora i načina njegovog zaključenja, sloboda odlučivanja o promjeni i prestanku ugovora, sloboda izbora mjerodavnog prava (Nikolić, 2019.). Sloboda ugovaranja nije neograničena, šta više pojedini autori ističu da je sloboda ugovaranja ustvari izuzetak i svoju tvrdnju potkrepljuju ekonomskim i socijalnim razlikama

¹Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl.10.

između ugovornika. Da bi postojala sloboda ugovaranja ugovorne strane trebaju biti jednake, a takve jedankosti danas nema. Ipak, sva savremena prava stoje na stanovištu slobode ugovaranja kao principa sa određenim izuzecima. Kao što rekosmo, sloboda ugovaranja nije apsolutna, tj. ograničena je. Njena ograničenja se ogledaju u opštem ograničenju koje se iskazuje u članu 10. Zakona o obligacionim odnosima a to je da sloboda ugovaranja mora biti u skladu sa „prinudnim propisima, javnim poretkom i dobrim običajima”. Posebna ograničenja slobode ugovaranja su brojnija i mogu se odnositi na slobodu da se ugovor zaključi ili ne zaključi (npr. ukoliko postoji monopol na tržištu), slobodu izbora ugovornog partnera (npr. pravo preče kupovine), na saglasnost trećeg lica (kada se za sklapanje pojedinih ugovora traži dozvola ili saglasnost) i ostala posebna ograničenja slobode ugovaranja.

2.3. Uslovi za zaključenje ugovora

Uslove za zaključenje ugovora možemo klasifikovati na opšte i posebne gdje u opšte spadaju sposobnost ugovaranja, saglasnost volja, predmet i osnov ugovora.

2.3.1. Opšti uslovi za zaključenje ugovora

Pod sposobnošću ugovaranja podrazumijeva se da ugovornici posjeduju poslovnu sposobnost koja je predviđena zakonom za zaključenje određene vrste ugovora. Za sklapanje ugovora sposobna su poslovno sposobna fizička lica i pravno sposobna pravna lica. Poslovna sposobnost može biti ograničena. Pa tako, ograničenu poslovnu sposobnost imaju stariji maloljetnici, između 16 i 18 godina života, koji mogu sklapati određene vrste ugovora, zatim lica sa navršениh 15 godina života koji mogu zasnovati radni odnos po osnovu ugovora o radu, kao i lica koja su rješenjem o lišenju poslovne sposobnosti djelimično lišena poslovne sposobnosti. Lica ispod 14 godina života su poslovno neposobna i u tom slučaju mogu sklapati samo one ugovore koji predstavljaju dobročine pravne poslove, tj. besteretne ugovore kojima primaju određenu korist ne obavezujući se na činjenje ili nečinjenje neke radnje. Ukoliko, pak, lice koje nema poslovnu sposobnost za zaključenje određene vrste ugovora, možemo reći ne posjeduje ugovornu sposobnost, zaključi takav ugovor on se ima smatrati ništavim, tj. ne proizvodi pravno dejstvo. Ukoliko ugovor zaključi ograničeno poslovno sposobno lice bez saglasnosti zakonskog zastupnika ugovor se ima smatrati rušljivim, što podrazumijeva da može naknadnom saglasnošću od strane zakonskog zastupnika doći do konvalidacije, tj. do vraćanja pravne snage ugovoru, kada će on proizvoditi pravno dejstvo. Ukoliko ne dođe do naknadnog odobrenja od

strane zakonskog zastupnika, takav ugovor se ima smatrati ništavim istekom određenog roka u kojem zakonski zastupnik može, a u ovom slučaju nije, dao saglasnost.

Saglasnost volja je poklapanje izjavljenih volja strana ugovornica koja je neophodna za nastanak ugovora kao dvostranog pravnog posla. Poklapanje i istovjetnost volja strana ugovornica nazivamo saglasnošću odnosno konsenzusom (*consensus*). Do saglasnosti volja dolazi na taj način što jedna ugovorna strana predloži drugoj ugovornoj strani zaključenje određenog ugovora. Ta prva izjava volje jedne ugovorne strane naziva se ponuda. Druga ugovorna strana može izjaviti da prihvata ponudu kada dolazi do zaključenja ugovora. Između ponude i prihvatanja ponude može doći do pregovora kada strane ugovornice mijenjaju svoje prvobitno date izjave o elementima ugovora i koji prethode prihvatanju ponude. Na saglasnost volja se primjenjuju pravila koja važe za volju uopšte, te tako izjavljena volja mora biti ozbiljna, slobodna i usmjerena na nešto što je moguće ostvariti. Načini izjavljivanja volje mogu biti različiti, neposredni i posredni. Neposredni načini izjavljivanja volje su kada lice izričito izjavi volju usmjerenu na zaključenje ugovora kao cilj (usmenom izjavom, potpisom). A posredni način izjavljivanja volje prećutno, konkludentnim radnjama, se zaključuje volja za zaključenje ugovora, bez izričitog izjašnjavanja o tome (određenom radnjom, ponašanjem).

Pitanje trenutka i mjesta zaključenja ugovora je veoma značajno pravno pitanje koje se najčešće pojavljuje u slučajevima kada ugovor zaključuju odsutna lica. U čl. 31. Zakona o obligacionim odnosima predviđeno je da je trenutak zaključenja ugovora „kada ponudilac primi izjavu ponuđenog da prihvata ponudu”. Ovim je određeno da naše pravo stoji na teoriji prijema. Što se tiče mjesta zaključenja ugovora ima se smatrati mjesto u kojem je ponudilac imao sjedište, odnosno prebivalište u trenutku zaključenja ugovora, prema čl. 31. st. 2. Zakona o obligacionim odnosima.

Predmet i osnov obligacionih ugovora

Predmet ugovora je neposredni predmet ugovorne obligacije i šta je predmet ugovora možemo dobiti odgovorom na pitanje šta je dužnik dužan izvršiti. Prema članu 46. st. 1. Zakona o obligacionim odnosima ugovorna obaveza se „može sastojati u davanju, činjenju, nečinjenju ili trpljenju”. Upravo što ne posotji zakonska definicija predmeta već se označava ugovorna obaveza možemo zaključiti da je predmet ugovora, kao što je naprijed rečeno, upravo ugovorna obaveza. Zakon o obligacionim odnosima, dalje, reguliše svojstva predmeta ugovora, navodeći da predmet ugovora treba biti „moguć, dopušten i određen odnosno odrediv”. Ukoliko predmet ugovora nije moguć onda je ugovor ništav i mogućnost izvršenja obaveze mora postojati u

trenutku zaključenja ugovora. Dopuštenost, pak, podrazumijeva da predmet ugovora ne smije biti, prema Zakonu o obligacionim odnosima, u suprotnosti sa „prinudnim propisima, javnim poretkom i dobrim običajima”.² Predmet ugovora treba biti određen ili barem odrediv kako bi moglo da dođe do izvršenja ugovora. Predmet je određen ukoliko se tačno zna šta čini obavezu dužnika prema povjeriocu koja čini predmet ugovora, a predmet je odrediv ukoliko obaveza nije precizno naznačena ali se iz sadržine ugovora ona može odrediti.

Sa druge strane, osnov (causa) ugovora jeste razlog zbog kojeg je ugovor zaključen. Možemo reći da je osnov ugovora pravni cilj zbog kojeg je ugovor zaključen. Osnov se razlikuje u zavisnosti od vrste ugovora koji se zaključuje. Osnov trebamo razlikovati od motiva koji predstavljaju također razloge zaključenja ugovora ali su motivi unutrašnji, subjektivni razlozi, pobude zbog kojeg ugovornici zaključuju određenu vrstu ugovora. Svakako, da osnov i motiv imaju sličnosti, osnov je kod istih vrsta ugovora uvijek isti, dok se pojedinačni motivi ugovornika razlikuju. Čl. 51. Zakona o obligacionim odnosima govori o osnovu u stavu 1. gdje se kaže da „svaka ugovorna strana mora imati dopušten osnov”. Sa druge strane, osnov koji nije dopušten ili ne posotoji dovodi do ništavosti ugovora.³ Osim postojanja dopuštenosti osnova, osnov treba biti istinit jer ukoliko nije istinit onda možemo govoriti o nesporazumu, zabludi, fiktivnom ugovoru, dakle o tome da se dovodi u pitanje punovažnost ugovora.

2.3.2. Posebni uslovi za zaključenje ugovora

U posebne uslove koji važe samo za pojedine vrste ugovora, tj. kada Zakon to izričito propisuje su forma ugovora, predaja stvari ili saglasnost trećeg lica.

Forma ugovora je „način izražavanja njegove sadržine kroz unapred predviđene spoljne (vidljive) oblike preko kojih treba da se manifestuje volja”. (Perović, 1986.) Razlika između formalnih i neformalnih ugovora jeste u tome da neformalni ugovori mogu biti sačinjeni u bilo kojoj formi, dok formalni ugovori moraju biti sačinjeni u tačno zakonski određenoj formi. Inače, formalizam je karakteristika nerazvijenih društava. „Forma nije bila samo sredstvo izražavanja volje, koja je jednino rađala pravne posledice, već osnov nastanka pravog odnosa,

² Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl. 49.

³ Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl. 52.

tj. imala je kreativnu moć (*forma dat esse rei*)". (Larenz, 1982.) Formalizam je nastavljen i u srednjem vijeku, kroz pravilo Rimskog prava, *ex nudo pacto actio non nascitur*, koje je podrazumijevalo da usmeni sporazum tzv. „goli” sporazum nije stvrao pravno dejstvo. Kao takav sistem je bio neodrživ i napadan. Krajem 16. i početkom 17. vijeka, konačno je priznat princip *solus consensus obligat*, tj. da sporazum sam po sebi tvori obavezu. Od tog vremena važi shvatanje da su ugovori neformalni (Morandiere, 1960.).

Danas su ugovori uglavnom neformalni. U tom smislu je i odredba Zakona o obligacionim odnosima „zaključenje ugovora ne podleže nikakvoj formi, osim ako je zakonom drukčije određeno”.⁴ Forma u današnjim pravima ima uglavnom zaštitnu i dokaznu funkciju. Forma čini ugovor jasnijim i preciznijim, te tako predupređuje moguće sporove i sumnje (Radišić, 2004.). U našem pravu pismena forma je neophodna za ugovore o prometu nepokretnosti, o jemstvu, građenju, doživotnom izdržavanju itd.

2.3.2.1. Vrste formi

Po Jakovu Radišiću s obzirom na pravni značaj koji forma ima razlikujemo dvije vrste forme: konstitutivnu (*ad solemnitatem*) i dokaznu (*ad probationem*). Konstitutivna je ona forma koja uslovljava nastanak punovažnog ugovora: u odsustvu te forme ugovor je ništav, dok dokazna forma ima manji procesnopravni značaj, njen nedostatak ne povlači materijalnu nevažnost ugovora, nego procesnu sankciju (Radišić, 2004.).

Drugi autori, Đorđe Nikolić, Slobodan Perović, pak, navode da pored kriterijuma pravnog značaja forme, formu ugovora možemo podijeliti i prema načinu ispoljavanja forme i prema načinu nastanka forme. Pa tako, prema načinu ispoljavanja forma može biti pismena forma i forma javne isprave (Nikolić, 2019.). Obje ove navedene vrste formi moraju sadržati pismenu redakciju ugovora, s tim što kod forme javne isprave da bi bila zadovoljena mora učestvovati organ javne vlasti. Nadležni organ javne vlasti je bio sud, međutim, od uvođenja instituta javnog bilježnika u pozitivnopravni sistem R. Srbije poslove izdavanja javnih isprava preuzimaju javni bilježnici, prema Zakonu o javnom beležništvu (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 19/2013). Pismena forma podrazumijeva da isprava sadrži tekst izjave i potpis i ugovor je

⁴Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl. 67. st.1.

zaključen kada ga potpišu sva lica koja su strane ugovornice.⁵ Forma javne isprave je ispunjena kada ispravu izda javni bilježnik u skladu sa svojim zakonskim ovlašćenjima. Prema Zakonu o javnom beležništvu javni bilježnik je ovlašćen da, između ostalog, obavlja sljedeće poslove:

- 1) sastavlja, overava i izdaje javne isprave o pravnim poslovima, izjavama i činjenicama na kojima se zasnivaju prava i overava privatne isprave.⁶

„Javnobeležničke isprave su isprave o pravnim poslovima i izjavama koje su sastavili javni beležnici (javnobeležnički zapisi), zapisnici o pravnim i drugim radnjama koje su obavili ili kojima su prisustvovali javni beležnici (javnobeležnički zapisnici) i potvrde o činjenicama koje su posvedočili javni beležnici (javnobeležničke potvrde), nejavne isprave koje su potvrdili javni beležnici (javnobeležnička solemnizacija), kao i nejavne isprave kod kojih je javni beležnik overio potpis, odnosno overio autentičnost prepisa, prevoda ili izvoda (javnobeležničke overe)”.⁷

Prema načinu nastanka forma može biti zakonska i ugovorena. S tim, što je zakonska ona koju predviđa zakon, a ugovorena je ona koju su ugovorile strane ugovornice.

Pored forme, u posebne uslove za punovažnost ugovora spadaju i predaja stvari i saglasnost trećeg lica kao i svi ostali uslovi koji su predviđeni zakonom za pojedine vrste ugovora.

2.4. Vrste obligacionih ugovora

Kriteriji prema kojima klasifikujemo različite vrste ugovora su mnogobrojni. Neki od njih i vrste ugovore prema kriterijima su:

- 1) prema zakonskom regulisanju na imenovane i neimenovane;
- 2) prema uslovima neophodnim za njihov nastanak na formalne i neformalne;
- 3) prema rasporedu obaveza koje proističu iz ugovora na jednostrane i dvostrane ugovore;

⁵Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl. 67. st.1.čl. 72, st. 2.

⁶Zakon o javnom beležništvu (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 19/2013), čl. 4. st.1, tač. 1.

⁷Zakon o javnom beležništvu (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 19/2013), čl. 6.

- 4) prema tome da li se korist koja se na osnovu ugovora stiže isplaćuje naknada drugoj strani na teretne i dobročine;
- 5) prema poznavanju visine i uzajamnog odnosa prestacija na komutativne i aleatorne;
- 6) prema dužini trajanja prestacije na trenutne i trajne;
- 7) prema karakteru prestacije na proste i složene;
- 8) prema zavisnosti ugovora jednih od drugih na glavne i sporedne;
- 9) prema ugovornoj obavezi da se zaključi drugi ugovor na predugovor i konačni ugovor;
- 10) prema vidljivosti osnova na kauzalne i apstraktne;
- 11) prema tehnici i načinu zaključenja na ugovore sa sporazumno određenom sadržinom i ugovore po pristupu.

Ugovore dijelimo na imenovane i neimenovane prema tome da li su posebno predviđeni u zakonu ili ne. Shodno tom kriteriju, imenovani ugovori su oni koji su zakonima posebno predviđeni kao i sam njihov naziv, a neimenovani su oni koji nisu izričito predviđeni u zakonu iako imaju uobičajeni izvan zakonski naziv. U pravnom prometu se mnogo češće javljaju imenovani ugovori.

Podjela na formalne i neformalne ugovore vrši se u odnosu na uslove koji su potrebni za zaključenje ugovora. Formalni su oni za koje čije se zaključenje zahtjeva ispunjenje tačno određene forme, dok su neformalni oni za čije je zaključenje dovoljna samo prosta saglasnost ugovornih strana i mogu biti zaključeni na bilo koji način u bilo kojoj formi. Neispunjenost uslova forme za sobom povlači ništavost (apsolutnu ili realnu) ugovora.

Podjela na jednostrane i dvostrane ugovore učinjena je na osnovu rasporeda obaveza ugovornih strana. Pa su tako, jednostrani ugovori oni kod kojih obavezu ima samo jedna ugovorna strana gdje postoji jedan poverilac i jedan dužnik. Ovi ugovori se još nazivaju i jednostrano obavezni. Dvostrani ili dvostranoobavezni ugovori su oni kod kojih je ugovorna obaveza ustanovljena za obje ugovorne strane, pa se obje ugovorne strane nalaze u ulogama i poverioca i dužnika. Prema Radišiću postoji podjela ovih ugovora na prave, uzajamne ili singlarne (*contractus bilaterales aequales*) i neprave ili nesavršene (*contractus bilaterales inaequales*) dvostrane ugovore (Radišić, 2004.). Pravi bi bili oni ugovori kod kojih vrši uzajmana razmjena činidbi, a kod nepravih, iako postoji obaveza za obje strane one ne stoje u odnosu činidbe i protivčinidbe. Značaj podjele je veliki s obzirom na to da se kod dvostranih ugovora primjenjuje veliki broj posebnih pravila koja ne važe za jednostrane ugovore kao što su: raskid zbog neizvršenja, ustupanje ugovora, pri govor neispunjenosti, prekomjerno oštećenje i dr.

Teretni i dobročini ugovori je podjela ugovora na osnovu toga da li se drugoj ugovornoj strani za korist koja se stiče isplaćuje naknada ili ne. Pa bi tako, teretni bili oni ugovori kod kojih jedna strana daje naknadu za korist koju dobija, odnosno pravo koje stiče, a dobročini bi bili oni kod kojih jedna strana ne daje nikakvu naknadu za korist ili pravo koje dobija.

Podjela na komutativne i aleatorne ugovore čini se u odnosu na to da li su u trenutku zaključenja poznati visina i uzajamni odnos prestacija ili ne. Komutativni (*lat. comutatio- promjena, zamjena*) su oni ugovori kod kojih je u trenutku zaključenja poznat odnos prestacija, tj. poznato je ko, koliko i kome duguje. Aleatorni ugovori (*lat. alea- kocka*) su oni ugovori kod kojih u trenutku zaključenja nijesu poznati visina i uzajamni odnos međusobnih prestacija, već su neki od bitnih elemenata ugovora u trenutku zaključenja samo odredivi. Takvi su na primjer ugovor o doživotnom osiguranju, ugovor o opkladi i dr. Što se tiče značaja ove podjele on se ogleda u tome što se aleatorni ugovori ne mogu napadati zbog prekomjernog oštećenja, tj. lezije.

Ukoliko uzmemo u obzir dužinu trajanja prestacije ugovore možemo podijeliti na trenutne i trajne. Kod trenutnih ugovora trajanje prestacije, tj. ugovorne obaveze je jednokratno. Dakle, obaveza se izvršava u jednom aktu činjenja ili nečinjenja, u jednom momentu. Dok kod trajnih ugovora, prestacija se sastoji iz više akata činjenja ili nečinjenja i traje u vremenu. Podjela ima značaj kod izvršenja i prestanka ugovora.

Ugovore dijelimo na proste, jednostavne ili elementarne i složene, mješovite ili sastavljene s obzirom na karakter prestacije. Ugovori su jednostavni ukoliko njihova sadržina odgovara jednom tipu ugovora kao npr. ugovor o zakupu, o prodaji i dr. Ugovori su, pak, složeni, ukoliko je njihova sadržina sačinjena od elemenata više različitih prostih vrsta, tipova ugovora, ipak čini jedan ugovor tj. jednu cjelinu.

Prema kriteriju zavisnosti ugovora jednih od drugih ugovore dijelimo na glavne i predugovore. Predugovor ili pripremni, prethodni ili preliminarni ugovor je ugovor kojim se ugovorne strane obavezuju da zaključe glavni ugovor čiji su bitni sastojci dio sadržine predugovora. Njime nastaje privremena veza jer je on izvršen onog trenutka kada glavni ugovor bude sklopljen. Rok u predugovoru u kojem će se zaključiti glavni ugovor, može, a ne mora postojati. Međutim, Zakon o obligacionim odnosima definiše to pitanje, te se u čl 45. st. 4. kaže da se zaključenje glavnog ugovora može zahtijevati u roku od 6 mjeseci od isteka roka za njegovo zaključenje, a ako rok nije određen onda od dana kada je glavni ugovor s obzirom na okolnosti trebalo da

bude zaključen. Predugovor ne obavezuje jedino u slučaju promijenjenh okolnosti u toj mjeri da predugovor ne bi bio zaključen da su okolnosti postojale u vrijeme njegovog zaključenja.

Ugovore prema vidljivosti osnova možemo podijeliti na kauzalne i apstraktne. Kod kauzalnih ugovora označen je jasno cilj, razlog, svrha obavezivanja, dok kod apstraktnih razlog nije naznačen, te se ne može odrediti zbog čega se ugovornici obavezuju. Za apstraktne ugovore se zahtjeva pismena forma te su oni i formalni ugovori. Podjela je značajna sa stanovišta povjerioca gdje kod apstraktnih ugovora on ima daleko bolji položaj jer je u slučaju spora oslobođen terete dokazivanja postojanja osnova. Apstraktni ugovori dovode i do olakšanog pravnog prometa.

Prema tehnici i načinu zaključenja ugovore dijelimo na ugovore sa sporazumno određenom sadržinom i ugovore po pristupu. Kod ugovora sa sporazumno određenom sadržinom ugovorne strane sporazumno određuju elemente ugovora kao i uslove, nakon pregovora. Kod ugovora po pristupu sadržina i uslovi ugovora su već određeni ponudom od strane jedne ugovorne strane, bez sporazuma, a na volji druge ugovorne strane je da takvom ugovoru pristupi ili ne, tj. da prihvati ili ne prihvati ponudu. Kod ugovora po pristupu ponuda je opšta i stalna u okviru ponudiočeve redovne i trajne delatnosti. Značajan uslov za punovažnost ugovora po pristupu jeste da je u trenutku zaključenja ponuda bila u potpunosti poznata drugoj ugovornoj strani.⁸ Tumačenje ugovora od strane suda u slučaju spora u korist ugovarača koji pristupa ponudi je jedna od stavki koje govore o značaju ove podjele.

Objektivni elementi ugovora određeni su zakonom i definisani su za pojedinačne vrste ugovora. Subjektivni elementi ugovora su oni o kojima se ugovarači međusobno mogu dogovarati.

2.5. Tumačenje ugovora

Tumačenju ugovora se pristupa u slučajevima kada iz teksta ugovora ne možemo otkriti pravo značenje i smisao odredaba jednog ugovora. Postoji mogućnost da strane ugovornice različito tumače tekst ugovora što dovodi do spora i mora se pristupiti tumačenju ugovora. Tumačenju

⁸Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl. 142. st. 3.

ugovra se ne pristupa u slučajevima kada su odredbe ugovra jasne i primjenjuju se onako kako glase jer u tom slučaju ne postoji potreba za tumačenjem na šta nas obavezuje i čl. 99. Zakona o obligacionim odnosima.⁹ Postavlja se pitanje šta je predmet tumačenja, sam ugovor kao cjelina ili izjava volje iz kojih se ugovor sastoji. Prema Radišiću, govori se o tumačenju ugovora kao cjeline, a ne pojedinih izjava ili ugovornih odredaba. To je posljedica težnje da se ugovor kao tvorevina sačuva, da se ne dovodi u sumnju (Radišić, 2004.). Postoji sklonost da se opstojnost saglasnosti među stranama smatra što je više moguće nespornom i da se provjeri još samo njen modalni aspekt (Buren, 1964.). Dakle, nije sporno da postoji izjavljena volja, sporan je smisao te volje jer ne govorimo o dokazivanju ugovora već o tumačenju ugovora.

Tumačenje ugovora može biti u odnosu na to od strane koga se vrši sudsko i vansudsko. Sudsko tumačenje je onda kada tumačenje vrši sud ili neki drugi ovlašćeni državni organ pred kojim se vodi spor i ono je obavezujuće. Vansudsko je kada po sporazumu strana tumačenje vrši nepristrasno i nezavisno ovlašćeno lice, s tim što ovaj vid tumačenja nije obavezujući već je fakultativan.

Ugovor se tumači po određenim kriterijumima. Jedan od kriterija daje Zakon o obligacionim odnosima koji u članu 99. st. 2. propisuje da se pri tumačenju spornih odredbi ne treba držati doslovnog značenja upotrebljenih izraza, već treba istraživati zajedničku nameru ugovornika.¹⁰

Ovo, doslovno, tumačenje nazivamo formalističkim tumačenjem i njime stvarnu volju utvrđujemo na osnovu iskazanih riječi. Sa druge strane nalazi se objektivno tumačenje kojim se objektivno određuje šta je pod izjavom trebalo i moralo da se razumije. Kao kriterij, uzima se poimanje razumnih i korektnih ljudi koji stoje po strani i kojih se ugovor ne tiče (Oftinger, 1978.). Zakon o obligacionim odnosima usvaja subjektivno-objektivni kriterijum tumačenja ugovora i propisuje u već pomenutom članu 99. st. 3. da „treba istraživati zajedničku nameru

⁹Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl. 99.

(1) Odredbe ugovora primenjuju se onako kako glase.

¹⁰Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl. 99. st. 2.

(2) Pri tumačenju spornih odredbi ne treba se držati doslovnog značenja upotrebljenih izraza, već treba istraživati zajedničku nameru ugovarača i odredbu tako razumeti kako to odgovara načelima obligacionog prava utvrđenim ovim zakonom.

ugovarača i odredbu tako razumeti kako to odgovara načelima obligacionog prava utvrđenim ovim zakonom”.

Postoje i posebna pravila koja se primjenjuju kod tumačenja ugovora i koja možemo podijeliti na dopunska i specijalna. U dopunska spadaju:

- pojedine odredbe ugovora treba tumačiti jedne pomoću drugih, imajući u vidu cjelinu ugovora;
- sud je dužan da teži održanju ugovora i da odredbe ugovora tumači u smislu u kome imaju izvjesno dejstvo;
- opšti izrazi koji imaju šire i uže značenje u sumnji se tumače restriktivno.

Pomoću dopunskih pravila dolazimo do konkretizacije opštih pravila tumačenja.

Specijalna pravila se odnose na pojedine vrste ugovora. Npr. kod tumačenja ugovora po pristupu u čl. 100. Zakona o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) propisuju se da će se nejasne odredbe koje je jednostrano unijela jedna ugovorna strana, tumačiti u korist druge strane. Također, u članu 101. Zakona o obligacionim odnosima propisano je da „nejasne odredbe u ugovoru bez naknade treba tumačiti u smislu koji je manje težak za dužnika, a u teretnom ugovoru u smislu kojim se ostvaruje pravičan odnos uzajamnih davanja”.

Postoji još i tumačenje koje nazivamo kvalifikovanim tumačenjem. Kvalifikovano ili dopunjujuće tumačenje vrši sud i koristi se u slučaju kada neko sporno pitanje nije regulisano ugovorom, tj. postoji praznina u ugovoru, a ne može se popuniti dispozitivnim zakonskim normama o nebitnim elementima ugovora. To je subjektivno-objektivno tumačenje kod kojeg sud treba da utvrdi pretpostavljenu volju ugovornika.

2.6. Dejstva ugovora

Ugovor kao akt saglasnosti volja ugovornih strana ima svoja dejstva. Ugovorom se stiču obligaciona prava, ali ne i stvarna prava. Za stvarna prava ugovor je pravni osnov sticanja, tzv. *iustus titulus*, ne i način sticanja, *modus acquirendi*. Za sticanje stvarnog prava neophodan je i određeni način sticanja (predaja, upis u zemljišne knjige).

2.6.1. Opšta dejstva ugovora

Ugovor najprije djeluje između ugovornih strana prema članu 148. Zakona o obligacionim odnosima. Prema Zakonu o obligacionim odnosima ugovornim stranama, pored lica koja neposredno zaključuju ugovor, smatraju se i ona lica koja ugovor zaključuju posredno, preko zastupnika. Sva ostala lica se smatraju trećim licima i ugovor za njih ne stvara ni pravo, a ni obavezu.

Postoje lica koja se ne smatraju trećim licima iako nijesu učestvovala neposredno, a ni posredno, u njegovom zaključenju. To su nasljednici ugovarača. Ugovori koje zaključi ugovarač za života imaju određeno dejstvo prema njegovim nasljednicima. S obzirom na to da su nasljednici pravni sljedbenici ostavioca, u našem slučaju ugovarača, i da sukcesijom stupaju na njegovo mjesto, oni preuzimaju prava i obaveze ugovarača, samim tim i prava i obaveze iz ugovora koje je ostavilac/ugovarač zaključio. Međutim, postoje odstupanja koja su regulisana članom 148. Zakona o obligacionim odnosima, prema kojem ugovori prethodnika ne proizvode dejstvo prema njihovim nasljednicima u sljedećim slučajevima:

- kod ugovora *intuitu personae*, dakle ugovora koji su zaključeni s obzirom na lična svojstva ugovarača;
- kada sporazumno ugovorne strane ograniče dejstvo ugovora za života jedne od njih.¹¹

Prema „trećim licima” ugovor će imati dejstvo i u slučajevima zaključenja ugovora u korist trećeg lica kod kojih su ugovorne strane najmanje tri lica: promitent(dužnik), stipulant (promisar, ugovarač u korist trećeg lica) i beneficijar (korisnik). U zaključenju ovog ugovora učestvuju promitent i promisar, dok beneficijar ne učestvuje, on čak ne mora ni postojati u trenutku zaključenja ugovora, buduće lice, ne mora imati ni poslovnu sposobnost ali ovaj ugovor ima dejstvo na njega u smislu sticanja koristi iz ugovora na koju se obavezao promitent. Zaključenjem ove vrste ugovora nastaju tri grupe odnosa, a samim tim i dejstava ugovora: između promitenta i promisara, između promitenta i beneficijara i između promisara i beneficijara.

¹¹Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) čl. 148. st.2. "Ugovor ima dejstvo i za univerzalne pravne sledbenike ugovornih strana, izuzev ako je što drugo ugovoreno ili što drugo proizlazi iz prirode samog ugovora".

2.6.2. Posebna dejstva dvostranih ugovora

Dvostrani ugovori proizvode pravno dejstvo na obe ugovorne strane i obe strane se obavezuju na činjenje i/ili nečinjenje. U posebna dejstva uzajamnih (dvostranih) ugovora spadaju:

- istovremenost ispunjenja obaveza;
- garancija za pravna i fizička svojstva stvari;
- približno jednake vrijednosti uzajamnih činidbi kod komutativnih ugovora;
- odustanak od ugovora zbog neispunjenja obaveze druge ugovorne strane;
- raskid ugovora uslijed promijenjenih okolnosti;
- neispunjenje ugovora uslijed nemogućnosti.

2.6.2.1. Prigovor neispunjenog ugovora

Prigovor neispunjenog ugovora (*exceptio non adimpleti contractus*) jeste prigovor koji se može uložiti u slučaju kada jedna strana traži ispunjenje obaveze od druge ugovorne strane, a ni sama nije ispunila svoju obavezu. Ovaj prigovor proističe iz pravila o istovremenosti ispunjenja ugovornih obaveza kod dvostranih ugovora i o njemu govori čl. 122. st. 1. Zakona o obligacionim odnosima. Uslovi koji moraju biti ispunjeni da bi uspješno bio istaknut prigovor neispunjenog ugovora jesu sljedeći:

- da se radi o dvostranom (uzajamnom) ugovoru;
- uslov istovremenosti koji podrazumijeva da prilikom izvršavanja obaveza stranke nisu drukčije uredile ispunjenje obaveza;
- karakter protivčinidbe, karakter glavne obaveze, obaveze tužioca na čije neispunjenje tuženi prigovara;
- neosporavanja sopstvene obaveze od strane tuženog, on ostaje pri ugovoru i priznaje svoju obavezu;
- postojanje punovažnog protivpotraživanja tuženog.

Isticanje prigovora neispunjenog ugovora dovodi do odlaganja izvršenja obaveze tužene strane do trenutka izvršenja obaveze tužilačke strane prema njoj.

2.6.2.2. Garancija za pravna i materijalna svojstva stvari

Ugovorna strana koja na drugu ugovornu stranu kod dvostranih ugovora prenosi neko pravo na stvar dužna je garantirati za njena pravna i materijalna svojstva. Čl. 121. st. 1. Zakona o obligacionim odnosima predviđa da „kod ugovora sa naknadom svaki ugovarač odgovara za

materijalne nedostatke svog ispunjenja” kao i da „odgovara i za pravne nedostatke ispunjenja i dužan je da štiti drugu stranu od prava i zahteva trećih lica kojima bi njeno pravo bilo isključeno ili suženo” (čl.121. st.3. Zakona o obligacionim odnosima).

2.6.2.3. Prekomjerno oštećenje

Zakon o obligacionim odnosima stoji na načelu jednake vrednosti uzajamnih davanja.¹² „Nesrazmera između davanja protivna je samoj prirodi sinalagmatičkih ugovora. Ako jedna strana izvlači nesrazmernu korist na račun druge, ugovor je zbog toga nepravičan i protivan načelu savesnosti i poštenja”. (Radišić, 2004.) Uslovi koji moraju postojati da bismo mogli govoriti o prekomjernom oštećenju su sljedeći:

- postojanje uzajamnog i komutativnog ugovora;
- očigledna nesrazmjernost ugovorenih činidbi;¹³
- zabluda o pravoj vrijednosti uzajamnih činidbi kod strane koja je prekomjerno oštećena.

Postojanje prekomjernog oštećenja dovodi do rušljivosti ugovora u roku od godinu dana, gdje ukoliko bude poništen svaka ugovorna strana vraća ono što je po osnovu ugovora primila. Ugovorne strane se ne mogu unapred odreći prava na poništaj ugovora zbog prekomernog oštećenja.¹⁴

¹²Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) čl. 15. st.1. "U zasnivanju dvostranih ugovora strane polaze od načela jednake vrednosti uzajamnih davanja".

¹³Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl.139. st.1. "Ako je između obaveza ugovornih strana u dvostranom ugovoru postojala u vreme zaključenja ugovora očigledna nesrazmera, oštećena strana može zahtevati poništenje ugovora ako za pravu vrednost tada nije znala niti je morala znati".

¹⁴Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) čl. 139, st.2, 3, 4.

“Pravo da se zahteva poništenje ugovora prestaje istekom jedne godine od njegovog zaključenja.

Odricanje unapred od ovog prava nema pravnog dejstva.

Ugovor će ostati na snazi ako druga strana ponudi dopunu do prave vrednosti”.

2.6.2.4. Nemogućnost ispunjenja obaveze

Postoje tri vrste nemogućnosti ispunjenja obaveze u odnosu na kriterijum odgovornosti za nemogućnost ispunjenja:

- nemogućnost za koju nije odgovorna ni jedna strana;
- nemogućnost za koju odgovara dužnik;
- nemogućnost za koju odgovara poverilac.

Nemogućnost za koju ne odgovara ni jedna strana dešava se uslijed uzroka ili krivice trećeg lica. U ovom slučaju gase se obaveze obje ugovorne strane u trenutku nastupanja nemogućnosti ispunjenja obaveze.

Nemogućnost ispunjenja obaveze za koju odgovoran dužnik nastaje uslijed postojanja krivice na strani dužnika. U ovom slučaju ne dolazi do gašenja ugovornog odnosa već dolazi do promjene poveriočeve tražbine. Poverilac u ovom slučaju može tražiti i naknadu štete. Poverilac iz ovog razloga može odustati od ugovora u kom slučaju se ugovorni odnos gasi, a poverilac ima pravo na povraćaj datoga.

Za nemogućnost ispunjenja obaveze može biti odgovoran i poverilac. U tom slučaju dužnikova obaveza se gasi, ali on zadržava svoje potraživanje prema drugoj strani, s tim što se njegovo potraživanje smanjuje za iznos koristi koju je imao.¹⁵

2.6.2.5. Promijenjene okolnosti

Uslijed promijenjenih okolnosti izvršenje ugovornih obaveza može postati otežano ili onemogućeno. Promijenjene okolnosti moraju imati sljedeće karakteristike:

- otežavaju ispunjenje obaveze te cilj ugovora čine neostvarljivim;
- izvanredne ili nepredvidljive;
- uzimaju se u obzir samo one promijenjene okolnosti koje nastupe prije isteka roka za izvršenje obaveze.

¹⁵Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) čl.138. st.1. "Kad je ispunjenje obaveze jedne strane u dvostranom ugovoru postalo nemoguće zbog događaja za koji odgovara druga strana, njena obaveza se gasi, a ona zadržava svoje potraživanje prema drugoj strani, s tim što se smanjuje za onoliko koliko je ona mogla imati koristi od oslobođenja od sopstvene obaveze."

Ugovornica na čijoj su strani nastupile promijenjene okolnosti može tražiti raskid ugovora, sa obavezom da drugoj strani nadoknadi pravičan dio štete. Druga strana može ponuditi ili pristati na prilagođavanje sadržine ugovora novonastalim okolnostima. Strane ugovornice se mogu odreći prava na raskid ugovora po osnovu promijenjenih okolnosti.

2.7. Prestanak ugovora

Obligacioni ugovor može prestati na neki od načina na koji prestaju obligacioni odnosi (ispunjenjem, prebijanjem, otpuštanjem, sjedinjenjem) ili na neki od načina koji su karakteristični za prestanak obligacionih ugovora. Ti načini prestanka su sljedeći:

- poništenje ugovora;
- raskid ugovora;
- slučajna nemogućnost ispunjenja obaveze;
- protek vremena i otkaz ugovora;
- smrt jedne ugovorne strane.

2.7.1. Raskidanje ugovora

Ugovor može biti raskinut na način na koji je i sklopljen, dakle, sporazumno ili može biti raskinut jednostrano, tj. od jedne ugovorne strane.

2.7.1.1. Sporazumni raskid ugovora

Poštujući načelo slobode ugovaranja, strane ugovornice mogu ne samo izmijeniti već i raskinuti ugovor. Sporazum o raskidu ugovora predstavlja svojevrsan ugovor kojim se strane ugovornice sporazumijevaju da već postojeći ugovor raskinu. Sporazum o raskidu ugovora može biti učinjen u bilo kojoj formi, čak i kada se za sklapanje ugovora koji se raskida traži ispunjenje posebnih formalnih uslova.¹⁶ Sporazumni raskid je mogući sve do momenta izvršenja ugovora.

¹⁶Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) čl. 68.: "Formalni ugovori mogu biti raskinuti neformalnim sporazumom, izuzev ako je za određeni slučaj zakonom predviđeno što drugo, ili ako cilj zbog koga je propisana forma za zaključenje ugovora zahteva da raskidanje ugovora bude obavljeno u istoj formi".

Dejstvo sporazumnog raskida se ogleda u tome da ugovor na koji se odnosi sporazum više ne važi, tj. ima dejstvo *ex nunc*, za ubuduće.

2.7.1.2. Jednostrani raskid ugovora

Jednostrani raskid ugovora, da bi bio moguć, mora biti predviđen u samom ugovoru, u suprotnom se načelno ne može jednostrano raskinuti. Jednostrani raskid je moguć i u slučajevima koji su predviđeni zakonom, a to su neispunjenje, promijenjene okolnosti i materijalni nedostaci stvari.

Raskid ugovora zbog neispunjenja je jedan od zakonom predviđenih načina prestanka dvostranih ugovora uslijed neispunjenja obaveze jedne strane. Da bi moglo doći do jednostranog raskida ugovora mora doći do ispunjenja sljedećih uslova:

- vjernost ugovoru koja podrazumijeva da je strana koja traži raskid ugovora već izvršila svoju ugovornu obavezu ili je spremna da to učini;
- neispunjenje obaveze od jedne ugovorne strane koja je zapala u dužničku docnju;

Neispunjenje obaveze može biti djelimično ili potpuno. Ukoliko obaveza u potpunosti nije ispunjena onda raskid ugovora nije sporan. Zakon o obligacionim odnosima u članu 131. predviđa da ugovor ne može biti raskinut zbog neispunjenja neznatnog dela obaveze.¹⁷ Krivica dužnika za neispunjenje ugovorne obaveze kao uslov za raskid ugovora je u teoriji sporna. Prema S. Peroviću postojanje krivice nije uslov za raskid ugovora (Perović, 1986.), dok prema J. Radišiću neispunjenje obaveze mora biti skrivljeno (Radišić, 2004.). Da bi došlo do raskida ugovora uslijed neispunjenja obaveze poverilac koji želi raskinuti ugovor mora dužniku ostaviti naknadni rok za ispunjenje ugovorne obaveze. Nakon isteka tog dopunskog roka, ukoliko dužnik ne ispunji obavezu ugovor se raskida po zakonu.¹⁸ Dejstvo jednostranog raskida se ogleda u tome što prestaje da postoji ugovor i međusobne obaveze između strana ugovornica,

¹⁷Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) čl. 131.: "Ugovor se ne može raskinuti zbog neispunjenja neznatnog dela obaveze".

¹⁸Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) čl. 126. st. 2. i 3.: "Ali, ako poverilac želi raskinuti ugovor, mora ostaviti dužniku primeren naknadni rok za ispunjenje"; "Ako dužnik ne ispunji obavezu u naknadnom roku, nastupaju iste posledice kao i u slučaju kad je rok bitni sastojak ugovora".

osim obaveze naknade štete strani koja je djelimično ili potpuno izvršila svoju obavezu o čemu govori član 132. Zakona o obligacionim odnosima.

Raskid fiksnih ugovora je još jedna mogućnost koja je predviđena kada je u pitanju jednostrani raskid ugovora. Fiskni ugovori su oni ugovori kod kojih je ispunjenje u roku bitan element ugovora koji je previđen samim ugovorom. Ova osobina ugovora se ne pretpostavlja već ona mora biti izričito iskazana. Ukoliko ne dođe do ispunjenja obaveze ugovor se raskida po zakonu o čemu govori član 125. Zakona o obligacionim odnosima:

„Kad ispunjenje obaveze u određenom roku predstavlja bitan sastojak ugovora, pa dužnik ne ispuni obavezu u tom roku, ugovor se raskida po samom zakonu.”

Ali, poverilac može održati ugovor na snazi, ako po isteku roka, bez odlaganja, obavesti dužnika da zahtjeva ispunjenje ugovora.

Kad je poverilac zahtijevao ispunjenje, pa ga nije dobio u razumnom roku, može izjaviti da raskida ugovor.

Ova pravila važe kako u slučaju kad su ugovorne strane predvidele da će se ugovor smatrati raskinutim ako ne bude ispunjen u određenom roku, tako i onda kad je ispunjenje ugovora u određenom roku bitan sastojak ugovora po prirodi posla.

2.7.2. Poništenje ugovora

2.7.2.1. Ništavost ugovora

Ništavi ugovori su oni ugovori koji nemaju zakonsku važnost i koji postoje samo prividno (Radišić, 2004.). Prema članu 103. Zakona o obligacionim odnosima ugovori su ništavi ukoliko su protivni prinudnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima. Ništavi su i oni ugovori prema članu 47. Zakona o obligacionim odnosima čiji je predmet obaveze nemoguć, nedopušten, neodređen ili neodrediv, zatim ugovori bez osnova ili sa nedopuštenim osnovom prema članu 52. pomenutog zakona, dalje su to ugovori pravnih lica koji izlaze iz okvira njihove pravne sposobnosti prema članu 54. Zakona o obligacionim odnosima, ugovori koji nijesu sklopljeni u propisanoj formi, ukoliko iz cilja propisa kojim je forma određena ne proizilazi što drugo prema članu 70. ZOO i zelenaški ugovor prema koji je regulisan članom 141. Zakona o obligacionim odnosima.

Ukoliko je ništava jedna ili nekoliko odredaba u ugovoru prema pravilu *utile per inutile non vitatur* (korisno štetnim ne kvvari) to ne povlači ništavost ugovora u cjelosti već samo ništavost

tih odredbi. Ništav ugovor ne postaje punovažan ni kada razlog ništavosti kasnije nestane.¹⁹ Razlog ništavosti djeluje po sebi, te s toga nije potrebno donošenje nekog akta kako bi se izazvala ništavost. Također, ništavost je apsolutna, djeluje prema svima, sud na nju pazi po službenoj dužnosti i ne gasi se protekom vremena.

I ništav ugovor može proizvesti određene pravne posljedice. Prema Zakonu o obligacionim odnosima strana koja je kriva za zaključenje ništavog ugovora odgovorna je drugoj strani za štetu koju ona trpi usled toga što veruje da je zaključen ugovor punovažan, ukoliko nije znala niti je morala znati za postojanje razloga ništavosti.²⁰ U slučaju kada je između strana ugovornica došlo do uzajamnih činidbi one se obavezuju da vrate primljenu stvar ili određenu nadoknadu u novcu prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke. Prema članu 104. st. 2. i 3. Zakona o obligacionim odnosima sud je dužan da vodi računa o savesnosti ugovornih strana, značaju ugroženog dobra ili interesa i o društvenim shvatanjima morala.

2.7.2.2. Rušljivost ugovora

Pored ništavih, ni rušljivi ugovori nijesu pravno valjani. Međutim, za razliku od ništavih, rušljivi ugovori su pravno nesavršeni. Dok se ništavošću štite javni interesi, rušljivošću se, uglavnom, štite pojedinačni, interesi ugovornih strana. Budući da su nesavršeni rušljivi su ugovori potencijalno nevažeći jer mogu biti poništeni (Radišić, 2004.). Poništenjem rušljivog ugovora dolazi do ukidanja njegove pravne posljedice, ne i čina zaključenja. Poništenje iz razloga rušljivosti može tražiti samo određeni krug lica (najprije su to ugovorne strane) i to u određenom roku. To nas dovodi do razlike u odnosu na ništave ugovore kod kojih širi krug lica ima pravo da traži poništaj bez vremenskog ograničenja. Poništenje iz razloga rušljivosti mogu tražiti i nasljednici lica u čijem je interesu rušljivost ustanovljena, kao i treća lica koja imaju pravni interes. Rok za poništaj rušljivog ugovora je godinu dana od dana saznanja za razlog

¹⁹Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) čl.107. st. 1.

²⁰Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) čl. 108.: "Ugovarač koji je kriv za zaključenje ništavog ugovora odgovoran je svome saugovaraču za štetu koju trpi zbog ništavosti ugovora, ako ovaj nije znao ili prema okolnostima nije morao znati za postojanje uzroka ništavosti".

rušljivosti, a najkasnije u roku od tri godine od dana zaključenja ugovora prema članu 117. Zakona o obligacionim odnosima.

Još jedna karakteristika rušljivih ugovora, a koju nemaju ništavi ugovori, jeste konvalidacija, odnosno osnaženje, tj. vraćanje pravne snage rušljivom ugovoru. Osnaženjem se otklanja razlog rušljivosti i ugovor postaje trajno važeći, za prošlost i za budućnost. Do konvalidacije može doći izričito ili prećutno.

Ukoliko, pak, dođe do poništaja iz razloga rušljivosti ukida se privremena važnost ugovora retroaktivno. To znači, da se ima smatrati da je ugovor od samog zaključenja bio ništav i da nisu nastale pravne posljedice ugovora. Ukoliko je rušljivi ugovor koji je poništen djelimično izvršen, poništenje se ima odnositi samo za budućnost jer se ne može poništiti njegovo dejstvo u prošlosti. Kao i ništavi i rušljivi ugovori se mogu poništiti djelimično ukoliko preostali dio ugovora može opstati sam. Kada se u potpunosti poništi rušljivi ugovor djeluje na način da se ne moraju izvršavati obaveze iz ugovora, a ukoliko je nešto izvršeno može se tražiti povraćaj i/ili naknada štete.

2.7.3. Slučajna nemogućnost ispunjenja obaveze

Ukoliko ispunjenje obaveze postane trajno nemoguće ugovorna obaveza se gasi. U tom slučaju dužnik obaveze mora dokazati da je nemogućnost ispunjenja obaveze nastupila bez njegove odgovornosti (u prethodnim poglavljima smo govorili o slučajevima kada je dužnik odgovoran za nemogućnost ispunjenja obaveze). Dužnik je dužan da poverioca obavijesti o tome da je nastupila nemogućnost ispunjenja obaveze, a u obavezi je da izvrši i sekundarne ugovorne obaveze za koje nije nastupila nemogućnost izvršenja.

2.7.4. Protek vremena i otkaz ugovora

Rok trajanja ugovora jeste stvar sporazuma između strana i on može biti određen u samom ugovoru. Upravo u odnosu na tu karakteristiku, kao što je ranije navedeno, ugovore dijelimo na trajne i privremene. Ukoliko je tako, onda privremeni ugovor prestaje da važi istekom roka za koji je ugovoreno njegovo trajanje.

Međutim, ukoliko rok nije određen govorimo o trajnim ugovorima koji se zaključuju na neodređeno vrijeme koji mogu prestati samo otkazom ugovora. Po pravilu, otkaz ugovora se može dati u bilo koje vrijeme, osim u nevrijeme. Otkaz, ustvari, predstavlja jednostranu izjavu volje jedne ugovorne strane kojom obavještava drugu ugovornu stranu u kojoj ne moraju biti

navedeni razlozi otkazivanja ugovora. Postoji obaveza da nakon davanja otkaza protekne ugovoreni ili zakonom određeni otkazni rok koji predstavlja vrijeme do nastupanja posljedica otkaza. Ukoliko on nije određene, onda se uzima razuman otkazni rok.

2.7.5. Smrt ugovorne strane

Po pravilu, s obzirom da su ugovorima regulisani uglavnom imovinski odnosi, smrt jedne ugovorne strane neće dovesti do prestanka ugovora, jer se ugovor prenosi na nasljednike umorlog. Izuzetak je slučaj kada se radi o ugovorima *intuitu personae*, koji su zaključeni s obzirom na lična svojstva strana ugovornica kada prava i obaveze iz ugovora ne prelaze na nasljednike. Prestanak ugovora nakon smrti jedne od ugovornih strana može biti predviđeno samim ugovorom.

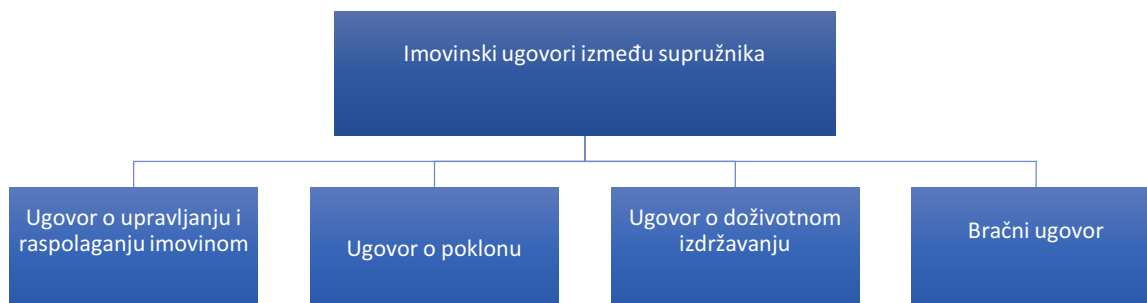
3. SKLAPANJE IMOVINSKIH UGOVORA IZMEĐU SUPRUŽNIKA

Sloboda ugovaranja, kao jedan od osnovnih principa obligacionog prava, nije apsolutna. „Načelo slobode ugovaranja podrazumijeva da su ugovorne strane slobodne da se opredijele da li će sklopiti neki ugovor, da su slobodne da opredijele lice sa kojim će ga zaključiti, i da imaju ovlašćenje da, zajedno sa svojim saugovaračem, odrede sadržaj zaključenog pravnog posla.“ (Pajtić B. , Ugovori bračnih drugova u evropskim zakonodavstvima i srpskom pravu, 2010.) Sloboda ugovaranja može biti ograničena po više osnova, a specifična je kod zaključenja ugovora između supružnika. Ograničenje slobode ugovaranja može biti opšte, dakle ono koje važi bez obzira na to ko su ugovorne strane, i posebno kao što je slučaj kod zaključivanja ugovora između supružnika.

Zakon o obligacionom odnosima R. Srbije postavlja opšte ograničenje slobode ugovaranja u odnosu na prinudne propise, javni poredak i dobre običaje (čl. 10. ZOO)²¹. Međutim, kada je u pitanju sklapanje pojedinih vrsta imovinskih ugovora između supružnika postoje ograničenja posebnog karaktera.

Pa se tako „pojmovi i principi koji se koriste, prije svega u Obligacionom pravu, ne mogu u potpunosti prenijeti u Porodično pravo. Prenošenje u porodično pravo pojmova i pravila obligacionog prava kada je to moguće i potrebno ne dešava se praktično nikada bez određene promjene, alternacije. To se dešava zbog činjenice da obligaciona pravila služe regulisanju odnosa između lica koja su strana jedna drugom, dok su u porodičnom pravu vezana ličnim vezama i interesima. Tako su za ugovor u obligacionom pravu nevažne neke lične osobine ugovornih strana, što je s druge strane vrlo bitno u ugovorima porodičnog prava.“ (Ponjavić, Ugovori kojima se uređuju lični odnosi u porodičnom pravu, 1998)

²¹Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja)

Grafikon 1.

Prikaz imovinskih ugovora između supružnika

3.1. Ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom

Prema članu 189. Porodičnog zakona supružnici mogu sklopiti ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom. „Supružnici mogu zaključiti ugovor na osnovu koga će jedan od njih upravljati i raspolagati celokupnom zajedničkom imovinom ili nekim njenim delovima.”²² Ovdje je bitno naglasiti da se upravljanje i raspolaganje odnosi na zajedničku

²²Porodični zakon ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015), čl. 189.:”1) Supružnici mogu zaključiti ugovor na osnovu koga će jedan od njih upravljati i raspolagati celokupnom zajedničkom imovinom ili nekim njenim delovima.

(2) Ugovor iz stava 1 ovog člana može se odnositi: samo na upravljanje ili samo na raspolaganje ili samo na pojedine poslove upravljanja i raspolaganja.

(3) Upravljanje obuhvata i raspolaganje u okviru redovnog poslovanja, osim ako nije drugačije ugovoreno.

(4) Ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom koji se odnosi na nepokretnosti upisuje se u javni registar prava na nepokretnostima.

imovinu supružnika. Kako se navodi u stavu dva ovog člana ugovor se može odnositi samo na upravljanje, samo na raspolaganje ili na upravljanje i raspolaganje u pojedinim dijelovima. Upravljanje podrazumijeva i raspolaganje u okviru redovnog poslovanja, osim ako nije ugovoreno drugačije. Ovaj ugovor zaključuje se u obliku javnobilježničke (solemnizovane) isprave koja prema Zakona o javnom beležništvu čl. 93. st.1. podrazumijeva da javni bilježnik potvrđuje da je strankama u njegovom prisustvu pročitana isprava, te da su one izjavile da ta isprava u svemu i potpuno odgovara njihovoj volji i da su je svojeručno potpisale. Solemnizacija privatne isprave, kao što je sporazum o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom supružnika, služi tome da stranke pouči o značaju i pravnim posljedicama pravnog posla koji preduzimaju, a time da posluži i većoj pravnoj sigurnosti i višem nivou pravne svijesti učesnika u pravnom životu (Draškić, 2012). Ukoliko su predmet ugovora o upravljanju i raspolaganju nepokretnosti postoji zakonska obaveza upisa ugovora u jani registar nepokretnosti, poštujući načelo publiciteta.

Važno je ukazati i na razliku između ugovora kojima se raspolaže zajedničkom i ugovora kojima se raspolaže posebnom imovinom. S obzirom da druga vrsta ugovora ne ugrožava interese bračnog druga, za nju prirodno važe uglavnom opšta pravila građanskog prava (Pajtić B. , Ugovori bračnih drugova u evropskim zakonodavstvima i srpskom pravu, 2010.). Ovaj ugovor se može raskinuti prema opštim pravilima koja važe za ugovorne odnose.

3.2. Ugovor o poklonu

Sklapanje ugovora o poklonu je dozvoljeno u svim evropskim zakonima o obligacionim odnosima. Upravo zbog toga što su supružnici veoma često ugovorne strane Porodični zakon²³ u članu 190. reguliše ugovor o poklonu. Ovaj pravni posao je, dileme nema, najčešće zaključivani ugovor među supružnicima (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009). U stavu jedan ovog člana Porodični zakon reguliše da se prilikom prestanka braka uobičajeni pokloni učinjeni između supružnika za vrijeme trajanja braka ne vraćaju. U stavu dva se ističe da se, pak, vraćaju pokloni čija je vrijednost nesrazmjerno velika u odnosu na vrijednost zajedničke imovine. Stavovi 3 i 4 dopunju prva dva pravila gdje zakonodavac dodaje

(5) Ugovor iz stava 1. ovog člana zaključuje se u obliku javnobeležnički potvrđene (solemnizovane) isprave

²³Porodični zakon ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015), čl. 190.

subjektivni uslov kao što je očigledna nepravda i govore o stanju u kojem pokloni trebaju biti vraćeni. Naime, pokloni i veće vrijednosti ne moraju biti vraćeni ukoliko će to predstavljati očiglednu nepravdu za drugog supružnika i vraćaju se u stanju u kojem su se nalazili u trenutku prestanka braka. Treba napomenuti da su se prije donošenja Porodičnog zakona na ovaj ugovor primjenjivale odredbe iz paragrafa 561. Srpskog građanskog zakonika koji se primenjivao shodno Zakonu o nevažnosti pravnih propisa donetih prije 6. aprila, 1941. i za vrijeme neprijateljske okupacije iz razloga što nije bio regulisan u posebnom dijelu Zakona o obligacionim odnosima.

3.3. Ugovor o doživotnom izdržavanju

Ugovor o doživotnom izdržavanju prema svojoj pravnoj prirodi i cilju nije ugovor koji je isključen kao jedan od načina regulisanja imovinskih odnosa supružnika. Međutim, „u pravnoj doktrini nailazimo na stav da supružnici ne mogu zaključiti ugovor o doživotnom izdržavanju, jer iz prirode braka, ali i kogentnih odredbi kako našeg pozitivnog, tako i uporednog prava proizlazi jasna zakonska obaveza izdržavanja između bračnih drugova (ukoliko je jedan od njih nesposoban za rad ili neobezbeđen).“ (Mladenović, 1995.) Smatralo se čak i u sudskim odlukama da je zaključivanje ove vrste ugovora nedopušteno i protivno suštini braka.²⁴ Međutim, ono što govori u prilog tome da ugovor o doživotnom izdržavanju jeste dozvoljen je to da se na prethodno navedeni način jedan od supružnika dovodi u neravnopravan položaj u odnosu na bilo koje drugo lice koje može biti davalac ili primalac izdržavanja. „Činjenica da Zakon o braku i porodičnim odnosima nije ustanovio zabranu zaključivanja ugovora o doživotnom izdržavanju između bračnih drugova (a ni novi Porodični zakon ne predviđa takvo ograničenje) doveli su do toga da je vremenom sudska praksa opredelila stav da ovakvi pravni poslovi nisu protivni prirodi braka i supružničkih odnosa, te ih ne treba ni poništavati.“ (Pajtić B. , Ugovori bračnih drugova u evropskim zakonodavstvima i srpskom pravu, 2010.)

Postavlja se pitanje da li se, ukoliko ne bi bilo dozvoljeno zaključenje ugovora o doživotnom izdržavanju, supružnik diskriminiše u odnosu na ostale potencijalne ugovarače. Suština ugovora o doživotnom izdržavanju svodi se na obezbjeđivanje njege i izdržavanja u korist onih lica koja posjeduju imovinska sredstva koja se prenose u svojину davaoca izdržavanja, po

²⁴Odluka Vrhovnog suda Srbije Gž. 92/64

pravilu, nakon smrti primaoca (Sudžum, 1979.). Upravo, zbog svega navedenog, i sudska praksa se vremenom opredijelila i stala na stanovište da ove ugovore ne treba poništavati.²⁵Supružnik koji zaključuje ugovor o doživotnom izdržavanju kao primalac izdržavanja, dakle, posjeduje imovinu, što znači da nije bez sredstava za život, te ne postoji zakonska obaveza drugog bračnog druga da ga izdržava. U tom smislu, ugovor o doživotnom izdržavanju predstavlja upravo instrument za zaštitu supružnika koji, inače, ne bi mogao ostvariti pravo na zakonsko izdržavanje (Draškić, 2012).

Ovi ugovori su regulisani Porodičnim pravom iz razloga što predstavljaju izuzetke od „redovnog“ zajedničkog upravljanja i raspolaganja zajedničkom imovinom. Supružnici prema pravilima obligacionog prava mogu sklapati i druge pravne poslove. Svakako da treba uzeti u obzir i razliku između ugovora koji se odnose na zajedničku i ugovora koji se odnose na posebnu imovinu supružnika. Gore pomenuta, alternacija ugovora između supružnika koja predstavlja načelo slobode ugovaranja važi i između supružnika što nas vraća na početno izlaganje gdje kažemo da sloboda ugovaranja nije apsolutna tj. da je, uslijed specifičnosti sveukupnih odnosa između supružnika, sloboda ugovaranja ograničena.

3.4. Ugovor o radu

Ugovor o radu između bračnih drugova ne bi trebalo da uživa pravnu zaštitu u našem pravu, jer je takav ugovor u suprotnosti sa zakonskim režimom zajedničke imovine i samom suštinom braka (Gams, 1966.). Sudska praksa iz ranijeg perioda je također zastupala ovakav stav po koje

²⁵Presuda Okružnog suda u Zrenjaninu, Gž. 975/98 od 30.4.1999: „U konkretnom slučaju, tužena je sa svojim bračnim drugom sada pokojnikom zaključila ugovor o doživotnom izdržavanju, kojim se kao davalac izdržavanja obavezala da će ga doživotno izdržavati, a on joj je, kao primalac izdržavanja, preneo u svojini kuću upisanu u zemljišne knjige. Ovaj ugovor, po svojoj sadržini i cilju kome služi, ne predstavlja ugovor koji bi, u smislu člana 326. Zakona o braku i porodičnim odnosima, bio isključen u imovinskim odnosima bračnih drugova. Iako su bračni drugovi dužni da se međusobno pomažu i uzajamno izdržavaju, ne može se isključiti mogućnost da se obaveza izdržavanja precizira i pojača ugovorom o doživotnom izdržavanju. Ovo zbog toga što sticanje i gubitak prava na izdržavanje između bračnih drugova zavisi od određenih okolnosti za vreme trajanja braka ili posle njegovog razvoda, a pravo na izdržavanje po osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju od tih okolnosti ne zavisi. Ugovor je ništav ako je protivan prinudnim propisima, javnom poretku ili dobrim običajima (član 103. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima). U ovom slučaju ni jedan od tih razloga ne stoji, pa je prvostepeni sud pravilno odlučio kada je tužbeni zahtev za poništaj ugovora odbio.“

ugovor o radu zaključen između supružnika nije pravno valjan.²⁶ Drugi, pak, autori smatraju da ugovor o radu može biti zaključen između supružnika, kao i između srodnika (Baltić, Ravanić).

Dilema potiče otuda što prirodi ugovora o radu, koji podrazumijeva da se u ulozi ugovornih strana poslodavca i zaposlenog supružnici nalaze u odnosu nadređenosti i podređenosti, protivrjeći priroda odnosa koji se u braku zasnivaju na načelu ravnopravnosti muža i žene. (Draškić, 2012)

Prema našem Zakonu o radu ("Sl. glasnik RS", br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - odluka US, 113/2017 i 95/2018 - autentično tumačenje) ovo pitanje nije regulisano. Dakle, Zakon o radu se ne izjašnjava po pitanju zaključenja ugovora o radu između supružnika, te se da zaključiti da ne postoji smetnja da ovaj ugovor bude zaključen između supružnika. Zakon o radu u članu 45. jedino reguliše pitanje zasnivanja radnog odnosa za obavljanje poslova kućnog pomoćnog osoblja. U stavu 7. se navodi da ovaj ugovor koji bi regulisao radni odnos za obavljanje poslova kućnog pomoćnog osoblja ne može da se zaključi sa supružnikom, usvojiocem ili usvojenikom, krvnim srodnikom u pravoj liniji bez obzira na stepen srodstva i u pobočnoj liniji do drugog stepena srodstva i sa tazbinskim srodnikom do drugog stepena srodstva.

26 „Neppravilno je pravno shvatanje prvostepenog suda da između bračnih drugova, koji žive u jednom domaćinstvu i u zajednici života, može da postoji radni odnos. Radni odnos bi mogao da postoji ukoliko bi se utvrdilo da postoje i ostali uslovi potrebni za postojanje radnog odnosa, samo među ostalim bliskim srodnicima (roditeljima i decom, braćom i sestrama i dr.). Ali kada su u pitanju odnosi bračnih drugova, čija je životna i ekonomska zajednica čvršća nego kod ostalih bliskih srodnika, onda ne može jedan bračni drug da bude u radnom odnosu kod drugog bračnog druga, jer njihov odnos je takav da isključuje postojanje radnog odnosa.” Presuda Saveznog vrhovnog suda UŽ. 1810/55 od 2. aprila 1956, Zbirka sudskih odluka, Beograd, 1956, knjiga 1, sveska 1, odluka br. 200.

Suprotno stanovište vrlo dobro reprezentuje jedna odluka Vrhovnog suda Slovenije: „Bračni drug može biti u radnom odnosu kod svog bračnog druga koji obavlja bilo kakvu samostalnu delatnost ličnim radom, ukoliko oni zaključe, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom, pismeni ugovor o zaposlenju. Takav bračni drug ima kao lice u radnom odnosu svojstvo osiguranika penzijskog i invalidskog osiguranja.” Videti presudu Vrhovnog suda Slovenije U II 590/75–5 od 11. decembra 1975. Navedeno prema Draškić, 1989, odluka br. 668.

4. IMOVISNKI REŽIMI U BRAKU

Jedno od najznačajnijih pitanja među supružnicima jeste pitanje regulisanja imovinskih odnosa u braku, a posebno ovo pitanje dolazi do izražaja kada dođe do prestanka braka. „Skup pravnih pravila kojima se uređuju imovinski odnosi supružnika, kao i supružnika i trećih lica, čini imovinski režim.“ (Ponjavić, Porodično pravo, 2017) U uporednom pravu nailazimo na zakonski imovinski režim i ugovorni imovinski režim.

4.1. Zakonski imovinski režim

Zakonski imovinski režim može biti regulisan kao imovinski režim zajedničke imovine supružnika, imovinski režim odložene zajednice imovina i imovinski režim odvojene imovine supružnika. Zakonski imovinski režim zajednice imovina u uporednom pravu predstavlja režim u kojem je imovina supružnika koju su posjedovali prije sklapanja braka ili stekli u braku besteretnim pravnim poslovima njihova posebna imovina. Pak, sve što je stečeno tokom trajanja braka predstavlja zajedničku imovinu supružnika. Zajedničkom imovinom supružnici upravljaju i raspolazu zajednički. Ovakav sistem regulisanja imovinskih odnosa je preovlađujući u evropskim zemljama. Imovinski režim odložene zajednice imovina ima osnovne karakteristike sistema odvojenih imovina, a imovina se ima smatrati zajedničkom tek nakon prestanka braka i to ukoliko brak prestane smrću, razvodom ili poništenjem. U suštini u ovom imovinskom režimu supružnici u toku trajanja braka mogu slobodno raspolagati kako svojom posebnom imovinom, koju su stekli prije braka, tako i imovinom koju su stekli u braku. Ograničenje postoji samo u pogledu toga da raspolaganje imovinom ne smije biti na štetu drugog supružnika. Kada dođe do prestanka braka dolazi do diobe imovine koju su supružnici stekli tokom trajanja braka na jednake dijelove ili se izračunava vrijednost uvećanja posebne imovine koju supružnici imaju u trenutku prestanka braka u odnosu na imovinu koju su posjedovali u trenutku sklapanja braka, te na taj način supružnik koji smatra da je oštećen raspolaganjem imovinom u toku trajanja braka može tražiti povećanje dijela zajedničke imovine u svoju korist. Imovinski režim odvojenih imovina je u pojedinim zemljama jedini zakonski režim gdje je imovina supružnika njihova posebna imovina, kako tokom, tako i nakon prestanka braka, ukoliko drugačije nije ugovoreno između supružnika. On podrazumijeva da svaki od supružnika može imovinom stečenom prije i u toku trajanja braka može upravljati i raspolagati potpuno samostalno. Nakon prestanka braka, u ovom imovinskom režimu, sud

prilikom diobe imovine kao relevantne kriterijume za podjelu uzima visinu zarade, vrijednosti raspolaganja, pa čak, u pojedinim zamljama, i razlog za razvod braka.

4.2. Ugovorni režim

Ugovorni imovinski režim je režim kojim se isključuje zakonski imovinski režim i on u pravima egzistira kao režim zajednice imovina i režim ugovorene posebne imovine. I jedan i drugi ugovorni režim daju slobodu supružnicima da svoje imovinske odnose uredi na način na koji oni žele i ne postoje ograničenja u pogledu volje za zasnivanje ugovornog režima, osim osnovne karakteristike, a to je da volja supružnika bude saglasna. U principu, odredbe o imovinskim odnosima su dispozitivne i primjenjuju se tek u slučajevima u kojima se supružnici nijesu sporazumjeli o režimu i načinu regulisanja imovinskih odnosa. Ugovorni režim zajedničke imovine predstavlja sporazum između supružnika kojim se zajedničkom imovinom ima smatrati cjelokupna imovina stečena prije i u toku braka, kao i sporazum da se imovina nakon prestanka braka ima podijeliti na jednake dijelove. Može biti ugovoreno da iz imovine ne budu izuzeti pokloni i nasljedstvo. Ugovorni režim odvojene imovine predstavlja sporazum između supružnika koji podrazumijeva da u posebnu imovinu supružnika spada ne samo imovina koju supružnici posjeduju prije već i ona imovina koju supružnici steknu u braku. Imovina koju supružnici stiču u braku može biti posebna u cjelokupnom iznosu ili samo jedan njen dio, dok za određeni dio može biti ugovoreno da imovina bude zajednička.

Izuzeci od pravila odabira imovinskih režima od strane supružnika ogledaju se u zaštićenosti porodičnog doma. U većini prava kuća ili stan u kojem stanuju supružnici i koji predstavlja centralno mjesto življenja potpada pod poseban režim od režima koji su supružnici ugovorili ili su prihvatili zakonski imovinski režim. Zaštita porodičnog doma se u evropskim pravima ostvaruje nemogućnošću jednog od supružnika, vlasnika porodičnog doma, da raspoloži „domom”, da ga da u zakup, da založi, posjeduju zakonom zaštićeno pravo stanovanja i dr. U engleskom pravu sud ima diskreciono ovlaštenje da izvrši podjelu svojinskih prava na porodičnoj kući odnosno stanu nezavisno od toga koji je supružnik njen vlasnik. U njemačkom, holandskom i španskom pravu, pak, sudija ima pravo da dodijeli kuću odnosno stan na stanovanje onom supružniku kome je ona potrebna, uzimajući u obzir i interese djece, bez obzira na to što je drugi supružnik vlasnik ili zakupac. U francuskom pravu porodična kuća koja se nalazi u isključivoj svojini jednog supružnika ostaje u njegovoj imovini i poslije prestanka braka, ali sudija može narediti vlasniku da kuću odnosno stan izdaje drugom bračnom

drugu i odrediti visinu rente, ukoliko je supružniku koji nije vlasnik povereno jedno ili više zajedničke djece, odnosno ako se radi o supružniku iz braka koji je razveden na osnovu činjenice odvojenog života, sve dok taj supružnik ne sklopi novi brak ili stupi u stabilnu vanbračnu zajednicu (Draškić, 2012).

4.3. Imovinski režimi u R. Srbiji

Imovinski odnosi između članova porodice imaju drugačije značenje nego imovinski odnosi koji se zasnivaju između subjekata izvan porodičnog kruga, budući da se porodični odnos uvijek temelji na posebnoj vezi subjekata u tom odnosu (brak, vanbračna zajednica, srodstvo) ili na njihovim posebnim ličnim svojstvima (spol, uzrast) (Draškić, 2012). Upravo iz ovih razloga su imovinski odnosi u porodici regulisani Porodičnim zakonom, a ne kao i svi ostali imovinski odnosi u dijelovima obligacionog, stvarnog i drugih prava. Zapravo, Porodični zakon R. Srbije, u smislu imovinskih odnosa između članova porodice predstavlja *lex specialis* u odnosu na druge zakone koji uopšteno regulišu imovinske odnose i koji u tom smislu predstavljaju *lex generali*. „Na imovinske odnose supružnika, vanbračnih partnera, deteta i roditelja te članova porodične zajednice koji nisu uređeni ovim zakonom, primenjuju se odredbe zakona kojim se uređuju svojinskopravni odnosi i zakona kojim se uređuju obligacioni odnosi”.²⁷ U članu 9. Porodični zakon staje na stanovište da se da se imovinski odnosi u porodici uređuju zakonom kao i to da se mogu uređivati sporazumno u skladu sa porodičnim zakonom. O imovinskim odnosima, osim u glavi VIII koja je posvećena njima, Zakon govori i u čl. 29. te zapravo određuje imovinske režime navodeći da „imovina supružnika može biti zajednička i posebna imovina” i da „supružnici mogu, pod uslovima određenim ovim zakonom, svoje imovinske odnose urediti bračnim ugovorom”.

Iz ovoga proizilazi da prema Porodičnom zakonu postoje dva imovinska režima: zakonski i ugovorni koji supružnici određuju sporazumno.

²⁷ Porodični zakon ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015), čl. 196.

Grafikon 2.

Šematski prikaz regulacije imovinskih odnosa između supružnika

4.3.1. Zakonski imovinski režim

Zakonski imovinski režim se primjenjuje onda kada supružnici nijesu zaključili bračni ugovor. Prema Zakonu o braku i porodičnim odnosima zakonski imovinski režim je bio obavezan imovinski režim između supružnika. Porodičnim zakonom iz 2005. godine zakonski imovinski režim se primjenjuje samo onda kada se supružnici nijesu sporazumjeli o imovini zaključenjem ugovora. Zakonski imovinski režim poznaje dvije vrste imovine: zajedničku i posebnu imovinu.

4.3.1.1. Zajednička imovina supružnika

Prema čl. 196 Porodičnog zakona zajedničkom imovinom supružnika se ima smatrati „imovina koju su supružnici stekli radom, igrom na sreću i korišćenjem intelektualne svojine u toku trajanja zajednice života u braku”.²⁸ Pretpostavke za postojanje zajedničke imovine jesu rad i zajednica života supružnika. Zajednica života je uslov za postojanje braka, međutim zajednička

²⁸Porodični zakon ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015), čl. 171, 172, 173.

imovina nastaje i onda kada brak nije punovažan. Zajednička imovina ali i zajednica života postoji čak i ukoliko supružnici žive odvojeno jer se i kod postojanja zajednice života kao uslova za puniovažnost braka relevantan je subjektivni faktor postojanja namjere zajednice življenja, a ne faktička zajednica života jer se može desiti da supružnici privremeno žive odvojeno. Postojanjem braka zajednica života koja je uslov i za postojanje zajedničke imovine se pretpostavlja i teret dokazivanja da li postoji zajednica života je na onom supružniku koji tvrdi suprotno. Što se tiče rada u toku trajanja zajednice života pod radom se ne podrazumijeva samo rad koji donosi materijalne prihode već i rad koji se odnosi na rad u zajedničkom domaćinstvu, rad koji se odnosi na podizanje djece i onaj rad koji posredno doprinosi uvećanju imovine. Rad se prema Ponjaviću može klasifikovati kao posebni ili zajednički rad, gdje se pod zajedničkim radom podrazumijeva kada supružnici zajedno obavljaju međusobno iste ili povezane djelatnosti.

U zajedničku imovinu, prema Draškić ulaze, pored imovine koju su supružnici stekli radom u toku trajanja njihovog zajedničkog života u braku, još i: (a) prihodi od zajedničke imovine, kako oni koji su rezultat rada, tako i oni koje imovina daje bez ikakvog rada (na primjer, zakupnina, kamata, dividenda itd.); (b) prihodi od posebne imovine, koji su ostvareni radom supružnika; (c) stvari nabavljene iz zajedničke imovine; (d) naknade koje su po raznim osnovama dobijene za stvari iz zajedničke imovine (na primer, naknada štete, naknada za eksproprisanu nepokretnost, suma osiguranja za uništenu ili oštećenu stvar itd.); (e) naknade koje su dobijene za rad supružnika, a ne predstavljaju zaradu (novčana renta kao naknada za izgubljenu zaradu usled nesposobnosti za rad, otpremnina, nagrade, odlikovanja, stipendije itd.); (f) autorska, pronalazačka i druga imovinska prava intelektualne svojine; (g) imovina stečena igrama na sreću (kao što su, na primjer, loto, sportska prognoza, lutrija), osim ako supružnik koji je ostvario dobitak ne dokaže da je u igru uložio posebnu imovinu, (h) imovina stečena ugovorom o doživotnom izdržavanju (Draškić, 2012).

4.3.1.2. Upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom

Supružnici zajedničkom imovinom upravljaju i raspolažu zajednički i sporazumno.²⁹ Sporazum o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom može biti izričit ili prećutan i može se odnositi na cjelokupnu zajedničku imovinu ili jedan njen dio. Takav sporazum mora

²⁹ Porodični zakon ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015), čl. 174.

biti solemnizovan iz razloga pravne sigurnosti i upisan u javni registar prava na nepokretnostima. Kada se radi o redovnom upravljanju imovinom pretpostavlja se saglasnost drugog supružnika. S obzirom da su dijelovi zajedničke imovine neopredijeljeni supružnici ne mogu raspolagati njima samostalno niti ih opteretiti pravnim poslovima *inter vivos*.³⁰ Ukoliko, pak, dođe do raspolaganja zajedničkom imovinom od strane jednog supružnika bez saglasnosti drugog supružnika takav ugovor se ima smatrati ništavim jer je u direktnoj suprotnosti sa imperativnim pravnim normama. Ipak, pravi se razlika u odnosu na to da li se radi o pokretnoj ili nepokretnoj imovini i savjesnom ili nesavjesnom sticaocu imovine. Ako se radi o pokretnoj imovini sticalac ukoliko je savjestan mogao se pozvati na pravila građanskog prava o sticanju svojine u kom slučaju bi supružnik koji je raspolagao imovinom morao nadoknaditi štetu drugom supružniku. Ukoliko se radi o nepokretnoj imovini ugovor o raspolaganju se ima smatrati ništavim, osim ukoliko sticalac nije stekao pravo svojine na nepokretnosti redovnim ili vanrednim održajem.

4.3.1.3. Dioba zajedničke imovine

Prema Porodičnom zakonu deobom zajedničke imovine smatra se utvrđivanje suvlasničkog odnosno supoverilačkog udela svakog supružnika u zajedničkoj imovini.³¹ Do deobe zajedničke imovine prema članu 178. Porodičnog zakona može doći:

- za vrijeme trajanja braka;
- nakon prestanka braka.

Pravo na diobu prema slovu zakona imaju:

- 1) supružnici,
- 2) nasljednici umrlog supružnika i
- 3) poverioci onog supružnika iz čije se posebne imovine nisu mogla namiriti njihova potraživanja.³²

Dioba zajedničke imovine može biti sporazumna ili sudska.

³⁰ Porodični zakon ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015), čl. 174. st. 3.

³¹ Porodični zakon ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015), čl. 177.

³² Porodični zakon ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015), čl. 181.

4.3.1.3.1. Sporazumna dioba zajedničke imovine

Supružnici se mogu sporazumjeti da u toku ili nakon prestanka braka podjele zajedničku imovinu koju su stekli tokom trajanja braka. S obzirom na to da su do tada njihovi dijelovi neopredijeljeni podjelom će svaki supružnik tačno znati svoj udio u zajedničkoj imovini.

Supružnici se mogu saglasiti: (a) da pretvore režim zajedničke imovine u režim susvojine sa opredeljenim, idealnim suvlasničkim udelima kojima se može raspolagati, (b) da izvrše realnu deobu, tako što će neke stvari pripasti u isključivu svojinu jednom supružniku, a druge stvari u isključivu svojinu drugom supružniku, ili (c) da sve stvari pripadnu u isključivu svojinu jednom supružniku, a da drugi za svoj udeo bude isplaćen u novcu (Draškić, 2012).

Sporazumna dioba je, svakako, najpoželjniji vid zajedničke diobe jer se supružnici saglase sa podjelom. Iz razloga pravne sigurnosti i donošenjem Zakona o javnom beležništvu predviđeno je da sporazum mora biti solemnizovan, tj. mora biti stavljena klauzula o potvrđivanju od strane javnog bilježnika.³³ Javni bilježnik je u obavezi da stranke pouči o posljedicama njihovog pravnog posla.

4.3.1.3.2. Sudska dioba zajedničke imovine

Ukoliko se supružnici ili bivši supružnici ne mogu sporazumjeti o diobi zajedničke imovine onda imovinu mogu podijeliti sudskim putem kada govorimo o sudskoj diobi. Kod sudske diobe postoji pretpostavka jednakih udjela supružnika u zajedničkoj imovini. Pretpostavku o jednakim udjelima mogu obarati dokazivanjem oba supružnika ukoliko smatraju da u konkretnom slučaju nije primjenjiva i usaglašena sa faktičkim stanjem.

Veći udio jednog supružnika u sticanju zajedničke imovine zavisi od njegovih ostvarenih prihoda, vođenja poslova u domaćinstvu, staranja o djeci, staranja o imovini te svih drugih okolnosti koje su od značaja za održavanje ili uvećanje vrijednosti zajedničke imovine (Draškić, 2012). Ako je poslije prestanka zajedničkog života u braku došlo do uvećanja vrijednosti zajedničke imovine, svaki supružnik ima pravo na potraživanje u novcu odnosno pravo na udio u uvećanoj vrijednosti srazmjerno svom doprinosu.³⁴ Trenutak prestanka zajednice života u braku je vrijeme u kojem se utvrđuje veći udio jednog supružnika. Veći udio jednog supružnika

³³Zakon o javnom beležništvu (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 19/2013), čl. 93. st. 1. i 93a

³⁴ Porodični zakon ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015), čl. 175.

u sticanju pojednoga prava iz zajedničke imovine se može utvrditi samo ukoliko je to pravo ekonomski samostalno u odnosu na ostala prava iz zajedničke imovine, a supružnik je u sticanju tog prava učestvovao i prihodima od svoje posebne imovine.³⁵

Kada dođe do diobe zajedničke imovine prava na određenim stvarima prelaze u isključivu svojinu jednog od supružnika:

- 1) stvari za ličnu upotrebu;
- 2) stvari namijenjenih djetetu;
- 3) stvari za vršenje zanata ili zanimanja;
- 4) predmeti domaćinstva.

Stvari za ličnu upotrebu jednog od supružnika pripadaju mu u isključivu svojinu bez uračunavanja u njegov udio. Stvari za ličnu upotrebu će se uračunati u dio supružnika ukoliko je njihova vrijednost nesrazmjerno velika u odnosu na vrijednost zajedničke imovine i vrijednost stvari za ličnu upotrebu drugog supružnika. Ipak, stvari za ličnu upotrebu jednog od supružnika mu pripadaju u isključivu svojinu, samo se u odnosu na vrijednost tih stvari vrši ili ne vrši uračunavanje prilikom diobe zajedničke imovine stečene u braku.

Smisao ovakve odredbe jeste u tome da se zaštiti legitimni interes svakog supružnika da mu neki predmeti koji služe samo njegovoj ličnoj upotrebi pripadnu u isključivu svojinu, ali da se time ne naruši imovinska ravnoteža u odnosu na drugog supružnika, koji nije stekao stvari za ličnu upotrebu iste ili približne vrijednosti, odnosno da takva neravnoteža ne postoji u odnosu na vrijednost zajedničke imovine (Draškić, 2012).

Kada je u pitanju dioba stvari namijenjenih djetetu Porodični zakon je u članu 183. predvidio da stvari namijenjene djetetu pripadaju u isključivu svojinu supružniku koji vrši roditeljsko pravo bez uračunavanja u njegov dio. Ukoliko roditelji roditeljsko pravo vrše zajednički, tada i nad stvarima namijenjenim djetetu imaju pravo zajedničke svojine.

Dioba stvari za vršenje zanata ili zanimanja jednog supružnika pripadaju mu u isključivu svojinu, s tim da se stvari za vršenje zanata ili zanimanja uračunavaju u njegov dio. Po pravilu to su stvari koje služe isključivo jednom od supružnika za njegov rad i profesionalnu karijeru te stoga on polaže isključivo pravo nad njima. Međutim, s obzirom da su to stvari putem kojih

³⁵ Porodični zakon ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015), čl. 180. st.5.

jedan od supružnika ostvaruje zaradu smatra se da je neophodno da se drugom supružniku nadoknadi vrijednost tih stvari koje su stečene tokom trajanja braka, pa se s toga one uračunavaju u dio supružnika prilikom diobe.

Članom 185. Porodičnog zakona regulisana je dioba predmeta domaćinstva na način da „predmeti domaćinstva na kojima jedan supružnik nakon prestanka zajednice života u braku ima državinu u trajanju od najmanje tri godine pripadaju mu u isključivu svojinu sa uračunavanjem u njegov udeo”. Smatra se, dakle, da ukoliko je jedan supružnik u vremenskom trajanju od 3 godine koristio predmete domaćinstva da ima pravo na isključivu svojinu nad njima, s tim da to ne može biti na štetu drugog supružnika, te se predmeti domaćinstva uračunavaju u dio supružnika koji polaže isključivo pravo nad njima.

4.3.1.4. Odgovornost za obaveze u sistemu zajedničke imovine

Za obaveze koje je preuzeo supružnik prije sklapanja braka ili u toku trajanja braka svojom posebnom imovinom odgovara svojom posebnom imovinom kao i udjelom u zajedničkoj imovini. Za zajedničke obaveze koje su nastale u toku trajanja braka a radi podmirenja potreba braka supružnici odgovaraju svojom posebnom i zajedničkom imovinom zajednički i solidarno.

Ukoliko neku od zajedničkih obaveza podmiri jedan supružnik iz svoje posebne imovine, u tom slučaju ima pravo na naknadu od drugog supružnika srazmjerno njegovom udjelu u zajedničkoj imovini.

4.3.1.5. Posebna imovina supružnika

Posebna imovina jeste cjelokupna imovina svakog supružnika koja nije obuhvaćena pravnim režimom zajedničke imovine. Prema tome, posebna imovina obuhvata kako imovinu koja je stečena prije sklapanja braka, tako i imovinu koja se stiče tokom trajanja braka, ali ne radom (Draškić, 2012). Posebna imovina je regulisana članovima 168, 169. i 170. Porodičnog zakona.

U posebnu imovinu supružnika spada:

- (1) imovinu koju je supružnik imao u vrijeme sklapanja braka, bez obzira po kom je dozvoljenom osnovu stečena (na primjer, radom, nasljeđem, igrom na sreću itd.);
- (2) imovinu koju je supružnik stekao u toku trajanja braka, ali ne radom, već poklonom, nasljeđem ili nekim drugim oblikom besteretnog sticanja;
- (3) imovinu koja pripadne supružniku na osnovu diobe zajedničke imovine;

(4) imovinu koju je žena unijela u brak kao miraz, i

(5) prihode od posebne imovine, pod uslovom da u njih nije uložena rad supružnika (kamata, zakupnina, dividenda itd.) (Draškić, 2012).

Ukoliko je posebna imovina stečena prije braka njen status se sklapanjem braka ne mijenja. Nasuprot tome, posebna imovina nastaje i u braku ukoliko dođe do diobe zajedničke imovine.

Posebnu imovinu svaki supružnik upravlja i raspolaže samostalno, dakle, supružnik može preduzimati sve pravne poslove koji se tiču njegove posebne imovine. Ograničenje postoji samo u slučajevima kada zajednička imovina nije dovoljna za podmirenje potreba zajednice života u kojim slučajevima će supružnici biti obavezni da za te potrebe iskoriste svoju posebnu imovinu.

Porodični zakon u čl. 170. reguliše pitanje uvećanja posebne imovine jednog od supružnika za vrijeme trajanja braka i u tom smislu razlikuje znatno i neznatno uvećanje posebne imovine. U slučajevima da je došlo do neznatnog uvećanja vrijednosti posebne imovine jednog od supružnika, drugi supružnik ima pravo na potraživanje u novcu srazmerno svom doprinosu. Ukoliko je, pak, došlo do znatnog uvećanja vrijednosti posebne imovine jednog supružnika, drugi supružnik ima pravo na udio u toj imovini srazmerno svom doprinosu.

Zakonski imovinski režim između supružnika prema važećim pozitivnopravnim propisima jeste režim zajedničke imovine. Supružnicima je, međutim, omogućeno da taj režim „isključuje” i da imovina koju steknu radom u toku trajanja zajednice života bude njihova posebna imovina zaključenjem bračnog ugovora.

4.3.2. Ugovorni imovinski režim

Nasuprot zakonskom nalazi se ugovorni imovinski režim koji se primjenjuje kada se supružnici svoje imovinske odnose urede bračnim ugovorom. Ugovornim imovinskim režimom isključuje se zakonski imovinski režim. Ta mogućnost je uvedena donošenjem Porodičnog zakona 2005. godine kada zakonski imovinski režim prestaje da bude prinudan i primjenjuje se u slučajevima kada supružnici nisu ugovorili režim po pitanju imovine. Najznačajnija novina u tom smislu je bračni ugovor.

5. BRAČNI UGOVOR

5.1. Historijat bračnog ugovora

Historijski posmatrano postojali su različiti sistemi regulisanja imovinskih odnosa u braku. Skoro uvijek su upravo ti odnosi reflektovali položaj žene u društvu. Od toga da je cjelokupna imovina supruge pripadala mužu, preko mogućnosti da žena sama upravlja svojom imovinom, pa sve do sistema zajedničke imovine i mogućnosti da svoje imovinske odnose urede na način na koji žele. U prošlosti su imovinski odnosi smatrani manje bitnim dijelom obiteljskopравnih odnosa, stoga su se uređivali većinom strogim propisima uz ograničenu stranačku slobodu. (Alinčić, 2007.)

U ovom poglavlju obradićemo historijat bračnog ugovora kroz rimsko pravo, gdje će biti predstavljeni osnovni instituti regulacije imovinskih odnosa između supružnika. U tom smislu posebno mjesto zauzima miraz *dos* i zaključenje ostalih ugovornih odnosa između supružnika u tom periodu. Zatim, regulaciju imovinskih odnosa tokom XIX vijeka kada dolazi do donošenja velikih i revolucionarnih građanskih zakonika koji su postavili temelje ovom institute i u neznatno izmijenjenom obliku egzistira i danas. Uporedo, predstavimo stanje u pogledu ovog instituta u tom periodu u zemljama socijalističkog bloka i stavove po tom pitanju, s obzirom da su se u velikoj mjeri razlikovali u odnosu na ostale posmatrane zemlje.

Nakon tog dijela, prelazimo na historijski pregled razvoja instituta bračnog ugovora u našem pravu. U tom smislu pošli smo od perioda Srpskog građanskog zakonika, zatim period kraljevina (SHS i Jugoslavije), period Jugoslavije (FNRJ, SFRJ, SRJ) kada je postojalo 6 samoupravnih područja i propisi u ovoj oblasti su se razlikovali od područja do područja gdje je zbog toga dolazilo do sukoba propisa.

5.1.1. Rimsko pravo

Veliki broj instituta građanskog, a posebno obligacionog i porodičnog prava svoje poreklo vodi, upravo, iz rimskog prava.

„U rimskom pravu postojala su dva oblika braka: brak sa manusom i brak bez manusa. Lični i imovinski odnosi bračnih drugova razlikovali su se u zavisnosti od toga u kojoj vrsti bračne zajednice žive, da li je to brak sa manusom ili bez manusa. Među višim slojevima društva, prednost je imao brak sa manusom, a među plebejcima (klasa građana sa manjim pravima u

Rimu iako su svakako bili punopravni građani Rima) najčešće je zaključivan brak bez manusa“ (Stanojević, 1986).

„Sklapanjem braka *cum manu*, žena je izlazila iz svoje dosadašnje agnatske obitelji i *patriae potestatis*, odnosno ako je bila *sui iuris*, nad njom je prestajalo tutorstvo te je ulazila u agnatsku obitelj svoga muža te bila pod njegovom vlašću (*manus*), odnosno vlašću muževljeva *patris familias*. U imovinskom smislu, žena nije imala nikakve imovinskopravne sposobnosti. Sve što bi žena stekla pripadalo je mužu, a sva imovina koju je imala prije braka pripala bi u cjelosti mužu. Brak *sine manu* nije mijenjao pravni položaj žene. Ona je ostajala pod vlašću svoga oca, odnosno *patris familias*, a ako je bila *sui iuris*, ostajala je osobom *sui iuris* nadalje, a pod dosadašnjom tutelom. Žena je zadržavala nasljedno pravo u svojoj dosadašnjoj obitelji, te ga nije stjecala u obitelji muža” (Majstorović I. , 2005).

„U postklasično doba napušteni su i stari oblici „svečanog uvođenja žene u muževljevu kuću”, a konsenzus bračnih drugova postao je jedinim bitnim elementom sklapanja braka. Ipak, i u ovome je razdoblju sklapanje braka bilo praćeno stanovitim obredima ili/i sastavljanjem isprava, posebice o uređenju imovinskih odnosa. Takve su isprave u Justinijanovom pravu bile propisane za brak viših staleža, kao i za pretvaranje konkubinata brak” (Horvat, 1980.).

Historijski gledano, muž je bio taj koji je imao obavezu izdržavanja supruge i porodice. Prilikom proučavanja imovinsko-pravnih odnosa supružnika u Starom Rimu, svakako, trebamo uzeti u obzir miraz (*dos*) koji je kao institut postojao i na jedan određeni način regulisao dio imovine supružnika. Miraz je imovina koju žena unosi u brak za potrebe zajedničkog domaćinstva koji dobija od svog oca ili staratelja tj. *pater familias*-a³⁶. Davanje miraza u ranim periodima Starog Rima nije bilo obavezno. Svakako da je davanje miraza od strane njene porodice umnogome olakšavalo izdržavanje koje je bio u obavezi obezbijediti suprug. Uporedo sa razvojem braka u rimskom pravu se razvijao i miraz. Ukoliko posmatramo pretklasični

³⁶*Pater familias*, također napisana kao *paterfamilias* (množina *patres familias*), bila je glava rimske porodice. *Pater familias* bio je najstariji živi muškarac u domaćinstvu i imao je autokratsku vlast nad svojom proširenom porodicom. Rimsko pravo i tradicija (*mos maiorum*) uspostavili su moć *pater familias* u zajednici vlastite proširene porodice. U rimskom porodičnom zakonu termin „*Patria potestas*“ (latinski: „moć oca“) odnosi se na ovaj pojam. [2] Imao je zakonsku privilegiju nad imovinom porodice, i različite razine vlasti nad svojim uzdržanim članovima: to su uključivalo njegovu ženu i djecu, određenu drugu rodbinu putem krvi ili usvajanja, klijente, osloboditelje i robove. Isti *mos maiorum* moderirao je svoj autoritet i odredio odgovornosti prema svojoj familiji i široj zajednici. Imao je dužnost prema ocu i odgajati zdravu djecu kao buduće građane Rima, održavati moralnu ispravnost i blagostanje svog domaćinstva, časti bogove svojih klanova i predaka i predano učestvovati- i ako je moguće, služiti - u političkim politikama Rima, vjerski i društveni život. Zapravo, očekivalo se da će *pater familias* biti dobar građanin. Barem teoretski, držao je moći života i smrti nad svakim članom svoje proširene porodice kroz drevno pravo. U praksi se ekstremni oblik ovog braka rijetko koristio. Na kraju je bio ograničen zakonom. (

period uvidećemo da je miraz (dos) predstavljao imovinu koju je supruga unosila u brak i koji je pripadao mužu, odnosno pater familiasu.

U početku razvoja instituta, miraz je bio tek običaj, no kasnije je to preraslo u pravnu dužnost ženina oca i njegovih ascendenata odnosno majke. Za osnivanje miraza moguća su bila tri načina. Prvi je *promissio dotis*, odnosno stipulacija kojom se na pitanje budućeg muža davatelj miraza obavezuje prenijeti na muža miraznu imovinu u nekom kasnijem času. Drugi je način *dictio dotis*, odnosno verbalni kontrakt u obliku jednostranog obećanja miraza. Navedeni je oblik mogla koristiti sama žena, njezin *patris familias* ili pak njezin dužnik. Treći je i posljednji oblik *datio dotis*. Od prethodna se dva načina razlikuje stoga što se ne sastoji od obećavanja miraza, već se pojedina mirazna dobra doista i prenose na muža (Majstorović I., 2005).

Pred kraj predklasičnog perioda donose se zakoni kojima se štiti ženino pravo na miraz. „U narednom klasičnom periodu miraz koji je žena donosila, isto je prelazio u imovinu muža, s tim što je tada zakon nametnuo određena ograničenja mužu prilikom raspolaganja mirazom. Tako je muž u određenim slučajevima morao da vrati miraz, a bilo mu je zabranjeno da otuđuje zemljišta u Italiji, data u miraz“ (Stanimirović, 2006). U postklasičnom periodu, dolazi do promjena u smislu poboljšanja imovinskog položaja žene. Justinijanovo zakonodavstvo donijelo je promjene na tom planu, pa je tako miraz postao isključiva imovina supruge kojom je mogla raspolagati i u toku trajanja, ne samo u slučaju prestanka braka. „U Noveli 117, Justinijan čak i ne govori više o pripadnicima srednjeg staleža, već samo o licima više klase. Jedino za pripadnike viših slojeva (*illustres et senatores*) propisuje obavezno sastavljanje pismenog dokumenta: o mirazu koji donosi nevesta mladoženji i o bračnom daru od strane mladoženje u korist neveste“ (Deretić, 2011).

Može se zaključiti dakle da je miraz toekom vremena posve izgubio prvobitna obilježja. Premda se u doba cara Justinijana muž formalno smatra vlasnikom miraza, stvarni je vlasnik s ekonomskog stajališta žena. Dos je *res mulieris*, a muž za vrijeme trajanja braka ima samo pravo korištenja i ubiranja plodova, radi olakšanja snošenja troškova kućanstva (Majstorović I., 2005).

Prema rimskom pravu darivanje poklona između bračnih drugova nije bilo dozvoljeno „do cara Justinijana, pošto je bilo zabranjeno sklapanje ugovora o poklonu između supružnika, ovaj ugovor o poklonu između verenika mogao se zaključiti samo prije braka. Međutim, u vrijeme cara Justinijana bilo je dozvoljeno da se ovaj ugovor sklopi i nakon zaključenja braka, tako da je i ovaj institut promijenio ime i umjesto *donatio ante nuptias* (davanje poklona prije braka)

postao *donatio propter nuptias* (davanje poklona zbog braka)“ (Stojčević, 1972). *Donatio ante nuptias*, davanje poklona između verenika prije braka bilo je dozvoljeno onda kada je darovao budući supružnik ili njegov *pater familias*. I u kasnijem periodu pod ovim pojmom imalo se smatrati darivanje vjerenice kako bi se osigurala za slučaj razvoda bez njene krivice. Ta imovina, dakle, nije postajala njenim vlasništvom odmah po sklapanju braka već je predstavljala jedan vid obezbjeđenje žene u određenim okolnostima. Ukoliko bi do prestanka braka došlo smrću muža *donatio ante nuptias* bi pripao djeci.

Uvođenjem instituta *donatio propter nuptias* omogućeno je da se prvobitni poklon uveća ili zasnuje tokom trajanja braka. Njegova pravna priroda je veoma slična mirazu, jedna od tih karakteristika jeste da je i *donatio propter nuptias* bila u svojini muža, a da je žena mogla tražiti već prilikom imovinske propasti muža. Valja napomenuti, da je otac (*pater familias*) davao *donatio propter nuptias* za sina kao i *dos* za žensku djecu.

U vrijeme Justinijana uporedo se razvija i institut predbračnog poklona koje je, takođe, regulisao djelimično imovinske odnose između supružnika. Obaveza davanja poklona bila je na strani muža ili njegovog *pater familias*. Poklon je mogao biti dat prije ili tokom trajanja braka. „Muž upravlja predbračnim poklonom koji služi istim ciljevima kao i miraz; predbračni poklon se više ne daje radi ženinog materijalnog obezbeđenja za slučaj smrti muža, već kao potvrda muževljeve sposobnosti da obezbedi materijalnu sigurnost bračne zajednice“ (Deretić, 2011).

5.1.2. XIX i XX vijek

U XIX stoljeću je donijeta većina građanskih zakonika u kontinentalnom pravu. Osnovna karakteristika svih njih jeste da su pisani prema potrebama imućnijeg staleža. Upravo je to period u kojem se bračni ugovor uvodi u evropsko zakonodavstvo. Ciljevi tadašnjeg bračnog ugovora su bili drugačiji od onih koje on ima danas. Osnovni cilj tadašnjeg sklapanja bračnog ugovora jeste dogovor roditelja budućih supružnika o imovinskim odnosima u kasnije sklopljenom braku. Inerentno je istaći da, prema tada važećim propisima, takav ugovor supružnici nisu mogli mijenjati kasnije.

U „socijalističkom bloku“ nije prihvaćena koncepcija bračnog ugovora jer je smatrano da on narušava ravnopravnost polova, te da je tekovina buržoaskog prava i da kao takav ne može egzistirati u sistemu u kojima preovladava državna svojina i planska privreda. Obavezan zakonski imovinski režim postojao je sve do kraja 80-tih i 90-tih godina XX vijeka kada dolazi

do procesa tranzicije. U tom periodu se uvodi bračni ugovor u zakonodavstvo i mogućnost isključenja zakonskog imovinskog režima.

5.1.3. Historijat bračnog ugovora u domaćem pravu

Srpski građanski zakonik iz 1844. godine donijet je po ugledu na *Austrijski građanski zakonik* i preuzeo je mnoge institute i rješenja upravo iz tog zakonika. „Donošenje Građanskog zakonika predstavljalo je shodno prilikama tada jedan značajan zakonodavni poduhvat vredan pažnje, jer je proistekao iz nastojanja određenih društvenih i političkih snaga, da se vlast i samovolja vladara na neki način ograniči i uvede pravni red i sigurnost“ (Cvejić-Jančić, Bračno pravo prema Srpskom građanskom zakoniku, 150 godina od donošenja Srpskog građanskog zakonika, 1995).

Srpski građanski zakonik u paragrafu 759. definiše bračni ugovor: „Ugovor, koji bi između muža i žene ili između ženika i neveste, u odnošaju na brak o imanju zaključen bio, zove se bračni ugovor“.³⁷ Tada se, kao što se iz zakonske definicije može vidjeti, dozvoljava zaključivanje bračnog ugovora, kako između budućih supružnika, tako i u toku trajanja braka između supružnika. Navodi se, također, u istom paragrafu da se ugovor odnosi na „imanje“ tj. na imovinu. Međutim, iako ovakav ugovor predstavlja iskorak u odnosu na tadašnje društvene prilike, društvo u cjelini nije bilo pripremljeno na ugovor takve vrste. Razlozi za to jesu patrijarhalna sredina, gdje je imovinom raspolagao isključivo suprug. „Jedna od osnovnih karakteristika ovog zakonika jeste da se on zasniva na principu neravnopravnosti polova sa povlašćenim položajem muža kao glave porodice“ (Cvejić-Jančić, Bračno pravo prema Srpskom građanskom zakoniku, 150 godina od donošenja Srpskog građanskog zakonika, 1995). Ugovor se zaključivao sporazumno, a volja nije bila apsolutna. Prema SGZ-u forma nije bila jedan od uslova za validnost ovog ugovora. Bračni ugovor je saglasnošću volja mogao biti i mijenjan, a prestajao je samim prestankom braka.

Pored bračnog ugovora, Srpski građanski zakonik je propisivao i sljedeće imovinske režime: mirazni i opšte imovinske zajednice koji su se ugovarali i režim odvojemosti imovine (zakonski imovinski režim). Mirazni režim je mogao biti ugovoren „Ugovor ovaj može glasiti o mirazu, koje je ono imanje, koje supruga mužu donese, bilo njeno sopstveno, bilo od drugog koga

³⁷ Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju, Beograd, 1903, glava XXVIII, O ugovorima bračnim par.759

dobiveno, radi lakšeg življenja”.³⁸ Miraz se nije pretpostavljao, a mogao je glasiti na cjelokupnu ili samo na dio imovine buduće supruge. Miraz se mogao sastojati iz pokretnosti i nepokretnosti. Prema članu 766. Srpskog građanskog zakonika muž je imao pravo uživanja miraznih dobara sve dok brak traje ali one nisu prelazile u njegovu svojinu, te nepokretnostima nije mogao raspolagati.³⁹ Prestankom braka nastaje obaveza za supruga da potrošena mirazna dobra vrati supruzi ili njenim nasljednicima. „Interesantna činjenica je da je i sam muž mogao dati ženi jedan deo svoje imovine u miraz, a pod mirazni režim bi potpadali i pokloni koje bi muž dao ženi prvi dan braka” (Cvejić-Jančić, Bračno pravo prema Srpskom građanskom zakoniku, 150 godina od donošenja Srpskog građanskog zakonika, 1995).

Režim opšte imovinske zajednice ili tzv. smese dobara je, također, bio ugovorni režim koji je regulisan u čl. 786 Srpskog građanskog zakonika.⁴⁰

Zakonski imovinski režim, prema Srpskom građanskom zakoniku, čl. 77141, nasuprot današnjem, bio je režim odvojenosti imovine, gdje je svaki od supružnika upravljao i raspolagao svojom posebnom imovinom. I ovdje je važila zakonska pretpostavka, koja je mogla biti izričito opovrgnuta, da je žena ovlastila muža da upravlja i koristi njenu imovinu.

* Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju, Beograd, 1903, glava XXVIII, O ugovorima bračnim par.760

³⁹ Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju, Beograd, 1903, glava XXVIII, O ugovorima bračnim par.766-767

Čl. 766: Ako se miraz sastoji u nepokretnim dobrima, i drugim pravima i stvarima, koje se upotrebiti mogu da se ne potroše; onda će žena ostati gospođa od istih stvari, ali će ih muž uživati”.

Čl 767: “Ako muž i žena o svom imanju nisu ništa osobito uredili, onda svako svoje prinadleži. Samo ako se žena protivna ne pokaže, drži se, da je mužu kao svome zastupniku zakonom poverila, da on brigu o imanju nosi; a on se smatra kao i drugi punomoćnik; samo o dobitku nije dužan računa davati. No vlastan će biti dobitak po svojoj volji upotrebiti i uživati”

⁴⁰ “Ako su supružnici složili se na smesu dobara svojih zajednički, onda kako se stecište otvori, smesa prestaje, i imanje se deliti mora kao u slučaju smrti”.

⁴¹“Ako muž i žena o svom imanju nisu ništa osobito uredili, onda svako svoje prinadleži. Samo ako se žena protivna ne pokaže, drži se, da je mužu kao svome zastupniku zakonom poverila, da on brigu o imanju nosi; a on se smatra kao i drugi punomoćnik; samo o dobitku nije dužan računa davati. No vlastan će biti dobitak po svojoj volji upotrebiti i uživati”.

Stvaranje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenac 1918. godine, a kasnije i Kraljevine Jugoslavije 1929. godine, dovelo je do raznolikosti u kulturnom, društvenom, pravnom i političkom pogledu. Po pitanju imovinsko-bračnih odnosa to je značilo istovremeno postojanje šest zakonodavstava koji su kao prelazno rješenje bili priznati od strane jedinstvene države.

U Kraljevini Srbiji je za pravoslavce je važio Srpski građanski zakonik iz 1844. godine prema kojem se brak zaključuje u Pravoslavnoj crkvi, dok se uzroci za poništenje, punovažnost i razvod braka navode u pravoslavnom bračnom pravu. Za druge vjeroispovijesti važila je Uredba od 07. decembra 1861. godine, gdje se kaže da su za bračno pravo nadležne vjerske zajednice, izuzev rimokatolika kod kojih je bračno pravo bilo regulisano Konkordatom od 26. jula 1914. godine. Za Crnu Goru važili su identični propisi kao i u Kraljevini Srbiji.

U Hrvatskoj i Slavoniji za pravoslavne su važili propisi Pravoslavne crkve po pitanju valjanosti, ništavnosti, sklapanja i razvoda pravoslavnih brakova. Na taj način država je ova pitanja prepustila Pravoslavnoj crkvi, a prema svetovnom pravu regulisana su pravna dejstva braka.

Na području Dalmacije i Slovenija važio je građansko bračno pravo sadržano u drugom poglavlju prvog dijela osnovnog Građanskog zakonika 42 od 25. maja 1868. godine, Zakona od 31. decembra 1868. godine, Zakona od 09. aprila 1870. godine, i Zakona od 15. jula 1912. godine za sve vjerske zajednice. Upravo je tim pravilima regulisano da se samo sklapanje braka vršilo prema vjerskim pravilima, a sva ostala pitanja rješavana su prema tadašnjim zakonima za to područje.

Na području Banata, Bačke, Baranje, Međumurja i Prekomurje za sve građane važio je građansko bračno pravo propisano u zakonodavnom članu XXXI od 1894. godine⁴³, u kojem je proklamovana obaveznost građanskog braka bez obzira na vjersku pripadnost građana. Nije postojala zabrana sklapanja vjerskog braka, ali takav brak u postupku pred državnim organum nije imao nikavu pravnu važnost.

U Bosni i Hercegovini važio je u pravo vjerskih zajednica po pitanju braka, a sudska nadležnost u pogledu, poništavanja i razvoda braka je data duhovnim sudovima (Bosansko-hercegovački

⁴² Opšti Austrijski Građanski zakonik, B. m. : b. i., 1906.

⁴³ Zakonski članci XXXI, XXXII, XXXIII od 1894. godine, Srem. Karlovci : Srpska manastirska štamparija, 1895

građanski parnički postupak od 14. aprila 1883. godine⁴⁴). Pitanja imovinsko-pravnih posljedica braka bila su u nadležnosti građanskih sudova.

S obzirom da su u većem dijelu teritorije novostvorene države za bračno pravo uopšteno, a samim tim i za imovinske odnose u braku, važno pravo vjerskih zajednica, i bračni ugovor je postojao u različitim varijacijama. Takvo stanje se zadržalo sve do stvaranja Republike Jugoslavije 1945. godine.

Stvaranjem Republike Jugoslavije i završetkom II svjetskog rata uvodi se Osnovnim zakonom o braku iz 1946.⁴⁵ godine strogi sistem zakonskog imovinskog režima koji nije dozvoljavao uređenje imovinskih odnosa između supružnika sklapanjem bračnog ugovora. U čl. 12 ovaj zakon je dozvoljavao sklapanje ugovora između supružnika koji nisu protivni zakonu. Zapravo je takav odnos prema bračnom ugovoru postojao u svim zemljama socijalističkog bloka, gdje je preovladavala društvena svojina i bio uspostavljen jednopartijski sistem, a privatna svojina bila marginalizovana.

Donošenjem Zakona o braku i porodičnim odnosima Srbije⁴⁶ samo se potvrđuje isti stav, tj. ostaje da važi zabrana zaključivanja bračnih ugovora. U čl. 326 Zakona o braku i porodičnim odnosima izričito se navodi da ne mogu sklapati one ugovore kojima se mijenja imovinski režim, tj. zakonski imovinski režim, te da je sklapanje ostalih vrsta ugovora između supružnika dozvoljeno, a zabranjuje se sklapanje ugovora kojima se supružnici unaprijed odriču prava koja im pripadaju kao što je npr. pravo na izdržavanje.⁴⁷

Dakle, zaključivanje imovinskih ugovora kao što su kupoprodaja, zakup i sl. prema ovom zakonu bilo je dozvoljeno, ako i sklapanje ugovora o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom. Supružnici su mogli skopiti i ugovor i diobi zajedničke imovine, s tim što je takav

⁴⁴Građanski parnički postupnik za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo : Tisak i naklada Daniela A. Kajona, 1904.

⁴⁵ Osnovni zakon o braku, Službeni list FNRJ 29/1946.

⁴⁶Zakon o braku i porodičnim odnosima Srbije, (Službeni glasnik 22/80, 22/93, 35/94 i 29/20019

⁴⁷ Zakon o braku i porodičnim odnosima Srbije, Službeni glasnik (22/80, 22/93, 35/94 i 29/2001), Čl. 326. „Bračni drugovi mogu međusobno sklapati sve ugovore i njima zasnivati prava i obaveze. Oni ne mogu međusobno sklapati samo one ugovore kojima se menja imovinski režim utvrđen ovim zakonom, kao i ugovore kojima se unapred odriču prava koja im po ovom zakonu pripadaju“

ugovor mogao imati dejstvo samo na zajedničku imovinu koju supružnici trenutno posjeduju, ali ne i za buduću imovinu koju će steći.

“Uprkos ovako, za date istorijske okolnosti relativno širokom ugovornom kapacitetu bračnih drugova, nijedan od navedenih ugovora, nije omogućavao izmenu zakonskog imovinskog režima” (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009). Takvo stanje se zadržalo sve do donošenja, trenutno važećeg, Porodičnog zakona 2005. godine, kada je promjenom vlasničke strukture i procesom tranzicije došlo do promjena te je dozvoljeno sklapanje bračnog ugovora.

I zemlje bivše Jugoslavije su u tom period s kraja XX i početkom XXI stoljeća uvele bračni ugovor u svoja zakonodavstva. Hrvatska je to učinila još 1998. godine donošenjem Obiteljskog zakona u kojem je propisano da supružnici mogu samostalno urediti odnose u vezi svoje „tečevine”. Isto rješenje prihvata i Obiteljski zakon iz 2003. godine.⁴⁸ Slično rješenje usvaja i bosanskohercegovački Porodični zakon iz 2005. godine⁴⁹ u kojem se u članu 258. kaže da bračni drugovi svoje imovinske odnose prije i u toku trajanja braka mogu urediti bračnim ugovorom. U Crnoj Gori bračni ugovor je uveden Porodičnim zakonom⁵⁰ koji u članu 301. navodi da „bračni drugovi tokom trajanja braka ili prije sklapanja braka svoje odnose na postojećoj ili budućoj imovini mogu urediti ugovorom”.

5.2. Pojam i pravna priroda bračnog ugovora prema Porodičnom zakonu R. Srbije

Premda se u svakodnevnom govoru može čuti termin predbračni ugovor, koji najčešće koristi anglosaksonski pravni sistem (pre-nuptial agreement, premarital agreement, skraćeno pre-nup), takav termin Porodični zakon ne poznaje, već se koristi terminom bračni ugovor. U Italiji se često upotrebljava termin predbračni ugovor (patt o prenuziale, contratt o prematrimoniale), za razliku od njemačkog i austrijskog pravnog uređenja (Ehevertrag, Ehepakt). Zapravo, postoji i izvjesna razlika u odnosu na vrijeme sklapanja ugovora, s tim što se bez obzira na to da li je

⁴⁸ Obiteljski zakon, „Narodne novine RH“, br.116/2003 i 136/2004

⁴⁹ Porodični zakon FBiH, „Službene novine FBiH“, br. 35/05 i 41/05

⁵⁰ Porodični zakon, „Službeni list SRCG“, br. 56/2003

ovaj ugovor sklopljen prije ili nakon sklopljenog braka, Zakon se koristi terminom bračni ugovor.

Bračni ugovor je definisan u članu 188. Porodičnog zakona koji kaže „ supružnici odnosno budući supružnici mogu svoje imovinske odnose na postojećoj ili budućoj imovini urediti ugovorom (bračni ugovor)”. Dakle, ovim zakonskim članom određeno je da su ugovorne strane supružnici ili budući supružnici, kao i to da se njime uređuju imovinski odnosi na postojećoj ili budućoj imovini. Iz navedenog proizilazi da ovaj ugovor može biti sklopljen i prije sklapanja braka, s tim što će ugovor proizvoditi pravno dejstvo samo ukoliko bude sklopljen i brak. Što se imovine tiče, zakon definiše da se ugovorom regulišu odnosi na postojećoj ili budućoj imovini, tj. da sam predmet ugovora odnosno imovina koja je predmet ugovora u trenutku zaključenja ugovora ne mora niti postojati.

Dalje, ovim sklapanjem bračnog ugovora supružnici isključuju zakonski imovinski režim koji podrazumijeva režime zajedničke i posebne imovine supružnika. Sve do donošenja Porodičnog zakona 2005. godine zakonski imovinski režim nije bilo moguće isključiti ugovorom. Sada ta mogućnost postoji upravo postojanjem instituta bračnog ugovora u porodičnom zakonodavstvu R. Srbije.

Razlika između instituta deobe zajedničke imovine (koji je u našem pravnom sistemu postojao i do donošenja Porodičnog zakona) i bračnih ugovora sastoji se u različitim statusima imovine stečene nakon deobe, odnosno nakon zaključenja bračnog ugovora. Naime, dioba dovodi do podjele zajedničke imovine koja nakon toga ima status posebne imovine supružnika, ali svaka imovina koja bude, poslije izvršene diobe, stečena radom u toku trajanja bračne zajednice predstavlja – zajedničku imovinu. S druge strane, nakon sklapanja bračnog ugovora i izmjene zakonskog režima imovine sva novostečena imovina ima status posebne imovine (Pajtić B. , Ugovori bračnih drugova u evropskim zakonodavstvima i srpskom pravu, 2010.).

Neke od definicija bračnog ugovora u teoriji su:

„Bračni ugovor (pacta nuptialis) je jedan specifičan vid regulisanja imovinskih odnosa bračnih drugova, vid realizacije principa da svako lice može da raspolaže svojom imovinom u granicama zakona“ (Ponjavić, Novine u porodičnom zakonodavstvu, 2006).

„Bračni ugovor se bavi porodičnom imovinom. Zato on i nije ugovor kao svaki drugi. To je jedan „porodični pakt“ jer se njime određuje režim porodične imovine koja nastaje zaključenjem braka”. (Petrović, 2003)

„Bračni ugovor je jedan od instrumenata poboljšanja opšteg pravnog položaja bračnih drugova”. (Majstorović I. , 2005)

„Institucija bračnog ugovora omogućava budućim i aktuelnim bračnim drugovima da ugovore režim odvojenosti imovine, i da urede svoje odnose u skladu sa načelom slobode ugovaranja, bez do tada postojećih formalnih ograničenja” (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009).

Specifičnosti bračnog ugovora u odnosu na druge obligacionopravne ugovore su uglavnom porodičnopravnog karaktera i one su sljedeće:

- 1) Ugovorne strane mogu biti samo supružnici ili budući supružnici;
- 2) Vrijeme zaključenja- ugovor može biti zaključen prije ili u toku trajnja braka tako da prije sklapanja braka ovaj ugovor može biti sklopljen i po nekoliko puta. S tim da, bračni ugovor proizvodi pravno dejstvo samo ako dođe do sklapanja braka. Upravo zbog toga, ugovor se ima smatrati ugovorom sa odložnim uslovom koje karakteriše da njegova pravna dejstva nastaju tek nakon ispunjanja odložnog uslova, u ovom slučaju sklapanja braka.
- 3) Na bračni ugovor se primjenjuju pravila obligacionog prava, ali on ne smije biti u suprotnosti sa imperativnim porodičnopravnim propisima.
- 4) Strogo formalan ugovor- za zaključenje ovog ugovora predviđena je zakonska forma i solemnizovanje ugovora, tj. ovjera ugovora od strane javnog bilježnika.
- 5) Spada u svečane ugovore.
- 6) Bračni ugovor je i akcesoran ugovor jer proizvodi dejstvo tek nakon zaključenja braka.
- 7) Za njegovo zaključenje, ali i raskid potrebna je saglasnost obje strane. Dakle, bračni ugovor ne može biti raskinut jednostranom izjavom volje.
- 8) Ima institucionalan karakter jer mora biti u skladu sa osnovnim načelima i pravilima porodičnog prava.
- 9) Fakultativan ugovor- supružnici ili budući supružnici mogu ali ne moraju zaključiti bračni ugovor, te je stoga fakultativan.
- 10) Imenovan ugovor- ugovor koji je kao takav predviđen zakonom- a bračni ugovor je predviđen i određen članom 188. Porodičnog zakona.
- 11) Suštinski se radi o pravnom poslu koji je komutativan, iako u određenim slučajevima ovaj ugovor je i aleatoran jer se radi o imovini koju supružnici ne posjeduju u trenutku

zaključenja ugovora i čija je veličina i nastajanje neizvjesno.

5.3. Ugovorne strane kod bračnog ugovora

Ugovorne strane kod bračnog ugovora prema zakonskom određenju su supružnici ili budući supružnici, dakle lica koja su već u braku ili lica koja izražavaju volju za sklapanje braka. S tim u vezi možemo reći da bračni ugovor ne mogu zaključiti bivši supružnici.

Bračni ugovor mogu zaključiti lica u skladu sa pravilom „*Habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptialia*”. Ovo pravilo znači da punovažan bračni ugovor mogu zaključiti lica koja su ispunila uslove za zaključenje punovažnog braka. Dakle, punovažnost bračnog ugovora neposredno je vezana za punovažnost braka što dalje govori da bračni ugovor ne bi mogla zaključiti lica koja prema našem zakonu ne bi mogla sklopiti brak i nisu ispunila uslove koji se tiču sklapanja braka ili pak, postoji neki od razloga koji ne bi smio postojati u trenutku zaključenja braka. Pa tako, bračni ugovor ne bi mogla zaključiti maloljetna lica (ukoliko nisu emancipovana u sudskom postupku), lica koja su istog pola (uslijed postojanja uslova različitost polova), lica koja su u određenom stepenu srodstva (srodstvo u određenom stepenu je bračna smetnja), lica koja su u starateljskom odnosu (bračna smetnja starateljstva) i dr.

Osim ispunjenosti uslova za zaključenje punovažnog braka u pogledu lica koja mogu zaključiti bračni ugovor postoje i opšti uslovi za zaključenje obligaciono-pravnih ugovora koji moraju biti ispunjeni. Prema Zakonu o obligacionim odnosima za zaključenje punovažnog ugovora neophodno je postojanje potpune poslovne sposobnosti ugovarača, u ovom slučaju supružnika ili lica koja namjeravaju sklopiti brak. Prema čl. 56. Zakona o obligacionim odnosima potrebno je da ugovarači posjeduju poslovnu sposobnost neophodnu za zaključenje te vrste ugovora. Poslovna sposobnost se definiše kao sposobnost da lice u svoje ime i za svoj račun preuzima pravne poslove kojima zasniva, ukida ili mijenja pravne odnose. Poptunu poslovnu sposobnost lice stiče sa navršениh 18. godina života. Međutim, lice može imati i djelimičnu poslovnu sposobnost kada je rješenjem o djelimičnom lišenju poslovne sposobnosti koje je regulisano članom 147. Porodičnog zakona. Međutim, zbog značaja bračnog ugovora i svih njegovih specifičnosti vaoma teško je ostvarivo da licu djelimično lišenom poslovne sposobnosti bude dozvoljeno sklapanje bračnog ugovora.

Prema čl. 191. Porodičnog zakona bračna i vanbračna zajednica su izjednačene, te su tako u

pravim i obavezama izjednačeni supružnici i vanbračni partneri. Implicitno to znači da i vanbračni partneri mogu biti ugovarači bračnog ugovora ukoliko su u vanbračnoj zajednici ili namjeravaju stupiti u vanbračnu zajednicu. Naravno, ukoliko bračni ugovor ne bude zaključen i na vanbračne partnere se primjenjuje zakonski imovinski režim. Za zaključenje bračnog ugovora od strane vanbračnih partnera potrebno je da postoji vanbračna zajednica, tj. da su ispunjeni svi uslovi za zaključenje punovažnog braka, osim ispunjenosti uslova forme braka.

5.4. Predmet bračnog ugovora

Predmet ugovora prema Zakonu o obligacionim odnosima treba biti moguć, dopušten, određen odnosno odrediv.⁵¹ Ukoliko govorimo o tome da predmet ugovora treba biti moguć onda možemo reći da ukoliko predmet ugovora nije moguć onda je i sam ugovor besmislen i bespredmetan. Za određivanje mogućnosti predmeta ugovora relevantan je trenutak zaključenja ugovora, pa tako predmet ugovora treba biti moguć u trenutku zaključenja i takav ugovor proizvodi pravno dejstvo. Pored toga, predmet ugovora treba biti dopušten što je izričito navedeno u Zakonu o obligacionim odnosima gdje se kaže da „predmet ugovora ne sme biti u suprotnosti sa prinudnim propisima, javnim poretkom i dobrim običajima”.⁵² Supružnici u ugovoru, a u skladu sa time da predmet treba biti određen ili odrediv, trebaju klauzulom omogućiti precizno i nedvosmisleno utvđivanje udjela supružnika. Određenost ili odredivost predmeta ugovora je još jedan od uslova koji ukoliko nije ispunjen za sobom povlači ništavost ugovora.

Predmet bračnog ugovora određen je u čl. 188 kao postojeća ili buduća imovina supružnika ili lica koja namjeravaju sklopiti brak. Dakle, imovina koja je predmet bračnog ugovora može i ne mora postojati u trenutku zaključenja ugovora. Odnosno, može postojati jedna sa očekivanjem postojanja buduće imovine.

Mogući predmeti bračnog ugovora obično se dijele na: raspolaganja koja predstavljaju otklon od zakonskoga imovinskog režima (npr. odrediti različite udjele u bračnoj imovini ili samo na

⁵¹ Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl.46.

⁵² Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) čl. 49.

određenoj konkretnoj vrsti imovine, da je prihod svakoga bračnog druga njegova vlastita imovina, da su darovi učinjeni iz bračne imovine vlastita imovina daroprimca, ugovoriti različite načine upravljanja i raspolaganja imovinom, sporazumjeti se o načinu deobe bračne stečevine u slučaju prestanka braka itd.), osnivanje stvarnih odnosno obveznih prava (npr. etažnog vlasništva, služnosti, prava prvokupa itd.) i odredbe koje se odnose na sam bračni ugovor (npr. odredbe o izmjenama i raskidu bračnog ugovora) (Majstorović I. , 2005).

Predmet bračnog ugovora ne mogu biti ni sva imovinska pitanja između supružnika. Naime, bračnim ugovorom ne može biti ugovoreno međusobno izdržavanje, kao ni izdržavanje djeteta od strane roditelja, pravo stanovanja djeteta. Ovo iz razloga što su norme koje regulišu ova pitanja imperativnog karaktera i prema propisima u većini sličajeva se u vezi djece uvijek u prvi plan stavlja najbolji interes djeteta. Još jedan razlog jeste i taj što je pitanje npr. Izdržavanja, pitanje gdje je solidarnost između članova porodice na prvom mjestu, te s toga ne može biti predmetom bračnog ugovora.

Kako bi jedan ugovor doista bio bračni ugovor, mora za svoj predmet imati i imovinskopravne odnose, odnosno sadržavati barem jednu odredbu kojom bi se uređivali imovinskopravni odnosi bračnih drugova na način različit od zakonskoga imovinskog režima (Babić Barčevski, 2014). To pak ne znači da predmet ugovora ne mogu biti i odredbe neimovinske prirode. Bračnim ugovorom supružnici mogu urediti i neka lična prava i dužnosti kao što su obavljanje poslova u zajedničkom domaćinstvu, mjesto stanovanja, izbor prezimena, podizanje zajedničke djece i dr. Naravno, predmet ne mogu biti one odredbe koje bi bile suprotne javnom poretku kao što su odredbe koje se tiču izbora rada i zanimanja, urediti imperativnim normama uređena prava i obaveze supružnika (poštovanje, međusobno pomaganje i td.). Ukoliko bi bračni ugovor sadržao takve odredbe one bi bile ništave i samim tim ne bi proizvodile pravno dejstvo. Predmet bračnog ugovora mogu biti i raspolaganje i upravljanje imovinom jer i kod zakonskom imovinskog režima supružnici ovo pitanje mogu riješiti posebnim ugovorm o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom. Bračnim ugovorom supružnici i ovo pitanje mogu riješiti na način na koji oni žele.

Predmet bračnog ugovora može biti i sporazum o diobi zajedničke imovine. Bračni drugovi bi ovim ugovorom mogli ugovoriti kada će se i gdje izvršiti dioba ili bi mogli ugovoriti da se u odnosu na cijelu bračnu tekovinu primijeni civilna dioba. Ako su ugovorili drugačije udjele od zakonom izjednačenih, tada će to svakako imati prednost pred zakonskim režimom

(Majstorović I. , 2005). Pored toga, predmet bračnog ugovora mogu biti druga stvarna prava kao što su službenosti, zaloga, zakup i pravo građenja. Bračnim ugovorom može biti ustanovljeno i pravo preče kupovine prema čl. 527-532, Zakona o obligacionim odnosima gdje se jedan supružnik obavezuje da u slučaju prodaje određene stvari tu stvar najprije ponudi drugom supružniku pod istim uslovima, tj. po istoj cijeni.

Poseban mogući predmet bračno-imovinskog ugovora čini sagledavanje udjela bračnog druga koji nije član privrednog društva u imovini koja je iz posebne ili zajedničke imovine uložena u privredno društvo od strane drugog bračnog druga koji je član privrednog društva. Ako je u konkretnom slučaju po sredi djelovanje (ugovornog ili zakonskog) režima zajedničke imovine, ili po sili zakona, ili po sili ugovora bračni drug ne-član stiče udio u firmi, zajednički udio se ne evidentira kao suvlasništvo u samoj firmi, niti se po tom udjelu ostvaruje automatski pravo na dividendu ili pravo na upravljanje, što može pripasti samo članu firme. Međutim, to pravo bračnog druga ne-člana, bar u pogledu dividende, može se pojaviti kao potencijalno potraživanje, što može stvarati teškoće u funkcionisanju firme (Jožef, 2002).

Tako bi bračni drugovi, odnosno nevjesta i ženik, mogli sporazumno urediti neka osobna prava i dužnosti, kao npr. izbor prezimena, određivanje mjesta stanovanja, odlučivanje o rađanju i podizanju zajedničke djece te o obavljanju poslova u bračnoj zajednici. S druge strane nekim osobnim pravima i dužnostima bračnih drugova dato je kogentno značenje, odnosno bračni ih drugovi ne mogu urediti sporazumno, jer su kao načelne vrijednosti temelj svake bračne zajednice.

„Pitanje je i kako obezbjediti zaštitu slabije strane koja bi, radi stupanja u brak pristala, na primer, i na zaključenje ugovora koji je za nju nepovoljan, zatim da li se dozvoljava ugovaranje miraza (zakon kaže da oni mogu da uređuju odnose na sadašnjoj i budućoj imovini) i čitav niz drugih pitanja iskršava iz ovako šture i nedovoljno razrađene odredbe o bračnom ugovoru. Npr. da li je moguće zaključiti bračni ugovor kojim se isključuje zajednička imovina i ukoliko je samo jedan supružnik zaposlen? Kakav je imovinski položaj drugog supružnika u tom slučaju, jer će on svojim radom u domaćinstvu i staranjem o deci obezbediti određene uslove za uspešnu kari- jeru drugog supružnika, bez ikakve imovinske sigurnosti u takvom braku“ (Cvejić-Jančić, Reforma porodičnog prava Srbije, 2006).

Predmeti bračnog ugovora su veoma brojni, posebno u onim pravnim sistemima gdje postoje

minimalna ograničenja ili uopšte ne postoje ograničenja u definisanju bračnog ugovora. Naš Porodični zakon ne ograničava strane (buduće ili aktuelne supružnike) u izboru predmeta ugovora. Njih ograničavaju samo određene odredbe Zakona o obligacionim odnosima sa kojima u skladu mora da bude zaključen bračni ugovor. Predmeti bračnih ugovora mogu obuhvatati određivanje različitih udjela u imovini stečenoj za vrijeme braka, ugovaranje prava preče kupovine na imovinu, ugovaranje načina upravljanja i raspolaganja imovinom, ugovaranje da se strane privremeno odriču od prava da zahtijevaju diobu imovine, kao i rezultate privredne djelatnosti bračnih drugova za vrijeme trajanja zajednice života. Mogu se odnositi na pojedine predmete imovine, ili na primjer na korišćenje stana. Predmet ovog pravnog posla mogu biti i prihodi od duhovnog stvaralaštva (intelektualna svojina) nastali prije braka, kao i plodovi iz posebne imovine, koja je po vrijednosti značajna, koji mogu, ukoliko supružnici tako ugovore, biti isključivo dio posebne imovine bračnih drugova. Stranke se mogu sporazumjeti da će imovinu djelimično razdvojiti, a da unutar tog okvira da neki prihodi budu pod režimom posebne imovine, a da prihodi iz ostalih djelatnosti budu u korist zajedničke imovine, radi pokrivanja troškova zajedničke imovine ili radi pokrivanja troškova zajedničkog života (Pajtić B. , 2009).

Predmet ugovora se može odnositi i na izmjenu ili raskid ugovora. Tako će supružnici ugovoriti pod kojim uslovima i nastupanjem kojih okolnosti može doći do izmjene ili jednostranog raskida bračnog ugovora. Nastupanjem tih okolnosti koje su ujedno i predmet ugovora ispunjavaju se uslovi za izmjenu ili jednostrani raskid. Prema Zakonu o obligacionom odnosima do jednostranog raskida ili izmjena ugovora može doći i ukoliko su:

- nastupile promijenjene okolnosti,
- znatno narušeno načelo ekvivalentnosti,
- ukoliko nakon zaključenja ugovora nastupe okolnosti koje otežavaju ispunjenje obaveze jedne strane,
- ukoliko se zbog promijenjenih okolnosti ne može ostvariti svrha ugovora u toj mjeri da je očigledno da ugovor više ne odgovara očekivanjima ugovornih strana
- ukoliko bi po opštem mišljenju bilo nepravično održati ga na snazi takvog kakav je.⁵³
-

⁵³ Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja) čl. 133.

5.5. Uslovi za zaključenje bračnog ugovora

Uslove za zaključenje bračnog ugovora tiču se sposobnosti ugovornaja ugovornika, saglasnosti volja, predmeta i osnova ugovora koje još nazivamo i opštim uslovima. Za bračni ugovor potrebno je ispunjenje i formalnog uslova kako bi proizvodio pravno dejstvo.

5.5.1. Opšti uslovi za zaključenje bračnog ugovora

Uslovi koji se tiču ugovornih strana i sposobnosti ugovornika (supružnika ili budućih suružnika/vanbarčnih partnera) smo djelimično iznijeli u poglavlju koje govori o subjektima bračnog ugovora.

5.3.1.1. Sposobnost za zaključenje bračnog ugovora

Sposobnost za ugovaranje podrazumijeva da je lice/ugovornik poslovno sposobno. U ovom smislu, poslovna sposobnost podrazumijeva sposobnost lica da preuzima pravne poslove u svoje ime i za svoj račun i stiče se sa navršenih 18 godina života. Međutim, ovdje nije neophodna potpuna poslovna sposobnost, što znači da ovaj ugovor može zaključiti i lice koje je djelimično lišeno poslovne sposobnosti ukoliko je rješenjem o djelimičnom lišenju poslovne sposobnosti predviđeno da je lice sposobno za zaključenje bračnog ugovora, tj. u granicama svoje poslovne sposobnosti. Implicitno zaključujemo da lice koje je poslovno nesposobno ne može zaključiti bračni ugovor. Sve ovo govori u prilog tome da lica koja su emancipacijom-oslobođenjem od bračne smetnje maloljetstva od strane suda, stekla potpunu poslovnu sposobnost mogu zaključiti bračni ugovor. Dakle, lica, stariji maloljetnici, između 16 i 18 godina života, za koja sud procijeni da su dostigla fizičku i psihičku zrelost za stupanje u brak, mogu zaključiti i bračni ugovor jer se ovom sudskom odlukom stiče potpuna poslovna sposobnost ne samo za sklapanje braka već i za sve ostale pravne odnose i poslove u koje lice stupa. Stariji maloljetnik može biti emancipovan i u slučaju kada prije navršenih 18 godina života postane roditelj, kako bi mogao biti zakonski zastupnik svom djetetu, uz prethodnu procjenu od strane suda o psihičkoj i fizičko zrelosti i sudsku odluku o tome. I to emancipovano lice je sposobno da zaključi bračni ugovor, ukoliko ispunjava ostale uslove koji se tiču braka. Poslovna sposobnost za zaključenje ugovora mora postojati u trenutku zaključenja ugovora.

Međutim, uslovi za zaključenje u pogledu subjekata bračnog ugovora su i opšti uslovi obligacionog prava koje ugovorne strane trebaju ispuniti kako bi bračni ugovor bio punovožan, tj. proizvodio pravno dejstvo. Uslovi koje smo naveli su:

- da su ugovorne strane supružnici ili budući supružnici i vanbračni partneri ili budući vanbračni partneri;
- da posjeduju poslovnu sposobnost (ukoliko su djelimično lišeni poslovne sposobnosti da su rješenjem o lišenju sposobni da sačine ovaj ugovor);
- da su u pogledu ugovornih strana ispunjeni uslovi koji su neophodni za sklapanje punovažnog braka (i vanbračni partneri da bi postojala vanbračna zajednica moraju ispuniti ovaj uslov tako da on važi i za ugovor);
- slobodna volja izražena od strane ugovornih strana.

5.3.1.2. Saglasnost volja ugovornih strana

Prema Zakonu o obligacionim odnosima saglasnost volja ugovornih strana je obavezan uslov za punovažnost bilo kojeg ugovora. Tako i kod bračnog ugovora mora postojati saglasnost volja koja mora biti iskazana istovremeno i nedvosmisleno i pri tom volje oba ugovarača moraju biti saglasne tj. moraju se poklapati, biti istovjetne. Do saglasnosti između volja ugovarača dolazimo na način što jedna ugovorna strana predloži drugoj ugovornoj strani zaključenje bračnog ugovora, što u obligaciono-pravnom smislu predstavlja ponudu. Zatim, se druga ugovorna strana izjasni o tom prijedlogu. Ukoliko se jedan supružnik/budući supružnik saglasi sa ponudom drugog supružnika/budućeg supružnika onda govorimo o prihvatanju ponude i sa tom izjavom se volje usaglašavaju. Međutim, ukoliko je između prvobitne ponude jednog (budućeg) supružnika i prihvatanja ponude bilo razmjene ponuda u oba pravca tada govorimo o pregovorima. Pregovori između (budućih) supružnika su način da oni usaglase volje kako bi zaključili bračni ugovor čiji je jedan od uslova punovažnosti saglasna izjava volje. Osnovne karakteristike volje jesu da treba biti ozbiljna, slobodna, stvarna i upućena na nešto što je moguće ostvariti. Način izražavanja volje kod bračnog ugovora jeste neposrednom radnjom, tj. stavljanjem potpisa na bračni ugovor koji označava prihvatanja njegove sadržine. Više o načinu izražavanja volje bit će riječi u dijelu o formalnim uslovima za zaključenje ugovora.

Volja za zaključenje ugovora može u izuzetnim slučajevima biti iskazana i preko punomoćnika, a ugovorne strane moraju biti upoznate sa sadržinom ugovora.

Nekada, uslijed određenih okolnosti, može doći do nesklada stvarne volje ugovarača i izjavljene volje. Određena prava stoje na različitim teorijama. U najvećem broju slučajeva stvarna i izjavljena volja se poklapaju, su u skladu. Neka prihvataju teoriju volje gdje se uzima i tumačenjem se dolazi do stvarne volje ugovarača, dok naše pravo stoji na teoriji izjave. Teorija izjave podrazumijeva da se kao relevantna uzima ona volja koju je ugovarač izjavio, bez obzira

na to šta je njegova stvarna volja. U slučaju nesklada između stvarne i izjavljene volje možemo govoriti o manama volje. Mane volje su prevara, prinuda, prijetnja i zabluda. Zakon o obligacionim odnosima u članu 111. predviđa da je u slučaju postojanja mana volje prilikom zaključenja ugovora takav ugovor rušljiv, tj. relativno ništav ugovor koji može proizvoditi pravno dejstvo samo u određenim slučajevima. O tome kada je bračni ugovor rušljiv i ništav govorićemo u narednim glavama rada. Ukoliko posmatramo mane volje, tj. nedostatke u pogledu volje ugovornih strana onda možemo analizirati svaku od njih ponaosob. Pa tako, pod manama volje podrazumijevamo, prinudu, prijetnju i zabludu. Ako govorimo o prinudi onda može biti fizička prinuda, kada govorimo o upotrebi sile, kako bi se zaključio bračni ugovor. Upotreba fizičke prinude je u slučaju zaključenja bračnog ugovora skoro nemoguća jer je uslovima forme predviđeno zaključenje ovog ugovora kod javnog bilježnika (o čemu će biti riječi kod formalnih uslova za zaključenje ugovora). Dalje, prinuda ne mora biti samo fizička. Kada se prinuda ne ispoljava fizičkom silom onda je nazivamo prijetnjom. U ovom slučaju, kod zaključenja bračnog ugovora, ona može biti iskazana kao prijetnja na ugrožavanje života i tijela druge ugovorne strane ili njoj bliskih osoba, ili može biti iskazana na način da će, ukoliko, druga ugovorna strana ne pristane na potpisivanje bračnog ugovora, biti u javnost iznijeta neka njena osobina ili radnja koja je može diskreditovati ili na neki drugi način da bude zapriječeno drugoj ugovornoj strani kako bi ona pristala na zaključenje ugovora. Sve ovo dovodi do toga da volja nije stvarna i da je saglasnost koja se iskazuje samo prividna. Još jedan način koji predstavlja mane volje je i zabluda. Dovodjenjem u zabludu druge ugovorne strane, ona stiče pogrešnu predstavu o nekom elementu ugovora i pristaje na zaključenje ugovora, s tim što i u ovom slučaju imamo nesaglasnost stvarne i iskazane volje za zaključenje ugovora. I mogućnost dovođenja u zabludu jedne od ugovornih strana je svedena na minimum upravo iz razloga što se ugovor zaključuje pred nadležnim organom koji ima obavezu da ugovorne strane upozna sa svim elementima ugovora i da vodi računa o ispunjenosti svih uslova za zaključenje.

5.3.1.3. Uslovi u vezi sa predmetom i osnovom bračnog ugovora

Uslovi koji se tiču predmeta ugovora su uslovi koji su regulisani Zakonom o obligacionim odnosima i Porodičnim zakonom. Uslovi koji se tiču predmeta ugovora, a koji moraju biti ispunjeni da bi ugovor bio punovažan tiče se toga da bračni ugovor ne smije sadržati odredbe koje su u surotnosti sa javnim poretkom, moralom i dobrim običajima. Tada govorimo o dopuštenosti predmeta ugovora. Uslov punovažnosti je, pored dopuštenosti, da predmet ugovora

mora biti moguć i određen, odnosno odrediv prema Zakonu o obligacionim odnosima R. Srbije.

54

Nadalje, ugovor može sadržati odredbe koje se tiču imovinskih odnosa ali i neimovinskih (ličnih) odnosa između supružnika. Uslov je da bračni ugovor mora sadržati, da bi ispunio uslov punovažnosti, makar jednu odredbu koja se tiče imovinskih odnosa, dok sve ostale mogu imati neimovinski karakter.

Osnov (causa) bračnog ugovora je osnovni razlog i pravno objašnjenje zbog kojeg ugovornici zaključuju bračni ugovor. Osnov bračnog ugovora treba biti dopušten i istinit, u suprotnom može dovesti do ništavosti bračnog ugovora.

5.5.2. Formalni uslovi za zaključenje ugovora

Pod formalnim uslovima za zaključenje ugovora podrazumijevamo način odnosno formu u kojoj ugovor treba biti sačinjen, sam način zaključenja ugovora kao i nadležnost određenog organa za zaključenje ugovora. Forma bračnog ugovora je utvrđena kao stroga forma- *forma ad solemnitatem*, tj. da ukoliko nije ispoštovan uslov forme kod bračnog ugovora onda ugovor ne proizvodi pravno dejstvo.

Po pravilu se bračni ugovori zaključuju tako, što zakoni nameću poštovanje precizno definisane norme u kojoj moraju biti sklopljeni. Obaveznom formom postiže se više efekata - obezbjeđuje se dokaz o sklopljenom pravnom poslu (njegovom sadržaju i vremenu zaključenja), štiti se pravna sigurnost (supružnika, i trećih lica) i najčešće se predviđa pružanje obaveznog stručnog savjeta, što ima naročiti značaj s obzirom na veoma ozbiljne pravne posledice koje ovaj ugovor sa sobom povlači (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009).

Forma bračnog ugovora predviđena je u čl. 188. st. 2 Porodičnog zakona u kojem se kaže da se bračni ugovor zaključuje u obliku javnobeležnički potvrđene (solemnizovane) isprave.

⁵⁵Prilikom potvrđivanja (solemnizacije) ugovora javni beležnik je dužan da ugovornike

⁵⁴Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl.47, 49,50.

⁵⁵Porodični zakon ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015), čl. 188. st. 2. (Bračni ugovor zaključuje se u obliku javnobeležnički potvrđene (solemnizovane) isprave. Prilikom potvrđivanja (solemnizacije)

naročito upozori na to da se njime isključuje zakonski režim zajedničke imovine, o čemu stavlja napomenu u klauzuli o potvrđivanju. Dakle, postoji zakonski predviđena forma javne isprave, kao i uostalom u većini pravnih sistema kontinentalnog pravnog sistema. Pismena forma, prema Zakonu o obligacionim odnosima, član 72. predviđa da pismena forma podrazumijeva pismenu redakciju ugovora kao i potpis svih lica koja se njime obavezuju.⁵⁶

Međutim, kao što rekosmo, za bračni ugovor se zahtjeva forma javne isprave koja predstavlja pored pismene redakcije bračnog ugovora i učešće određenog nadležnog državnog organa javne vlasti, u ovom slučaju javnog bilježnika. Javnobilježnička isprava je prema Zakonu o javnom beležništvu isprava o pravnim poslovima i izjavama koje su sastavili javni bilježnici (javnobilježnički zapisi).⁵⁷ Javni bilježnik je dužan da objasni strankama smisao pravnog posla, da im ukaže na njegove posljedice i da ispita da li je pravni posao dozvoljen, odnosno da nije u

ugovora javni beležnik je dužan da ugovornike naročito upozori na to da se njime isključuje zakonski režim zajedničke imovine, o čemu stavlja napomenu u klauzuli o potvrđivanju).

⁵⁶ Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl. 37:”

(1) Kad je za zaključenje ugovora potrebno sastaviti ispravu, ugovor je zaključen kad ispravu potpišu sva lica koja se njim obavezuju.

(2) Ugovarač koji ne zna pisati staviće na ispravu rukoznak overen od dva svedoka ili od suda, odnosno drugog organa.

(3) Za zaključenje dvostranog ugovora dovoljno je da obe strane potpišu jednu ispravu ili da svaka od strana potpiše primerak isprave namenjen drugoj strani.

(4) Zahtev pismene forme je ispunjen ako strane izmenjaju pisma ili se sporazumeju teleprinterom ili nekim drugim sredstvom koje omogućava da se sa izvesnošću utvrde sadržina i davalac izjave”.

⁵⁷ ZAKONO JAVNOM BELEŽNIŠTVU ("Sl. glasnik RS", br. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 - dr. zakon, 93/2014 - dr. zakon, 121/2014, 6/2015 i 106/2015), čl. 6. (Javnobeležničke isprave su isprave o pravnim poslovima i izjavama koje su sastavili javni beležnici (javnobeležnički zapisi), zapisnici o pravnim i drugim radnjama koje su obavili ili kojima su prisustvovali javni beležnici (javnobeležnički zapisnici) i potvrde o činjenicama koje su posvedočili javni beležnici (javnobeležničke potvrde), nejavne isprave koje su potvrdili javni beležnici (javnobeležnička solemnizacija), kao i nejavne isprave kod kojih je javni beležnik overio potpis, odnosno overio autentičnost prepisa, prevoda ili izvoda (javnobeležničke overe).

suprotnosti sa prinudnim propisima, javnim poretkom i dorim običajima. Kako i bračni ugovor predstavlja pravni posao, odredbe tog zakona se shodno primjenjuju i na solemnizaciju bračnog ugovora pred javnim bilježnikom (Jančić M. , 2009).

Bračni ugovor mora biti sačinjen u pismenoj formi i ovjeren od strane sudije u vanparničnom postupku, ranije, i prema Zakonu o javnim beležnicima ovjeren od strane javnog bilježnika. Solemnizacijom bračnog ugovora on prelazi put od privatne do javne isprave. Solemnizacija se vrši stavljanjem solemnizovane klauzule- klauzule o potvrđivanju kojom javni bilježnik potvrđuje da je u njegovom prisustvu pročitana bračni ugovor, da su stranke izjavile da se slažu sa sadržinom bračnog ugovora, da ih je upozorio na isključenje zakonskog režima sa napomenom o tome u klauzuli, i da su u ugovornice u njegovom prisustvu potpisale bračni ugovor. Prema članu 93b Zakona o javnim beležnicima solemnizaciona klauzula sadrži:

- 1) ime i prezime javnog beležnika, naznaku da postupa u svojstvu javnog beležnika i podatke o sedištu javnog beležnika;
- 2) ime, prezime, datum rođenja i adresu prebivališta stranaka, odnosno naziv i sedište stranke - pravnog lica i ime i prezime, adresu i prebivalište njegovog zastupnika;
- 3) način na koji je utvrđen identitet stranaka;
- 4) ime, prezime, datum rođenja i adresu prebivališta zastupnika i način na koji je utvrđen njegov identitet i ovlašćenje za zastupanje;
- 5) ime i prezime i adresu prebivališta svedoka, prevodioca i tumača ako su učestvovali u postupku potvrđivanja isprave i podatke o načinu utvrđivanja njihovog identiteta;
- 6) izjavu javnog beležnika da je strankama u njegovom prisustvu pročitana isprava, da su one usmeno izjavile da je njihova volja u svemu verno uneta i svojeručno potpisale ispravu;
- 7) označenje isprava koje se prilažu klauzuli o potvrđivanju, kao što su punomoćja, izvodi iz matičnih knjiga, katastra nepokretnosti, zemljišnih i drugih javnih knjiga;
- 8) datum i čas potvrđivanja isprave;
- 9) mesto potvrđivanja isprave, ako se potvrđivanje isprave vrši izvan javnobeležničke kancelarije;

10) izjavu da su stranke, a kad je potrebno i drugi učesnici, poučeni o sadržini i pravnim posledicama pravnog posla, kao i izjavu da su stranke upozorene da su njihove izjave nejasne, nerazumljive ili dvosmislene, kao i da su i posle upozorenja pri takvim izjavama ostale;

11) broj pod kojim je potvrđena isprava zavedena u opšti poslovni upisnik;

12) potpise stranaka, zastupnika, svedoka, tumača i drugih učesnika;

13) potpis i pečat javnog beležnika.

Klauzula o potvrđivanju privatne isprave koja ne sadrži podatke određene u stavu 1. tač. 1), 2), 6), 8), 10), 11) i 12) ovog člana nema svojstvo niti pravno dejstvo javne isprave”.⁵⁸

Ukoliko se bračni ugovor odnosi na nepokretnosti, isti se obavezno upisuje u javni registar prava na nepokretnosti. Odredbe o raspolaganju nepokretnom imovinom imaju pravno dejstvo u odnosu na treća lica samo ako su upisane u javne registre prava na nepokretnosti.

„Ustanova javnog beležništva uvedena je i pravno regulisana u velikom broju pravnih sistema u Evropi sa ciljem da se rastereti pravosuđe, brže realizuju prava i uspostavlja viši nivo pravne sigurnosti. Kao slobodna profesija, ima funkciju preventivnog pravosuđa odnosno preventivnu ulogu u sprečavanju budućih sporova, pre svega u vezi sa ugovorima” (Mojović, 2011). „Pre uvođenja ustanove javnog beležnika u pravu Srbije, bračni ugovor je morao da overi sudija, koji je prilikom overe imao obavezu da upozori stranke da se ugovorom isključuje zakonski režim zajedničke imovine. Međutim, i jedno i drugo rešenje, iako je razlika samo u nadležnosti, imaju isti nedostatak, koji nije nadomešten izmenama i dopunama PZ” (Jančić O. C., 2009.).

Izmenama i dopunama Zakona o vanparničnom postupku dopunjene su odredbe o ovlašćenjima javnog beležnika, u skladu sa kojima je javni beležnik dužan da objasni strankama smisao pravnog posla, da im ukaže na njegove posledice i da ispita da li je pravni posao dozvoljen, odnosno da nije u suprotnosti sa prinudnim propisima, javnim poretkom i dobrim običajima.⁵⁹

⁵⁸ZAKONO JAVNOM BELEŽNIŠTVU ("Sl. glasnik RS", br. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 - dr. zakon, 93/2014 - dr. zakon, 121/2014, 6/2015 i 106/2015), čl. 93b

⁵⁹ Zakon o vanparničnom postupku – ZVP RS, Službeni glasnik RS, br.

25/82 i 48/88 i Službeni glasnik RS, br. 46/95 – dr. zakon, 18/2005 – dr. zakon, 85/2012, 45/2013 – dr. zakon, 55/2014, 6/2015 i 106/2015 – dr. zakon, čl. 172, st. 1.

Ovaj princip pruža zaštitu, može se reći na posredan način, jer se kroz obaveze notara da strankama objasni ugovor, doprinosi tome da supružnici slobodno i sa punim razumijevanjem, svjesni pravnih posljedica ugovora u njihovom konkretnom slučaju, zaključe bračni imovinski ugovor. U obrazloženju se navodi da princip ne govori o posljedicama povrede obaveza od strane notara, ali je izražen stav da takva povreda ne bi trebalo da dovede do nevažnosti ugovora, nego da dovodi do disciplinske odgovornosti notara i odgovornosti za štetu (Gordana B. Kovaček Stanić, 2016).

Notarijalna forma uvedena je da bi se obezbedio dokaz o zaključenom kontraktu, zaštitila pravna sigurnost – bračnih drugova, ali i trećih savesnih lica, i da bi se garantovalo pravo pravnim laicima na pružanje obaveznog stručnog saveta, s obzirom na ozbiljnost pravnih posledica koje ovaj ugovor sa sobom povlači.⁶⁰Obezbeđivanjem poštovanja uslova forme dovodi do toga da je postojanje bračnog ugovora i njegove sadržine lakše dokazivo. Upravo zbog svih prednosti koje ima, ali pojedinih loših strana, u sljedećem odjeljku ćemo se baviti značajem i funkcijama uslova forme kod zaključenja bračnog ugovora.

U samom procesu zaključenja ugovora zahtjeva se prisustvo obje ugovorne strane istovremeno, osim izuzetno kada ugovor može biti potpisan od strane punomoćnika sa posebnim punomoćjem datim za vršenje samo ovog pravnog posla. Supružnici ili budući supružnici simultano potpisuju ugovor, jedan pa drugi, bez vremenske distance između potpisa. Međutim, prema već pomenutom članu 72. Zakon o obligacionim odnosima daje mogućnost da ugovori kod kojih postoje dvije ugovorne strane, što je i bračni ugovor, ispune uslov forme čak i ukoliko ugovorne strane izmijenjaju pisma ili se sporazumeju teleprinterom ili nekim drugim sredstvom koje omogućava da se sa izvesnošću utvrde sadržina i davalac izjave.

5.3.1.4. Značaj i funkcija forme kod bračnog ugovora

Forma, uopšteno, je uslov punovažnosti kod pojedinih vrsta ugovora kako bi se povećala pravna

⁶⁰Opširnije: Jauernig, Schlechtriem, Stürner, Teichmann, Vollkommer, „Bürgerliches Gesetzbuch“, 8. Auflage, C.H.Beck-München, 1997.

sigurnost u pravnom prometu. „Forma predstavlja prepreku brzini zaključenja ugovora i na taj način štiti stranke od pre nagljenosti, sprečavajući brze i nerazumne odluke. Ispunjenje predviđene forme, prilikom zaključenja ugovora, primorava stranke da još jedanput dobro razmisle o namerama, stranke preciznije iznose svoje ideje o ugovoru i jasnije formulišu njegove klauzule, što je od neobične važnosti za eventualno docnije tumačenje ugovora” (Pušac, 2014).

Obavezna forma kod bračnih ugovora zahtijeva i da javni bilježnik poduči strane ugovornice o značaju i posljedicama zaključenja ugovora, kao i da vodi računa o tome da su odredbe ugovora u skladu sa javnim poretkom, moralom i dobrim običajima. Na taj način unosi se pravna sigurnost u ugovorne odnose, te se sprečavaju mogući budući sporovi. Ispunjenjem uslova forme dolazimo i do smanjene mogućnosti da ugovor bude manjkav, tj. da ne može proizvoditi pravno dejstvo uslijed postojanja mana volje. Također, obavezna pismena forma i solemnizacija bračnog ugovora dovodi do toga da je veoma lahko dokazati postojanje i sadržinu bračnog ugovora i da se ubuduće ne mogu, po tom pitanju, javljati dileme.

Ipak, i pored svih dobrih strana formalni uslovi dovode i do otežavanja zaključivanja ugovora uopšte pa i bračnog ugovora. Dolazi do odugovlačenja zaključenja, a nerijetko ovjera od strane javnog bilježnika podrazumijeva i određene troškove. Svakako da su dobre strane forme prevagnule u odnosu na ovdje navedene lose strane, te i pored njih, svakako da forma pruža pravnu sigurnost koja je kod zaključenja bračnog ugovora posebno, zbog specifičnosti pravnog posla i odnosa između strana ugovornica, veoma značajna.

Dobre strane forme imaju dvije osnovne funkcije: zaštitnu i dokaznu (Pušac, 2014). Zaštitna funkcija forme može se odnositi na zaštitu javnih i privatnih interesa. Dok zaštita javnih interesa podrazumijeva u najvećem dijelu zaštitu pravnog poretka, dotle zaštita privatnih interesa ima za cilj prvenstveno zaštitu od postojanja mana volje i prebrzog donošenja odluka, kao i shvatanja značaja preduzete radnje tj. potpisivanja ugovora.

Notarijalnu formu ugovora imaju pravni sistemi u Austriji, Švicarskoj, Francuskoj, Rusiji, Njemačkoj, Italiji i zemljama u regionu. Ono što još postoji u većini evropskih zemalja jesu registri bračnih ugovora o kojima će biti riječi u narednim poglavljima.

5.6. Prestanak bračnog ugovora

Bračni ugovor, može prestati na načine na koje prestaju i ostali obligacioni ugovori. Naime, Porodični zakon koji predviđa postojanje ovog ugovora ne predviđa posebne načine za njegov prestanak, te se u tom slučaju na prestanak bračnog ugovora primjenjuju opšte odredbe o prestanku obligacionih ugovora koje su predviđene u Zakonu o obligacionim odnosima. Kako smo u prethodnim glavama naveli, obligacioni ugovori mogu prestati na neki od sljedećih načina:

- raskidom;
- poništenjem ugovora;
- slučajnom nemogućnošću ispunjenja obaveze;
- protekom vremena i otkazom ugovora;
- smrću jedne ugovorne strane.

Jedan od načina prestanka svih obligacionih odnosa, pa tako i bračnog ugovora, jeste izvršenje ugovora. Bračni ugovor prestaje da postoji onog trenutka kada je on u potpunosti izvršen, odnosno kada su iscrpljene sve odredbe iz ugovora na način predviđen samim ugovorom. U zavisnosti od toga šta je predmet ugovora možemo govoriti o izvršenju u smislu podjele imovine na način predviđen ugovorom, izvršenje imovinskih odredbi iz bračnog ugovora i izvršenje neimovinskih odredbi ukoliko su kao takve bile predviđene ugovorom. Izvršenje bračnog ugovora svaka ugovorna strana, bez vođenja parnice i bez postojanja spora, dobija imovinska i neimovinska prava koja su predviđena ugovorom, a bračni ugovor prestaje da postoji. Što se tiče trenutka u kojem se ugovor izvršava on kao i samo sklapanje može biti različit. Ukoliko dođe do izvršenja ugovora nakon prestanka braka/vanbračne zajednice između ugovornih strana u potpunosti prestaje njegovo dejstvo. Međutim, bračni ugovor može biti izvršen i u toku trajanja braka/vanbračne zajednice ukoliko se strane ugovornice o tome sporazumeju. Postavlja se pitanje koji princip u tom slučaju važi u pogledu imovine supružnika. Ukoliko su se supružnici sporazumjeli da bračni ugovor izvrše dok brak/vanbračna zajednica traje, onda će za ubuduće važiti zakonski imovinski režim koji podrazumijeva sistem zajedničke imovine od trenutka izvršenja bračnog ugovora. Također, nakon izvršenja jednog bračnog ugovora, ne postoji pravna smetnja da supružnici/vanbračni partneri zaključe ponovo bračni ugovor, sa istom ili izmijenjenom sadržinom kao i prethodni, kojim će regulisati svoje imovinske i eventualno određene neimovinske odnose.

Još jedano od načina prestanka bračnog ugovora jeste prestanak braka na bilo koji način raskidom ili poništenjem. S obzirom na to da je bračni ugovor akcesoran ugovor i da važi samo ukoliko postoji sklopljeni brak, zaključujemo da bračni ugovor prestaje da postoji onog trenutka kada prestane da postoji brak, bez obzira na to na koji način brak prestaje (razvodom, sporazumom ili smrću).

5.6.1. Raskidanje bračnog ugovora

Ugovori uopšteno mogu biti raskinuti. U zavisnosti od toga da li raskid bračnog ugovora žele obje ili samo jedna strana tj. supružnik/vanbračni partner možemo razlikovati sporazumni i jednostrani raskid bračnog ugovora.

Do sporazumnog raskida bračnog ugovora dolazi u slučajevima kada se oba supružnika/vanbračna partnera saglase sa raskidom ugovora. Praktično, kako ugovor nastaje saglasnošću volja, na isti način, ukoliko se volje usaglase, može i prestati. Opšte pravilo je da sporazum o raskidu ugovora može biti učinjen u bilo kojoj formi, čak i kada se za zaključenje ugovora traži ispunjenje posebnih formalnih uslova. Međutim, za bračno pravilo, kao i za još neke ugovore iz oblasti porodičnog prava, važi pravilo, da i sporazum o raskidu ugovora mora biti učinjen u istoj formi kao i sam bračni ugovor koji je predmet sporazuma o raskidu. Sporazumom između strana može doći i do izmjena odredaba ugovora, koje, opet, moraju biti u istoj formi kao i sam ugovor. Sporazumni raskid je mogući sve do momenta izvršenja bračnog ugovora. Dejstvo sporazumnog raskida se ogleda u tome da ugovor na koji se odnosi sporazum više ne važi, tj. ima dejstvo *ex nunc*, za ubuduće.

Ukoliko ne postoji saglasnost između strana ugovornica bračni ugovor može biti raskinut i jednostrano. Jednostrani raskid bračnog ugovora može biti predviđen odredbom u bračnom ugovoru. Međutim, ukoliko takva odredba nije predviđena bračnim ugovorom, onda se strana koja želi raskinuti bračni ugovor obraća sudu tužbom za jednostrani raskid bračnog ugovora. Inače, za sve obligacione ugovore važi pravilo po kojem se ugovor može jednostrano raskinuti zbog neispunjenja, promijenjenih okolnosti i materijalnih nedostataka stvari. S obzirom da se bračni ugovor ne može raskinuti iz razloga neispunjenja i materijalnih nedostataka stvari, zbog prirode samog ugovora, preostaje da se može raskinuti zbog promijenjenih okolnosti. U tom slučaju, strana koja traži jednostrani raskid ugovora se poziva na promijenjene okolnosti. Promijenjene okolnosti su izvanredne i nepredvidljive okolnosti koje se nisu mogle predvidjeti pri samom zaključivanju ugovora. Druga strana može ponuditi ili pristati na prilagođavanje

sadržine ugovora novonastalim okolnostima. Strane ugovornice se mogu odreći prava na raskid ugovora po osnovu promijenjenih okolnosti.

U slučajevima jednostranog raskida ugovora od strane jedne ugovornice koja podnosi tužbu sudu za raskid bračnog ugovora i time pokreće parnični postupak, nadležni sud odlučuje o raskidu ugovora i donosi odluku o tome u formi presude. Nakon pravosnažnosti presude, ima se smatrati da je ugovor raskinut. Dejstvo jednostranog raskida se ogleda u tome što prestaje da postoji ugovor i međusobne obaveze između strana ugovornica, osim obaveze naknade štete strani koja je djelimično ili potpuno izvršila svoju obavezu o čemu govori član 132. Zakona o obligacionim odnosima.

5.6.2. Poništenje bračnog ugovora

5.3.1.5. Ništavost bračnog ugovora

Ništavi ugovori su oni ugovori koji nemaju zakonsku važnost i koji postoje samo prividno (Radišić, 2004.). Prema članu 103. Zakona o obligacionim odnosima ugovori su ništavi ukoliko su protivni prinudnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima. Bračni ugovor može biti ništav ukoliko nisu ispuneni uslovi koji se traže za njegovu punovažnost. Osim osnovnog uslova za ništavost ugovora propisanog pomenutim članom 103. Zakona o obligacionim odnosima bračni ugovor će biti ništav i u sljedećim slučajevima:

- ako je predmet bračnog ugovora nemoguć, nedopušten, neodređen ili neodrediv;
- ako je bez osnova ili sa nedopuštenim osnovom;
- ukoliko nije sklopljen u predviđenoj formi.

Poništenje bračnog ugovora iz gore navedenih razloga ništavosti može u bilo koje vrijeme, dakle bez obzira na rok, tražiti bilo koja ugovorna strana ali i treće, pravno zainteresirano lice.

Ništavim mogu biti proglašene samo pojedene odredbe ugovora ili cijeli ugovor. Postavlja se pitanje da li će u tom slučaju cio ugovor biti ništav ili samo pojedine odredbe. Odgovor na ovo pitanje dat je u članu 105. Zakona o obligacionim odnosima: „Ništavost neke odredbe ugovora ne povlači ništavost i samog ugovora, ako on može opstati bez ništave odredbe i ako ona nije bila ni uslov ugovora ni odlučujuća pobuda zbog koje je ugovor zaključen”.

Dejstvo poništenja se ogleda u tome što se ima smatrati da bračni ugovor nikada nije ni postojao, a na imovinske odnose supružnika, se u tom slučaju primjenjuju odredbe o zakonskom

imovinskom režimu. Međutim, dejstvo poništenja bračnog ugovora ne može se primjeniti retroaktivno s obzirom na prirodu ugovora. dakle, poništenjem prestaje da važi ugovor od dana pravosnažnosti presude o poništenju za budućnost. Prema članu 104. st. 2. i 3. Zakona o obligacionim odnosima sud je dužan da vodi računa o savjesnosti ugovornih strana, značaju ugroženog dobra ili interesa i o društvenim shvatanjima morala.

5.3.1.6. Rušljivost bračnog ugovora

Bračni ugovor može biti rušljiv i kao takav poništen iz razloga koji dovode do rušljivosti. Rušljivost se razlikuje u odnosu na ništavost prema uzrocima, strnanama koje mogu pokrenuti postupak poništenja, rokovima koji važe za traženje poništaja kao i mogućnosti osnaženja.

Rušljiv bračni ugovor može biti onaj koji je zaključen pod dejstvom mana volja, kao i u slučaju ako jedan ili oba saugovarača, nije bio poslovno sposoban u trenutku zaključenja istog ili ukoliko se bračni ugovor zaključuje sa licem koje ima ograničenu poslovnu sposobnost usled alkoholne opijenosti ili opijenosti izazvane pod uticajem narkotika.

Poništenjem rušljivog ugovora dolazi do ukidanja njegove pravne posljedice, ne i čina zaključenja. Poništenje iz razloga rušljivosti može tražiti samo određeni krug lica (najprije su to ugovorne strane) i to u određenom roku. Rok za poništaj rušljivog ugovora je godinu dana od dana saznanja za razlog rušljivosti, a najkasnije u roku od tri godine od dana zaključenja ugovora prema članu 117. Zakona o obligacionim odnosima. Bračni ugovor se može osnažiti (konvalidirati) ukoliko dođe do otklanjanja nedostatka koji dovodi do rušljivosti ili protekom roka za poništaj. Dejstvo poništenja je isto kao i kod poništaja iz razloga ništavosti.

5.6.3. Smrt kao uzrok prestanka bračnog ugovora

Do prestanka bračnog ugovora dolazi i smrću jedne od ugovornih strana, surpužnika/vanbračnih partnera ili proglašenjem nestalog lica za umrlo jedne ugovorne strane koja ima isto dejstvo kao i smrt. Opšte pravilo iz Zakona o obligacionim odnosima jeste da obligacioni ugovori ne prestaju smrću već obaveze iz ugovora prelaze na nasljednike ugovornih strana. Međutim, s obzirom da je bračni ugovor, ugovor koji je vezan za brak, a ukoliko znamo da i sam brak prestaje smrću, onda implicitno zaključujemo da ukoliko ne postoji brak, ne postoji ni bračni ugovor. Ista je situacija i sa proglašenjem nestalog lica za umrlo, gdje danom utvrđenim kao dan smrti lica u rješenju o proglašenju nestalog lica za umrlo prestaje brak, pa samim tim i bračni ugovor. Postavlja se pitanje šta će biti sa ugovorom, ukoliko se lice koje je

proglašeno za umrlo pojavi. Odgovor je da je bračni ugovor prestao kao i brak, te da lice može ponovo sklopiti brak a nakon ili prije toga i zaključiti bračni ugovor. Još jedna karakteristika bračnog ugovora jeste da se on zaključuje s obzirom na lična svojstva ugovarača (intuit personae), a pravilo je da se prava i obaveze iz takvih ugovora ne prenose na nasljednike. Dakle, smrću jednog supružnika/vanbračnog partnera, bračni ugovor prestaje.

5.7. Bračni ugovor prema Nacrtu građanskog zakonika R. Srbije

„U Republici Srbiji u toku su pripreme za reformu porodičnog prava. Bračni imovinski odnosi, koji već više od pet decenija nisu pretrpeli suštinske izmene, spadaju u red onih porodičnopравnih odnosa koji zahtevaju urgentnu, temeljnu i sveobuhvatnu reform” (Petrušić, 2002.). Nacrt građanskog zakonika R. Srbije⁶¹ (dalje: Nacrt) predviđa u dijelu kojim se regulišu imovinski odnosi između supružnika da imovina može biti zajednička ili posebna (čl. 2241), kao i da supružnici pod uslovima koji su određeni Nacrtom, svoje imovinske odnose mogu urediti bračnim ugovorom čime se uspostavlja kontinuitet sa Porodičnim zakonom iz 2005. godine koji poznaje institut bračnog ugovora.

Dio osmi Nacrta pod nazivom Imovinski odnosi supružnika, poglavlje tri nosi naziv Ugovori supružnika reguliše najprije bračni ugovor. Član 2428. odnosi se na sposobnost za zaključenje ugovora. Prema ovom članu bračni ugovor mogu zaključiti supružnici ili budući supružnici čiji je predmet postojeća ili buduća imovina, što je istovjetno rješenje sa trenutno važećim Porodičnim zakonom u pogledu zaključenja bračnog ugovora. Bračni ugovor može zaključiti i maloljetno lice ukoliko je dispencijom oslobođeno od bračne smetnje maloljetstva i dobilo sudsko odobrenje za sklapanje braka. Alternativno rješenje koje se predviđa jeste da maloljetni supružnik ili maloljetnji budući supružnik ne može zaključiti bračni ugovor prije punoljetstva, što ima opravdanja s obzirom na to da se bračni ugovor može zaključiti i u toku trajanja braka. U vezi lica lišenog poslovne sposobnosti pravilo je da bračni ugovor u njegovo ime može zaključiti staralac uz odobrenje organa starateljstva.

Članom 2429. predviđena je forma bračnog ugovora, koja je, opet, istovjetna sa formom koja se zahtijeva prema Porodičnom zakonu. Naime, bračni ugovor mora biti zaključen u pismenoj

⁶¹Građanski zakonik Republike Srbije, radna verzija, Komisija za izradu Građanskog zakonika, 29.05.2019. god, Beograd, na: <https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>.01.05.2020.

formi i ovjeren od strane javnog bilježnika. U stavu 2. pomenutog člana predviđena je obaveza javnog bilježnika da supružnicima pročita ugovor i da ih upozori na posljedice zaključenja na buduće imovinske odnose. Ono što je predviđeno stavom 3. ovog člana, a nije predviđeno Porodičnim zakonom jeste da će javni bilježnik odbiti odbiti ovjeru ugovora ako ugovorom očigledno nisu zaštićeni interesi i jedne i druge strane. „Drugo moguće rešenje, a koje je predviđeno u Principima evropskog porodičnog prava i pravima mnogih evropskih država je predviđanje mogućnosti da nadležni organ (sud) revidira ugovor u kasnijem momentu, a ne u momentu zaključivanja, predviđanjem posebnih pravila u odnosu na opšta pravila o poništaju i raskidu ugovora” (Kovaček-Stanić & Samardžić, S., 2016.). Ovaj vid zaštite supružnika prilikom zaključivanja bračnog ugovora postoji u zakonodavstima pojedinih država, npr. Švedska, dok rješenje previđeno Nacrtom je u praksi u Rusiji. Prema mišljenju autora koji su se bavili analizom Nacrta i rješenja u uporednom pravu ali i zaštitom supružnika prilikom regulacije imovinskih odnosa „bolje je rešenje koje predviđa revidiranje ugovora u kasnijem momentu, s obzirom da rešenje, prema kojem se zaštita pruža u momentu zaključenja ugovora, a koje je predviđeno i u Nacrtu Građanskog zakonika, suviše ekstenzivno štiti stranke u momentu zaključenja ugovora. Naime, bilo bi vrlo teško odrediti koji stepen interesa treba da se zaštiti, imajući u vidu da se bračni ugovori sklapaju upravo da se mimoide režim zajedničke imovine, a to je režim koji, može se reći, najbolje štiti interese stranaka. Mogućnost da se u kasnijem momentu ugovor revidira ili stavi van snage trebalo bi da se primenjuje restriktivno, u uslovima koji u najvećoj meri dovode jednu od strana u težak položaj ili, kako se obrazlaže u Principima evropskog porodičnog prava, ako su teškoće ekstremne. Ovakvim tumačenjem vodi se računa o poštovanju principa slobode ugovaranja. Ako bi primena bila moguća u slučaju teškoća koje ne bi bile izuzetne ili ekstremne, to bi dovelo u pitanje autonomiju volje i samo postojanje mogućnosti bračnih imovinskih ugovaranja” (Kovaček-Stanić & Samardžić, S., 2016.). Ovdje je kao alternativa ostavljeno da se pomenuti stav 3. člana 2429. briše čime javni bilježnik neće biti u prilici da ocjenjuje da li su bračnim ugovorom zaštićeni interesi obje ugovorne strane. U stavu 4. predviđa se, kao i do sada, da se bračni ugovor koji se odnosi na nepokretnosti upisuje u javni registar prava na nepokretnostima. Dakle, nije predviđeno postojanje Registra bračnih ugovora koji postoji u pojedinim evropskim zemljama i o kojem ćemo govoriti u narednim poglavljima, već se samo pravo na nepokretnostima upisuje u registar prava na nepokretnostima. Ovdje smatramo da bi Nacrtom moglo biti predviđeno i postojanje Registra bračnih ugovora zbog višestrukih koristi od postojanja takve evidencije, kako za supružnike tako i za treća lica sa kojima supružnici stupaju u imovinske odnose. O svim

pozitivnim i negativnim stranama postojanja Registra bračnih ugovora biće više riječi u nastavku.

Predmet bračnog ugovora prema Nacrtu regulisan je odredbama od 2430. do 2436. Članom 2430. predviđena je mogućnost ugovaranja posebne imovine kojom se isključuje zakonski režim zajedničke imovine i predviđa da sva imovina koju supružnici steknu tokom trajanja braka čini njihovu posebnu imovinu. Ovdje je u stavu 2. ustanovljena obaveza sudije/javnog bilježnika da posebno upozori da nezaposleni supružnik ili supružnik koji tokom trajanja braka ostane bez posla neć imati udio u imovini stečenoj tokom braka. Dakle, ovim načinom prestaje da važi zakonska pretpostavka jednakih dijelova supružnika u imovini stečenoj tokom trajanja braka, bez obzira na to da li supružnici zaposleni ili ne. Predmet bračnog ugovora može biti unaprijed određeni dio u zajedničkoj imovini predviđen članom 2431. gdje je predviđeno da supružnici mogu predvideti i ugovoriti tačno određeni udio svakog od njih u zajedničkoj imovini. Pravo izbora predmeta iz zajedničke imovine također može biti ugovoreno, što je predviđeno članom 2432. Nacrta i ti navedeni predmeti će pripasti jednom od supružnika naznačenom u ugovoru na ime njegovog dijela u slučaju diobe zajedničke imovine. Pravo izbora određenih predmeta može biti ugovoreno, ne samo u slučaju diobe zajedničke imovine, već i u slučaju prestanka braka smrću i proglašenjem jednog supružnika za umrlog, koji će mu prema članu 2433. Nacrta pripasti na ime dijela u zajedničkoj imovini kao i na ime nasljednog dijela. Osim režima posebne imovine, prema članu 2434. Nacrta, supružnici ili budući supružnici mogu ugovoriti režim odložene zajedničke imovine. Režim odložene zajedničke imovine podrazumijeva „da tokom braka supružnici samostalno stiču, upravljaju i raspolazu svojom imovinom sve do prestanka braka”. Ovim članom predviđeno je i da je svaki supružnik dužan da u slučaju prestanka braka prijavi svu imovinu koju je unio u brak i koju je stekao radom i na drugi način tokom trajanja braka. Podjela razlike u imovini stečene radom u toku trajanja braka vrši se na jednake dijelove. Stavom 5. ovog člana ustanovljava se mehanizam zaštite jednog od supružnika ukoliko je drugi supružnik namjerno smanjio imovinu, nesrazmjernim i nerazumnim davanjima i rasipanjem, a kao subjektivni element ustanovljava se namjera nanošenja štete supružniku. U tom slučaju predviđeno je da se ima smatrati kao da takvih raspolaganja nije ni bilo. Bračnoimovinski režim koji može biti ugovoren jeste i univerzalna (opšta) imovinska zajednica predviđena članom 2435. Nacrta. Pod ovim bračnoimovinskim režimom smatra se „spajanje celokupne ili dela posebne imovine supružnika sa zajedničkom imovinom stečenom tokom bračne zajednice”. U slučaju ugovaranja ovog režima ugovornom se

može predvideti i dioba imovine u slučaju prestanka braka. Međutim, ukoliko nije predviđena ugovorom, dioba će se vršiti prema pravilima koja važe za zajedničku imovinu supružnika. „Kada se radi o predloženim rešenjima u Nacrtu Građanskog zakonika smatramo da bi sloboda ugovaranja supružnika bila znatno ograničena u slučaju da se u Građanskom zakoniku usvoji rešenje po kome bi bilo dozvoljeno ugovaranje posebne imovine, unapred određenog dela u zajedničkoj imovini i ugovaranje prava izbora kod deobe zajedničke imovine, a s obzirom da se zabranjuje ugovaranje stranog prava. Mišljenja smo da bi trebalo prihvatiti drugo predloženo rešenje koje predviđa i mogućnost ugovaranja odložene zajedničke imovine, univerzalne (opšte) imovinske zajednice i podmirivanja porodičnih troškova” (Kovaček-Stanić & Samardžić, S., 2016.).

Članom 2436. Nacrta predviđeno je da predmet ugovora može biti način podmirivanja potreba porodične zajednice gdje je supružnicima ostavljena mogućnost da potrebe porodične zajednice podmiruju zajednički, u jednakim ili nejednakim dijelovima, samo jedan od njih, šta će se sve smatrati pod tim troškovima i sl.

„Još jedno bitno pitanje koje može biti obuhvaćeno bračnim ugovorom je i pitanje porodičnog doma. Neka zakonodavstva, poput Francuske, zabranjuju ugovore kojima se isključuju pravila koja se odnose na porodični dom. Slično, Nacrt Građanskog zakonika predviđa da je nevažeće raspolaganje stambenim prostorom (stan, kuća) u kojoj supružnici žive sa svojom decom, bez obzira da li pripadaju posebnoj ili zajedničkoj imovini (porodični dom), putem bračnog ugovora suprotno najboljem interesu deteta” (Kovaček-Stanić & Samardžić, S., 2016.). Šta se ima smatrati pod nevažećim odredbama bračnog ugovora regulisano je članovima 2437. i 2438. Nacrta. Nevažećim se smatraju odredbe bračnog ugovora „kojim se supružnici odriču prava na supružinsko izdržavanje ili izdržavanje djece” kao i „raspolaganje stambenim prostorom (stan, kuća) u kojoj supružnici žive sa svojom djecom, bez obzira da li pripadaju posebnoj ili zajedničkoj imovini (porodični dom), putem bračnog ugovora suprotno najboljem interesu djeteta”. „Zbog toga smatramo, da pravo stanovanja takođe ne bi trebalo da bude isključeno ugovorom, odnosno da bi trebalo precizirati u Zakonu da bračnim ugovorom nije dozvoljeno isključiti nastanak prava stanovanja” (Kovaček-Stanić & Samardžić, S., 2016.). Alternativno se dodaje novi stav koji bi zabranjivao regulaciju ličnih odnosa supružnika bračnim ugovorom. Stav autora koji su se bavili ovom temom je da: „iako ovakva odredba vodi računa o specifičnostima porodičnog doma, na taj način što zabranjuje raspolaganje porodičnim domom suprotno najboljem interesu deteta, nije dovoljna, te predlažemo da se eksplicitno zabrani

isključivanje odredbe Porodičnog zakona o pravu stanovanja (habitatio). Radi se o formiranju lične službenosti na stanu čiji je vlasnik drugi supružnik u korist deteta i roditelja koji vrši roditeljsko pravo pod uslovom da nemaju pravo svojine na useljivom stanu. Pravo stanovanja je vremenski ograničeno, traje do punoletstva deteta. Postoji zaštitna odredba u odnosu na vlasnika stana, po kojoj, u slučaju da bi ovakav zahtev predstavljao očiglednu nepravdu za roditelja vlasnika stana, dete i roditelj ne bi imali pravo stanovanja. Odredba o pravu stanovanja ima za cilj rešavanje nezavidnih stambenih situacija u kojima se mogu naći dete i roditelj koji vrši roditeljsko pravo, naročito posle razvoda braka roditelja” (Kovaček-Stanić & Samardžić, S., 2016.).

Članom 2438. predviđa se da „neće biti punovažne odredbe bračnog ugovora kojima se na imovinske odnose supružnika ugovara primjena stranog prava”.

Poništaj i raskid bračnog ugovora regulisan je članom 2439. Nacrta na način da se za poništaj i raskid bračnog ugovora shodno primjenjuju odredbe o poništaju i raskidu ugovora.

5.8. Registar bračnih ugovora – mogućnost uvođenja

U R. Srbiji, iako postoji u mnogim evropskim zemljama, još uvijek ne postoji registar bračnih ugovora. U ovom poglavlju predočit ćemo prednosti i eventualne nedostatke postojanja registra bračnih ugovora kao i načine vođenja registra u zemljama u kojima postoji. Posebno ćemo se osvrnuti na zaštitu podataka u registru bračnih ugovora i sankcije za zlopotrebu podataka iz registra u zemljama u kojima postoji. Brojne su prednosti uvođenja registra bračnog ugovora. Teoretičari mahom zagovaraju uvođenje registra bračnih ugovora u zemljama u kojima on ne postoji. „Kao ključnu vrijednost dobrovoljnog ugovornog uređenja imovinskih odnosa moglo bi se navesti da je bračni ugovor jamstvo zaštite imovine, i to putem izbjegavanja dugotrajnih i iscrpljujućih sudskih sporova, izbjegavanja visokih troškova i izbjegavanja smanjenja vrijednosti imovine tijekom i nakon razvrgnuća bračne stečevine“ (Majstorović I. , 2007.). „Kad bi se vodila evidencija bračnih ugovora, primjerice često zagovaranim, ali nikad ozbiljno razmatranim prijedlogom uvođenja registra, znalo bi se o kojem broju sklopljenih bračnih ugovora govorimo, a ujedno bi se trećima jamčila mogućnost upoznavanja sa strukturom imovinskih odnosa potencijalnih dužnika. Registrom bi se pridonijelo povećanju sigurnosti u pravnom prometu, zatim povećanju pravne sigurnosti samih stranaka bračnih ugovora (kao nositelja prava i obveza koje iz tog ugovora proizlaze) te zaštiti zainteresiranih trećih osoba” (Čulo A., 2009.). ”Imajući u vidu tradiciju upisa muža kao vlasnika nekretnina, odnosno

vrjednijih pokretnina, vjerujemo da bi ovakav registar znatno pridonio pravnoj zaštiti poštenih trećih osoba” (Majstorović I. , 2005).

Zakonska osnova za uvođenje registra bračnih ugovora svakako bi trebao biti zakon o registru bračnih ugovora kao *lex specialis*, a naslanjao bi se po uzoru na zemlje u kojima postoji na Porodični zakon i u Srbiji na Zakon o zaštiti podataka o ličnosti koji bi morali pretrpjeti izmjene i spone u pogledu regulacije ovog registra kao *lex generalis* u oblastima porodičnog prava i zaštite podataka o ličnosti. Zakon koji bi regulisao registar bračnih ugovora trebao bi sadržavati odredbe o osnivanju registra, obaveznosti upisa bračnog ugovora u registar, obaveznost upisa promjena u bračnom ugovoru, način vođenja registra. U odnosu na podatke koji se unose možemo reći i da bi većim dijelom to bili lični podaci. Čl. 4. st.1, tač. 3. Zakona o zaštiti podataka ličnosti reguliše da je obradu podataka o ličnosti „svaka radnja ili skup radnji koje se vrše automatizovano ili neautomatizovano sa podacima o ličnosti ili njihovim skupovima, kao što su prikupljanje, beleženje, razvrstavanje, grupisanje, odnosno strukturisanje, pohranjivanje, upodobljavanje ili menjanje, otkrivanje, uvid, upotreba, otkrivanje prenosom, odnosno dostavljanjem, umnožavanje, širenje ili na drugi način činjenje dostupnim, upoređivanje, ograničavanje, brisanje ili uništavanje”.⁶² Dakle, Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti regulisano je vođenje svih zbirki podataka koje se odnose na ličnost pa bi tako trebala ovim zakonom biti predviđen registar bračnih ugovora kao svojevrsna zbirka podataka.

Nadalje, pitanje koje se postavlja jeste pitanje nadležnog organa koji bi vodio registar bračnih ugovora. Dakle, trebalo bi zakonom o registru bračnih ugovora odrediti nadležni organ koji bi rukovodio i bio odgovoran za vođenje registra bračnih ugovora. S obzirom da je prema našem Porodičnom zakonu obavezna solemnizacija bračnog ugovora od strane javnog bilježnika logično se nameće zaključak da bi registar bračnih ugovora trebalo da vodi Javnobilježnička komora. O solemnizaciji bračnog ugovora bilo je riječi u prethodnim poglavljima, te se ovdje nećemo osvrnuti na taj formalni uslov za punovažnost bračnog ugovora. Ono što bi dalje slijedilo, svakako, jeste donošenje Pravilnika o vođenju registra bračnih ugovora koji bi sadržavao neophodna tehnička i kadrovska rješenja.

⁶² Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, ("Sl. glasnik RS", br. 87/2018)

Osnivanje registra bračnih ugovora možemo posmatrati sa dva aspekta. Iz ugla samih supružnika (ugovarača) i iz ugla trećih lica. U pogledu ugovarača posljedice postojanja registra bile bi te da je registracija uslov punovažnosti, te ako do nje ne dođe ugovor ne bi bio punovažan, ukoliko bi to bilo zakonsko rješenje. Dakle, u odnosu na supružnike dejstvo registra bilo bi konstitutivno u pogledu bračnog ugovora. Što se tiče trećih lica, ona svakako mogu imati samo „korist” ukoliko bi registar bračnih ugovora postojao. Dakle, treća lica koja stupaju u pravne odnose sa jednim od supružnika postojanjem registra bračnog ugovora imali bi informaciju o status imovine saugovarača, ukoliko je ona predmet pravnog odnosa.

Kao i kod skoro svih propisa i ovdje bi zloupotreba u pogledu podataka u ličnosti bila moguća ali bi se, svakako, mogla svesti na najmanju moguću mjeru uz adekvatna zakonska rješenja. Upravo zbog toga trebale bi biti predviđene i određene sankcije za eventualnu zloupotrebu. Zaštitu bi trebalo ustanoviti kako ne bi uslijed pravne nesigurnosti supružnici bili demotivirani za potpisivanje bračnog ugovora čija bi registracija bila njegov sastavni dio. Određene vidove pravne zaštite nalazimo u prekršajnom i krivičnom pravu, ukoliko bi ipak došlo do zloupotrebe podataka.

Svakako da bi u skladu sa prethodno rečenim postojanje registra imalo i svoju negativnu stranu i nosilo bi i određene rizike u pogledu zloupotrebe., „Svjesni smo temeljnog prigovora koji se ovoj zamisli može postaviti- to je pitanje privatnosti ugovornih strana, odnosno „privatnosti” njihove imovine. Dakako da ne bi bilo dobro kad bi podaci o imovinsko-pravnim odnosima bračnih drugova bili svima dostupni. Stoga niti ne smatramo da bi trećim osobama morali biti poznati podaci o tome, primjerice, na koji način bračnidrugovi dijele svojezarade” (Majstorović I. , 2005). I pored toga, prednosti postojanja registra bračnih ugovora su brojnije i višestruko korisnije u odnosu na njegove nedostatke. Treba napomenuti, da ne bi sve informacije iz bračnog ugovora bile dostupne, već bi javnosti bila dostupna informacija o postojanju bračnog ugovora. Doprinos postojanja registra bračnih ugovora ogledao bi se i u jasnoći imovinskih odnosa i doprinos u izbjegavanju sporova.

Registar bračnih ugovora nije nov u evropskom pravu. On, naime, postoji u mnogim zemljama.

U Austriji postoji obaveza registracije prema Austrijskom građanskom zakoniku kada je jedan od supružnika vlasnik privrednog društva. Bračni ugovor se registruje u Grčkoj, a u Švedskoj se bračni ugovor najprije ovjerava u sudu a zatim se šalje na registraciju u registru, a sam ugovor se čuva u Centralnom statističkom zavodu. „Evidentiranje je pretpostavka za nastupanje pravnih učinaka ugovora prema trećima u svim pravnim sustavima, dok u Švedskoj i Danskoj

registracija ima ne samo publicitetni učinak, nego je i pretpostavka njegove valjanosti (konstitutivno djelovanje upisa). Upravo u tim zemljama gdje je za nastupanje pravnih učinaka propisana obveznost upisa imamo veliki broj sklopljenih bračnih ugovora” (Čulo A., 2009.).

5.9. Mjerodavno pravo za bračne ugovore

U trenutku zaključivanja bračnog ugovora, bilo da se zaključuje u toku ili prije sklapanja braka, može se javiti inostrani element. Inostrani element u pogledu bračnog ugovora može se ogledati u državljanstvu supružnika, dakle u subjektima, zatim u predmetu ugovora, kada se npr. nekretnina koja je predmet ugovora nalazi u inostranstvu ili u pravima i obavezama koje proizilaze iz ugovora a imaju element inostranosti, dakle kada je njihov nastanak ili izvršenje vezan za pravni sistem druge države.

Prema trenutno važećem Porodičnom zakonu i Obligacionom zakonu u R. Srbiji nije previđeno da za bračni ugovor važi ograničenje slobode ugovaranja u smislu ugovaranja stranog prava za bračnoimovinske odnose između supružnika. Kao što smo izložili u prethodnim poglavljima ograničenja se odnose na opšta ograničenja u pogledu zaštite pravnog poretka, morala i dobrih običaja ali i posebnih ograničenja u pogledu ugovornih odnosa između supružnika. Određeni broj evropskih zemalja (Njemačka, Grčka, Italija) izričitim zakonskim odredbama propisuju da se bračnim ugovorom ne može predvideti primjena stranog prava u pogledu imovinskih odnosa između supružnika. Takvu odredbu ne nalazimo u pozitivnopravnom sistemu R. Srbije. „Prava koja dozvoljavaju autonomiju bračnih ugovora u tom smislu, mogu se podijeliti u tri skupine. Prvu čine prava koja dozvoljavaju gotovo potpunu autonomiju. Drugu čine prava koja dozvoljavaju ograničenu autonomiju, s time da je autonomija ograničena na izbor domovinskog prava ili prava prebivališta jednog od bračnih drugova. U trećoj su skupini prava koja dopuštaju tzv. izvedenu autonomiju, dakle dozvoljavaju autonomiju ako je dozvoljava pravo koje je inače mjerodavno za zakonski imovinski režim bračnih drugova” (Majstorović I., 2005). Iz ovoga slijedi da pravo R. Srbije spada u treću skupinu zemalja koje dopuštaju autonomiju volje u pogledu ugovaranja primjene stranog prava ukoliko to dozvoljava mjerodavno pravo. U prilog tome navodi se „niz razloga za prihvatanje autonomije bračnih drugova, od kojih ističemo dva koja nam se čine najznačajnijim s obiteljskopravnog stanovišta. Kao prvo, imovinski odnosi između bračnih drugova, koji se smatraju slobodnim i nezavisnim osobama koje su samostalne u svojim pravima, prije svega su odnosi između njih samih. Stoga bi pravni sustav pri uređenju tih

odnosa trebao zadržati sličnu mjeru kontrole kao što to čini i inače kad se radi o imovinskim pravima drugih osoba, a ne treba da se pretvara u tutora bračnih drugova, kao da se radi o osobama koje trebaju posebnu zaštitu” (Matic, 1978.).

U nastavku ćemo izložiti i zakonske odredbe koje na to upućuju. U pogledu mjerodavnog prava po pitanju imovinskobračnih odnosa nailazimo na regulaciju u Zakonu o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja ("Sl. list SFRJ", br. 43/82 i 72/82 - ispr., "Sl. list SRJ", br. 46/96 i "Sl. glasnik RS", br. 46/2006 - dr. zakoni)- dalje: ZRSZ, gdje je materija ugovornih imovinskih odnosa regulisana članovima od 36-38, a od 59-60. pomenutog zakona utvrđuje se nadležnost sudova u slučajevima imovinskopravnih sporova između supružnika.

Kao što je rečeno, za lične i zakonske odnose između supružnika kao tačka vezivanja uzima se državljanstvo supružnika, *lex nationalis*. Te se kao mjerodavno pravo određuje pravo države čiji su supružnici državljani. Međutim, ukoliko su supružnici državljani različitih država, mjerodavno je pravo države u kojoj supružnici imaju prebivalište. Ovdje se svakako misli na zajedničko prebivalište, dakle prebivalište u istoj zemlji. Sljedeća tačka vezivanja, koja je zajedno sa ostalima postavljena supsidijarno jeste posljednje zajedničko prebivalište. Dakle, ukoliko supružnici imaju različita državljanstva, prebivališta u različitim državama kao mjerodavno pravo uzima se pravo zemlje u kojoj su supružnici imali posljednje zajedničko prebivalište. Na kraju, propisuje se da ako se na ovaj način ne može utvrditi mjerodavno pravo, biće mjerodavno pravo R. Srbije.⁶³

Nadalje, u čl. 37. istog zakona propisuje se da je za ugovorne imovinske odnose bračnih drugova mjerodavno pravo koje je u vrijeme zaključenja ugovora bilo mjerodavno za lične i zakonske odnose.⁶⁴ Dakle, za ugovorne odnose koji se odnose na imovinu, pa samim tim i za bračni ugovor, mjerodavno je isto pravo koje važi i za lične odnose između supružnika. S tim što je ovdje zakonodavac postavio vremensku odrednicu u vidu trenutka zaključenja ugovora, te se na taj način rješava mobilni sukob zakona. U stavu 2. čl. 37. ZRSZ data je mogućnost

⁶³ Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja ("Sl. list SFRJ", br. 43/82 i 72/82 - ispr., "Sl. list SRJ", br. 46/96 i "Sl. glasnik RS", br. 46/2006 - dr. zakoni). čl. 36.

⁶⁴ Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja ("Sl. list SFRJ", br. 43/82 i 72/82 - ispr., "Sl. list SRJ", br. 46/96 i "Sl. glasnik RS", br. 46/2006 - dr. zakoni). čl. 37.

izbora mjerodavnog prava za ugovorne imovinske odnose između supružnika na način da oni mogu izabrati pravo koje je mjerodavno za bračno-imovinski ugovor ako pravo koje je mjerodavno, tj. na koje upućuje ova norma, predviđa tu mogućnost. Na ovaj način nas mjerodavno pravo može dovesti do nekog drugog prava o kojem će supružnici/ugovarači sporazumjeti. ZRSZ dalje propisuje da ako je brak nevažeći ili je prestao za lične i zakonske imovinske odnose mjerodavno je pravo prema *lex nationalis*-u i prema supsidijarnim tačkama vezivanja koje se imaju primijeniti ukoliko se državljanstvo supružnika razlikuje.

Na osnovu prethodno rečenog, zaključujemo na koji način se rješavaju sukobi zakona ukoliko je element inostranosti u subjektu, odnosno ukoliko su supružnici državljani različitih država. Element inostranosti može postojati u pogledu predmeta ugovora. Ta okolnost predviđena je, kao i njeno rješenje, u članu 59. ZRSZ gdje je predviđena isključiva nadležnost suda R. Srbije u sporovima o imovinskim odnosima bračnih drugova ukoliko se imovina nalazi na teritoriji R. Srbije, čak i u onim situacijama kada tuženi nema prebivalište u R. Srbiji, a tužilac u vrijeme podnošenja tužbe ima prebivalište ili boravište u R. Srbiji.⁶⁵ U stavu 2. pomenutog člana, predviđeno je i da sud u R. Srbiji odlučuje i o imovini koja se nalazi u inostranstvu uz ispunjenje tri uslova, da se pretežni deo imovine nalazi u Srbiji, da sud odlučuje o toj i o imovini koja se nalazi u inostranstvu i drugi da se sa tim saglasi tuženi. U članu 60. određeno je da se ove odredbe o isključivoj nadležnosti sudova R. Srbije u pogledu imovinskih odnosa supružnika primjenjuju bez obzira na to da li brak traje ili je prestao, razvodom ili poništenjem.

Na ovom mjestu treba spomenuti i Konvenciju o zakonu koji se primjenjuje na bračnoimovinski režim od 14. marta 1978. donijetu pod okriljem Haške konferencije za međunarodno pravo.⁶⁶ R. Srbija nije potpisnica ove konvencije. Konvencija reguliše mjerodavno pravo za bračnoimovinske odnose između supružnika. U članu 3. konvencija uređuje da je imovinski režim u braku regulisan unutrašnjim zakonom koji supružnici mogu urediti prije braka. Prema tome, supružnici se mogu sporazumjeti da to bude samo jedan od sljedećih zakona:

(1) zakon svake države čiji je supružnik državljanin u trenutku imenovanja;

⁶⁵Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja ("Sl. list SFRJ", br. 43/82 i 72/82 - ispr., "Sl. list SRJ", br. 46/96 i "Sl. glasnik RS", br. 46/2006 - dr. zakoni). čl. 59. st. 1.

⁶⁶ Tekst konvencije na: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=87>, 27.04.2020.

- (2) zakon države u kojoj je jedan od supružnika imao prebivalište u vrijeme kad je imenovan;
- (3) zakon prve države u kojoj jedan od supružnika nakon sklapanja braka uspostavi novo uobičajeno prebivalište.⁶⁷

Treba napomenuti da je istim članom regulisano da se sporazum o izboru mjerodavnog prava može odnositi samo na cjelokupnu imovinu. Izuzetak se čini u odnosu na nepokretnosti, kada supružnici mogu ugovoriti da mjerodavno bude pravo prema mjestu gdje se nalaze nepokretnosti, kako za one koje trenutno posjeduju, tako i za one koje će eventualno steći u budućnosti. Član 6. pomenute Konvencije reguliše promjenu mjerodavnog prava od ranije važećeg. U tom slučaju supružnici mogu odrediti jedno od sljedećih prava:

- (1) zakon svake države čiji je supružnik državljanin u trenutku imenovanja;
- (2) zakon države u kojoj je jedan od supružnika imao prebivalište u vreme kad je imenovan.⁶⁸

Ipak, supružnici, bez obzira da li su odredili zakon prema prethodnim stavcima ili prema članu 3, mogu odrediti u odnosu na sve ili neke nepokretnosti, zakon mjesta u kome se te nepokretnosti nalaze. Oni također mogu predvidjeti da se za sve nepokretnosti koje se kasnije mogu nabaviti primjenjuje zakon mjesta u kojem se takve nepokretnosti nalaze.

Svakako da treba uzeti u obzir i Nacrt zakona o međunarodnom privatnom pravu⁶⁹ kojim se predlaže regulacija mjerodavnog prava za rješavanje bračnoimovinskih odnosa između supružnika pa samim tim i bračnog ugovora. U nacrtu je regulacija predviđena u poglavlju pod nazivom Bračnoimovinski režim, a imovinski odnosi između supružnika članovima od 76-85. Ovim nacrtom utvrđuje se isključiva nadležnost sudova R. Srbije po pitanju utvrđivanja bračnoimovinskog režima u slučaju smrti jednog od supružnika i u slučaju da supružnici izričito pristali na nadležnost ili su na drugi nesumnjiv način dali svoj pristanak. Supružnici se prema Nacrtu mogu sporazumjeti o izboru mjerodavnog prava za bračnoimovinske odnose i to može biti pravo zemlje čiji su državljani ili pravo uobičajenog boravišta u trenutku izbora. Ovaj

⁶⁷Convention on the law applicable to matrimonial property regimes (The Hague, 14 March 1978), član 3.

⁶⁸Convention on the law applicable to matrimonial property regimes (The Hague, 14 March 1978), član 6.

⁶⁹Nacrt Zakona o međunarodnom privatnom pravu, 15.07.2014. godine, na <https://www.mpravde.gov.rs/obavestenje/6274/konacna-verzija-nacrta-zakona-o-medjunarodnom-privatnom-pravu-.php>, 29.04.2020. god.

sporazum može kasnije biti promijenjen i on nema povratno dejstvo, osim ukoliko nije drukčije ugovoreno. Forma takvog sporazuma je pismena i mora biti potpisan od strane oba supružnika, a u pogledu ostalih formalni uslova moraju biti ispunjeni formalni uslovi zemlje čiji se bračnoimovinski režim ugovara ili pravo zemlje u kojoj se ovakav sporazum zaključuje. Ukoliko supružnici nisu sporazumno odredili mjerodavno pravo za bračnoimovinske odnose, primjenjivat će se pravo:

Ako supružnici nisu izabrali mjerodavno pravo, na bračnoimovinski režim primenjuje se:

“a) pravo države zajedničkog uobičajenog boravišta supružnika u trenutku sklapanja braka; ili, ako to nije moguće

b) pravo države prvog zajedničkog uobičajenog boravišta supružnika posle sklapanja braka; ili, ako to nije moguće

v) pravo države zajedničkog državljanstva supružnika u trenutku sklapanja braka; ili, ako to nije moguće

g) pravo države sa kojom supružnici imaju najbližu vezu, uzimajući u obzir sve okolnosti”.⁷⁰

Po pitanju forme bračnog ugovora u Nacrtu je predviđeno da se primjenjuju ista pravila kao i za sporazum o izboru mjerodavnog prava. To podrazumijeva bračni ugovor treba da ispuni formalne uslove prava mjerodavnog za bračnoimovinski režim ili prava države u kojoj se sporazum zaključuje. Ako supružnici imaju uobičajeno boravište u istoj državi u trenutku izbora merodavnog prava, a ovo pravo predviđa dodatne uslove u pogledu forme, ti uslovi moraju biti ispunjeni. Ako supružnici imaju uobičajena boravišta u različitim državama u trenutku izbora merodavnog prava, a ova prava predviđaju različite uslove u pogledu forme, moraju biti ispunjeni uslovi predviđeni pravom bilo koje od ovih država”.⁷¹

⁷⁰Nacrt Zakona o međunarodnom privatnom pravu, 15.07.2014. godine, čl. 81.

⁷¹Nacrt Zakona o međunarodnom privatnom pravu, 15.07.2014. godine, član 80.

5.10. Regulativa EU u pogledu bračnih ugovora

Pitanje regulative u građanskom pravu, pa samim tim i pitanje rješavanja imovinskopravnih odnosa bračnih drugova na nivou Evropske unije, kao uostalom ni mnoga druga, nije unificirano.

„U nekim je područjima već ostvaren vrlo visok stupanj integracije, pa tako i približavanja pravnih sustava država članica. Međutim, u unifikaciji europskog građanskog prava, porodično pravo zasigurno je imalo “sporednu ulogu” (*incidental role*)” (Hartkamp, 1998.).

„Približavanje obiteljskopravnih sustava tema je o kojoj ne postoji opća suglasnost autora (Majstorovic, 2003.). „Porodično pravo je zasigurno grana prava koja je podložna utjecajima tradicije i kulture, te se stoga smatra da upravo obiteljskopravne norme odražavaju temeljne vrijednosti određenoga društva. Posljedično, pitanja porodičnog prava sada su se poimala kao pitanja nacionalnih prava” (Jakovac-Lozic, 2001.).

Porodično pravo i dalje ostaje izvan regulative Evropske unije, barem njegov veći dio. Napori koji se na tom planu čine, uglavnom su nedovoljni za rješavanje velikog broja pitanja koji se javljaju u oblasti porodičnog prava, a posebno imovinskih odnosa u braku. „Ono nije dijelom primarnog zakonodavstva, dakle nije spomenuto ni u ugovorima općim pravnim načelima, a niti je dijelom sekundarnog zakonodavstva, tj. zakonodavnih akata Unije (Shaw, 2000.).

„Uvriježeno je misljenje kako, zbog velikih razlika u pravnim sustavima, i nemogućnosti brze realizacije nastojanja ovakve naravi, jedini put koji vodi do unificiranja obiteljskog prava nužno vodi preko međunarodnih sporazuma i poredbenog prava” (Jakovac-Lozic, 2001.). Među autorima koji su se bavili ovom problematikom ima onih koji smatraju da je „europeizacija porodičnog prava dosada prije svega posljedica spontanog približavanja prava” (Pintens, 2003.).

„Evropsko porodično pravo, čiji su obrisi sve vidljiviji, nastaje u složenom procesu koji se odvija na nivou Evropske Unije, normativnom delatnošću njenih organa, kao i na nacionalnom nivou, putem unifikacije i harmonizacije porodičnog prava država članica Evropske Unije i drugih evropskih država” (Boele-Woelki, 1997.). „Snažan podstrek ovom procesu daje Komisija za Evropsko porodično pravo (Commission on European Family Law - CEFL), formirana 1. septembra 2001. godine. Komisiju čini 25 vodećih eksperata iz oblasti porodičnog i komparativnog prava iz svih zemalja članica Evropske Unije i drugih evropskih zemalja. Osnovna uloga Komisije jeste stvaranje novih teorijskih i praktičnih okvira harmonizacije

porodičnog prava u Evropi, a njen osnovni zadatak, radi koga je i osnovana, jeste kreiranje principa Evropskog porodičnog prava” (Petrušić, 2002.).

Značajni dokumenti koj su donijeti u novije vrijeme pod okriljem Evropske unije, a tiču se imovinskopravnih odnosa između supružnika su Uredba Vijeća (EU) 2016/1103 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima bračnoimovinskih režima i Uredba Vijeća (EU) 2016/1104 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima imovinskih posljedica registriranih partnerstava. Ovim Uredbama prethodila je Odluka Vijeća (EU) 2016/954 od 9. lipnja 2016. o odobrenju pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka o imovinskim režimima međunarodnih parova.⁷² Uredbe 2016/1103 i 2016/1104 primjenjuju se od 20.01.2019. godine.

Tim dvjema uredbama određuju se pravila koja se primjenjuju na imovinu bračnih drugova ili registriranih partnera, ako parovi imaju različita državljanstva EU-e ili ako posjeduju imovinu u drugoj državi članci EU-e. U njima se navode revidirana pravila, koja je ugovorilo 18 država članica EU-e, o nadležnosti, zakonima koje treba primijeniti te priznavanju i izvršenju odluka o bračnoimovinskim režimima i imovinskim posljedicama registriranih partnerstava do kojih dolazi kod prekida brakova ili registriranih partnerstava ili kad jedan od partnera umre. U smislu Uredbe 2016/1103 pod bračnoimovinskim režimom ima se smatrati skup pravnih pravila kojima su regulisani imovinski odnosi između supružnika, kao i odnosi supružnika u odnosima sa trećim licima. U preambuli Uredbe 2016/1103 predviđeno je da se ona ima primjenjivati kod regulacije imovinskih odnosa između supružnika sa inostranim elementom, a u skladu sa čl. 81. Ugovora o funkcioniranju Europske unije⁷³ Naime, čl. 81. predviđa nadležnost EU-e za donošenje instrumenata kojim se uspostavlja pravosudna saradnja među državama članicama isključivo u sporovima sa inostranim elementom. Pravosudna saradnja i mjerodavno pravo regulirani su u sljedećim dokumentima na koje se naslanja i Uredba 2016/1103: Uredba (EU)

⁷²Odluka Vijeća (EU) 2016/954 od 9. 07. 2016. o odobrenju pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka o imovinskim režimima međunarodnih parova, (SL L 159, 16.6.2016., str. 16.–18.)

⁷³UGOVOR O EUROPSKOJ UNIJI I UGOVORA O FUNKCIONIRANJU EUROPSKE UNIJE (Službeni list EU, 2016/C 202/01)

br. 1215/2012. Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačena), (dalje: Uredba Brisel I bis), Uredbe Brisel II bis, Uredbe Vijeća (EZ) br. 4/2009. od 18. decembra 2008. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršenju sudskih odluka i saradnji u stvarima koje se odnose na obvezu uzdržavanja (dalje: Uredba 4/2009. o uzdržavanju)⁷⁴ i čl. Uredba 650/2012.⁷⁵

Države članica EU-a koje sudjeluju u pojačanoj suradnji jesu Belgija, Bugarska, Cipar, Češka, Njemačka, Grčka, Španjolska, Francuska, Hrvatska, Italija, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Austrija, Portugal, Slovenija, Finska i Švedska, ovlaštene Odlukom Vijeća (EU) 2016/954. Uredba Vijeća (EU) 2016/1103 od 24. lipnja 2016, koja je donesena u postupku pojačanje saradnje i primjenjivat će se u osamnaest država članica Europske unije ističe se upravo radi svog otvorenog pristupa mogućih sporazuma koji se odnose na izbor nadležnog suda i mjerodavnog prava u svim situacijama kada postoji prekogranična implikacija u toj bračnoj zajednici, primjerice jer su bračni drugovi iz različitih država članica.⁵⁰ U preambuli br. 47, Uredba definira da „pravila o materijalnih i formalnoj valjanosti sporazuma o izboru mjerodavnog prava trebala bi se odrediti tako da se olakša informirani izbor bračnih drugova i da se poštuje njihov pristanak radi pravne sigurnosti, kao i lakšeg pristupa pravosuđu“ (Ruggeri & Winkler, 2019). Ostale se zemlje mogu slobodno pridružiti u bilo kojem trenutku nakon donošenja uredbe. S tim u vezi, Estonija je objavila svoj interes i da će razmotriti mogućnost sudjelovanja u suradnji nakon njezina donošenja. Pitanja o pravnoj sposobnosti bračnih drugova, priznavanju ili valjanosti braka, obvezama uzdržavanja i nasljeđivanju nisu obuhvaćena. Uredbe ne mijenjaju nacionalne zakone o braku ili registriranim partnerstvima i propisuju da se mjerodavno pravo primjenjuje na svu imovinu, bez obzira na to gdje se imovina nalazi, i primjenjivat će se bez obzira na to je li to pravo države članice EU-a.

⁷⁴Uredba Vijeća (EZ) br. 4/2009. od 18. 12. 2008. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršenju sudskih odluka te suradnji u stvarima koje se odnose na obvezu uzdržavanja, Službeni list 7., 10. 1. 2009., str. 1-79.

⁷⁵, Uredbe Brisel II bis, Uredbe Vijeća (EZ) br. 4/2009. od 18. decembra 2008. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršenju sudskih odluka i saradnji u stvarima koje se odnose na obvezu uzdržavanja(dalje: Uredba 4/2009. o uzdržavanju) i čl. Uredba 650/2012.

Cilj uredbi je omogućiti građanima da se njihovi slučajevi rješavaju na sudovima iste države članice EU-a. „U interesu pravne sigurnosti Uredba 2016/1103 omogućuje bračnim drugovima da sukladno njezinim pravilima unaprijed znaju koje se pravo ima primijeniti u postupku u kojemu se odlučuje o njihovom bračnoimovinskom režimu. Također, bračnim drugovima ostavljena je i mogućnost izbora mjerodavnog prava koje se ima primijeniti na njihovu cjelokupnu imovinu, neovisno o tome gdje se ona nalazi i to prije ili za vrijeme sklapanja braka ili tijekom trajanja braka” (Poretti, 2017.).

Bračni drugovi i partneri mogu se dogovoriti o državi čiji će se zakoni primjenjivati na njihovu bračnu imovinu ili imovinu registriranog partnerstva, ili u:

- državi u kojoj jedan ili oboje imaju „uobičajeno boravište”;
- državi čije državljanstvo ima jedan od bračnih drugova ili partnera;
- državi članici prema čijem pravu je registrirano partnerstvo uspostavljeno.

Uredba 2016/1103 predviđa dva načina na koja je moguće utvrditi koje je pravo mjerodavno za odlučivanje o bračnoimovinskom režimu, i to na temelju izbora mjerodavnog prava koji su izvršili bračni drugovi (arg. ex čl. 22.), ili na temelju pravila o mjerodavnom pravu kada nije izvršen izbor (arg. ex čl. 26.). (Poretti, 2017.) Izbor mjerodavnog prava ograničava se na pravo države supružnika u trenutku kada je sporazum o izboru mjerodavnog prava sklopljen. Naime, bračni drugovi slobodni su sklopiti sporazum u bilo kojoj državi članici čije državljanstvo ima bračni drug koji ima više državljanstava, dajući tako prednost državljanstvu one države članice čije pravo su odabrali kao mjerodavno.

Ako par to ne izabere, o sudskoj nadležnosti odlučivat će se u slučaju bračne imovine na temelju (po redu):

- države u kojoj je par zajedno živio nakon što je brak završio; ili
- zajedničkog državljanstva para kada je brak završio; ili
- države s kojom je par najbliže povezan u vrijeme završetka braka.

„Međutim, europski instrumenti koji uređuju unificirane europske građanske postupke definiraju prekogranični element postupaka u kojima se imaju primijeniti. Očigledno, podjednako svi europski instrumenti iz područja pravosudne suradnje impliciraju ili izravno upućuju na primjenu u postupcima s prekograničnim elementom. No ostaje otvoreno na koji se način ima odrediti odnosno prepoznati koji bi se od postupaka iz područje primjene pojedine uredbe trebali smatrati postupcima s prekograničnim elementom” (Poretti, 2017.).

„Uredbom 1103/2016, barem u dijelu koji se odnosi na bračnoimovinske režime koja imaju prekogranična obilježja doći će do promjena s obzirom na mogućnost odabira mjerodavnog prava. To će zasigurno dovesti do određenih teškoća s obzirom na već spomenuti nedostatak informiranosti bračnih drugova u pogledu uređenja u nacionalnom zakonodavstvu, a kamoli u stranom” (Ruggeri & Winkler, 2019).

„Očito je da će stupanje na snagu Uredbe postaviti nove prohtjeve glede poštovanja načela pravne sigurnosti te lakšeg pristupa pravosuđu, budući da se može ostvariti samo uz rastuću svijest o prednostima i nedostataka pravnih rješenja u kontekstu obiteljskog imovinskog prava pojedinačnih država članica, koje bi bračni drugovi mogli izabrati prema Uredbi te bolje poznavanje od strane vjerovnika zakonodavstva i unutar istog režima kojeg su bračni drugovi izabrali, a da nije ono nacionalno” (Bruno, 2018.). Član 26., st. 3. Uredbe 1103/2016 propisuje primjenu prava različite države u odnosu na mjerodavno pravo prema prvom stavku, onda kad „oba su se bračna druga oslanjala na pravo te druge države u uređivanju ili planiranju svojih imovinskih odnosa”.

„Unatoč tome što bi razlozi preglednosti i jednostavnije primjene u praksi govorili u prilog sugeriranoj dopuni teksta Uredbe 2016/1103, ako se uzme da određenje o tome koji se postupci iz područja primjene pojedine uredbe imaju smatrati postupcima s prekograničnim elementom nije pronašlo svoje mjesto niti u jednoj od navedenih uredaba, izuzev onih koje reguliraju unificirane europske građanske postupke. Stoga nije bilo za očekivati da bi pristup europskog zakonodavca ovdje bio drukčiji” (Poretti, 2017.).

Uredba sadržava pravila o priznavanju, izvršivosti i izvršenju odluka, sličnih onima drugih propisa EU-a koji se odnose na pravosudnu saradnju u građanskim stvarima. Razlozi za nepriznavanje odluke uključuju okolnosti u kojima je takvo priznavanje očito u suprotnosti s javnim poretkom države članice EU-a u kojoj se traži priznanje.

„Ideja o europskom instrumentu kojim će se ukloniti prepreke slobodnom kretanju osoba i poteškoća s kojima se suočavaju bračni drugovi pri upravljanju svojom imovinom, ili pri njezinoj podjeli, dugi niz godina dijelom je teorijskih rasprava te predmetom opsežnih istraživanja i konačno, intenzivnoga legislativnog djelovanja EU-a.⁴¹ Premda njezino oživotvorenje u Uredbi 2016/1103 nije rezultiralo u stvaranju *acquisa* za bračnoimovinski režimipak, u državama članicama koje sudjeluju u pojačanoj suradnji, donijela je ujednačenje pravila o nadležnosti, mjerodavnom pravu te priznavanju i izvršavanju odluka u stvarima bračnoimovinskog režima s prekograničnim elementom” (Poretti, 2017.)

6. UPOREDNOPRAVNA ANALIZA BRAČNOG UGOVORA

Norme kojima su regulisani imovinski odnosi između supružnika do donošenja novog Porodičnog zakona 2005. godine, a po Zakonu o braku i porodičnim odnosima, bile su imperativnog karaktera što je podrazumijevalo da nije bilo moguće izmijeniti zakonski imovinski režim. Donošenjem Porodičnog zakona karakter pravnih normi koje regulišu imovinske odnose se mijenja, te su one sada dispozitivnog karaktera što, opet, podrazumijeva da se voljom ugovarača, supružnika ili budućih supružnika, može isključiti zakonski imovinski režim, što prije nije bilo moguće. U većini zemalja se imovinski odnosi između supružnika zasnivaju na ovom konceptu dispozitivnosti. Upravo ćemo u ovom poglavlju dati uporednopravni pregled zakonodavstava pojedinih zemalja po pitanju važećih imovinskopravnih režima između supružnika i mogućnosti/nemogućnosti zaključenja bračnog ugovora. Bračni ugovor se, naime, smatra tekovinom savremenog prava, a mogućnost uređenja imovinskih odnosa supružnika svojom voljom, jednim od njegovih principa na kojima se zasniva.

„Značajnim se čini pokušaj civilista da sistematizuju sisteme imovinskih odnosa između bračnih drugova koji postoje u uporednom pravu. Najprihvatljivijim se smatra shvatanje po kome postoje tri, odnosno četiri osnovna pristupa. Prvi sistem je sistem spajanja imovine, drugi je sistem odvojene imovine i treći je sistem zajedničke imovine ili zajedničke tekovine” (Jožef, 2002).

U savremenim pravima istočnoevropskih i srednjoevropskih zemalja primetna je tendencija proširenja slobode ugovaranja u vezi sa bračnim imovinskim režimom. (Kovaček-Stanić G. , 2002)

U najvećem broju uporednih zakonodavstava, (pored toga što je u nekima od njih zakonom predviđena mogućnost, nekad čak i obaveza, izbora između više ponuđenih imovinskih režima), odredbe pravnih propisa iz oblasti bračno-imovinskih odnosa definišu se kao dispozitivne. To, praktično, znači da se ostavlja mogućnost supružnicima da ugovorom (uz izvesna ograničenja) definišu uzajamna prava i obaveze u ovoj oblasti drugačije, nego što sadržaj tih pravnih poslova reguliše zakon. (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009)

6.1. Italijansko pravo

Cjelokupno privatno pravo Italije, u šta spada porodično, nasljedno, obligaciono, stvarno, radno i ostala prava, regulisano je građanskim zakonikom Codis civile⁷⁶. Propis koji reguliše imovinske odnose supružnika u Italiji je Građanski zakonik Italije donijet 1942. godine. Italijansko pravo sve do reforme nije dozvoljavalo predbračne ugovore, jer se smatralo da su protivni javnom poretku budući da mogu uticati na supružnike u ličnim odlukama kao što je razvod. Sa druge strane, dozvoljeni su bili ugovori koji se zaključuju za vrijeme trajanja braka ili po njegovom prestanku. Važio je režim odvojenosti imovina. Osim toga, supružnici mogu dogovoriti da vlasništvo, upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom bude odvojeno, te da se pravila o zajedničkoj imovini primjenjuju samo na pojedine predmete (Kovaček-Stanić G. , 2002). Reforma se dogodila 1975. godine kada se se u itlijanskom bračnom pravu sa režima odvojenosti imovine, a radi zaštite ustavnog načela ravnopravnosti, prelazi na režim zajedničke imovine kao zakonskog režima.

„Premda neki autori s pravom ističu da je zapravo sustav odvojenosti imovina primjereniji dosljednoj provedbi načela ravnopravnosti, namjera je bila putem pravne regulative dokinuti ekonomske i socijalne uzroke slabijeg položaja žena udruštva" (Majstorović I. , 2005).

U članu 143. ovog zakonika regulisano je da su supružnici obavezni da materijalno pridonose obezbjeđivanju porodice u skladu sa svojim mogućnostima, radnom sposobnošću i poslovnim okruženjem. Ova norma je postvljena na stepen stroge norme koja se mora poštivati.

Prema Codis civile-u supružnici mogu birati između zakonskog imovinskog režima (zajednice imovine – comunione dei beni) i alternativnih režima ugovorene imovine i režima odvojenih imovina. Sistem zajednice imovine poznaje tri vrste imovine: zajedničku imovinu, posebnu imovinu i preostala imovina koja tokom trajanja braka pripada svakom bračnom drugu, a po prestanku zajednice imovine dijeli se između bračnih drugova na jednake dijelove.

Prema zakonskom tekstu, sama zajednica imovine sastoji se od sljedećih elemenata:

⁷⁶"Approvazione del testo del Codice civile", RD 16. marta 1942, n. 262, (Objavljeno u posebnom izdanju Službenog lista, br. 79 od 4. aprila 1942.)

- imovina koju su braćni drugovi, zajedno ili odvojeno, stekli tijekom trajanja braka, uz izuzetak one koje se odnosi na osobnu imovinu.
- poslovi koje vode oba braćna druga, a koji su započeti nakon sklapanja braka. Ukoliko bi se radilo o poslovima jednog braćnog druga koje je on vodio u trenutku sklapanja braka, ali ih potom vode oba braćna druga, tada bi se zajednica imovine odnosila samo na koristi i povećanje vrijednosti.
- plodovi osobne imovine oba braćna druga, koji su nastali, ali nisu iskorišteni u trenutku prestanka zajednice imovine.
- koristi koje nastaju iz odvojenih djelatnosti oba braćna druga, ako u trenutku prestanka zajednice imovine nisu iskorišteni (Majstorović I. , 2005).

Upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom regulisano je članom 180. st. 1. Codice civile-a kojim je regulisano da supružnici zajedničkom imovinom upravljaju i raspoložu zajedno. Pored toga, pravi se razlika na redovno i vanredno upravljanje, gdje poslove redovnog upravljanja supružnik može poduzimati bez pristanka drugog supružnika, a za vanredno upravljanje neophodna je saglasnost drugog supružnika. Dioba zajedničke imovine regulisana je članom 194. CC i prema njemu postoji pretpostavka jednakih dijelova supružnika, ukoliko nije drugačije ugovoreno.

Supružnici se svojom voljom mogu odlučiti i za neki od alternativnih imovinskih režima što podrazumijeva izmjenu zakonskog imovinskog režima. Uslov za punovažnost izmjene zakonskog imovinskog režima definisan je u čl. 210 Code civile-a gdje se kaže da se ne derogiraju odredbe koje se odnose na upravljanje dobrima koja ulaze u zajedničku imovinu i na jednakost u odnosu na dobra koja bi činila zajedničku imovinu ili na dobra koja se ne mogu ubrajati u zajedničku imovinu članak 210. codice civilea).⁷⁷ Jedan od supsidijarnih režima je režim odvojenosti imovina. Naime, čl. 179 CC-a predviđa da svaki od supružnika može imati svoju posebnu imovinu.

Zakon navodi šta je vlastita imovina braćnog druga:

- imovina čiji je on vlasnik prije sklapanja braka;

⁷⁷"Approvazione del testo del Codice civile", RD 16. marta 1942, n. 262, (Objavljeno u posebnom izdanju Službenog lista, br. 79 od 4. aprila 1942.)

- imovina koju je bračni drug stekao nakon sklapanja braka na temelju darovanja ili nasljeđivanja;
- imovina namijenjena isključivo osobnoj upotrebi svakog bračnog druga;
- imovina koja služi obavljanju poslovne djelatnosti svakog bračnog druga;
- imovina stečena po zahtjevu za naknadom štete i
- imovina koju je bračni drug stekao iz sredstava dobijenih prodajom ili zamjenom već navedene vlastite imovine, ako je to izricito navedeno u aktu stjecanja (Majstorović I. , 2005).

Bračni ugovori definisani su u čl. 162 ovog Zakonika⁷⁸ u kojem se kaže da supružnici mogu slobodno urediti predmet bračnog ugovora. Ovdje je postavljeno ograničenje koje se odnosi na to da predmet ugovora mora biti u granicama koje određuje zakon. To bi, upravo, značilo da se moraju poštovati imperativne pravne norme u toj oblasti. Prema ovim odredbama, supružnici bi mogli ugovoriti i primjenu stranog prava na međusobne imovinske odnose jer u tom pogledu ne postoji ograničenje. „Izabrani, odnosno ugovoreni strani imovinski režimi vjerojatno bi se onda uvijek morali moći podvesti pod modele imovinskih odnosa kako ih je definirao italijanski zakonodavac” (Majstorović I. , 2005).

Za punovažnost bračnog ugovora prema italijanskom pravu obavezan uslov je forma javne isprave. Ukoliko nije sačinjen u formi javne isprave bračni ugovor će biti ništav. „U vezi s djelovanjem bračnog ugovora i između odnosno prema trećima, talijansko pravo postavlja specifičan zahtjev. Naime, činjenica sklapanja bračnog ugovora, kao i datum sklapanja te ime javnoga bilježnika koji ga je ovjerio, mora biti naznačena na marginama dokumenta (a margine dell'atto di matrimonio)” (Majstorović I. , 2005). Prema italijanskom Code civile-u za izmjenu ili raskid bračnog ugovora potrebna je dozvola suda ili nekog drugog organa što je regulisano članom 517. pomenutog zakonika. „Građanski kodeksi listom navode obavezu poštovanja prinudnih propisa, kao preduslov pravne valjanosti zaključenih ugovora. Neke

⁷⁸"Approvazione del testo del Codice civile", RD 16. marta 1942, n. 262 , (Objavljeno u posebnoj izdanju Službenog lista, br. 79 od 4. aprila 1942.), Član 162: Ugovori o sklapanju braka moraju biti propisani javnim delom pod kaznom ništavosti. Izbor režima razdvajanja može se navesti i u aktu o proslavi braka. Sporazumi se mogu ugovoriti u bilo koje vrijeme, ne dovodeći u pitanje odredbe čl. 194. Bračni ugovori ne mogu se suprotstaviti trećim osobama kada se datum markiranja bračne knjige ne navodi na datum ugovora, javnog beležnika i lične podatke ugovarača ili izbor iz drugog stava.

Čl. 194: Podjela imovine pravnog zajedništva provodi se dijeljenjem imovine i obaveza u jednake dijelove.

kodifikacije sistematizuju ovu obavezu zajedno sa imperativom uvažavanja javnog poretka i dobrih običaja (kao što to čini i naš Zakon o obligacionim odnosima), a neki propisi akcentat stavljaju, pre svega, na imperativne odredbe zakona. Italijanski građanski zakonik u članu 1322. definiše da „stranke mogu slobodno određivati sadržinu ugovora u granicama određenim zakonom“ (Pajtić B. , Ugovori bračnih drugova u evropskim zakonodavstvima i srpskom pravu, 2010.).

U italijanskom pravu, sloboda ugovaranja je prilično ograničena. Moglo bi se zaključiti da autonomija volje ima prilično definiranje konture, odnosno da je sloboda ograničena na pravo izbora između alternativnih modela, koji su svi tipiziranog tipa. Nije predviđena bilo kakva mogućnost ugovaranja atipičnog bračnog ugovora. Uostalom nije slučajnost da se i u komparativnom obiteljskom pravu često koriste dva izraza koji nisu sinonimi, pa tako niti u ovom kontekstu: sporazum i ugovor.⁴⁸ U italijanskoj doktrini počinje se sve više promišljati o mogućnosti uvođenja atipičnih ugovora (Ruggeri & Winkler, 2019).

6.2. Njemačko pravo

Imovinski odnosi između supružnika u njemačkom pravu regulisani su Njemačkim građanskim zakonikom, paragrafima od 1408-1413⁷⁹ Porodično pravo, a samim tim i dio o imovinskim odnosima regulisani su u četvrtoj knjizi. Ovaj zakonik, po pitanju imovinskih režima daje mogućnost odabira supružnicima između nekoliko režima koje oni bračnim ugovorom mogu djelimično ili u potpunosti izmijeniti. „Izvorna koncepcija imovinskih odnosa određena BGB-om bila je zajednica upravljanja (Verwaltungsgemeinschaft). Toje zapravo bila kombinacija režima odvojenosti imovine bračnih drugova i zajedništva u upravljanju. Imovina je bračnih drugova ostajala odvojena, a imovina žene je *ex lege* bila pod suupravom muža (Mitverwaltung)“ (Majstorović I. , 2005). Sve do 1958. godine, Njemački građanski zakonik je propisivao režim odvojenih dobara supružnika, a od 1958. godine, nakon donošenja Zakona o

⁷⁹Bürgerliches Gesetzbuch- BGB 18.08.1896

ravnopravnosti muškarca i žene u oblasti građanskih prava dolazi i do reforme u bračnim imovinskim odnosima i uvode se tri imovinska režima: (1) režim povećanja vrijednosti, (2) režim zajednice dobara i (3) režim odvojenosti dobara (Slobodan Panov, 2003).

Osnovni imovinski režim određen zakonom je režim povećanja vrijednosti. Supsidijarni imovinski režimi mogu nastati na osnovu bračnog ugovora kada se supružnici mogu sporazumjeti da njihove imovinske odnose u braku regulišu ili kao sticanje zajedničke imovine ili kao sticanje posebne imovine (Slobodan Panov, 2003). Ovaj režim je zasnovan na principu da svaki supružnik svoju imovinu zadržava za sebe, kao i to da se u obzir uzimaju početna i završna imovina. Zapravo se sistem povećanja vrijednosti primjenjuje tek onda kada dođe do prestanka braka. Početna imovina je ona koju je supružnik unio u brak na njegovom početku, a završna je ona koja postoji u momentu prestanka braka. „Tek nakon prestanka braka, pokazuje se priroda ove zajednice kao one u kojoj se stvaraju vrednosti (*Wertschopt-ungsgemeinschaft*), koje se tek tada izračunavaju” (Majstorović I. , 2005)

Nemački građanski zakonik dozvoljava sklapanje bračnog ugovora uz izvjesna ograničenja. Jedno od ograničenja odnosi se na to da supružnici bračnim ugovorom ne mogu ugovoriti primjenu nekog stranog ili nevažećeg prava, jer se u slučajevima imovinskih odnosa između supružnika primjenjuje isključivo njemačko pravo kao merodavno, te važi princip teritorijalnosti. “Ukoliko bi bračni ugovor ipak sadržavao takvu odredbu, ona bi bila ništava, a ostale bi se odredbe ugovora procjenjivale sukladno općim pravilima obveznog prava. Moguća je ipak situacija ugovaranja stranog prava u slučaju da jedan bračni drug živi u inozemstvu. Tada se kao izabrano pravo može ugovoriti pravo države u kojoj bračni drug ima uobicajeno boravište.” (Majstorović I. , 2005) Bračnim ugovorom se isključuje primjena zakonskog režima povećanja vrijednosti. Ugovor može biti zaključen i prije sklapanja braka, ali počinje da važi, da proizvodi pravno dejstvo tek sklapanjem braka. Ukoliko supružnici u roku od godinu dana od dana zaključenja ugovora podnesu zahtjev za razvod braka, neće važiti odredbe ugovora, već odredbe zakonskog imovinskog režima. Supružnici u ugovoru mogu ugovoriti uslov ili rok. Za bračni važe ista pravna pravila kao i za sve ostale ugovore. Formalni uslovi kod zaključenja bračnog ugovora ogledaju se u pismenosti, istovremenom prisustvu oba supružnika⁸⁰, ovjeri od strane javnog beležnika (notara) i svečanoj formi koja obezbjeđuje

⁸⁰Bürgerliches Gesetzbuch- BGB 18.08.1896, par. 1410.

eventualne zloupotrebe. Ugovor mogu sklopiti lica koja su potpuno poslovno sposobna ili lica sa djelimičnom poslovnom sposobnošću uz saglasnost staratelja ili zakonskog zastupnika.

Njemački građanski zakonik daje ovlašćenje supružnicima, koje im omogućava da se prilikom sklapanja bračnog ugovora sporazumeju o izboru jednog od dva zakonska oblika bračnog ugovora. Prvi oblik sadrži režim odvojene imovine. Jasno je, dakle, da imovinu bračnog druga čine kako ona dobra koja je posedovao pre zaključenja braka, tako i ona koja su stečena za vreme braka. Drugi je režim zajedničke imovine. Navedenu imovinu čine najveći deo dobara bračnih drugova koja su uneli u brak i pretežni deo dobara stečenih u braku. (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009) “Režim odvojenosti imovina ne dopusta odstupanja, odnosno ne dopušta imovinskopravne sporazume bračnih drugova. Nakon sporazuma o odvojenosti imovina, a pri povratku na zakonski režim, može se ugovoriti tek da se u slučaju mogućeg zahtjeva poravnanjem” (Majstorović I. , 2005) U režimu zajednice imovina zajedničkom imovinom smatra se sva imovina koju su spružnici stekli tokom trajanja braka, pa čak i imovina koju su u toku trajanja braka naslijedili.⁸¹ “Odtoga suizuzeteposebna imovina i imovina koju svakibračnidrug pridržavaza sebe. Posebna imovina (*Sonderguf*) je ona koja je pravnim poslom neprenosiva. Bračnidrug njome upravlja samostalno, a primjerbitakveimovinemogle bitiosobne služnosti.” (Hrabar, 1994.)

6.3. Rusko pravo

Zemlje u tranziciji su u zadnjoj dekadi XX stoljeća u većini uvele bračne ugovore u svoja zakonodavstva. To čini i rusija donošenjem Građanskog zakonika 1995. godine. O bračnim ugovorima govori član 256 ruskog Građanskog zakonika kojim se propisuje da je imovina stečena u braku zajednička imovina, osim ako nije ugovorom drukčije određeno.⁸² Svi bračni ugovori koji su se zaključivali od 1. januara 1995. godine, tj. od momenta stupanja na snagu prvog dela Ruskog građanskog zakonika su se zasnivali isključivo na postavci člana 256. ovog zakonika. Ugovorni režim je konkretizovan Porodičnim kodeksom Ruske Federacije, tako da se posle 1. marta 1996. godine ugovori zaključuju po ovom zakoniku (čl. 40-44). (Kovaček-

⁸¹Bürgerliches Gesetzbuch- BGB 18.08.1896, par. 1416.

⁸² Građanski zakonik Ruske Federacije, 1995. god., čl. 256. „Imovina stečena za vreme trajanja braka je zajednička imovina, ako ugovorom između supružnika nije ustanovljen drugačiji režim njihove imovine“.

Stanić G. , 2002) Porodičnim zakonom, članovima od 40-44. regulisani su sadržaj, forma i pravno dejstvo bračnih ugovora. Forma je ad solemintatem, tako da bez ispunjenja uslova forme bračni ugovor nije punovažan.

Supružnici moraju poštovati i osnovna načela porodičnog zakonodavstva, a ne mogu ni ugovarati klauzule koje jednog od bračnih drugova dovode u krajnje nepovoljan položaj u odnosu na drugog supružnika. Zakon pogotovo štiti pravo na izdržavanje radno nesposobnog bračnog druga, kao i pravo zajedničke dece na izdržavanje. Ove obaveze supružnika ne mogu biti isključene odredbama pravnog posla. Dalje, zabranjeno je i sporazumno ograničavanje pravne ili poslovne sposobnosti bračnih drugova (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009).

Bračnim ugovorom se prema ruskom pravu smatra sporazum lica koja stupaju u brak, a kojim se određuju imovinska prava i obaveze supružnika u braku ili u slučaju razvoda braka. Ovaj ugovor se može zaključiti kako prije zaključenja braka, tako i u svako doba dok traje brak. Bračni ugovor se zaključuje u pisanoj formi i podliježe notarijalnoj overi (Kovaček-Stanić G. , 2002). Zaključenjem ugovora mijenja se zakonski imovinski režim koji ovdje podrazumijeva sistem zajedničke imovine. Bračni ugovor se zaključuje za imovinu koju supružnici trenutno posjeduju ali i za onu koju će steći u budućnosti. Ugovor može sadržati i odredbe koje se tiču izdržavanja, način diobe u slučaju razvoda i druge odredbe koje se odnose na imovinu stečenu u braku. Interesantno je napomenuti da jednostrani otkaz bračnog ugovora u Ruskoj Federaciji nije dozvoljen, a da se on u bilo koje doba može izmijeniti i raskinuti, s tim što izmjena ili raskid bračnog ugovora moraju imati istu formu kao i sam ugovor kako bi bili punovažni.

6.4. Austrijsko pravo

Austrijski građanski zakonik donijet je 1811. godine.⁸³ Prema njemu, važi pravilo da između supružnika u pogledu imovinskih odnosa važi sistem odvojene imovine, koji supružnici mogu promijeniti ugovaranjem sistema zajedničke imovine. U tom pogledu dovoljna je čak i volja samo jedne strane. „Režim odvojene imovine bračnih drugova postoji i u britanskom, grčkom i drugim pravima u kojima zaključenje braka, u principu, ne povlači za sobom nikakve imovinske posledice, osim onih koje se odnose na zajedničku decu, odnosno zajedničko

⁸³Austrijski građanski zakonik (Nlgemeines Biiirgerliches Gesetzbuch, br. 1-6/1811)

domaćinstvo” (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009).

Austrijski građanski zakonik u paragrafu 1233.⁸⁴ jasno naznačava da bračna veza sama po sebi još ne zasniva zajednicu dobara između supružnika. Za to se traži naročiti ugovor. Prema Austrijskom građanskom zakoniku svaki supružnik ostaje vlasnik imovine koju je unio u brak i njome samostalno raspolaže (Ignjatović, 2008.). Pored toga što su supružnici isključivi vlasnici imovine koju steknu u toku trajanja braka, oni su isključivo odgovorni za svoje dugove. Dakle, ne postoji odgovornost jednog supružnika za dugove drugog supružnika. Ta odgovornost može biti ugovorena, ali se prema zakonskom imovinskom režimu ne pretpostavlja. Isto pravilo se odnosi i na upravljanje i raspolaganje imovinom. Svaki od supružnika samostalno upravlja i raspolaže sopstvenom imovinom ukoliko međusobno ne ugovore drugačije. U teoriji nailazimo na opravdanja takvog imovinskog režima. „Takav sustav nije zapreka racionalnom zajedničkom upravljanju imovinom. Naprotiv, on zaobilazi najveće nedostatke zajednice imovine bračnih drugova, prije svega mogućnost da gospodarska nesposobnost jednog bračnog druga istovremeno šteti imovini drugoga. Isto tako, zaobilazi se (nepravedna) mogućnost da nakon prestanka braka ima pravo na polovicu imovine onaj bračni drug koji u brak nije unio nista ili je unio vrlo malo, a također možda uopće nije pridonio održavanju i povećanju zajedničke imovine” (Majstorović I. , 2005).

Nakon prestanka braka razvodom, ukoliko ne postoji bračni ugovor, podjela imovine se vrši putem suda pri čemu postoji više načina podele. U austrijskom pravu je karakteristično i to da je sud dužan da vodi računa o pravednoj podjeli (Radovanov Počuča, 2010.). Ipak, u Austriji oko 90 % razvoda čine razvodi uslijed sporazumnog zahtjeva bračnih drugova. Stoga je ugovorno rješavanje diobe imovine znatno češće od zakonskoga, a pritom su bračni drugovi vezani jedino zahtjevima ćudoređa (*Sittenwidrigkeit*) (Majstorović I. , 2005).

„Austrijski teoretičari priznavanje ugovorne slobode bračnih drugova u imovinskopravnom području smatraju posljedicom ili proširenjem privatnopravne autonomije, sukladno kojoj se uređenje privatnopravnih odnosa prije svega prepušta strankama, koje djeluju prema vlastitim

⁸⁴ Austrijski građanski zakonik (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, br. 1-6/1811), par. 1233.: „bračna veza sama po sebi još ne zasniva zajednicu dobara između supru- ga. Za to se traži naročiti ugovor.“

osobnim i gospodarskim interesima.” (Gschnitzer, 1954.) Paragraf 1217. Austrijskog građanskog zakonika reguliše bračne ugovore (*Ehepakte*) navodeći da se oni zaključuju najčešće radi ugovaranja miraza, uzmirazja, jutarnjeg poklona, zajednice dobara, uprave i uživanja sopstvenog imanja, reda nasleđivanja, ili na slučaj smrti određenog doživotnog uživanja imanja i udovičkog izdržavanja.⁸⁵ „Prvo, to bi mogao biti sporazum bračnih drugova uz daljnju primjenu zakonskog režima odvojenosti imovina. U tom slučaju govorimo o općim bračnim ugovorima (generel/e *Ehepakte*). Nadalje, bračni bi drugovi mogli odlučiti jošviše prilagoditi svoje imovinskoppravne odnose vlastitim interesima, uz veliki otklon od zakonskog sustava, kada govorimo o posebnim bračnim ugovorima (*spezielle Ehepakte*).” (Majstorović I. , 2005) Paragraf 1230. AGZ-a govori o još jednom institutu, odnosno materijalnom davanju koje se definiše bračnim ugovorom. To je takozvana „naknada za vjernost“, tradicionalna ustanova bračnog prava, koju čine dobra koja daje muž ili treće lice u korist mlade, radi povećanja njenog miraza. Supruga ovu imovinu može uživati jedino nakon smrti svog supružnika. Samo u tom slučaju ova dobra pripadaju njoj (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009).

Što se tiče samog bračnog ugovora, isključenjem zakonskog imovinskog režima, supružnici samostalno određuju imovinski sistem koji će primjenjivati, i na taj ugovor se odnose sve opšte odredbe Austrijskog građanskog zakonika koje važe za ugovore uopšte. Ugovor mogu umjesto supružnika potpisati i njihovi punomoćnici, a može biti potpisan prije ili tokom trajanja braka. Također, valja napomenuti da se bračni ugovori prema austrijskom pravu mogu sklapati uz navođenje uslova ili roka. Kao i u većini zemalja, za punovažnost bračnog ugovora neophodno je poštovanje notarijalne forme. „Razlozi takvog određenja zakonodavca su višestruki. S jedne strane, to je vrlo vrijedno za treće, prije svega za eventualne povjerioce bračnih drugova. S druge strane pak strane dodatno štite sami bračni drugovi. Ukoliko nije ispunjen potreban oblik, bračni je ugovor ništav”. (Majstorović I. , 2005)

Ugovor se upisuje u trgovački registar čime se poštuje načelo publiciteta. Interesantno je napomenuti da je za izmjenu ili raskid bračnog ugovora u Austriji neophodno poštovanje uslova

⁸⁵Austrijski građanski zakonik (*NIgemeines BiirgerlichesGesetzbuch*, br. 1-6/1811), paragraph 1217.

forme kao i za sklapanje ugovora.

„Bračnim se ugovorom supružnici mogu sporazumjeti o tome da kao imovinskopravni režim za njih vrijedi univerzalna zajednica imovine te ograničena zajednica imovine. Kad se ustanovljava zajednica sadašnje imovine predstoji popisivanje iste čime se olakšava eventualno kasnije dokazivanje”. (Majstorović I. , 2005)

Kada sklope bračni ugovor supružnici ne postaju odmah suvlasnici, već je za to potreban akt o prenosu kojim se određuje suvlasništvo na zajedničkoj imovini. Pravna posljedica ovakvog rješenja je da nijedan supružnik ne može samostalno raspolagati imovinom, jer suvlasništvo mora biti upisano u zemljišne knjige kada su u pitanju nekretnine (Radovanov Počuča, 2010.). Što se tiče odgovornosti za dugove u ugovornom režimu i ona zavisi od načina koji je naveden u bračnom ugovoru. Ukoliko je u pitanju univerzalna zajednica onda postoji odgovornost za dugove supružnika međusobno, ukoliko se ne radi o tom obliku zajednice, već je ugovorena ograničena zajednica, tada jedan supružnik ne odgovara za dugove drugog supružnika.

AGZ tretira bračne ugovore na isti način kao i sve druge kontrakte, pa se tako na njih odnose i sve opšte odredbe kojima se ugovori regulišu, kao što su pravila o opštoj poslovnoj sposobnosti, manama volje, izmenama ili prestanku ugovora. Bračni ugovori mogu se u toku trajanja braka mijenjati neograničeni broj puta, s tim što se izmenama ugovora ne smiju povrijediti interesi poverilaca. (Gschnitzer, 1954.)

6.5. Švicarsko pravo

Oblast imovinskih odnosa između supružnika u Švicarskoj regulisana je Švicarskim građanskim zakonikom iz 1907. godine (stupio na snagu 1912.)⁸⁶Švicarska je 1984. godine donijela niz propisa kojima je uspjela ostvariti ravnopravnost supružnika, s obzirom da ta ravnopravnost nije ranije postojala zakonski, te da je dominantan položaj imao muž. Nakon toga, u Švicarskoj se primjenjuje zakonski režim zajednice stečene imovine u braku.

„Zakonski imovinski režim je zajednica stečene imovine, a sukladno čl. 181. bračni su drugovi obvezani odredbama o podjeli stečene imovine (Errungenschaftsbeteiligung), osim ako

⁸⁶Švicarski građanski zakonik (Schweizerisches Zivilgesetzbuch) 1907. god.

bračnim ugovorom nisu drugačije dogovorili odnosno ako je dogovoren drugi, supsidijarni imovinskopravni režim”. (Majstorović I. , 2005)

Danas u Švicarskoj postoje tri različita imovinska režima i to: zajednica stečene imovine, režim zajednice imovine i režim odvojenosti imovine (Gams, 1966.).

Režim zajednice stečene imovine se smatra primarnim zakonskim režimom, a druga dva režima su supsidijarna (Radovanov Počuča, 2010.). Prema zakonskom imovinskom režimu sva imovina supružnika se smatra zajedničkom, a supružnik koji tvrdi suprotno to mora i dokazati. Čl.200.st.3.sadrži izričitu odredbu o tome da se sva imovina bračnog druga smatra stečenom imovinom dok se nedokaze suprotno.

Pa ipak, postoji i vlastita, odnosno posebna imovina supružnika u koju se ubraja imovina koju je supružnik imao prije stupanja u brak kao i imovina za ličnu upotrebu jednog od supružnika, imovina koju supružnik stekne nasljeđivanjem ili poklonom i imovina koju je dobio u zamjenu za neku od gore navedenih stvari.

Kada je u pitanju upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom propisuje se da svaki od supružnika samostalno upravlja svojim dijelom u zajedničkoj imovini kao i svojom vlastitom imovinom, a da u pogledu imovine na kojoj je zasnovano suvlasništvo jedan bračni drug ne može raspolagati tuđim dijelom bez saglasnosti drugog bračnog druga. Kada su u pitanju tekuće potrebe porodice smatra se da se bračni drugovi mogu međusobno zastupati tokom trajanja bračne zajednice. „Jedan bračni drug može nastupati samostalno samo u dva slučaja, prvi je slučaj taj kad gaje drugi bračni drug na to ovlastio ili kad takva ovlast proizlazi iz odluke suda. Drugi je slučaj taj kad bračna zajednica ne trpi gubitke, te kad drugi bračni drug uslijed bolesti, odsutnosti ili drugih sličnih razloga ne može dati svoj pristanak”. (Majstorović I. , 2005)

Švicarski građanski zakonik ne poznaje kombinaciju imovinskih režima kao i uspostavljanje određenog imovinskog režima samo na dijelu imovine. Naime, sporazum o imovinskom režimu se uvijek odnosi na cjelokupnu imovinu supružnika. Pored zajednice stečene imovine postoje režim odvojenosti imovine i režim zajednice imovine.

Kada govorimo o režimu odvojenosti imovine možemo reći da on nastaje, prema švicarskom pravu, na osnovu zakona (uz ispunjenje određenih pretpostavki), na osnovu sudske odluke a na zahtjev jednog ili oba supružnika i na osnovu bračnog ugovora koji nastaje sporazumom supružnika.

„Imovinski režim mijenja se smrću jednog bračnog druga ili sporazumom bračnih drugova o uspostavi različitog sustava. Oni to mogu zahtijevati u svako doba, te se tog prava ne mogu unaprijed valjano odreći”. (Majstorović I. , 2005) Kod diobe zajedničke imovine kao relevantan uzima se sistem povećanja vrijednosti imovine koji je sličan njemačkom metodu. Način diobe i metod regulisan je članom 206. Švicarskog građanskog zakonika. Metod se ogleda u tome da se povećanom vrijednošću smatra razlika između početne vrijednosti u trenutku isticanja zahtjeva i završne vrijednosti u trenutku diobe.

Režim zajednice imovine može nastati samo na osnovu sporazuma supružnika koji je sadržan u bračnom ugovoru. Ovaj režim podrazumijeva da je obuhvaćena cjelokupna imovina supružnika, kako zajednička tako i posebna (Radovanov Počuča, 2010.).

„Zanimljivo je reći da ukoliko bračni drugovi mijenjaju imovinski režim tijekom trajanja braka, tada mogu odrediti da učinci takve promjene nastupaju od dana sklapanja braka ili nekog kasnijeg trenutka. To međutim ne proizvodi nikakve učinke u odnosu na pravne poslove s trećima, koji ostaju neizmijenjeni, sukladno čl. 193. ZGB. Smatramo takvo rješenje opravdanim, u interesu zaštite trećih osoba od mnogobrojnih mogućnosti zloupotrebe primjene načela autonomije volje bračnih drugova”. (Majstorović I. , 2005)

Dakle, bračni ugovor punopravno egzistira u švicarskom pravu. Da bi bio punovažan i proizvodio pravno dejstvo mora ispunjavati uslove u pogledu sposobnosti za rasuđivanje supružnika, odobrenje zakonskog zastupnika (u slučajevima kada ugovor zaključuje maloljetnik ili lice pod starateljtvom) i u pogledu forme što podrazumijeva pisanu redakciju i javnu ovjeru ugovora. Ukoliko nijesu ispunjeni neki od ovih uslova ugovor nije pravno valjan.

Mogućnosti koje bračnim drugovima stoje na raspolaganju ovise o važećem imovinskopravnom režimu. U režimu zajednice stečene imovine bračni drugovi mogu se sporazumjeti o sljedećem:

- promjeni statusa stečene imovine u vlastitu imovinu bračnog druga, kojom se on služi zaposlovne svrhe,
- promjeni statusa prihoda od vlastite imovine, koji onda ne ulaze u stečevinu, već ostaju vlastitom imovinom bračnog druga,
- promjeni pravila o diobi stečevine,
- općem isključenju mogućnosti podjele povećane odnosno umanjene vrijednosti i

- odricanju od zahtjeva iz čl. 219., koji se odnosi na zajednički dom i kućanstvo (Majstorović I. , 2005).

Režim zajednice imovina može nastati samo temeljem bračnog ugovora. Samo se na taj način može promijeniti status određene imovine u smislu unutarnjih odnosa u imovinskoj zajednici, s ciljem da se vlastita imovina i zajednička imovina stope u poseban sustav. U tome okviru, sustav može biti prilagođen potrebama bračnih drugova na sljedeće načine:

- dogovorom o opštem isključenju mogućnosti podjele povećane vrijednosti imovine,
- dogovorom o različitim omjerima u diobi imovine, s time da se čak mogu ugovoriti i posebni omjeri, ovisno o razlogu prestanka zajednice, odnosno uzroka diobe,
- dogovorom o izmjeni zahtjeva iz čl. 244. koji se odnosi na zajednički dom i stan (Majstorović I. , 2005).

Osim u pomenutom zakoniku, opšta pravila koja se tiču ugovora i koja se shodno primjenjuju i na bračni ugovor jeste Švicarski zakonik o obligacijama⁸⁷ iz 1911. godine. „Švajcarski zakonik o obligacijama u članu 19. omeđio je ugovorne strane kako obavezom poštovanja propisa prinudnog karaktera i uvažavanja javnog poretka, tako i nužnošću ponašanja usklađenog sa dobrim običajima (u pravnom prometu) i pravilima vezanim za ličnost”. (Pajić B. , Ugovori bračnih drugova u evropskim zakonodavstvima i srpskom pravu, 2010.)

6.6. Francusko pravo

Imovinski odnosi između supružnika u Francuskoj regulisani su Code Civilom⁸⁸ iz 1804. godine, prethodno Code Napoleon. Prema njemu zakonski imovinski režim se zasnivao na zajedničkoj imovini svih pokretnih stvari, bez obzira kada su stečene i imovine koja je stečena u toku trajanja braka, dok za nepokretnosti stečene prije braka važno je pravilo da predstavljaju posebnu imovinu supružnika. „Savremeni francuski bračni imovinski režim spada u red najnaprednijih imovinsko- pravnih bračnih režima u uporednom pravu”. (Petrušić, 2002.) Izmjene u francuskom porodičnom pravu nastupile su tek 1965. godine kada dolazi do značajne reforme. Tim izmjenama za zakonski imovinski režim određena je zajednica stečene imovine supružnika u toku trajanja braka. Sva imovina stečena prije braka, od tada, je ostajala postojala kao posebna imovina supružnika. Još jedna, veoma važna izmjena ticala se prava žena da

⁸⁷Švajcarski zakonik o obligacijama, 30.03.1911. god.

⁸⁸Code civil des Français, 21.03.1804. god.

samostalno upravljaju svojom imovinom, koja im je ovim izmjenama data. „Ukinut je dotalni sustav te tzv. *regime sanscommuneute*, te je uveden poseban supsidijaran sustav režima povećanja vrijednosti (*regime participationauxecquets*), prema njemackom modelu (*Zugewinn-gemeinschaft*).” (Majstorović I. , 2005) Sljedeća značajna reforma desila se 1985. godine kada su žene i muškarci izjednačeni u pogledu upravljanja i raspolaganja imovinom.

Prema francuskom Code civil-u „zaključenje braka ne menja dotadašnji režim imovine (tj. brak nema za posledicu stvaranje zajedničke imovine)“ (Jožef, 2002). Code civil staje na stanovište da brak ne utiče na imovinske odnose supružnika, ali, ovaj propis istovremeno obezbeđuje pravo bračnih drugova da sporazumno izmene zakonski imovinski režim – režim odvojene imovine (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009).

„Francusko pravo nudi supružnicima modele tri različita sistema imovinskih odnosa, koji su sveobuhvatno i veoma detaljno regulisani Code Civil-om:

- 1) režim zajednice (*régime en communauté*), koja može biti zakonska (*communauté légale*) ili ugovorna (*communauté conventionnelle*),
- 2) režim odvojenih dobara (*régime de séparation de biens*) i
- 3) režim učešća u tekovini (*régime de participation aux acquêts*).” (Petrušić, 2002.)

Zajednica stečene imovine (*communeute reduiteauxecquets*) je imovinskopravni režim koji je određen prema Code civil-u.

U Zakonu je postoji nekoliko tipova ugovornih režima, ali supružnici mogu ugovoriti i sopstveni režim. Mogu mijenjati zakonski režim zajedničke imovine, tako što će ugovoriti da se pravila režima zajedničkog upravljanja neće primjenjivati, da će jedan od supružnika imati mogućnost izbora određenog dijela iz zajedničke imovine u slučaju razvoda, da će udjeli u zajedničkoj imovini biti različiti, ali i da se ustanovi režim opšte zajednice koja obuhvata sva sadašnja i buduća dobra (Gams, 1966.).

Odluka o odobrenju izmjene bračnog ugovora stiče pravno dejstvo prema bračnim drugovima u trenutku donošenja, a prema trećim licima, pravno dejstvo nastaje tek tri mjeseca nakon što je izmjena unijeta u potvrdu o zaključenom braku, osim ukoliko savjesni supružnici u pravnim

poslovima koje sklapaju sa trećim licima izričito navedu da postoje izmjene imovinskog režima⁸⁹

U pogledu izbora imovinskog režima, francusko pravo propisuje slobodu supružnika, kako u pogledu izbora imovinskog režima tako i kasnije u pogledu izmjene tog režima. Uslov je da se supružnici drže propisanih pravila. Supružnici mogu mijenjati imovinski režim tek protekom dvije godine primjene jednog režima. Ta promjena mora da se vrši u obliku javnobilježničke isprave i potrebna je saglasnost suda. Sud cijeni da li je izmjena režima imovinskih odnosa u interesu porodice i tek kada to utvrdi daje saglasnost (Ignjatović, 2008.). „Svaki od zakonom uređenih modela bračnih imovinskih režima ima određene prednosti i nedostatke. Drugim rečima, ne postoji, "dobar" ili "loš" bračni režim, ali u pojedinačnim slučajevima, on, zbog pogrešne procene i izbora, može biti neodgovarajući, s obzirom na konkretnu situaciju supružnika i njihove želje i potrebe”. (Petrušić, 2002.)

Temeljno je pravilo francuskog zakonskog imovinskog režima da je svaki bračni drug ovlašćen samostalno raspolagati i upravljati stečenom imovinom, što se naziva konkurirajućom upravom (*gestion concurrente*). Stoga pravni poslovi jednog bračnog druga u načelu uvijek obvezuju i drugog bračnog druga (Majstorović I. , 2005). Naravno, postoji mogućnost i da jedan supružnik upravlja i raspolaže zajedničkom imovinu po ovlašćenju drugog supružnika.

„Po francuskom pravu supružnici su ovlašćeni da sačine predbračni ugovor. Mali broj supružnika zaista koristi tu mogućnost, otprilike samo 10% supružnika, i to kada se radi o značajnim dobrima ili dobrima velike vrednosti. Sporazum mora biti sačinjen pred beležnikom, koji je ovlašćen i na davanje pravnih saveta strankama. Supružnici ne mogu sačiniti sporazum kojim isključuju osnovni imovinski režim, po kome imaju obavezu da podmiruju troškove domaćinstva, te koji predviđa odredbe o podizanju dece u porodičnom domu”. (Kovaček-Stanić G. , 2002)

Prema Code civil-u, paragraf 1397. „bračni drugovi mogu mijenjati imovinskopravni režim samo uz sudski nadzor i objavu te promjene”. U postupku sud ispituje je li novi režim, odnosno promjena koju bračni drugovi žele u dobrobiti odnosno interesu obitelji

⁸⁹Code civil, član 1397, paragraf 6.

(*interet de la famille*) (Majstorović I., 2005). „Granice slobode ugovaranja regulisane su na opšti način tako što je predviđeno da bračni ugovor ne sme biti u suprotnosti sa dobrim običajima (*bonnes moeurs*). Pored toga, odredbama CC supružnicima je izričito zabranjeno da svojim bračnim ugovorom derogiraju imperativna zakonska pravila kojima su uređeni određeni porodični i naslednopravni odnosi; supružnici bračnim ugovorom ne mogu otkloniti primenu pravila o pravima i obavezama koje proizlaze iz braka i po osnovu roditeljstva, odnosno starateljstva, niti mogu vršiti promenu zakonskog reda nasleđivanja.” (Petrušić, 2002.)

„Francuski parovi koriste predbračne ugovore kao način da se odvoje od francuskog zakonodavstva. Ciljevi mogu biti različiti: smanjenje veličine zajednice, uravnoteženje moći supružnika tokom braka ili smrti, zaštita neke imovine kroz miraz. Stoga, ignorisanje ekonomskog sadržaja braka u analizi bogatstva ili nejednakosti polova dovodi da zaboravite neke odlučujuće aspekte. Nadalje, ove serije naglašavaju pad režima u zajednici i porast odvojenog vlasništva od 1960-ih što dovodi do individualizacije bogatstva unutar parova (Leturcq Frémeaux, 2016.).

Bračni ugovor u Francuskoj mora biti sačinjen u formi javnobilježničkog akta⁹⁰ i neophodno je prisustvo oba supružnika istovremeno prilikom zaključenja ugovora (ili sa putem specijalnog punomoćja). Nakon sklapanja braka, bračni ugovor može biti izmijenjen na temelju zahtjeva jednog bračnog druga u slučaju diobe imovine odnosno drugih sudskih zaštitnih mjera, ili pak na temelju zajedničkog zahtjeva oba bračna druga.⁹¹ „Bračni ugovor mora biti sastavljen pre venčanja, s tim što stupa na snagu na dan venčanja.²⁰ Sve do dana venčanja, supružnici mogu vršiti izmene bračnog ugovora sklapanjem posebnog ugovora, na isti način i pod istim uslovima koji važe za sklapanje bračnog ugovora. Izmena nije punovažna ako u sklapanju ugovora nisu sudelovala sva ona lica koja su učestvovala u sklapanju bračnog ugovora”. (Petrušić, 2002.)

Za sklapanje bračnog ugovora odlučuje se oko 10% bračnih drugova i to po pravilu oni koji imaju imovinu veće vrijednosti ili oni koji su već bili u braku (Hamilton, 2002.).

⁹⁰Code civil, član 1394. st. 1.

⁹¹Code civil, član 1399.

U francuskom pravu, dakle, bračni ugovor ima upravo suprotan značaj i ulogu nego u zemljama u tranziciji, u kojima taj pravni posao služi za otklanjanje zakonskog režima zajedničke imovine, i primenjuje se ukoliko ugovorom nije drugačije definisano (Jožef, 2002).

6.7. Britansko pravo

1882. godine u Velikoj Britaniji donesen je Zakon o imovini udatih žena kojim žene dobijaju pravo na posjedovanje i raspolaganje imovinom jedan je od zakona koji je doveo do ukidanja vlašću muža nad suprugom i davanje pravnog subjektiviteta udatim ženama.

S obzirom da se u Velikoj Britaniji primjenjuje common law imovinski odnosi između supružnika regulisani su na drugačiji način u odnosu na kontinentalni pravi sistem. Naime, što se tiče regulisanja imovinskih odnosa između supružnika kao zakonski imovinski režim predviđen je sistem odvojene imovine bračnih drugova. Ovaj sistem podrazumijeva da je svaki supružnik titular imovine koju je stekao na bilo koji način. Dakle, supružnici potpuno samostalno upravljaju i raspolazu svojom posebnom imovinom. U ovom sistemu imovina koju stiču supružnici u toku trajanja braka ne predstavlja zajedničku imovinu, već posebnu imovinu onog supružnika koji je stekao. „Imovina koja je pripadala supružnicima u vrijeme zaključenja braka ostaje imovina partnera koji je vlasnik, a od namjere poklonodavca zavisi kome pripada imovina koju su supružnici dobili kao poklon. Ostale stvari pripadaju onom supružniku koji je obezbjedio novac za njihovu kupovinu”. (Kovaček-Stanić G. , 2002) Ovo proizilazi iz shvatanja da sklapanje braka ne utiče na imovinu supružnika. Uticaj braka na imovinu supružnika postoji samo u dijelu koji se tiče zajedničkog domaćinstva i zajedničke djece. „Sud može utvrditi da supružnik ima određena prava ako je finansijski doprineo sticanju imovine ili ako postoji eksplicitan ili implicitan sporazum između stranaka. Supružnici su najčešće zajedno zakonski vlasnici bračnog doma i ostalih nepkretnosti”. (Kovaček-Stanić G. , 2002)

U anglosaksonskom pravu, dozvoljeno je zaključivanje bračnih ugovora. U drugoj polovini dvadesetog vijeka uočava se masovniji trend sklapanja ovih pravnih poslova, pri čemu se, praktično, samo jedna vrsta ugovora uobičajila. Radi se o takozvanim „sporazumima o razdvajanju,“ kojima bračni drugovi jedan drugog oslobađaju obaveze zajednice stanovanja, a kojim se često ugovaraju i druge klauzule, koje se najčešće odnose na obavezu izdržavanja, uzajamnog ili pojedinačnog (Pajtić B. , 2009).

Često se „bračni ugovori“ sklapaju da bi se potencirala prava i obaveze supružnika za vrijeme braka, prije svega u pogledu brige o zajedničkom domaćinstvu i zajedničkoj djeci. Ovi pravni

poslovi, pre svega, predstavljaju deklarativne akte kojima bračni drugovi potvrđuju jedan drugom zajedničko opredjeljenje za bračnu jednakost, a ne sporazume čije bi sprovođenje bilo moguće prinudno izvršiti u sudskom postupku.⁹²

6.8. Grčko pravo

Prema parvilima Građanskog zakonika u Grčkoj je do 1983. godine važio mirazni režim. Donošenjem zakona kojima se mijenja status žene općenito u društvu, i mirazni režim postaje neodrživ. Te godine, u grčkom pozitivnopravnom sistemu kao zakonski imovinski režim između supružnika uvodi se režim odvojenosti imovine. Prema zakonskom imovinskom režimu svakom od supružnika je pripadala njegova imovina koju je stekao prije i u toku trajanja braka, bilo na teretan ili besteretan način. Upravljanje i raspolaganje u ovom režimu je isto kao i onim državama u kojima su na snazi zakonski sistemi odvojenosti imovine između supružnika, tj. svaki od njih raspolaže i upravlja samostalno svojom imovinom. Svakako, predviđena i mogućnost da imovinom jednog supružnika «po nalogu» upravlja i raspolaže drugi supružnik». Tim izmjenama omogućeno je da supružnici u međusobne imovinske odnose uvedu sistem zajedničke imovine, ukoliko se o tome sporazumiju. To bi upravo značilo isključenje zakonskog režima odvojenosti imovine, sklapanjem bračnog ugovora. „Ovim pravnim poslom mogu predvideti režim zajedničke imovine kao osnovu njihovih uzajamnih imovinskih odnosa. Ako ne sklope bračni kontrakt, i ne pribegnu izmeni zakonom predviđenog sistema, svaki supružnik ostaje vlasnik svoje imovine, nezavisno od toga da li se radi o imovini stečenoj pre ili za vreme braka”. (Pajtić B. , 2009)

Ugovor se zaključuje u formi notarijalnog akta i postoji obaveza registracije u javnom registru. Što se tiče ugovorenog režima on se može odnositi na imovinu nastalu prije ili tokom trajanja braka, kao i obim režima zajedničke imovine. „Ako propuste da tačno odrede koja imovina ulazi u zajedničku, određeno je da imovina stečena prije braka, dobijena nasljeđem i poklonom, imovina za isključivu ličnu ili profesionalnu upotrebu, neprenosivi zahtjevi, prava na osnovu intelektualne svojine i sve što je stečeno za vrijeme trajanja braka prodajom stvari na kojoj postoji pravo svojine supružnika nije obuhvaćeno”. (Kovaček-Stanić G. , 2002) Ovi kontrakti ne mogu upućivati na običaje, ni na važeće strano pravo. Naime, Grčki građanski zakonik

⁹² Opširnije: Martin A. Elizabeth, „A Dictionary of Law“, Oxford University Press, Oxford, 2002.

dozvoljava samo izmjenu već postojećeg ugovora, pri čemu bračni drugovi i prilikom izmjene moraju ispoštovati zakonom predviđenu formu, dakle, ugovori se mijenjaju pred notarom, pri čemu su obavezni da obezbede prethodnu dozvolu nadležnog suda.⁹³ Režim zajedničke imovine u Grčkoj može prestati na način na koji je i nastao, dakle, sporazumom, prestankom braka, odlukom suda po tužbi jednog supružnika. Ukoliko dođe do prestanka režima zajedničke imovine između supružnika se ponovno uspostavlja zakonski sistem odvojenih imovina.

6.9. Mađarsko pravo

Mađarsko zakonodavstvo je u pogledu imovinskih odnosa između supružnika prošlo nekoliko faza:

1894. god.-donijet Zakon o braku kojim je predviđeno postojanje bračnog ugovora;

1928. god.- prijedlog Mađarskog građanskog zakonika prema kojem je bračnim ugovorom postojala mogućnost izmjene zakonskog režima odvojenosti imovina između supružnika i uspostavljanje ugovornog režima;

1952. god.- Zakon o braku, porodici i starateljstvu koji se previđa kao zakonski imovinski režim zajedničke imovine i prema kojem nije ostavljena mogućnost ugovornog isključenja zakonskog imovinskog režima.⁹⁴

1986.god.- donijet Zakon o braku kojim je vraćena mogućnost ugovornog isključenja zakonskog imovinskog režima između supružnika.

Prema posljednjem propisu pravo na zaključenje ugovora imaju kako supružnici, tako i lica koja imaju namjeru sklapanja braka. Dakle, uspostavljen je sistem zajedničke imovine u toku trajanja braka, po kojem sve što supružnici steknu tokom braka predstavlja njihovu zajedničku imovinu uz mogućnost ugovorne izmjene ovog režima. Iz sistema zajedničke imovine izuzeta je imovina stečena prije braka, kao i imovina stečena poklonom i nasljeđem u toku trajanja braka kao i imovina koja služi za isključivu ličnu upotrebu.

⁹³Opširnije: Sakoulas, Code civil Hellénique II édition, traduit par Mamopoulos Pi- erre, Athènes, 1981

⁹⁴Interesantno je napomenuti da se ovaj zakon primjenjivao, što je neuobičajeno, retroaktivno in a one parove koji su zaključili brak prije stupanja na snagu zakona iz 1952. godine.

Uveden je, za većinu evropskih pravnih sistema neuobičajen princip, po kome zajedničku imovinu čine i naknade na osnovu autorskih i pronalazačkih prava, kao i plodovi posebne imovine (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009).

Što se tiče samog ugovora, mogućnosti su da supružnici uvrste i svoju posebnu imovinu prema zakonskom imovinskom režimu kao zajedničku imovinu ili da u potpunosti prihvate sistem odvojenosti imovine. Broj ugovora koji supružnici mogu zaključiti je neograničen i na taj način oni uspostavljaju režim prema kojem su se posljednje dogovarali. Bračni ugovor može biti raskinut. I u tom slučaju u mađarskom pravu važi pravilo koje nije uobičajeno za ostala evrpska prava. „Ukoliko se supružnici opredele za raskid bračnog kontrakta, to praktično znači da će ugovoreni režim biti ukinut sa povratnim dejstvom, od početka. Još preciznije, u ovom slučaju se smatra da ugovor nije ni zaključen. Prekid ugovora sa sobom nosi situaciju u kojoj za budućnost više ne važe odredbe ugovora, nego da se od trenutka prekida ponovo ustanovljava zakonski režim” (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009).

Bračni ugovor se u Mađarskoj zaključuje kao formalni ugovor. Obavezna notarijalna forma predviđena je Paragrafima 21-23. Zakonskog članka br. VII iz 1886. godine za ugovore između supružnika⁹⁵, a samim tim i bračne ugovore. „I današnji pozitivnopravni propisi uslovljavaju punovažnost bračnih ugovora formom javne isprave pred javnim beležnikom, ili u privatnoj pismenoj ispravi. U stavu 1. paragrafa I Zakona o javnim beležnicima iz 1991. dato je javno-pravno ovlašćenje javnim beležnicima (notarima), da, između ostalog, sastave za građane i za pravna lica javne isprave za određene vrste pravnih poslova”. (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009)

6.10. Švedsko pravo

Švedsko pravo prihvata režim odložene zajedničke imovine koji u suštini predstavlja režim zajedničke imovine. Imovinski odnosi između supružnika regulisani su Zakonom o braku iz

⁹⁵Notarijalnu formu predviđena je za ugovore između supružnika: kupovinu, razmenu, doživotno-rentni zajam, zakup nepokretnosti sa trajaj- njem preko tri godine, priznanje duga, cesiju, prenos prava svojine na nepokretnostima, poklon na nepokretnostima, poklon pokretnih stvari, ako predmet poklona nije predat prilikom sklapanja ugovora, kao i kod ugovaranja opšteg punomoćja za bračnog druga za preuzimanje meničnog duga, otuđenje ili opterećenje nepokretnosti, sticanje nepokretnosti putem teretnog ugovora, kao i za besteretno odricanje od prava.

1987. godine. Prema tom zakonu usvojena je mogućnost postojanja zakonskog i ugovornog režima u pogledu imovinskih odnosa. Ovaj sistem „u literaturi se naziva “odloženim (budućim) zajedničkim sistemom” ili sistemom „odložene (buduće) zajedničke imovine” odnosno nordijskim sistemom. Po ovom sistemu svaki supružnik koji posjeduje svoju sopstvenu imovinu za vrijeme trajanja braka, kojom u principu samostalno upravlja i kojom, po pravilu, odgovara za svoje dugove”. (Kovaček-Stanić G. , 2002) Sistem odložene zajednice imovine može biti derogiran ugovorom između supružnika gdje ustanovljavaju režim odvojenosti imovina. Osim ugovorom, posebna imovina supružnika nastaje i poklonom i nasljeđivanjem. Po pitanju bračne imovine, u nju spada sva imovina koja je nastala tokom trajanja braka ali i imovina koju su supružnici unijeli u brak, kao i prihodi od posebne imovine. Po pitanju upravljanja i raspolaganja bračnom imovinom, svaki od supružnika upravlja i raspolaze svojom imovinom, bez obzira na karakter koji ona ima, bračne ili posebne imovine. Podjela bračne imovine se vrši po prestanku braka, ali do podjele može doći i u toku trajanja braka. Imovina koja se dijeli ima karakter bračne imovine, ali može doći i do podjele posebne imovine ukoliko se supružnici o tome saglase. Odredba iz pogl. 10, čl. 4. švedskog Zakona o braku odnosi se na posebnu imovinu nastalu na osnovu bračnog ugovora, imovinu koja je došla na mjesto te imovine i imovinu i na prihode od te imovine.

Po pitanju bračnog ugovora, prema švedskom pravu on može biti sklopljen prije i u toku trajanja braka. „Ovim ugovorom supružnici ili budući supružnici mogu odrediti da će imovina koja pripada ili će pripasti jednom od njih biti posebna imovina tog lica. Novim ugovorom supružnici mogu odrediti da će takva imovina biti bračna imovina”. (Kovaček-Stanić G. , 2002)

Forma predviđena za bračni ugovor je pismena a uslov punovažnosti jeste i potpis supružnika ili budućih supružnika. Ugovor se ovjerava u sudu i šalje na registraciju u bračni registar koji se čuva u Centralnom statističkom zavodu.⁹⁶

6.11. Pravo Bosne i Hercegovine

Imovinski odnosi između supružnika u Bosni i Hercegovini regulisani su u sljedećim zakonima:

- Porodični zakon Federacije BiH, „Službene novine Federacije BiH“, broj 35/05, 41/05, 31/14;

⁹⁶Zakon o braku Švedske, 1987. god., pogl. 7, čl. 3; pogl.16, čl. 1-4.

- Porodični zakon Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 54/02, 41/08;
- Porodični zakon Brčko Distrikta, „Službeni glasnik Brčko Distrikta“, broj 23/07.

Prema ovim propisima kao zakonski imovinski režim usvojen je sistem zajednice imovine, prema kojem je imovina supružnika stečena u braku zajednička imovina, dok je imovina koja je stečena prije stupanja u brak njihva posebna imovina. Međutim, problem koji se javlja u praksi jeste različitost materijalnopravnih odredaba u pomenuta tri zakona koje ćemo u nastavku i predstaviti. Prema članu 251. Porodičnog zakona Federacije BiH, („Službene novine Federacije BiH“, broj 35/05, 41/05, 31/14) „bračnu stečevinu čini imovina koju su bračni partneri stekli radom za vrijeme trajanja bračne zajednice kao i prihodi iz te imovine.“ Porodični zakon Brčko Distrikta, („Službeni glasnik Brčko Distrikta“, broj 23/07) u članu 228. st.1. određuje da bračnu tekovinu „čini imovina koju su bračni partneri stekli radom za vrijeme trajanja bračne zajednice, kao i prihod iz te imovine“. Dok član 270. st.5. Porodičnog zakona Republike Srpske, („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 54/02, 41/08) zajedničku imovinu čini „imovina koju su bračni supružnici stekli radom tokom bračne zajednice, kao i prihodi iz te imovine“.

Član 252. stav 1. Porodičnog zakona Federacije BiH uređuje pravnu prirodu zajedničke imovine „Bračni partneri su u jednakim dijelovima suvlasnici u bračnoj stečevini ako nisu drukčije ugovorili“. Član 229. stav 1. Porodični zakon Brčko Distrikta na gotovo isti način uređuje bračnu tekovinu: „Bračni partneri su u jednakim dijelovima suvlasnici u bračnim tekovinama, ako nisu drugačije ugovorili.“ Iz ovih odredaba proizilazi da su supružnici suvlasnici na zajedničkoj imovini stečenoj u braku. Ovi zakoni predviđaju jednake suvlasničke dijelove bračnih partnera u bračnoj stečevini kao neoborivu pretpostavku. Svakako da postojanje neoborive pretpostavke o jednakim udjelima supružnika može imati i svoje negativne posljedice u slučajevima kada je jedan supružnik zarađiao nesrazmerno više u odnosu na drugog. „Prihvatanje neoborive pretpostavke o veličini udjela znači otvaranje mogućnosti diskriminacije onog supružnika koji je očigledno više doprinio u sticanju imovine.“ (Stjepanović, 2010.) Ovo pitanje može biti riješeno primjenom ugovornog režima.

Prema Porodičnom zakonu Republike Srpske, „imovina koju bračni supružnici steknu radom tokom bračne zajednice i na drugi način normiran u zakonu, zajednička je imovina“ član 270. Za razliku od PZFBiH i PZBD, kod kojih je pravna pretpostavka o veličini suvlasničkih dijelova neoboriva, u PZRS pravna pretpostavka da svakome od bračnih supružnika pripada po jedna polovina zajedničke imovine je oboriva (Hasić-Imamović, 2011.). „Svaki bračni supružnik može zahtijevati da mu sud odredi veći dio od pripadajuće mu polovine zajedničke imovine,

ako dokaže da je njegov doprinos u sticanju zajedničke imovine očigledno veći od doprinosa drugog bračnog supružnika.“⁹⁷ Primjena pretpostavke o jednakim udjelima u sudskoj praksi uklanja probleme koji nastaju pri podjeli ove imovine. Dokazivanje udjela u ovoj imovini za posljedicu ima dugo trajanje sudskih postupaka, produženje neizvjesnosti bračnih partnera i visoke sudske troškove (Hasić-Imamović, 2011.).

Kada su u pitanju upravljanje i raspolaganje stvarima i pravim iz bračne stečevine/zajedničke imovine regulisano je na način da se primjenjuju odredbe obligacionog i stvarnog prava, ukoliko ta pitanja nisu riješena odredbama porodičnog prava. Pa tako član 27. stav 1. Zakona o stvarnim pravima FBiH, „svaki bračni partner (kao suvlasnik) ima pravo da stvar koja je predmet bračne stečevine posjeduje i da se njom koristi srazmjerno svom dijelu, ne povređujući prava drugog bračnog partnera”. “Plodovi i druge koristi od cijele stvari, kao i troškovi i tereti, dijele se među bračnim partnerima na jednake dijelove ako se drugačije ne sporazumiju”⁹⁸. Supružnici mogu sporazumno odrediti da jedan od njih upravlja i raspolaže zajedničkom imovinom. Taj sporazum može biti dio bračnog ugovora, a može biti i poseban sporazum. Što se tiče Porodičnog zakona Republike Srpske u pogledu upravljanja i raspolaganja zajedničkom imovinom regulisano je da njome supružnici upravljaju i raspolažu zajednički i sporazumno. U članu 271, st. 1. i 2. Porodičnog zakona Republike Srpske određeno je da „svojim udjelom u bračnoj imovini jedan supružnik ne može samostalno raspolagati niti ga opteretiti pravnim poslom među živima”.

Dioba zajedničke imovine može biti regulisana bračnim ugovorom ili će dioba biti izvršena u sudskom postupku. Već smo napomenuli da prema Porodičnom zakonu Federacije BiH i Porodičnom zakonu Brčko distrikta dioba se vrši uz poštovanje neoborive pretpostavke o jednakim dijelovima. „Ovakvim zakonskim rješenjem, povrijeđena je Ustavom zagantovana ravnopravnost i jednakost svih građana pred zakonom. Povrijeđena je i Evropska konvencija o ljudskim pravima jer se ne poštuje pravo na sudsku zaštitu svačijeg prava”. (Stjepanović, 2010.) Prema Porodičnom zakonu Republike Srpske u čl. 272. predviđeno je da „svakome od bračnih supružnika pripada po jedna polovina zajedničke imovine”, s tim da „svaki bračni supružnik

⁹⁷Porodični zakon Republike Srpske, („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 54/02, 41/08), čl. 273, st.1.

⁹⁸Zakon o stvarnim pravima FBiH («Službene novine Federacije BiH», broj 100/13), član. 29.

može zahtijevati da mu sud odredi veći dio od pripadajuće mu polovine zajedničke imovine, ako dokaže da je njegov doprinos u sticanju zajedničke imovine očigledno veći od doprinosa drugog bračnog supružnika“.⁹⁹ „Različiti propisi entiteta i Brčko Distrikta BiH o dijelovima bračnih partnera u bračnoj stečevini/zajedničkoj imovini/tekovini imaju negativan uticaj na ostvarivanje njihovih prava u praksi. Ove značajne materijalne razlike mogu usloviti pojavu interlokalnog sukoba zakona u ovoj oblasti”. (Hasić-Imamović, 2011.)

Zakonski imovinski režim može biti izmijenjen zaključenjem bračnog ugovora. Bračni ugovor regulisan je članovima 258. do 261. Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine i u Porodičnom zakonu Republike Srpske u osmom dijelu u članovima 188. i 189.

Dakle, bračnim ugovorom se uređuju imovinskopravni odnosi bračnih partnera koji, prema zakonskoj odredbi, može biti sklopljen prilikom sklapanja ili tokom trajanja bračne zajednice.¹⁰⁰ Bračni ugovor može, u ime bračnog druga, zaključiti i njegov staratelj sa odobrenjem organa starateljstva ukoliko je supružniku oduzeta poslovna sposobnost.¹⁰¹ U članu 260. pomenutog zakona propisano je da se ugovorom ne može predvideti primjena prava druge države na imovinske odnose supružnika. U pogledu odgovornosti prema trećim licima prije stupanja u brak regulisana je na način da svaki supružnik svojom posebnom imovinom i svojim dijelom u bračnoj stečevini odgovara za te obaveze, dakle ne postoji odgovornost drugog supružnika.¹⁰² Solidarna odgovornost supružnika prema trećim licima ustanovljena je radi podmirenja tekućih potreba bračne zajednice i zakonom predviđenim obavezama bračnom stečevinom i posebnom imovinom.¹⁰³

“U stavu 2. člana 258. PZ FBiH stoji da je „za punovažnost ugovora nužno da isprava bude notarski obrađena.“ Dakle nepoštivanje ove odredbe, odnosno forme koju zakon propisuje

⁹⁹ Porodični zakon Republike Srpske, („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 54/02, 41/08), čl. 273.

¹⁰⁰ Porodični zakon Federacije BiH, „Službene novine Federacije BiH“, broj 35/05, 41/05, 31/14, čl. 258, st.1.

¹⁰¹ Porodični zakon Federacije BiH, „Službene novine Federacije BiH“, broj 35/05, 41/05, 31/14, čl. 259.

¹⁰² Porodični zakon Federacije BiH, „Službene novine Federacije BiH“, broj 35/05, 41/05, 31/14, čl. 261: (1) Za obaveze koje je jedan bračni partner imao prije stupanja u brak ne odgovara drugi bračni partner. (2) Za obaveze iz stava 1. ovog člana bračni partner odgovara svojom posebnom imovinom i svojim dijelom u bračnoj stečevini.

¹⁰³ Porodični zakon Federacije BiH, „Službene novine Federacije BiH“, broj 35/05, 41/05, 31/14, član 262: “Za obaveze koje je jedan bračni partner preuzeo radi podmirenja tekućih potreba bračne, odnosno porodične zajednice, kao i za obaveze za koje prema zakonu odgovaraju zajednički oba bračna partnera, odgovaraju bračni partneri solidarno, kako bračnom stečevinom tako i svojom posebnom imovinom”.

dovoljan je razlog poništenja ugovora. Međutim Presudom Ustavnog suda FBiH, br. U-22 od 06.03.2019. godine, utvrđeno je da ova odredba nije u skladu sa Ustavom FBiH¹⁰⁴. (Legalist, 2020.) Notarske isprave su isprave nastale notarskom obradom, notarske overe i notarske potvrde koje je notar sačinio u granicama svojih službenih ovlaštenja u propisanoj formi, imaju punu dokaznu snagu javne isprave o izjavama datim pred notarom i istovjetno su regulisane i zakonom Federacije BiH, Brčko distrikta BiH i Republike Srpske.¹⁰⁵ U članu 20. st. 2. Porodičnog zakona Republike Srpske predviđeno je da matičar prilikom sklapanja braka upozna buduće supružnike sa mogućnošću zaključenja bračnog ugovora kojim će regulisati svoje imovinske odnose i da bračni ugovor mora biti notarski obrađen.¹⁰⁶ Prema Porodičnom zakonu Brčko distrikta BiH za punovažnost bračnog ugovora neophodno je da bude sastavljen i ovjeren kod nadležnog organa ili notarski obrađen.¹⁰⁷ „Porodičnim zakonodavstvom Brčko distrikta propisano je da je za punovažnost bračnog ugovora neophodno da isprava bude sastavljena i overena kod nadležnog organa ili da bude notarski obrađena, s tim što se odredbe o bračnom ugovoru odnose i na imovinske odnose vanbračnih partnera”. (Jančić M. , 2009)

6.12. Pravo Crne Gore

Imovinski odnosi supružnika u Crnoj Gori regulisani su Porodičnim zakonom¹⁰⁸ iz 2007. godine članovima od 285. do 307. Ovim zakonom za supružnike uspostavljen je sistem zajedničke imovine kao zakonski imovinski režim, s tim da supružnici mogu imati i svoju posebnu imovinu. U članu 185. se navodi da supružnici mogu imati posebnu i zajedničku imovinu. Posebnom imovinom se ima smatrati „imovina koju je bračni supružnik stekao prije sklapanja braka, kao i imovina koju je stekao u toku braka nasleđem, poklonom ili drugim oblicima besteretnog sticanja”.¹⁰⁹

¹⁰⁴<http://legalist.ba/2019/07/29/ugovorni-imovinski-rezim/#easy-footnote-1-798>, 18.04.2020.

¹⁰⁵Zakon o notarima Federacije BiH, Službene novine FBiH, br. 45/02, čl. 4, st. 2;

Zakon o notarima Republike Srpske, Službeni glasnik R. Srpske, br. 86/04, 02/05, 74/05, 76/05, 91/06, 37/07, 60/06, 50/10, 78/11, čl. 4, st. 2;

Zakon o notarima Brčko distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 9/03, 17/06, čl. 4, st. 2).

¹⁰⁶Porodični zakon Republike Srpske, („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 54/02, 41/08), čl. 271, st. 5.

¹⁰⁷Porodični zakon Brčko Distrikta, „Službeni glasnik Brčko Distrikta“, broj 23/07.

¹⁰⁸Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016)

¹⁰⁹ Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016)

S obzirom da tokom trajanja braka može doći do uvećanja posebne imovne Porodični zakon Crne Gore regulisao je i to pitanje u odnosu na to da li se radi o znatnom ili neznatnom uvećanju posebne imovine. Pa tako, ukoliko se radi o neznatnom uvećanju posebne imovine supružnika tokom trajanja braka drugi supružnik ima pravo na potraživanje u novcu srazmjerno svom doprinosu.¹¹⁰ Ako se, pak, radi o znatnom uvećanju posebne imovine jednog supružnika tokom trajanja braka, drugi supružnik ima pravo u toj imovini srazmjerno svom doprinosu.¹¹¹ Prema crnogorskom pravu pod zajedničkom imovinom podrazumijeva se imovina stečena radom i po osnovu rada tokom trajanja braka i prihodi od imovine stečene radom i po osnovu rada.¹¹² U zajedničku imovinu prema stavu 2. člana 288. crnogorskog Porodičnog zakona ulazi, pored navedene, i imovina stečena korišćenjem prava intelektualne svojine, imovina stečena po osnovu osiguranja kao i igrom na sreću. Nepokretna zajednička imovina upisuje se u registar nepokretnosti kao zajednička imovina supružnika sa neopredijeljenim djelovima. Pored toga, istim članom 289. predviđeno je i da nepokretna zajednička imovina može biti upisana na ime samo jednog supružnika ali će se u tom slučaju smatrati da je nepokretnost upisana na ime oba supružnika s tim da o tome može postojati i pismeni sporazum supružnika. Ukoliko su supružnici upisani kao suvlasnici nepokretnosti na opredijeljenim djelovima, smatrat će se da je došlo do diobe zajedničke imovine.

U pogledu upravljanja i raspolaganja regulative se razlikuje u odnosu na to da li se radi o posebnoj ili zajedničkoj imovini. Pa tako, posebnom imovinom supružnici upravljaju i raspolazu samostalno, dok zajedničkom imovinom upravljaju i raspolazu zajednički i sporazumno. To bi značilo da supružnici ne mogu samostalno upravljati ni raspolagati zajedničkom imovinom. Svojim dijelom u nepodijeljenoj zajedničkoj imovini ne može bračni supružnik ni raspolagati, niti ga može opteretiti pravnim poslom među živima.¹¹³ Predviđeno je, također, da upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom prema ugovoru supružnika može vršiti samo jedan od njih.

¹¹⁰ Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016), čl. 287. st. 1.

¹¹¹ Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016), čl. 287. st. 2.

¹¹² Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016), čl. 288. st. 1.

¹¹³ Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016), čl. 290.

Dioba zajedničke imovine može biti postignuta sporazumom supružnika koji će se oni dogovoriti o podjeli stvari i prava koja čine zajedničku imovinu. Sporazum o diobi zajedničke imovine mora biti sačinjen u pismenoj formi.¹¹⁴ Ukoliko između supružnika ne dođe do zaključivanja sporazuma o diobi zajedničke imovine onda važi oboriva pretpostavka jednakih dijelova u zajedničkoj imovini, te će na zahtjev jednog od supružnika zajednička imovina biti podijeljena prema doprinosu svakog od njih. Do diobe može doći kako tokom trajanja braka, a najčešće nakon prestanka braka. Pravilo je da se kod diobe zajedničke imovine u dio i na zahtjev jednog supružnika unijet će se predmeti koji mu služe za obavljanje zanimanja i stvari za isključivu ličnu upotrebu.

Odgovornost za dugove prema trećim licima regulisana je članovima 299. i 300. crnogorskog Porodičnog zakona. „Za sopstvene obaveze preuzete prije ili poslije sklapanja braka odgovara bračni supružnik koji ih je preuzeo svojom posebnom imovinom, kao i svojim udjelom u zajedničkoj imovini”.¹¹⁵ Solidarna odgovornost supružnika zajedničkom i posebnom imovinom za obaveze prema trećim licima ustanovljena je prema obavezama koje su nastale kao rezultat podmirenja tekućih potreba bračne zajednice.¹¹⁶

Zakonski imovinski režim supružnici mogu isključiti zaključenjem bračnog ugovora. Bračni ugovor u Crnoj Gori može biti zaključen tokom trajanja braka ili prije sklapanja braka i na taj način mogu urediti svoje imovinske odnose na postojećoj i budućoj imovini.¹¹⁷ Bračni ugovor može zaključiti i lice pod starateljstvom preko svog staratelja uz odobrenje organa starateljstva. Članom 303. Porodičnog zakona Crne Gore regulisano je da bračnim ugovorom supružnici ne mogu ugovoriti primjenu prava neke druge države. Bračni ugovor zaključuje se u pisanoj formi i mora biti ovjeren od notara, koji je dužan da pre ovjere bračnim drugovima pročita ugovor i upozori ih da se njime isključuje zakonski režim zajedničke imovine (Pajtić B. , Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu, 2009). „Međusobne imovinske odnose mogu ugovorom urediti i članovi porodične zajednice. Uslovi za punovažnost takvog ugovora su da bude u pismenoj formi, da su njime obuhvaćeni svi članovi porodične zajednice koji svojim radom učestvuju u

¹¹⁴ Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016), čl. 293. st. 2.

¹¹⁵ Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016), član 299.

¹¹⁶ Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016), član 300.

¹¹⁷ Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016), član 301. st.1

sticanju imovine i da bude overen od notara”. (Jančić M. , 2009). Bračni ugovor koji se odnosi na nepokretnosti upisuje se u registar nepokretnosti.¹¹⁸

„Odredbama PZ Crne Gore o deobi zajedničke imovine nije predviđena nadležnost javnog beležnika za sporazumnu deobu, nego je samo predviđena mogućnost da supružnici mogu zajedničku imovinu sporazumno podeliti tako da odrede delove u celokupnoj imovini ili jednom delu imovine ili na pojedinoj stvari i da svakom supružniku pripadnu pojedine stvari ili prava iz te imovine ili da jedan supružnik isplati drugom novčanu vrednost njegovog dela, dok je za tu vrstu sporazuma obavezna pismena forma. Dakle, dovoljna je pismena forma, a overa kod javnog beležnika nije potrebna”. (Jančić M. , 2009)

6.13. Hrvatsko pravo

Imovinski odnosi supružnika u Hrvatskom pravi regulisani su Obiteljskim zakonom¹¹⁹ iz 2015. godine kojima su posvećeni članovi od 34. do 46. Tim članovima propisano je da je dispozitivnim normama određeno da je kao zakonski imovinski režim određen sistem zajedničke imovine. To znači da će se odredbe primjenjivati ukoliko supružnici nisu ugovorili imovinski režim u braku.

„Uređenje imovinskih odnosa bračnih drugova temelji se na načelu obiteljske solidarnosti i na načelu ravnopravnosti bračnih drugova koje se reflektira u uvažavanju autonomije volje svakoga od njih pri upravljanju i raspolaganju imovinskim pravima u kojima su suvlasnici”. (Babić Barčevski, 2014) Zajedničku imovinu, pak, čine dobra koju su supružnici stekli radom u toku trajanja bračne zajednice. Ono što je uočljivo jeste da Obiteljski zakon koristi termin bračna zajednica, a ne brak jer se u pogledu trajanja ova dva pojma mogu razlikovati. „Ako više nema bračne zajednice, odnosno one životne zajednice u kojoj se ostvaruje ekonomska funkcija braka, onda nema ni svrhe postojanju zakonskog režima uređenja imovinskih odnosa bračnih drugova”. (Ruggeri & Winkler, 2019) Član 36, st. 3 reguliše „bračni su drugovi jednakim dijelovima suvlasnici bračne stečevine, ako nisu drugačije ugovorili“. Dakle na zajedničkoj imovini uspostavlja se suvlasnički odnos sa neoprijedjeljenim dijelovima.

¹¹⁸Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016), član 301. st. 3.

¹¹⁹Obiteljski zakon, NN, br. 103/2015.

„Posljednjih dva desetljeća, iako se u tom kratkom razdoblju izmijenilo čak četiri obiteljskih zakona, što ne ide u prilog očuvanju kontinuiteta pravnih rješenja niti postignutih usuglašenih stajališta u sudskoj praksi koji uvelike pomažu u daljnjim naporima razvoja ovih aspekata obiteljskog prava, suvlasništvo je zamijenilo zajedničko vlasništvo”. (Ruggeri & Winkler, 2019)

Pored zajedničke imovine na kojoj su supružnici suvlasnici prema Obiteljskom zakonu supružnici mogu imati i vlastitu imovinu. U posebnu imovinu supružnika spada imovina koju su supružnici posjedovali prije stupanja u brak i sva imovina koju je bračni drug stekao tokom bračne zajednice na osnovi različitoj od rada (primjerice, nasljeđivanjem ili darovanjem).

„Vlastita imovina je ona imovina kojom u odnosu na drugog bračnog druga upravlja i raspolaže bračni drug kao samovlasnik (čl. 253 i čl. 254, st. 1, ObZ). U nju se ubraja: 1) imovina koju je bračni drug imao u trenutku sklapanja braka; 2) imovina koju je stekao tijekom bračne zajednice na pravnom temelju različitom od rada (npr. nasljeđivanjem); 3) imovina koju je stekao nakon prestanka bračne zajednice bez obzira na pravni temelj stjecanja; 4) autorsko djelo bračnog druga (ali ne i korist od autorskog djela); 5) stvari i prava koja bračnom drugu pripadnu nakon razvrgnuća bračne stečevine ili pojedinog prava iz bračne stečevine na temelju bračnog ugovora ili odlukom suda”. (Babić Barčevski, 2014)

Obiteljski zakon u članu 36, st. 4. reguliše „Uknjižba prava vlasništva na bračnoj stečevini koja je u naravi nekretnina može se provesti i na temelju prijedloga obaju bračnih drugova koji sadrži izričitu, pisanu i bezuvjetnu izjavu kojom jedan bračni drug pristaje na uknjižbu prava vlasništva drugoga bračnog druga u jednakim dijelovima ili drukčije ako su tako ugovorili”.¹²⁰ Iz gramatičkog tumačenja dalo bi se zaključiti da su to situacije kad bi isključivo jedan bračni bio upisan u zemljišnim knjigama, iako se radi o nekretnini koja je predmetom bračne stečevine.¹²¹ (Ruggeri & Winkler, 2019).

U pogledu upravljanja i raspolaganja „bračnom stečevinom” u članu 37. Obiteljskog zakona regulisano je da za redovno upravljanje nije potrebna saglasnost drugog bračnog druga. Za

¹²⁰Obiteljski zakon, NN, br. 103/2015. čl.36, st.4.

¹²¹Zakon o zemljišnim knjigama, (NN, br. 91/1996, 68/1998, 137/1999, 114/2001, 100/2004, 107/2007, 152/2008, 126/2010, 55/2013, 60/2013, 108/2017), čl. 54.

izvanredno upravljanje pod kojim se u članu 37. nabraja šta se ima smatrati 122 potrebna je pismena saglasnost drugog bračnog druga ovjerena od strane javnog bilježnika. U istom članu, u stavu 3. predviđene su posljedice preduzimanja pravnih poslova u pogledu izvanrednog upravljanja bez saglasnosti drugog supružnika. Što se tiče poštenih trećih osoba nepostojanje saglasnosti ne utiče na njihova prava i obaveze iz preduzetnog pravnog posla. Drugi supružnik koji nije dao saglasnost na pravni posao, pak, ima pravo na naknadu štete od supružnika koji je preduzeo pravni posao bez saglasnosti ali samo ako su u pitanju izvanredni poslovi. Radi se o novini u zakonodavstvu koja dodatno unaprjeđuje uređenje imovinskih odnosa bračnih drugova, osobito kad je pitanje posljedica njihovog poduzimanja pravnih radnji s trećim osobama (Ruggeri & Winkler, 2019). U članovima 43. i 44. Obiteljskog zakona regulisane su pojedinačne i solidarne obaveze bračnih drugova. Prema tim članovima pojedinačna odgovornost bračnih drugova postoji za obaveze koje su preuzete prije stupanja u brak i za obaveze koje su nastale nakon stupanja u brak ako se ne odnose na obaveze koje su nastale kao rezultat tekućih potreba bračne zajednice. Solidarna odgovornost ustanovljena je članom 44. Obiteljskog zakona. Naime, predviđeno je da supružnici solidarno bračnom stečevinom i vlastitom imovinom odgovaraju za obaveze koje su nastale kao rezultat tekućih potreba bračne zajednice i one koje preuzeli zajednički u vezi sa bračnom stečevinom.

„U postupku prijave namjere sklapanja ženidbe matičar je dužan upoznati nevjestu i ženika s mogućnošću uređenja imovinskih odnosa prema Obiteljskom zakonu kako bi znali odgovarati li zakonsko uređenje njihovim interesima ili ne”¹²³

Prema hrvatskom zakonodavstvu bračni ugovor predstavlja otklon od zakonskog sustava uređenja imovinskopravnih odnosa bračnih drugova koji je zajednica stečene imovine tj. bračna stečevina (Babić Barčevski, 2014). Bračni ugovor (*pacta nuptialia*) je pravni posao nevjeste i

¹²²Obiteljski zakon, NN, br. 103/2015. čl. 37. st. 2: “Za izvanredne poslove na nekretninama ili pokretninama koje se upisuju u javne upisnike poput promjena namjene stvari, većih popravaka, dogradnje, preuređenja, otuđenja cijele stvari, davanja cijele stvari u zakup ili najam na dulje od jedne godine, osnivanja hipoteke na cijeloj stvari, davanja pokretne stvari u zalog, osnivanja stvarnih i osobnih služnosti, stvarnoga tereta ili prava građenja na cijeloj stvari Potrebno je zajedničko poduzimanje posla ili pisana suglasnost drugoga bračnog druga s ovjernerom Potpisa kod javnog bilježnika”.

¹²³Obiteljski zakon, NN, br. 103/2015. čl. 12, st. 2.

ženika ili bračnih drugova o uređenju imovinskopravnih odnosa na postojećoj ili budućoj imovini (Majstorović I. , 2005).

Način sklapanja ugovora predviđen je članom 40. Obiteljskog zakona. „Mogući predmeti bračnog ugovora obično se dijele na: raspolaganja koja predstavljaju otklon od zakonskoga imovinskog sustava (npr. odrediti različite udjele u bračnoj stečevini ili samo na određenoj konkretnoj vrsti stečevine, da je prihod svakoga bračnog druga njegova vlastita imovina, da su darovi učinjeni iz bračne stečevine vlastita imovina daroprimca, ugovoriti različite načine upravljanja i raspolaganja imovinom, sporazumjeti se o načinu razvrgnuća bračne stečevine u slučaju prestanka braka itd.), osnivanje stvarnih odnosno obveznih prava (npr. etažnog vlasništva, služnosti, prava prvokupa itd.) i odredbe koje se odnose na sam bračni ugovor (npr. odredbe o izmjenama i raskidu bračnog ugovora)” (Majstorović I. , 2005). Ograničenja u pogledu bračnog ugovora tiču se ograničenja u pogledu javnog poretka i u pogledu primjene stranog prava koje bi, eventualno, bilo ugovoreno kao važeće pravo na imovinske odnose između supružnika.

Predmet bračnog ugovora nije Zakonom određen. Stoga bi bio dopušten svaki sporazum bračnih drugova koji nije protivan prisilnim propisima, međutim samo uz poštovanje temeljnih načela porodičnog prava. Čini nam se da se mogući predmeti ugovora mogu obuhvatiti sljedećom podjelom: raspolaganja koja predstavljaju otklon u odnosu na zakonski imovinski režim, osnivanje stvarnih odnosno obaveznih prava te odredbe koje se odnose na sam bračni ugovor (Majstorović I. , 2005). Predmet bračnog ugovora mogu činiti i odredbe neimovinske prirode, ali ugovor mora sadržavati barem jednu odredbu kojom se regulišu imovinskopravni odnosi između supružnika. Bračni ugovor može sadržati i odredbe o načinu prestanka samog ugovora.

Član 40. reguliše da bračni ugovor mora biti pismena isprava sa potpisima supružnika ovjerenim od strane javnog bilježnika. To bi značilo da javni bilježnik samo ovjerava potpise i ne postoji njegova odgovornost za sadržaj bračnog ugovora i ovlašćenja stranaka za vršenje tog pravnog posla niti postoji njegova obaveza da upozori stranke da ovim pravnim poslom isključuju zakonski imovinski režim između supružnika. „Takvo zakonsko rešenje podrazumeva ili angažovanje advokata za sastavljanje bračnog ugovora ili pravničko predznanje ugovornih strana i svakako isključuje brigu o interesima obe ugovorne strane.” (Jančić M. , 2009) Zakonsko rješenje se razlikuje ukoliko bračni ugovor zaključuje osoba koja nije potpuno poslovno slobodna, te u njeno ime bračni ugovor zaključuje njen staratelj sa

odobrenjem organa starateljstva. Takav pravni posao, mora biti zaključen u obliku javnobilježničkog akta.¹²⁴ Dakle, forma bračnog ugovora zavisi od toga da li su ugovorne strane poslovno sposobne ili ne. „Zakonodavac je pošao od toga da se prilikom sačinjavanja te vrste ugovora kod advokata ne može postići isti nivo pravne sigurnosti kao kada to čini javni beležnik, jer je zakonom izričito predviđeno da javni beležnik prilikom sastavljanja javnobeležničkog akta mora, ako je to moguće, ne samo da ispita da li su stranke sposobne i ovlašćene da preduzimaju i sklapaju posao već i da im objasni smisao i posledice posla i da se uveriti o njihovoj pravoj i ozbiljnoj volji.” (Jančić M., 2009) „Premda je mogućnost ugovaranja različitog režima u odnosu na zakonski izraz afirmacije autonomije volje bračnih drugova, ipak se u društvu ta prilika rijetko koristi”. (Ruggeri & Winkler, 2019)

6.14. Šerijatsko pravo

Ukoliko govorimo o šerijatskom pravu zasnovanom na Kur'anu i Sunetu Božijeg Poslanika Muhameda s.a.v.s. ponajprije u odnosu na bračni ugovor trebamo imati u vidu terminološku razliku kako bismo mogli napraviti uporedni pregled načina rješavanja imovinskih odnosa supružnika. Naime, prema šerijatskom pravu pod terminom „bračni ugovor” ima se smatrati sam brak, što je skladno i pozitivnopravnim teorijama o braku kao ugovoru. Kod mnogih islamskih autora nailazimo na termin „bračni ugovor” pod kojim se podrazumijeva upravo brak i sklapanje braka kao svojevrsan ugovor između supružnika kojim se reguliše sveukupnost odnosa, kako ličnih, tako i imovinskih. „Brak u islamu je građanski ugovor u kojem nema nikakvih pukih ceremonija i formalnosti osim radnji i postupaka koje zahtijeva svaki ugovor radi svoje legalizacije i verifikacije”. (Topoljak, Islamsko bračno pravo, 2015.) Svakako i islam brak smatra ugovorom sa posebnim dejstvima s obzirom na naređenost i značaj braka u islamu.

Kada govorimo o imovinskim odnosima u islamu ponajprije moramo spomenuti prava i dužnosti supružnika u islamskom braku. „Prava supružnika se temelje na njihovoj jednakosti pred zakonom, osim u pravu na vođstvo porodice. Kur'an je po tome jasan i nedvosmislen: *One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema zakonu- samo, muževi imaju prednost pred*

¹²⁴Zakon o javnom bilježništvu – RH, *Narodne novine*, br. 78/93, 29/94 član 3: “Javnobeležničke isprave su isprave o pravnim poslovima i izjavama koje su sastavili javni beležnici (javnobeležnički akt), zapisnici o pravnim radnjama koje su obavili ili kojima su bili prisutni javni beležnici (javnobeležnički zapisnici) i potvrde o činjenicama koje su posvedočili javni beležnici (javnobeležnička potvrda).”

njima za jedan stepen... (El- Bekare, 228)”. (Topoljak, *Islamsko bračno pravo*, 2015.) Jednakost supružnika se ogleda i u njihovoj imovini na taj način što, suprotno uvriježenom mišljenju, žena/supruga u islamu ima pravo na posjedovanje svoje posebne imovine. Naime, mnogo prije nego u mnogim zemljama pa i evropskim, islam je ženi dao prava koja se tiču imovine, bile one u braku ili ne. „Islam je anulirao običaj, koji je vladao kod Arapa i nearapa, po kom žena nije imala pravo posjedovati imovinu, niti slobodno raspolagati njome. Muževima je ukinuo pravo po kojem su bespravno prisvajali imovinu svojih supruga.” (Topoljak, *Muslimanka i porodica- aktuelna pitanja*, 2014.) Na taj način, islam je priznao ženama pravo na posjedovanje sopstvene imovine, upravljanje i raspolaganje njome kao i načine sticanja. „Žena i u savremenom svijetu treba da pređe još dosta trnovit put do svoje konačne suštine, a ne privredne i formalne jednakosti i ravnopravnosti. Ona ni danas nije jednako plaćena za isti posao kao muškarac”. (Haverić & Haverić, *Izeta*, 1995.) Islam u tom smislu jednako vrednuje ostvareni i učinjeni isti posao putem toga da sve što stekne ima na to pravo vlasništva i samostalnog raspolaganja. Neki od načina sticanja jesu sklapanje kupoporodajnih ugovora, bavljenje trgovinom, sklapanje ostalih vrsta ugovora i u tome je u potpunosti izjednačena sa muslimanom. „Muslimanka na sve to ima pravo bez ikakvog tutorstva, tuđe dozvole ili ograničenja od strane njezina muža ili staratelja, pod uvjetom da ti postupci ne izlaze iz granica dozvoljenog”. (Topoljak, *Muslimanka i porodica- aktuelna pitanja*, 2014.) Treba imati u vidu da „Allah nije obavezao i zadužio ženu muslimanku da radi nego je njenu egzistencijalnu brigu prepustio njenim starateljima, ocu ili mužu, i obavezao ih da je izdržavaju, bez obzira bila bogata ili siromašna”. (Topoljak, *Muslimanka i porodica- aktuelna pitanja*, 2014.) Međutim, rad od strane žene nije zabranjen ukoliko se on kao i prethodno navedeni poslovi odvija u skladu sa islamskim propisima. „Treba istaći da Uzvišeni Allah, u osnovi, nije zabranio ženi da radi, ako se za to ukaže potreba i nužda”. (Topoljak, *Muslimanka i porodica- aktuelna pitanja*, 2014.) O tome govori, između ostalih, hadis da je Allahov Poslanik, s.a.v.s. zbog potrebe dozvolio Džabirovoj tetki da radi pa, čak, dok je bila u postbračnom čekanju *iddetu*. Džabir o tome veli: „Moja tetka se razvela, pa je htjela da sječe palme, ali joj muž nije dozvolio da izađe iz kuće. Došla je Poslaniku, a.s., i obavijestila ga o tome. Rekao joj je: „Normalno da ćeš ih sasjeći, jer ćeš možda na taj način podijeliti sadaku ili uraditi neko drugo dobro djelo”.¹²⁵

¹²⁵Hadis bilježi Muslim, 2/1121.

„Ženi je dozvoljeno da s mužem učestvuje u izdržavanju i to se od nje računa kao dobrovoljni prilog od kojeg može odustati kada joj se prohte”. (Tuhmaz, 2003.) Dakle, sav prihod koji žena stekne na dozvoljene načine predstavlja njenu posebnu imovinu. Na taj način možemo zaključiti da se kod islamskog braka ne uspostavlja režim zajedničke imovine koji mi kroz pozitivnopravne propise poznajemo. U tom pogledu se uloga žene i muškarca u islamu razlikuje. Naime, sve što na taj način žena stekne predstavlja njenu posebnu imovinu kojom ona može, kao što je već rečeno i izraženo u stavovima, slobodno upravljati i raspolagati.

Sa druge strane, prihod koji muškarac stekne radom tokom trajanja zajedničkog života u braku mora se koristiti, prema šerijatskom pravu za obavezno izdržavanje supruge i djece. Osnovno pravo žene u braku jeste izdržavanje od strane muža, bez rasipanja i škrtarenja. (Et-Tahtavi, 2010.) Uzvišeni Allah kaže: „*Neka imućan prema bogatstvu svome troši, a onaj koji je u oskudici prema tome koliko mu je Allah dao, jer Allah nikoga ne zadužuje više nego što mu je dao*” (Kur’an, Et-Talak 7). „Pod materijalnom brigom misli se na to da je muž obavezan ženi osigurati sve što joj je potrebno od hrane, stana, ispomoći, lijekova pa makar ona bila imućna i mogne to sama sebi priuštiti”. (Sabik, 2008.) Šerijatsko pravo riješava, čak, i pitanje određivanja visine i načina isplate izdržavanja. „Mišljenje koje su zastupali učenjaci šafijskog mezheba i neki učenjaci hanefijskog mezheba, tj. da treba uzimati u obzir imovinsko stanje muža, danas se praktično sprovodi u sudnicama i zabilježeno je pod članom br. šesnaest zakonskog akta pod brojem 25, godine 1929., a glasi: „Visina izdržavanja supruge određuje se shodno muževom imovinskom stanju, bez obzira kakvo je imovinsko stanje njegove supruge”. (Sabik, 2008.) Islam daje odgovor i na pitanje šta ako muž ne osigurava ženi propisano izdržavanje. „Ako je muž škrt i ne osigurava svojoj ženi sve što joj je potrebno ili je potpuno ostavi bez matrijalne brige o njoj, i to učini bez nekog opravdanog razloga, žena će imati pravo tražiti da joj se odredi tačan iznos imetka koji će uzimati od muža kako bi mogla osigurati sebi hranu, odjeću i stan. Također, ona ima pravo da iz muževog imetka uzme onoliko koliko joj je potrebno i bez njegovog znanja, jer je on taj koji joj je uskratio njeno pravo, a onaj ko ima neko pravo može ga uzeti čim bude u stanju to učiniti”. (Sabik, 2008.) U literaturi se kao dokaz tome navodi hadis, od Aiše r.a., prenosi se da je Hinda rekla: „Allahov Poslaniče, Ebu Sufijan je škrt čovjek i ne daje mi onoliko koliko je potrebno meni i mom djetetu osim ako ne uzmem nešto bez njegovog znanja”. Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče joj: „Uzmi onoliko koliko je po običaju

potrebno tebi i tvom djetetu”.¹²⁶ „U ovom je hadis dokaz da je muž obavezan svojoj porodici davati onoliko koliko joj je potrebno za normalan život, a shodno običajima koji vladaju a koji su različiti shodno vremenu, mjestu, situaciji i ljudima”. (Sabik, 2008.) „Muž je dužan, prema islamskim propisima, izdržavati ženu i naći načina da opskrbi porodicu. Žena, čak, i ako ima sredstava, nije ih dužna trošiti na osiguravanje porodičnih potreština”. (Kurdić, 2009.) U hadisu Ebu Mes’uda el-Bedrija, r.a., Poslanik, s.a.v.s., kaže: „Kada čovjek potroši novac na izdržavanje porodice, težeći time Allahovom zadovoljstvu, piše mu se kao da je podijelio sadaku!”¹²⁷ Smatra se da u imovinskom smislu „žena ne treba optrećivati muža sa onim što on ne može podnijeti. Naprotiv, treba mu pomoći svojim imetkom, ukoliko bude u krizi i ukoliko je imućna, od svoje volje”. (Et-Tahtavi, 2010.) U Kur’anu se o tome kaže: „...a ako vam one od svoje volje od toga šta poklone, to s prijatnošću i ugodnošću uživajte” (Kur’an, En-Nisa, 4). Dakle, žena, može, ukoliko želi, svojom voljom, od sopstvenog imetka učestvovati u izdržavanju porodice i na taj način težeći Allahovom zadovoljstvu, kao i muškarcu, piše joj se kao da je podijelila sadaku. Posmatrajući sve navedene propise koji se tiču imovine i prava i dužnosti supružnika, možemo slobodno zaključiti da je žena u islamu u znatno povoljnijem položaju nego li prema važećim propisima u svijetu.

Još jedna obaveza muža ogleda se u obezbjeđivanju stana za svoju suprugu i porodicu čime, ponovno, možemo zaključiti da žena nije ta koja je obavezna brinuti o tome gdje će stanovati niti je obavezna svoju imovinu trošiti na stan. To je prema šerijatskim propisima isključiva obaveza muža. Uzvišeni Allah kaže: „Njih ostavite da stanuju tamo gdje i vi stanujete, prema svojim mogućnostima, i ne činite im teškoće zato da biste ih stijesnili” (Kur’an, sura Et-Talak, 6). Obaveza muža se odnosi i na odijevanje i izdržavanje supruge i djece. O tome Uzvišeni Allah kaže: „Otac djeteta je dužan da ih prema svojoj mogućnosti hrani i odijeva” (Kur’an, sura El-Bekara, 233).

Kada govorimo o imovini supružnika svakako da trebamo spomenuti i institute *mehra* (vjenčanog dara) i miraza (dobara koja žena dobija prilikom udaje od strane svoje porodice) koji su veoma značajni i regulisani šerijatskim propisima, a predstavljaju načine sticanja ženine posebne imovine.

¹²⁶Hadis bilježe: Ahmed, El-Buhari, Muslim, Ebu Davud i En-Nesai

¹²⁷Zbirka hadisa El-Buhari

„Mehr je vjenčani dar koji je suprug dužan dati bezuvjetno i nepovratno”. (Et-Tahtavi, 2010.) Šerijat propisuje da se mehr daje ženi, a ne njenom ocu i niko nema pravo uzeti bilo koji dio mehra osim uz njen svojevolutni pristanak. Davanje mehra je propisano Kur’anom i Uzvišeni Allah kaže: „*i draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte*” (Kur’an, sura En-Nisa, 4). „Šerijat nije propisao donju ili gornju granicu mehra, zato što ljudi nisu jednakog imovinskog stanja”. (Et-Tahtavi, 2010.) „Svi tekstovi koji su preneseni ukazuju na to da je jedini uvjet da mehr bude nešto što ima neku vrijednost, bez obzira kolika ona bila. Dozvoljeno je da to bude obični prsten od željeza, pregršt hurmi, podučavanje Allahovoj knjizi i sl. ukoliko time budu zadovoljni oni koji sklapaju brak”. (Sabik, 2008.) U tom smislu Amin bin Rebia prenosi da se neka žena iz plemena Benu Fezara udala uz mehr koji se sastojao od dvije papuče, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Jesi li zadovoljna da ti mehr budu papuče?”. Ona je odgovorila: „Da”, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., to odobrio.¹²⁸ „Iz citiranih hadisa jasno se vidi da je Poslanik, s.a.v.s., konstantno tražio od muškaraca da daju ženama bilo šta na ime mehra, iz čega se ima zaključiti da je mehr obaveza koja se ne smije zanemariti. Islamski učenjaci su također saglasni da je mehr propisan i obavezan u islamu”. Treba razgraničiti, u skladu sa prethodno rečenim, da mehr nije uslov za sklapanje braka već je mehr jedna od posljedica braka. „Treba istaći da mehr nije kompenzacija za koristi i usluge koje čovjek ima od žene, nego poklon kojeg je muž dobrovoljno, svjesno i draga srca daje” (Topoljak, Islamsko bračno pravo, 2015.) „Mehr je dozvoljeno dati odmah nakon sklapanja braka ili kasnije, ili jedan dio dati odmah, ili to odgoditi, shodno običajima koji vladaju u narodu. Preporučljivo je da se dio mehra odmah dadne”. (Sabik, 2008.) „Opće je prihvaćeno od strane islamskih pravnika da je mehr isključivo pravo žene i da, s obzirom na to ona ima tražiti i zahtijevati način na koji će on biti realizovan. U slučaju da žena ne definira način njegove isplate tad se probjegava i ravna po običaju koji vlada u sredini u kojoj žive supružnici”. (Topoljak, Islamsko bračno pravo, 2015.)

Miraz (sprema) jeste pokućanstvo koje mlada i njena porodica pripreme kako bi to ponijela u njen budući dom. „Tradicija je da se žena i njena porodica pobrinu za spremu i opremanje kuće”. (Et-Tahtavi, 2010.) Nesai bilježi Alijevo predanje: „Božiji Poslanik, s.a.v.s., kao miraz Fatimi dao je odjeću sa resicama, mješinu za vodu i miomirisno bilje koji se mirišu jastuci”. „Muž je taj koji je, sa šerijatskog stanovišta, obavezan opremiti svoj dom sa svim potrebnim pokućstvom, prostirkom, posuđem i sl. a žena nema nikakvih obaveza prema tome bez obzira

¹²⁸Hadis bilježe Ahmed, Ibn Madža, Et-Tirmizi

koliko je iznos njenog mehra”. (Sabik, 2008.) Miraz predstavlja posebnu imovinu žene i pripada isključivo njoj.

U ženinu posebnu imovinu spadaju i pokloni učinjeni njoj i od strane muža, kao i dio koji ona dobije nasljeđivanjem. Status ove imovine je isti kao i kod imovine stečene mehrom, mirazom ili radom žene, dakle spada u njenu posebnu imovinu kojom ona samostalno upravlja i raspolaže i nad kojom niko drugi ne polaže nikakva prava. Bračni ugovor u smislu pozitivnog prava šerijatsko pravo ne poznaje upravo zbog iznijetih imperativnih pravila u pogledu sticanja imovine i obaveza supružnika u braku po pitanju materijalnih stvari i imovinskih odnosa.

7. BRAČNI UGOVOR U PRAKSI R. SRBIJE SA POSEBNIM OSVRTOM NA NOVI PAZAR

Metodologija istraživanja

7.1. Problem istraživanja

Istraživanje koje je sprovedeno ide u pravcu utvrđivanja stavova i mišljenja građana po pitanju zaključenja bračnog ugovora i regulisanja imovinskih odnosa između supružnika. Metod analiziranja mišljenja dobili smo rezultate koji se odnose na tu problematiku, kao i putem konkretnih pitanja pokušali smo dobiti odgovore koji je broj ispitanika zaključio bračni ugovor i zašto i za one koji nisu u braku da li bi zaključili bračni ugovor i zašto i na taj način dolazimo do konkretnih podataka ali i uzroka zašto dolazi do zaključenja ili nezaključenja bračnog ugovora. U samom istraživanju korišćena je anketa o kojoj će biti riječi u glavi koja se tiče konkretno rezultata dobijenih anketiranjem. Osim toga, prikupljeni su podaci koji se tiču broja sklopljenih i broja razvedenih brakova u R. Srbiji, podaci koji se odnose na broj parnica za diobu zajedničke imovine između supružnika prilikom razvoda braka. Poseban dio se odnosi na broj sklopljenih i razvedenih brakova u Novom Pazaru i broj postupaka za diobu zajedničke imovine između supružnika. Podatak koji nam je za istraživanje bio značajan jeste podatak koji se tiče ukupnog broja zaključenih ugovora u R. Srbiji u posmatranom period i broj zaključenih bračnih ugovora u Novom Pazaru. Navedene podatke nismo uspjeli dobiti upravo iz razlog što javni bilježnici ne vode evidenciju i razvrstavanje ugovora za koje je potrebna javnobilježnička ovjera, te ćemo i tu činjenicu posmatrati u cilju dobijanja rezultata istraživanja.

Problem istraživanja možemo definisati kao: Stav građana po pitanju zaključenja bračnih ugovora, utvrđivanje uzroka i refleksije zaključenja/nezaključenja bračnog ugovora.

7.2. Predmet istraživanja

U odnosu na problematiku istraživanja možemo postaviti i predmet istraživanja koji se odnosi na utvrđivanje veze između bračnog ugovora i smanjenja parnica za diobu zajedničke imovine supružnika i stav građana po pitanju bračnog ugovora.

7.3. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja jeste unaprjeđenje rješavanja imovinskih odnosa između supružnika i upoznavanje građana o postojanju instituta bračnog ugovora.

7.4. Hipotetički okvir istraživanja

Hipotetički okvir istraživanja predstavlja dio hipotetičkog okvira cjelokupne doktorske disertacije. Segmentarno posmatrano istraživanje i rezultatima istraživanja pokušali smo dokazati ili opovrgnuti postavljene hipoteze sa početka cjelokupnog rada. Ovdje ćemo ih ponoviti:

Opšta hipoteza u ovoj doktorskoj disertaciji glasi: „Bračni ugovor je institut koji doprinosi pravnoj sigurnosti i smanjenju broja sporova između supružnika“.

Prva posebna hipoteza (X-1) glasi: „Bračni ugovor nije u dovoljnoj mjeri iskorišćen pravni instrument od strane supružnika u R. Srbiji“.

Druga posebna hipoteza (X-2) glasi: „Građani nisu u dovoljnoj mjeri upoznati sa institutom bračnog ugovora.“

Treća posebna hipoteza (X-3) glasi: „Postoje različita znanja, stavovi i zastupljenost bračnog ugovora građana R. Srbije u odnosu na geografske, vjerske, nacionalne, obrazovne i starosne razlike“.

Četvrta posebna hipoteza (X-4) glasi: „Na sklapanje bračnog ugovora u velikoj mjeri utiče i smanjenje broja sklopljenih brakova kao i sve veći broj razvoda“.

Peta posebna hipoteza (X-5) glasi: „Veći procenat zaključenih bračnih ugovora je u ekonomski razvijenijim zemljama“.

Šesta posebna hipoteza (X-6) glasi: „Sklapanje bračnog ugovora može ugroziti opstanak braka“.

Sedma posebna pretpostavka (X-7) glasi: „Većina supružnika/budućih ne bi sklopila bračni ugovor“.

7.5. Karakter i uzorci istraživanja

Istraživanje je sprovedeno putem dobijenih podataka od strane relevantnih institucija i izvora koji raspolažu podacima neophodnim radi dobijanja rezultata istraživanja. Kao što je na početku u poglavlju Metodologija rada navedeno korišćenjem različitih metoda, između ostalog i prikupljanjem podataka i njihovom analizom došli smo do određenih rezultata koje ćemo prikazati u dijelu koji slijedi pod nazivom Rezultati istraživanja. Naime, prikupljeni su podaci koji se tiču broja sklopljenih i razvedenih brakova u R. Srbiji i u Novom Pazaru u posmatranom periodu od 2014. - 2020. godine. Broj sklopljenih brakova (izvori: Republički zavod za statistiku i Gradska uprava Grada Novog Pazara) kao jedna od varijabli koja direktno srazmerno utiče na broj zaključenih bračnih ugovora. Broj razvoda (izvori: Republički zavod za statistiku i Gradska uprava Grada Novog Pazara) u posmatranom periodu uzimamo kao varijablu koju posmatramo dvojako. Naime, smanjenjem broja brakova dolazi i do smanjene mogućnosti za zaključenje bračnog ugovora, dakle srazmjerni su. Dok, sa druge strane ovu varijablu posmatramo i kroz način prestanka braka i posljedice koje proizvodi među kojima je, jedna od najznačajnijih, dioba imovine stečene u braku. Broj sklopljenih i razvedenih brakova prikupljen je i za pojedine zemlje u svijetu. Zatim, podaci koji se odnose na broj sudskih postupaka za diobu zajedničke imovine stečene u braku u Novom Pazaru (izvor: Osnovni sud u Novom Pazaru) koji je značajan za istraživanje kao varijabla obrnuto srazmjerna broju zaključenih bračnih ugovora. Podatak koji bi bio od velikog značaja za istraživanje jeste broj zaključenih bračnih ugovora u posmatranom periodu u Srbiji i u Novom Pazaru, a koji je tražen od Javnobeležničke komore Srbije i koji nismo dobili sa obrazloženjem da Javnobeležnička komora ne posjeduje te podatke (odgovor Javnobeležničke komore Srbije u priložima, prilog 10.3.). Međutim, i ovaj odgovor je podatak koji možemo posmatrati sa aspekta unaprjeđenja regulative po pitanju bračnih ugovora, što će detaljnije biti predstavljeno u rezultatima istraživanja.

Za potrebe istraživanja korišćen je i upitnik mješovitog tipa, koji je obuhvatio pitanja koja su zatvorenog tipa se ponuđenim odgovorima u cilju dobijanja preciznih odgovora. Upitnik sadrži 31 pitanje. Prvih devet pitanja odnose se na lična svojstva ispitanika, na godinu rođenja, pol, nivo obrazovanja i profesiju, nacionalnost, vjersku pripadnost, bračni status kojima će se odrediti struktura uzorka ispitanika. Od desetog do petnaestog pitanja nastoji se utvrditi koliko su građani uopšte upoznati sa načinom regulisanja imovinskih odnosa između supružnika kao i njihov generalni stav po pitanju imovine stečene u braku. Od šesnaestog do dvadesetprvog pitanja ispitanici imaju pred sobom konkretna pitanja o bračnom ugovoru na koja trebaju dati

odgovore da li bi oni konkretno zaključili bračni ugovor. Od dvadeset drugog do dvadesetsedmog pitanja odnose se na utvrđivanje mišljenja ispitanika o uzrocima i posljedicama zaključenja bračnog ugovora. Na kraju, od dvadeset osmog pitanja nastoji se utvrditi da li su i da li bi ispitanici zaključili bračni ugovor i zašto.

Ispitivani uzorak je biran nasumično jer se pitanja zaključenja bračnog ugovora tiče svih građana bez obzira na razlike u polu, nivou obrazovanja, profesiji i dr. Broj ispitanika je 1215 i ispitanici su pokazali veliku zainteresovanost za odgovaranje na anketu. Struktura uzorka ispitanika je prikazana u sljedećoj tabeli.

Sociodemografske karakteristike ispitanika N=1215		Frekvencije <i>f</i>	Procenat %
Distribucija prema polu	1. Muški	533	44%
	2. Ženski	682	56%
Distribucija prema uzrastu (starosti)	1. Do 30 godina života	387	32%
	2. 31-40 godina	468	38%
	3. Više od 41godinu života	360	30%
Nivo obrazovanja	1. Nemam obrazovanje	0	0%
	2. Osnovna škola	24	2%
	3. Srednja škola	450	37%
	4. Viša škola	0	0%
	5. Fakultet	535	44%
	6. Imam naučni stepen	206	17%

Profesija	1. Nekvalifikovan radnik	25	2%
	2. Kvalifikovani radnik	258	21%
	3. Kancelarijski radnik	377	30%
	4. Specijalista	224	20%
	5. Nezaposlen	109	9%
	6. Domaćica	74	6%
	7. Student	148	12%
Nacionalnost:	1. Bošnjak	328	27%
	2. Srbin	801	66%
	3. Mađar	60	5%
	4. Albanac	0	0%
	5. Ostali	24	2%
Vjerska pripadnost:	1. Musliman	329	27%
	2. Pravoslavac	765	63%
	3. Katolik	73	6%
	4. Ostali	48	4%
Bračni status:	1. U braku	777	64%
	2. U vanbračnoj zajednici	158	13%
	3. Neudata/neoženjen	280	23%

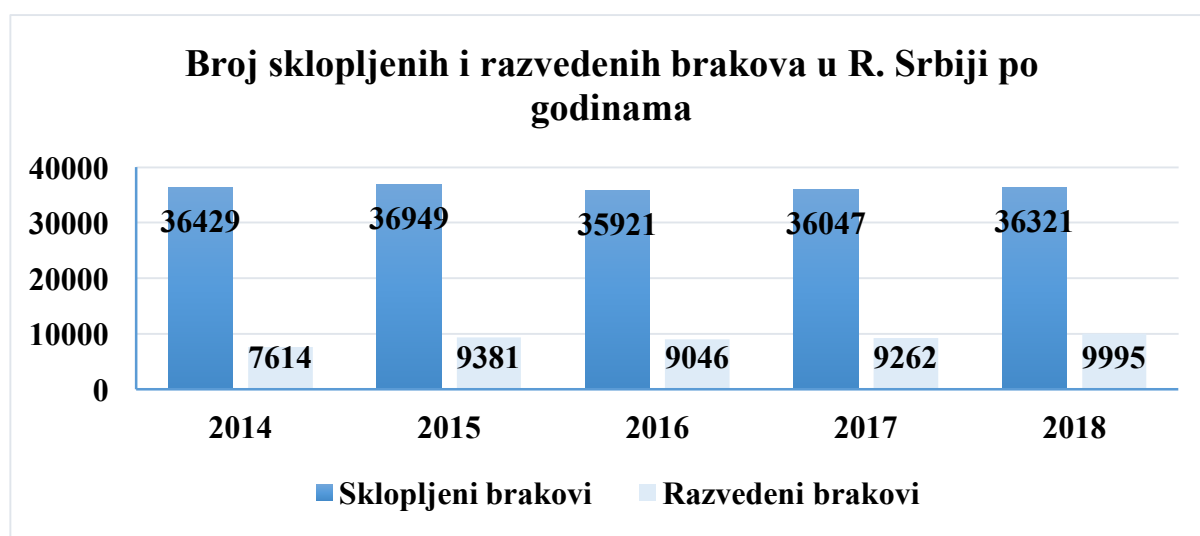
Tabela 1. Struktura uzorka ispitanika

Struktura ispitanika prema spolu je na strani ženske populacije u odnosu 56% na prema 44%. Približan broj ispitanika muškog i ženskog pola je dobar za samu valorizaciju ankete kao instrumenta istraživanja s obzirom na to da se bračni ugovor zaključuje između muškarca i žene tj. supružnika/budućih supružnika te u anketi imao izražen stav i jednih i drugih. Kada je u pitanju starost ispitanika najviše je onih između 31-40 godina, 38%, zatim do 30 godina života 32% ispitanika i više od 41 godinu života 30%. Na ovaj način dobijamo stav u približnoj mjeri različitih starosnih struktura podjednako i uzorak obuhvata predstavnike svih starosnih grupa. Obrazovna struktura ispitanika je sljedeća: visokoobrazovanih je 44%, sa srednjom školom 37% i oni čine većinu ispitanika, dok je 17 % sa određenim naučnim stepenom, dok je 2% ispitanika sa završenom srednjom školom. Značajno za samu anketu je to da su zastupljeni ispitanici različitog nivoa obrazovanja s obzirom na to da bračni ugovor mogu zaključivati svi oni koji su u braku ili imaju namjeru sklapanja braka, naravno, bez obzira na nivo obrazovanja. U ovom pogledu možemo posmatrati koliko nivo obrazovanja utiče na samo zaključivanje bračnog ugovora ili na samo poznavanje pojma bračnog ugovora. Naredna klasifikacija ispitanika je prema tome koje poslove ispitanici obavljaju, tj. čime se bave, što također, može biti pokazatelj kod odgovora na određena pitanja. U ovom pogledu ispitanici su razvrstani na sljedeći način: najviše kancelarijskih radnika 30% i specijalista 27%, a zatim kvalifikovanih radnika 21% i studenata 12%, nezaposlenih je 9% i domaćica je 6%. I prema ovom kriterijumu imamo raznolikost ispitanika, različitih profesija ali i određeni broj studenata, kao grupe koja će tek stupiti u brak. Pitanje nacionalnosti i vjerske pripadnosti ispitanika je u ovom istraživanju značajno zbog toga što je pitanje zaključenja bračnog ugovora ali i samog sklapanja braka kod različitih nacija i vjera različito bez obzira na zakonsko regulisanje. Upravo razlike u naciji i vjeri i određenih tradicionalnih i vjerskih shvatanja dovode do zaključenja ili pak do ne zaključenja bračnog ugovora. Prema rezultatima ankete među ispitanicima zastupljeni su pripadnici bošnjačkog, srpskog, mađarskog ali i drugih naroda. Ista je situacija i sa vjerskom pripadnošću, gdje su zastupljeni muslimani, pravoslavci, katolici ali i pripadnici drugih konfesija. Sve ovo daje na širini i vrijednosti samoj anketi jer možemo kroz rezultate sagledati stavove i uticaj tradicije i vjere, na stavove po pitanju bračnog ugovora. Struktura ispitanika prema bračnom statusu nije ravnomjerna, ali su ipak zastupljene različite kategorije ispitanika. U braku je 64 %, u vanbračnoj zajednici 13%, dok 23% nije ni u braku, ni u vanbračnoj zajednici. Značajno je razvrstavanje prema ovom kriterijumu iz razloga što možemo sagledati stav ispitanika koji jesu u nekom obliku zajednice i onih koji to nisu. Ono što je uočeno tokom popunjavanja ankete od strane ispitanika jeste da je kod ovog pitanja mogla postojati kategorija

da su ispitanici bili u braku ili vanbračnoj zajednici jer se, prema njihovim riječima, nakon prestanka braka, stav po pitanju bračnog ugovora promijenio u odnosu na sklapanje braka prvi put i nakon razvoda. S obzirom da u anketi konkretno nije postojao taj kriterijum odgovor da nisu u braku ili vanbračnoj zajednici odlikava trenutno stanje, što se u samoj anketi i tražilo.

7.6. Rezultati istraživanja

Podaci koje smo tokom istraživanja bračnog ugovora dobili od relevantnih institucija predstavljeni su u grafikonima ispod.

Grafikon 3. Broj sklopljenih i razvedenih brakova u R. Srbiji po godinama

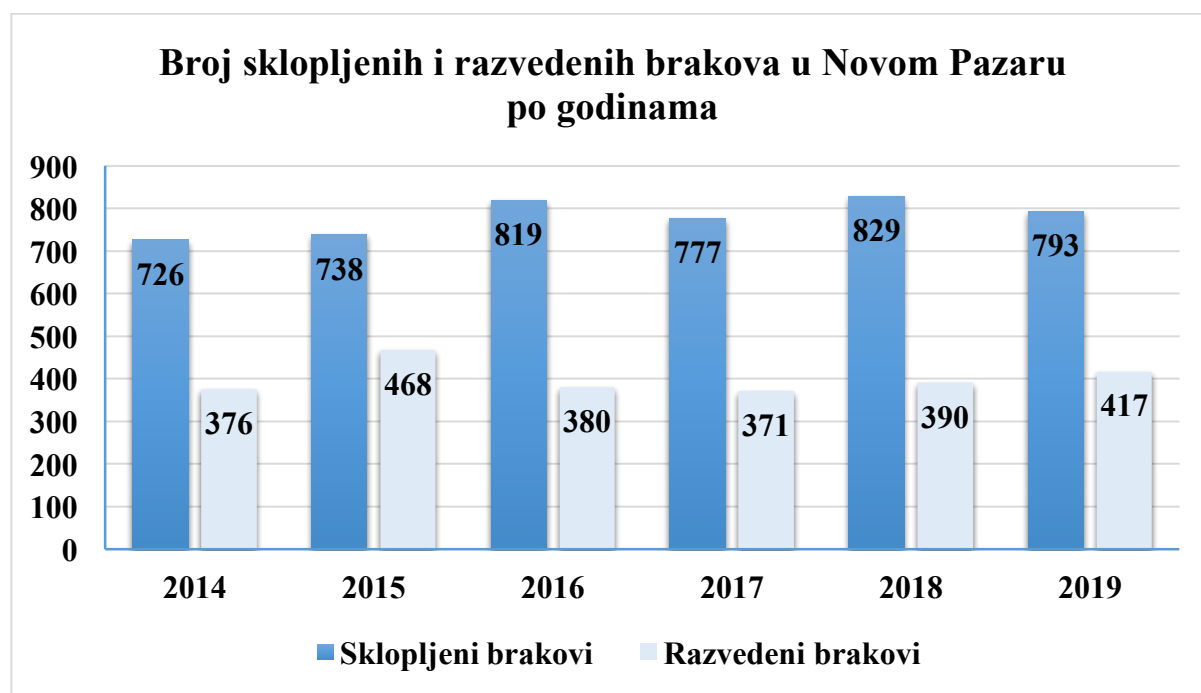
Izvor: Republički zavod za statistiku

Podatke o broju sklopljenih i broju razvedenih brakova u R. Srbiji preuzeli smo sa sajta Republičkog zavoda za statistiku i oni su dostupni i javni i dat je njihov grafički prikaz. Generalno posmatrano, broj sklopljenih brakova u toku godine je približno isti za posmatrani period u nema većih odstupanja kao ni kontinuiranog povećanja ili smanjenja broja iz godine u godinu. Kada posmatramo podatke o broju razvedenih brakova i ti podaci osciliraju iz godine u godinu, s tim što je u posmatranom periodu, ipak došlo do znatnog povećanja broja razvedenih brakova između 2014. i 2018. godine i taj broj je povećan za preko 2000. Dakle, možemo reći da dolazi do kontinuiranog povećanja broja razvedenih brakova, a da ne dolazi do povećanja broja sklopljenih brakova.

S obzirom da ne postoji podatak o broju sklopljenih bračnih ugovora četvrtu posebnu hipotezu (X-4) koja glasi „Na sklapanje bračnog ugovora u velikoj mjeri utiče i smanjenje broja sklopljenih brakova kao i sve veći broj razvoda“, ne možemo ni potvrditi ni opovrgnuti u cjelini.

Pretpostavke od kojih se pošlo jesu da smanjenje broja sklopljenih brakova je srazmjerno broju sklopljenih bračnih ugovora i da je povećanje broja razvoda srazmjerno smanjenju broja sklopljenih bračnih ugovora. Broj razvoda možemo posmatrati i kao podatak koji je u direktnoj vezi sa brojem sporova između supružnika o diobi zajedničke tekovine kao jedne od posljedica razvoda u slučajevima kada između supružnika nije sklopljen bračni ugovor.

Ono što ovim podacima možemo potvrditi jeste drugi dio četvrte posebne hipoteze da dolazi do smanjenja broja sklopljenih brakova i povećanja broja razvoda, te je u ovom smislu hipoteza djelimično potvrđena.

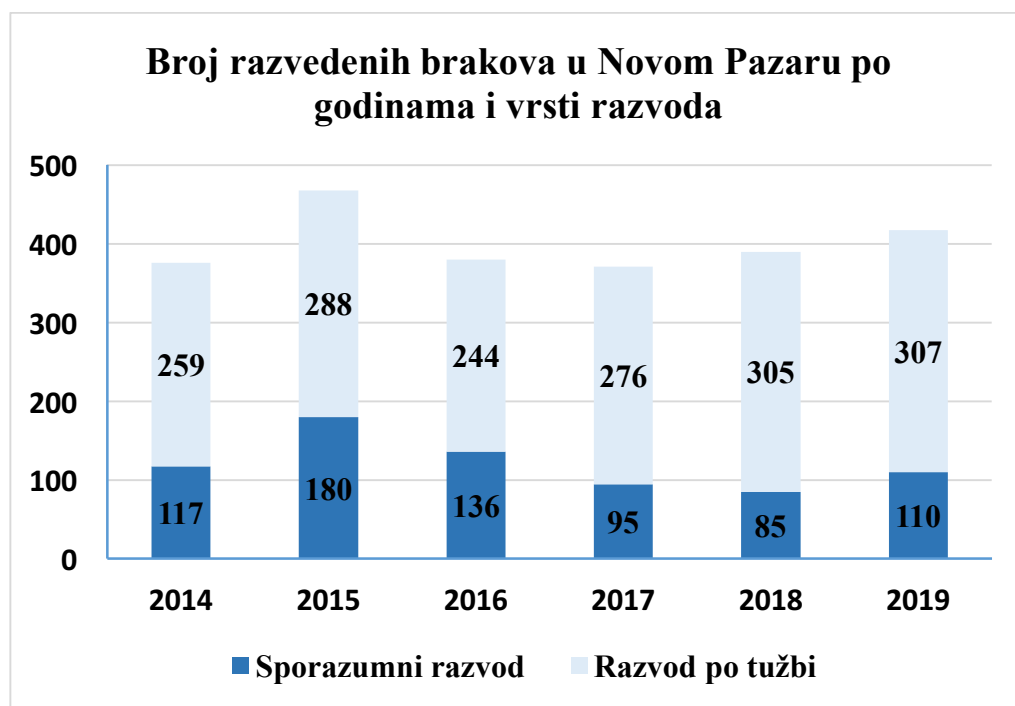

Grafikon 4. Broj sklopljenih i razvedenih brakova u Novom Pazaru po godinama

Izvor: Gradska uprava Grada Novog Pazara, Osnovni sud u Novom Pazaru

Grafikon br.4 prikazuje broj sklopljenih i razvedenih brakova na području Grada Novog Pazara, a podaci su dobijeni od Gradske uprave Grada Novog Pazara i Osnovnog suda u Novom Pazaru. Za posmatrani period u pogledu broja sklopljenih brakova imamo znatnije povećanje u 2016. i 2018. godini, dok ne postoji kontinuirano uzlazno ili silazno kretanje. Brojevi se kreću

od 726 u 2014. i 829 sklopljenih brakova u 2018. godini kada su na maksimumu u posmatranom periodu. Što se tiče broja razvoda u Novom Pazaru, također kao ni kod broja sklopljenih brakova ne postoji kontinuitet u kretanju već se taj broj kreće od 371-2017. godine do 468-2015. godine, što opet govori da u Novom Pazaru ne postoji trend povećanja ili smanjenja broja razvoda. Kako ne postoje podaci za broj sklopljenih bračnih ugovora ni za Novi Pazar, ni ovdje ne možemo utvrditi postojanje veze između broja sklopljenih i razvedenih brakova sa brojem zaključenih bračnih ugovora.

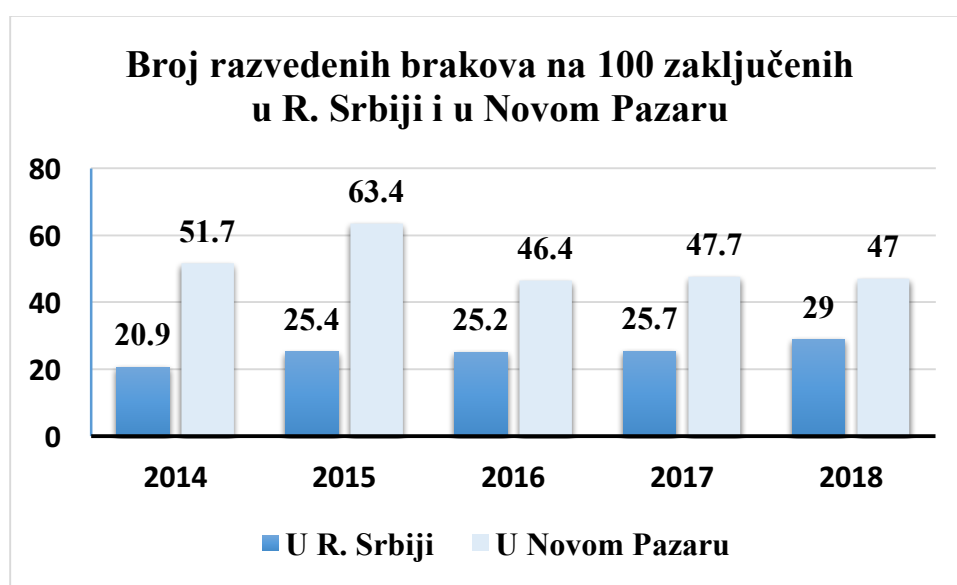

Grafikon 5. Broj razvedenih brakova u Novom Pazaru po godinama i vrsti razvoda

Izvor: Osnovni sud u Novom Pazaru

U ovoj tabeli prikazan je broj razvoda u Novom Pazaru po godinama i vrsti razvoda, a podaci su prikupljeni od Osnovnog suda u Novom Pazaru. Znajući da do razvoda braka može da dođe sporazumno i po tužbi tabelarno smo predstavili te podatke. Sporazumni razvod braka uvijek, između ostalog, podrazumijeva i sporazum o diobi zajedničke imovine te u tim slučajevima ne postoji spor u vezi diobe zajedničke imovine jer su se o tome supružnici sporazumjeli. Dok kod razvoda po tužbi brak može biti razveden, a da pitanje koje se tiče zajedničke imovine nije riješeno. Dakle, može biti riješeno, ali se u većini slučajeva supružnici upućuju da diobu

zajedničke imovine rješavaju u parničnom postupku. Svi ovi problem mogu biti prevaziđeni i sporovi izbjegnuti ukoliko između supružnika postoji bračni ugovor prema kojem je unaprijed utvrđeno šta kome od supružnika pripada. U ukupnom broju razvoda, znatno je manje onih koji su prestali sporazumnim razvodom i to u svim posmatranim godinama. Procentualno posmatrano u odnosu na ukupan broj razvoda u posmatranom periodu 30% je onih koji se završe sporazumom, dok 70 % prestaje razvodom po tužbi. U tih 70% razvoda veoma bi bilo značajno da supružnici imaju zaključen bračni ugovor kako bi pitanje imovine stečene u braku bilo riješeno.

Grafikon 6. Broj razvedenih brakova na 100 zaključenih u R. Srbiji i u Novom Pazaru

Ovaj grafikon prikazuje odnos broja razvedenih brakova u R. Srbiji i Novom Pazaru po godinama na 100 zaključenih brakova. Taj odnos se umnogome razlikuje ukoliko posmatramo R.Srbiju i zasebno Novi Pazar. Naime, interesantno je zapaziti da je taj broj umnogome veći u Novom Pazaru u odnosu na republički prosjek. Najveći broj razvoda na 100 sklopljenih je bio 2015. godine čak 63,4 i nakon toga se spušta na 46,4 te ne pokazuje tendenciju većeg rasta u narednim godinama. Republički prosjek je znatno niži ali pokazuje tendenciju kontinuiranog rasta iz godine u godinu i kreće se od 20,9 do 29 razvedenih brakova na 100 sklopljenih. Iako postoji povećanje ovog broja u Srbiji ipak je on znatno niži nego u Novom Pazaru. Posmatrajući ovaj podatak možemo zaključiti da bi, s obzirom na veliki broj razvoda posebno u Novom Pazaru bilo potrebno popularizovati bračni ugovor kako bi pitanje zajedničke imovine kod

velikog broja razvedenih brakova bilo unaprijed riješeno. Svakako, za neko novo istraživanje jeste i pitanje znatno uvećanog broja razvoda u Novom Pazaru u odnosu na republički prosjek.

Crude divorce rate, selected years, 1960-2017

(per 1 000 persons)

	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2014	2015	2016	2017
EU-28 (*) (†)	:	0.9	1.5	1.6	1.8	2.0	1.8	1.9	1.9	:
Belgium	0.5	0.7	1.5	2.0	2.6	2.7	2.2	2.2	2.1	2.0
Bulgaria	:	1.2	1.5	1.3	1.3	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5
Czechia	1.4	2.2	2.6	3.1	2.9	2.9	2.5	2.5	2.4	2.4
Denmark	1.5	1.9	2.7	2.7	2.7	2.6	3.4	2.9	3.0	2.6
Germany	1.0	1.3	1.8	1.9	2.4	2.3	2.1	2.0	2.0	1.9
Estonia	2.1	3.2	4.1	3.7	3.0	2.2	2.4	2.6	2.5	2.5
Ireland (‡)	:	:	:	:	0.7	0.7	0.6	0.7	:	:
Greece	0.3	0.4	0.7	0.6	1.0	1.2	1.3	1.4	1.0	1.8
Spain (‡)	:	:	:	0.6	0.9	2.2	2.2	2.1	2.1	2.1
France (†)	0.7	0.8	1.5	1.9	1.9	2.1	1.9	1.9	1.9	:
Croatia	1.2	1.2	1.2	1.1	1.0	1.2	1.4	1.4	1.7	1.5
Italy (†)	:	:	0.2	0.5	0.7	0.9	0.9	1.4	1.6	1.5
Cyprus	:	0.2	0.3	0.6	1.7	2.3	2.2	2.1	2.3	2.2
Latvia	2.4	4.6	5.0	4.0	2.6	2.4	3.1	2.6	3.1	3.1
Lithuania	0.9	2.2	3.2	3.4	3.1	3.2	3.3	3.2	3.1	3.0
Luxembourg	0.5	0.6	1.6	2.0	2.4	2.1	2.6	2.4	2.1	2.0
Hungary	1.7	2.2	2.6	2.4	2.3	2.4	2.0	2.1	2.0	1.9
Malta (‡)	:	:	:	:	:	:	0.7	0.8	0.8	0.7
Netherlands	0.5	0.8	1.8	1.9	2.2	2.0	2.1	2.0	2.0	1.9
Austria	1.1	1.4	1.8	2.1	2.4	2.1	1.9	1.9	1.8	1.8
Poland	0.5	1.1	1.1	1.1	1.1	1.6	1.7	1.8	1.7	1.7
Portugal	0.1	0.1	0.6	0.9	1.9	2.6	2.1	2.3	2.2	2.1
Romania	2.0	0.4	1.5	1.4	1.4	1.6	1.4	1.6	1.5	1.6
Slovenia	1.0	1.1	1.2	0.9	1.1	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2
Slovakia	0.6	0.8	1.3	1.7	1.7	2.2	1.9	1.8	1.7	1.8
Finland	0.8	1.3	2.0	2.6	2.7	2.5	2.5	2.5	2.5	2.4
Sweden	1.2	1.6	2.4	2.3	2.4	2.5	2.7	2.5	2.4	2.4
United Kingdom	:	1.0	2.6	2.7	2.6	2.1	1.9	1.7	1.8	:
Iceland	0.7	1.2	1.9	1.9	1.9	1.8	:	:	:	:
Liechtenstein	:	:	:	:	3.9	2.4	:	:	:	:
Norway	0.7	0.9	1.6	2.4	2.2	2.1	1.9	1.9	1.9	2.0
Switzerland	0.9	1.0	1.7	2.0	1.5	2.8	2.0	2.1	2.0	1.9
Montenegro	:	:	:	:	:	0.8	0.9	0.9	1.1	1.2
North Macedonia	0.7	0.3	0.5	0.4	0.7	0.8	1.1	1.0	1.0	1.0
Albania	0.5	0.8	0.8	0.8	0.7	:	1.5	1.3	1.9	1.6
Serbia	:	:	:	:	:	0.9	1.1	1.3	1.3	1.3
Turkey	:	:	:	:	:	1.6	1.7	1.7	1.6	1.6
Bosnia and Herzegovina	:	:	:	:	:	0.4	:	:	:	:
Kosovo (†)	:	:	:	:	:	:	:	0.7	0.6	0.6

(*) up to 1990: excluding French overseas departments.

(†) 2016: estimate based on 27 countries (Ireland not available)

(‡) divorce was not possible by law in Italy until 1970, in Spain until 1981, in Ireland until 1995 and in Malta until 2011.

(*) this designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

Source: Eurostat (online data code: demo_ndivind)

Tabela br. 2 Broj razvedenih brakova na 1000 stanovnika u evropskim zemljama 1960-2017.

Izvor: Eurostat

Podaci prikazani u tabeli govore o broju razvedenih brakova u evropskim zemljama u periodu od 1960. do 2017. godine na 1000 stanovnika. Prema tim podacima posmatrajući period koji istražujemo najveći broj razvoda imaju Danska, 3 skandinavske zemlje Finska i Švedska, 2.4 i

2.5, Estonija 2.5, dok je taj broj najmanji na Kosovu (*) 0.6. Na nivou Evropske unije taj broj je za 2017. godinu 1.9.

Crude marriage rate, selected years, 1960-2017
(per 1 000 persons)

	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2014	2015	2016	2017
EU-28 (*)	.	7.9	6.8	6.3	5.2	4.4	4.2	4.3	4.4	.
Belgium	7.1	7.6	6.7	6.5	4.4	3.9	3.6	4.0	3.9	3.9
Bulgaria	8.8	8.6	7.9	6.9	4.3	3.3	3.4	3.9	3.8	4.0
Czechia	7.7	9.2	7.6	8.8	5.4	4.5	4.3	4.6	4.8	5.0
Denmark	7.8	7.4	5.2	6.1	7.2	5.6	5.0	5.1	5.4	5.5
Germany	9.5	7.4	6.3	6.5	5.1	4.7	4.8	4.9	5.0	4.9
Estonia	10.0	9.1	8.8	7.5	3.9	3.8	4.7	5.2	4.8	4.9
Ireland	5.5	7.0	6.4	5.1	5.0	4.5	4.7	4.7	4.8	4.6
Greece	7.0	7.7	6.5	5.8	4.5	5.1	4.9	5.0	4.6	4.7
Spain	7.8	7.3	5.9	5.7	5.4	3.6	3.4	3.6	3.7	3.7
France (*)	7.0	7.8	6.2	5.1	5.0	3.9	3.6	3.6	3.5	3.5
Croatia	8.9	8.5	7.2	5.8	4.9	5.0	4.6	4.7	4.9	4.9
Italy	7.7	7.3	5.7	5.6	5.0	3.7	3.1	3.2	3.4	3.2
Cyprus (*)	.	8.6	7.7	9.7	13.4	7.3	6.3	7.2	7.5	6.8
Latvia	11.0	10.2	9.8	8.9	3.9	4.4	6.3	6.9	6.6	6.8
Lithuania	10.1	9.5	9.2	9.8	4.8	6.0	7.6	7.6	7.4	7.5
Luxembourg	7.1	6.4	5.9	6.1	4.9	3.5	3.0	3.6	3.2	3.2
Hungary	8.9	9.3	7.5	6.4	4.7	3.6	3.9	4.7	5.3	5.2
Malta	6.0	7.9	8.8	7.1	6.7	6.3	6.6	6.7	6.7	6.3
Netherlands	7.7	9.5	6.4	6.5	5.5	4.5	3.9	3.8	3.8	3.8
Austria	8.3	7.1	6.2	5.9	4.9	4.5	4.4	5.1	5.1	5.1
Poland	8.2	8.6	8.6	6.7	5.5	6.0	5.0	5.0	5.1	5.1
Portugal	7.8	9.4	7.4	7.2	6.2	3.8	3.0	3.1	3.1	3.3
Romania	10.7	7.2	8.2	8.3	6.1	5.7	5.9	6.3	6.8	7.3
Slovenia	8.8	8.3	6.5	4.3	3.6	3.2	3.2	3.1	3.2	3.1
Slovakia	7.9	7.9	7.9	7.6	4.8	4.7	4.9	5.3	5.5	5.8
Finland	7.4	8.8	6.1	5.0	5.1	5.6	4.5	4.5	4.5	4.8
Sweden	6.7	5.4	4.5	4.7	4.5	5.3	5.5	5.3	5.4	5.2
United Kingdom	7.5	8.5	7.4	6.6	5.2	4.5	4.5	4.4	4.4	.
Iceland	7.5	7.8	5.7	4.5	6.3	4.9
Liechtenstein	5.7	5.9	7.1	5.6	7.2	5.0
Norway	6.6	7.6	5.4	5.2	5.0	4.8	4.6	4.5	4.5	4.4
Switzerland	7.8	7.6	5.7	6.9	5.5	5.5	5.1	5.0	5.0	4.8
Montenegro	5.9	5.7	6.2	5.1	5.3
North Macedonia	8.6	9.0	8.5	8.3	7.0	6.9	6.7	6.8	6.4	6.6
Albania	7.8	6.8	8.1	8.9	8.4	.	8.2	8.7	7.8	7.9
Serbia	5.7	4.9	5.1	5.2	5.1	5.1
Turkey	.	.	8.2	.	.	8.0	7.8	7.7	7.5	7.1
Bosnia and Herzegovina	10.1	9.3	8.5	6.7	5.6	5.1
Kosovo (*)	9.1	9	9.6

(*) up to 1990: excluding French overseas departments

(*) up to and including 2002: data refer to total marriages contracted in the country, including marriages between non-residents; from 2003 onwards: data refer to marriages in which at least one spouse was resident in the country; 1980: break in series.

(*) this designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

Source: Eurostat (online data code: demo_nind)

Tabela br. 3 Broj sklopljenih brakova na 1000 stanovnika u evropskim zemljama 1960-2017.

Izvor: Eurostat

Tabela prikazuje broj sklopljenih brakova na 1000 stanovnika u periodu od 1960- 2017. godine. Najveći broj sklopljenih brakova za 2017. godinu imaju Kosovo (*) 9.6, zatim Litvanija i Kipar 7.5 i Turska 7.1. Srbija ima 5,1 sklopljenih brakova na 1000 stanovnika što je nešto više od nivoa Evropske unije od 3,9. Najmanje brakova na 1000 stanovnika u 2017. godini sklopljeno

je u Grčkoj 3,1, Luksemburgu i Sloveniji 3,2. Ono što se može primjetiti iz podataka od 1960. pa do 2017. godine jeste trend smanjenja broja sklopljenih brakova u većini evropskih zemalja. Podatak koji smo dobili od Osnovnog suda u Novom Pazaru da je u periodu od 01.01.2014. godine do 31.12.2019. godine pokrenuto 16 postupaka radi diobe zajedničke imovine bračnih drugova. Od tog broja riješeno je 11, a 5 predmeta je u toku. Za period od 5 godina i ukupan broj razvoda po tužbi za taj period od 1986. je pokazatelj da dolazi do veoma malog broja sprovedenih postupaka za diobu zajedničke imovine, u procentima 0,8% razvedenih supružnika je pokrenulo postupak za diobu zajedničke imovine. Razloge zbog koji imamo ovaj raspored možemo tražiti u tome da supružnici ne pokreću postupke za diobu zajedničke imovina, a da je u ostalim slučajevima postojanja zajedničke imovine njena dioba riješena u postupku za razvod braka. Svakako, da postoje slučajevi kada supružnici i ne pokreću posebne postupke za diobu zajedničke imovine jer je u velikom broju slučajeva žena ta koja „izlazi” iz porodične kuće u kojoj su živjeli supružnici, a koja pripada ili je pripadala supružnikovim roditeljima. Upravo ovo ali i situacije u kojima supruga ne radi dovode do toga da upravo ona smatra, tj. ne zna da ima pravo da traži dio imovine koju su supružnici stekli zajedno. Ipak, u velikom broju slučajeva, kada je situacija kao gore opisana, i ne postoji uvećana materijalna vrijednost koja se može dokazati, te to može biti jedan od razloga ovako malog broja postupaka za diobu zajedničke imovine. I u ovim slučajevima bračni ugovor može biti veoma povoljan za oba supružnika, u smislu da se unaprijed odredi šta kome pripada ukoliko dođe i do razvoda braka jer smo mišljenja da svaki rad ima određenu vrijednost, i da žena ukoliko nije zaposlena i ne pridonosi materijalno ima pravo na diobu stečene imovine i za uvećanu vrijednost postojeće imovine u trenutku sklapanja braka, jer rad koji podrazumijeva vođenje domaćinstva i odgoja djece. Problematika je što postoje stvari koje je teško dokazati, pa supružnici odustaju od parničnog postupka diobe zajedničke imovine.

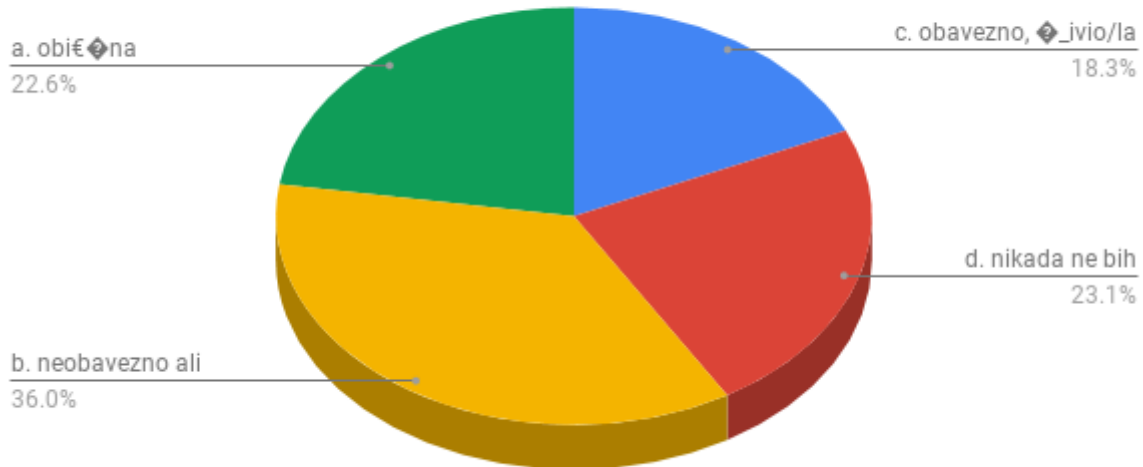
Još jedan od korišćenih instrumenata je anketiranje građana po pitanju bračnog ugovora. S obzirom da smo u prethodnom poglavlju predstavili karakter uzorka ispitanika u nastavku ćemo predstaviti dobijene rezultate.

10. Za Vas je sklapanje braka:

- a. obična formalnost, živio/la bih u vanbračnog zajednici
- b. neobavezno ali potrebno, živio/la bih u vanbračnoj zajednici, ali ipak je bolje sklopiti brak

- c. obavezno, živio/la bih u vanbračnoj zajednici samo kada bi morao/la
- d. nikada ne bih živio/la u vanbračnoj zajednici

Odgovori na pitanje: Za Vas je sklapanje braka:

Grafikon 7. Odgovori ispitanika na pitanje “Šta je za Vas sklapanje braka?”

Na pitanje “Šta je za Vas sklapanje braka?” ispitanici su od ponuđenih opcija odgovorili na sljedeći način:

- za 22,6 % sklapanje braka je obična formalnost, živio/la bi u vanbračnoj zajednici;
- 36 % smatra da je sklapanje braka neobavezno ali potrebno, živio/la bi u vanbračnoj zajednici, ali ipak je bolje sklopiti brak;
- 18,3 % smatra da je sklapanje braka obavezno, živio/la bi u vanbračnoj zajednici samo kada bi morao/la;
- dok 23,1 je dalo odgovor da nikada ne bi živio/la u vanbračnoj zajednici.

Na osnovu odgovora ispitanika možemo zaključiti da tek nešto više od petine ispitanika zasigurno ne bi živjelo u vanbračnoj zajednici, već bi sklopili brak što je u skladu sa opštim trendom kako kod nas, tako i u svijetu da je sve manje parova koji sklapaju formalni brak. U vezi sa našim istraživanjem, slijedom ovog rezultata, možemo postaviti pitanje da kako možemo očekivati da dođe do porasta broja sklopljenih bračnih ugovora (iako ga mogu sklopiti

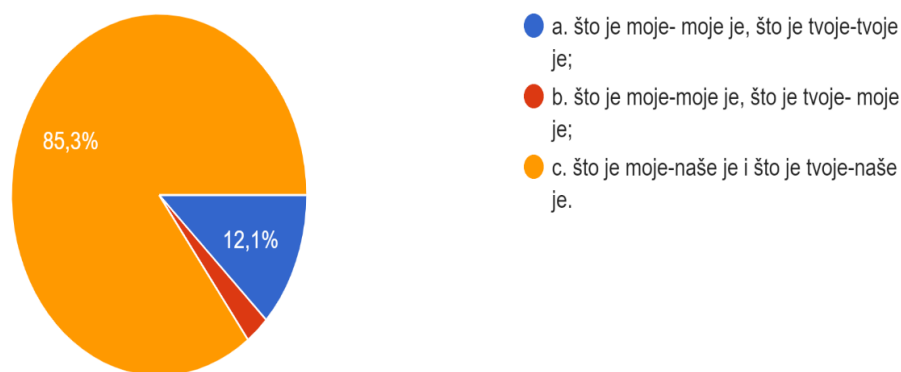
i vanbračni partneri) ukoliko dolazi do sve manjeg sklapanja brakova. U skladu sa rečenim da je opšti trend da parovi žive zajedno, a ne sklapaju brak možemo tražiti uzroke toga u shvatanjima današnjih mladih da su sklapanje braka i bračnog ugovora formalnosti koje opterećuju njihovu, prije svega, emotivnu vezu. Ovaj rezultat je očekivan ukoliko posmatramo ukupan broj sklopljenih ugovora iz godine u godinu kako kod nas, tako i u svijetu koje smo obradili u prethodnom poglavlju.

11. Da li za supružnike kada sklope brak u pogledu imovine važi pravilo:

- a. što je moje- moje je, što je tvoje-tvoje je;
- b. što je moje-moje je, što je tvoje- moje je;
- c. što je moje-naše je i što je tvoje-naše je

11. Da li za supružnike kada sklope brak u pogledu imovine važi pravilo:

1.215 одговора

Grafikon 8. Odgovori ispitanika na pitanje „Koje pravilo važi za supružnike kada sklope brak u pogledu imovine?“

Odgovorom na pitanje „Da li za supružnike kada sklope brak u pogledu imovine važi pravilo?“ sa ponuđenim opcionim odgovorima željeli smo doznati kakav je stav ispitanika po pitanju imovinskih odnosa između supružnika, bili oni u braku ili ne, dakle generalno shvatanje. Na ovo pitanje ispitanici su odgovorili na sljedeći način:

- 12,1 % ispitanika smatra da u pogledu imovine važi pravilo što je moje- moje je, što je tvoje-tvoje je;
- 2,6 % se odlučilo za pravilo što je moje-moje je, što je tvoje- moje je;

- 85,3 ispitanika smatra da u pogledu imovine u braku treba da važi pravilo što je moje-naše je i što je tvoje-naše je.

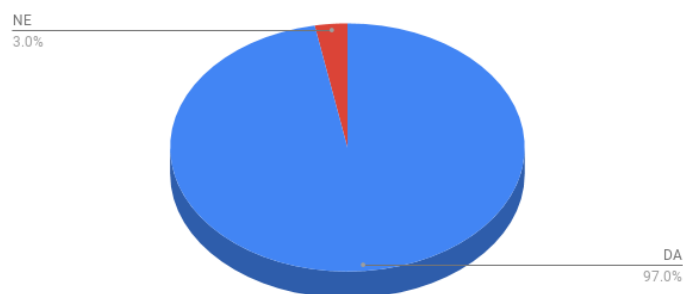
Ukoliko odgovore na pitanja posmatramo kao odlučivanje za jedan od imovinskih režima za koje se supružnici mogu odlučiti, sistem zajedničke, posebne imovine ili neki imovinski sistem za koji se oni odluče dolazimo do zaključka da je većina, dakle 85,3 %, bi se odlučilo za sistem zajedničke imovine, tj. da bi imovinu koju steknu tokom trajanja braka smatrali „našom”, tj. zajedničkom imovinom supružnika, što je i osnovno pravilo zakonskog imovinskog režima. Tek nešto više od deset procenata bi se odlučilo za režim posebne imovine, što bi značilo da bi takav sistem trebao biti ugovoren bračnim ugovorom, i zanemarljiv procenat od blizu 3% ne bi se odlučilo ni za jedan, niti drugi režim već bi samostalno regulisali imovinske odnose sa svojim supružnikom, a opet bračnim ugovorom. Implicitno zaključujemo da bi se za režim koji nije zakonski odlučio relativno mali broj supružnika blizu 15 procenata.

12. Jeste li čuli da postoji predbračni ugovor?

DA

NE

odgovori na pitanje: Jeste li čuli da postoji predbračni ugovor?

Grafikon 9. Odgovori ispitanika na pitanje „Jeste li čuli da postoji predbračni ugovor?“

Pitanje „Jeste li čuli da postoji predbračni ugovor?“ daje donekle očekivan odgovor. Ponderani odgovori su „DA” i „NE”. Naime, 97% ispitanika je odgovorilo da su čuli da postoji predbračni ugovor, dok samo 3% ispitanika nije čulo uopšte da postoji ovaj vid ugovaranja. Na osnovu rezultata odgovora na ovo pitanje možemo zaključiti da su ispitanici upoznati sa postojanjem predbračnog ugovora. Termin „predbračni ugovor” je u ovom pitanju korišćen namjerno umjesto zakonskog termina „bračni ugovor” jer je termin korišćen u pitanju uobičajen u svakodnevnom govoru i kao takav prepoznatljiv među građanima. Procenat sa odgovorom da

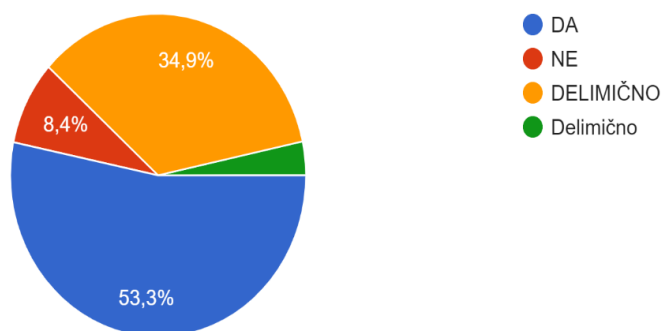
su čuli za postojanje predbračnog ugovora je veoma veliki i ukazuje nam da su građani svjesni postojanja ovog instituta. Konkretno ovo pitanje ne daje dalje odgovore u vezi bračnog ugovora.

13. Da li znate šta se reguliše predbračnim ugovorom?

DA NE DJELIMIČNO

13. Da li znate šta se reguliše predbračnim ugovorom?

1.214 одговора

Grafikon 10. Odgovori ispitanika na pitanje „Da li znate šta se reguliše predbračnim ugovorom?“

Ovo pitanje je usko vezano za prethodno i daje nam detaljniji uvid u stepen poznavanja bračnog ugovora. Kod pitanja „Da li znate šta se reguliše predbračnim ugovorom?“ ponuđeni su odgovori „DA”, „NE” i „DJELIMIČNO”. Odgovori su sljedeći: DA je odgovorilo 53,3% ispitanika, NE je odgovorilo 8,4% ispitanika, dok DJELIMIČNO je odgovorilo 38,3%. Analizom odgovora dolazimo do zaključaka da većina ispitanika zna šta se reguliše predbračnim ugovorom, nešto više od pedeset posto, i uključujući ispitanike koji delimično znaju šta se reguliše predbračnim ugovorom ostavlja u manjini ispitanike koji uopšte ne znaju šta se reguliše predbračnim ugovorom. U sintezi sa prethodnim pitanjem o tome da li su čuli za postojanje predbračnog ugovora gdje 3% uopšte nije čulo za ovaj ugovor i u odgovoru na ovo pitanje gdje 8,4 posto ne zna šta se njime reguliše dolazimo do 5% ispitanika koji su čuli za postojanje ovog instituta ali nisu upoznati sa time šta on reguliše. Slobodno možemo reći da je procent ispitanika koji ne znaju šta se reguliše ovim ugovorom očekivan.

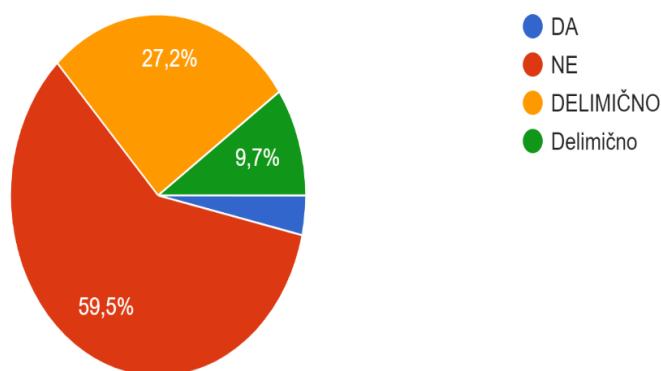
Kroz odgovore na ovo i prethodno pitanje možemo u potpunosti opovrgnuti drugu posebnu hipotezu (X-2) koja glasi: „Građani nisu u dovoljnoj mjeri upoznati sa institutom bračnog ugovora.“

14. Mislite li da je javnost u Srbiji dovoljno upoznata sa institutom predbračnog ugovora?

DA NE DJELIMIČNO

14. Mislite li da je javnost u Srbiji dovoljno upoznata sa institutom predbračnog ugovora?

1.215 одговора

Grafikon 11. Odgovori ispitanika „Mislite li da je javnost u Srbiji dovoljno upoznata sa institutom predbračnog ugovora?“

Na pitanje „Mislite li da je javnost u Srbiji dovoljno upoznata sa institutom predbračnog ugovora?“ ispitanici su odgovorili na sljedeći način: Sa DA je odgovorilo 3,6%, odgovor NE dalo je 59,5% ispitanika, dok je sa DJELIMIČNO odgovorilo 36,9%. Analizirajući dobijene odgovore ispitanika zaključujemo da je njihovo mišljenje po pitanju poznavanja instituta bračnog ugovora od strane građana da je veoma mali broj građana upoznat, oko trećine građana je djelimično upoznato, dok desetak posto iznad polovine ispitanih misli da javnost u R. Srbiji uopšte nije upoznata sa institutom predbračnog ugovora. Ovakav stav ispitanika proizilazi iz toga što je bračni ugovor relativno i u pravnom smislu nov institut koji pritome nije dovoljno korišćen niti je u dovoljnoj mjeri zastupljen kroz medije i sredstva javnog informisanja, te se s toga ispitanici stiču utisak da javnost u Srbiji u većini nije upoznata sa institutom predbračnog

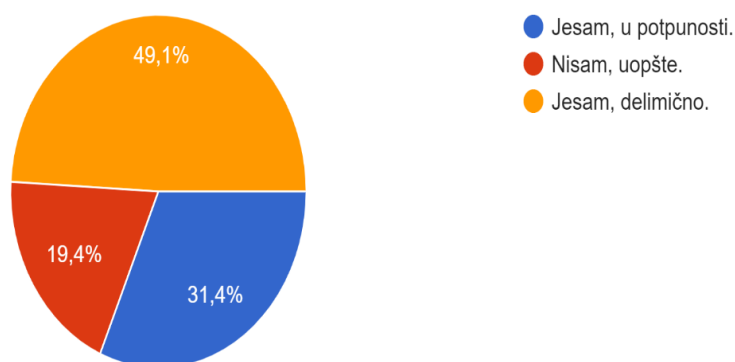
ugovora. Upravo ispitanici kroz prethodna dva pitanja daju drugačiju sliku, gdje smo imali da je čak 97% čulo, a njih 53,3% je upoznato i šta se reguliše predbračnim ugovorom.

15. Jeste li upoznati sa načinom podjele imovine između supružnika ukoliko ne postoji predbračni/bračni ugovor?

Jesam, u potpunosti. Nisam, uopšte. Jesam, djelimično.

15. Jeste li upoznati sa načinom podjele imovine između supružnika ukoliko ne postoji predbračni/bračni ugovor?

1.215 одговора

Grafikon 12. Odgovori ispitanika "Jeste li upoznati sa načinom podjele imovine između supružnika ukoliko ne postoji predbračni ugovor?"

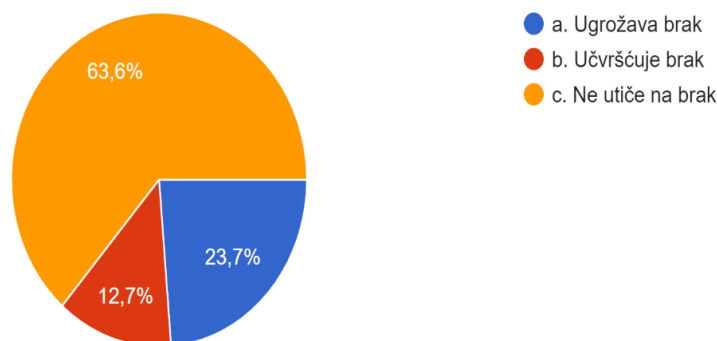
Na ovo pitanje koje nam daje odgovor da li su ispitanici upoznati o načinu podjele imovine između supružnika ukoliko ne postoji predbračni ugovor 31,4% ispitanika odgovorilo je „Jesam, u potpunosti”, 19,4 je odgovorilo „Nisam, uopšte”, dok je 49,1% odgovorilo sa „Jesam, djelimično”. Na osnovu procentualno podijeljenih odgovora zaključujemo da skoro petina ispitanika uopšte ne poznaje načine regulacije imovinskih odnosa između supružnika, što je, u današnje vrijeme koje karakteriše materijalizam, ali i velika mogućnost dolaska do informacija, veliki procent. Ipak, većina od preko 80% u potpunosti ili barem djelimično, što je veći dio, upoznato sa načinom podjele imovine između supružnika ukoliko ne postoji predbračni/bračni ugovor.

16. Sklapanje predbračnog ugovora:

- a. Ugrožava brak
- b. Učvršćuje brak
- c. Ne utiče na brak

16. Sklapanje predbračnog ugovora:

1.215 одговора

Grafikon 13. Stav ispitanika po pitanju uticaja sklapanja bračnog ugovora na brak

Sklapanje predbračnog ugovora ne utiče na brak stav je većine ispitanika, čak 63,6%. Ipak, 23,7% je mišljenja da sklapanje predbračnog ugovora ugrožava brak, a samo 12,7% da učvršćuje brak. Analizom dobijenih rezultata potvrđuje se mišljenje iznijeto u prethodnim pitanjima po kojem mali procent ispitanika, nešto preko 10% mišljenja je da učvršćuje brak, ima možemo reći pozitivno mišljenje o sklapanju predbračnog ugovora, što je pitanje koje se razrađuje u nastavku ankete. Neutralan stav po pitanju uticaja predbračnog ugovora ima većina ispitanika koji smatraju da on ne utiče na brak, što je u skladu sa načelom slobode volje i saglasnosti supružnika, jer je u principu pristanak na brak izraz slobodne volje, ali je izraz slobodne volje potpisivanje predbračnog ugovora, te na taj način predbračni ugovor ne bi trebalo da utiče na sam brak i sveukupnost odnosa koji ga čine. Ono što je mišljenje skoro pa četvrtine ispitanih jeste da sklapanje predbračnog ugovora ugrožava brak, te u skladu sa prethodno rečenim, zaključujemo da je u tom slučaju slobodna volja supružnika ugrožena po pitanju ili braka ili predbračnog ugovora. Imovinski odnosi su sastavni dio bračnih odnosa i stav da njihovo precizno uređenje ugrožava i sve ostale segmente braka govori o kontradiktornosti u stavovima supružnika uopšte po pitanju shvatanja bračne zajednice.

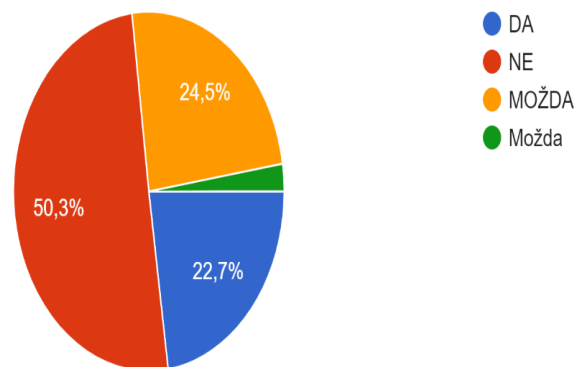
Šesta posebna hipoteza (X-6) koja glasi: „Sklapanje bračnog ugovora može ugroziti opstanak braka” je opovrgnuta samim tim što većina ispitanika od 63% smatra da sklapanje bračnog ugovora nema nikav uticaj na brak.

17. Da li biste svom partneru/supružniku predložili sklapanje predbračnog/bračnog ugovora?

DA NE MOŽDA

17. Da li biste svom partneru/supružniku predložili sklapanje predbračnog/bračnog ugovora?

1.215 одговора

Grafikon 14. Odgovori ispitanika na pitanje „Da li biste predložili svom partneru/supružniku sklapanje predbračnog ugovora”

Na ovo konkretno pitanje o tome da li bi i sami predložili svom partneru/supružniku sklapanje pedbračnog ugovora ispitanici su odgovorili na sljedeću način: 22,7% DA, 50,3% NE i 27% sa MOŽDA. U odgovorima na ovo pitanje dobijamo konkretan stav ispitanika prema bračnom ugovoru te, ponovno, dolazimo do zaključivanja o stavu ispitanika prema predbračnom ugovoru, a to je da većina ispitanika ima negativan stav, tj. ne bi zaključili predbračni ugovor. Ipak, ohrabruje da se više od petine ispitanika izjasnilo sa izričitim DA što bi, kada bi se primijenilo u praksi, znatno povećalo broj zaključenih bračnih ugovora. Skoro trećina ispitanika se izjasnila da bi MOŽDA zaključili predbračni ugovor što, ukoliko uzmemo u obzir, iskrenost i strukturu ispitanika ipak povećava procent onih ko bi zaključili predbračni ugovor i na taj način regulisali svoje imovinske odnose.

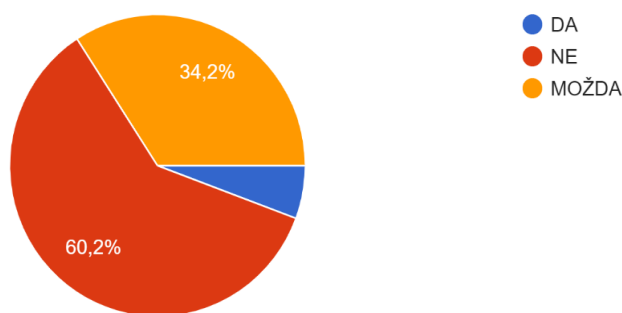
Sedma posebna pretpostavka (X-7) koja glasi: „Većina supružnika/budućih ne bi sklopila bračni ugovor” je potvrđena odgovorimana ovo pitanje gdje je većina ispitanika odgovorila da svom supružniku ne bi predložila sklapanje predbračnog ugovora.

18. Da li smatrate da bi predlaganje zaključenja bračnog ugovora dovelo do raskida vaše veze/braka?

DA NE MOŽDA

18. Da li smatrate da bi predlaganje zaključenja bračnog ugovora dovelo do raskida vaše veze/braka?

1.215 одговора

Grafikon 15. Odgovori ispitanika na pitanje “Da li smatramo da bi predlaganje zaključenja bračnog ugovora dovelo do raskida vaše veze/braka?”

Na ovom pitanju procjenjujemo koliko ispitanika smatra da sklapanje predbračnog ugovora ima u potpunosti negativan stav na taj način da može dovesti do raskida veze/braka. Odgovri koje smo dobili na ovo pitanje su: 5,6% je odgovorilo sa DA, sa NE je odgovorilo 60,2% i 34,2% je stava da bi predlaganje zaključenja MOŽDA dovelo do raskida veze/braka. Ipak, ovo pitanje indirektno pokazuje stav partnera/supružnika ispitanika prema predbračnom ugovoru i njihovo mišljenje o tome. Većina je odgovorila sa izričitim NE, što nas dovodi do velikog procenta onih koji smatraju da samo predlaganje sklapanja bračnog ugovora neće dovesti dio prekida njihove veze/braka tj. neće ih u toj mjeri ugroziti što je u skladu sa ciljem ovog instituta a to je pravna sigurnost i između ugovornih strana ali i u njihovim odnosima sa trećim licima. Ipak, više od trećine nisu sigurni kako bi reagovali njihovi partneri/ supružnici kada bi im oni predložili

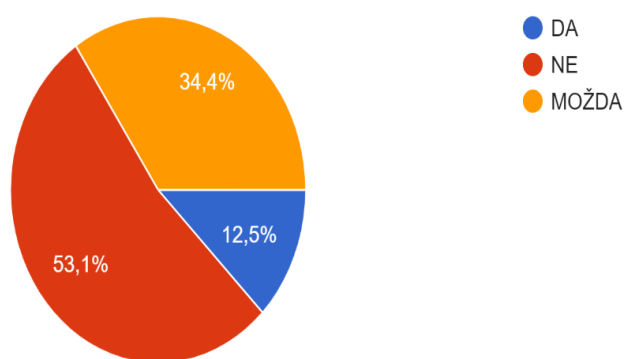
sklapanje predbračnog ugovora. Mali je broj onih koji su sigurni da bi predlaganje sklapanja ovog ugovora zasigurno dovelo do raskida veze/braka.

19. Sklapanje bračnog ugovora je štetno po emotivni život partnera.

DA NE MOŽDA

19. Sklapanje bračnog ugovora je štetno po emotivni život partnera.

1.215 одговора

Grafikon 16. Stav ispitanika po pitanju štetnosti bračnog ugovora po emotivni život partnera

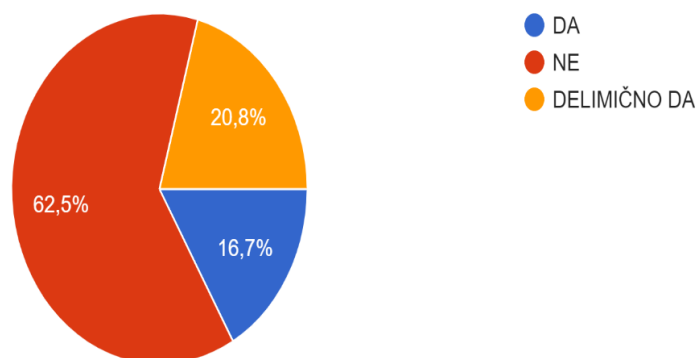
Na ovo pitanje na koje dobijamo odgovor koliko ispitanika smatra da se regulacijom imovinskih odnosa šteti drugom, konkretno, emotivnom životu partnera raspodjela je sljedeća: sa DA odgovorilo je 12,5%, sa NE 53,1% i sa MOŽDA 34,4%. Dakle, u ovom pitanju se radi o manjem stepenu ugrožavanja braka i veze jer ne dolazi do njenog raskida te su i odgovori ispitanika drugačiji. Više od polovine njih smatra da to ne bi uticalo na njihov emotivni život, dok više od trećine nije sigurno u ovu tvrdnju. Da će sklapanje predbračnog ugovora štetno uticati na njihov brak ili vezu sigurno je nešto više od deset posto ispitanika, što nas opet dovodi do zaključka da je ovo instrument pravne sigurnosti, a ne ugrožavanja ostalih segmenata braka i zajedničkog života ali i emocionalnog života.

20. Da li ste protiv sklapanja predbračnog/bračnog ugovora?

DA NE DJELIMIČNO DA

20. Da li ste protiv sklapanja predbračnog/bračnog ugovora?

1.215 одговора

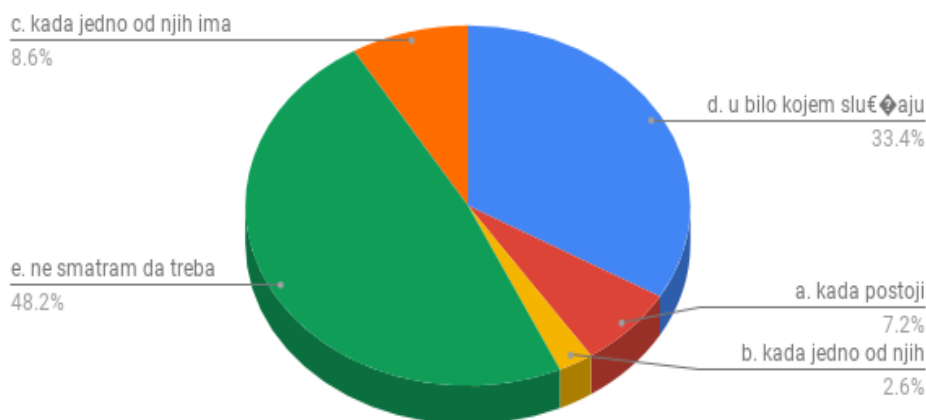
Grafikon 17. Odgovori na pitanje "Da li ste protiv sklapanja bračnog ugovora?"

Ovim pitanjem želimo potvrditi da li je stav ispitanika negativan, kao što smo indirektno dobili odgovore na prethodna pitanja, s tim što ovog puta to činimo sa direktnim pitanjem. Odgovori su sljedeći: 16,7% je odgovorilo sa DA, 62,5% je odgovorilo sa NE i 20,8% je dalo odgovor DJELIMIČNO DA. Analizom odgovora dolazimo do zaključka da većina ispitanika nije protiv zaključenja predbračnog ugovora što je u našem istraživanju dobra strana. Međutim, analizirajući i odgovore na prethodna pitanja kada se uključuje subjektivni element kao npr. uticaj na emotivni život odgovori ispitanika se umnogome razlikuju. Dolazimo do zaključka da ispitanici generalno nisu protiv zaključenja bračnog ugovora sve dotle dok nisu oni sami jedna ugovorna strana koja treba predložiti zaključenje ugovora. Ne postoji opšta protivljenost bračnom ugovoru sve dotle dok se ne radi o onom ugovoru koji oni sami trebaju zaključiti.

21. U kojim slučajevima smatrate da treba zaključiti predbračni ugovor?

- kada postoji nesrazmjerna visina primanja
- kada jedno od njih nema primanja
- kada jedno od njih ima firmu
- u bilo kojem slučaju
- ne smatram da treba zaključiti predbračni ugovor

U kojim slučajevima smatrate da treba zaključiti predbračni ugovor?

Grafikon 18. Odgovori ispitanika na pitanje "U kojim slučajevima smatrate da treba zaključiti predbračni ugovor?"

Na ovo pitanje 7,2% ispitanika odgovorilo je pod a., pod b. 7,2% i pod c. odgovorilo je 8,6% ispitanika, 33,4% se odlučilo za odgovor pod d. i 48,2% se odlučilo za odgovor pod e. Odgovori na ovo pitanje se podudrajau sa odgovorima na pitanja koja se odnose na to da li bi uopšte zaključili bračni ugovor jer se 48,2 % ispitanika odlučilo za odgovor da ne smatra da treba zaključiti bračni ugovor. Trećina ispitanika smatra da se bračni ugovor treba zaključiti u bilo kojem slučaju bez obzira na okolnosti od kojih su neke navedene u ponuđenim odgovorima.

22. Da li je sklapanje bračnog/predbračnog ugovora odraz:

- nepovjerenja prema izgledima da taj brak potraje
- nepovjerenja jednog supružnika prema drugom
- zrelosti partnera
- izbjegavanja sporova
- pravne zaštite partnera
- drugo _____ (dopišite šta)

Ovo pitanje dalo nam je sljedeću strukturu odgovora: a.-19,7%, b.-24,4%, c.-21,3%, d.-25,8%, e.-42,7% dok 1,5% misli drugačije od ponuđenih odgovora. Treba napomenuti da su ispitanici na ovom pitanju imali mogućnost da zaokruže više odgovora. No ipak se blizu polovine

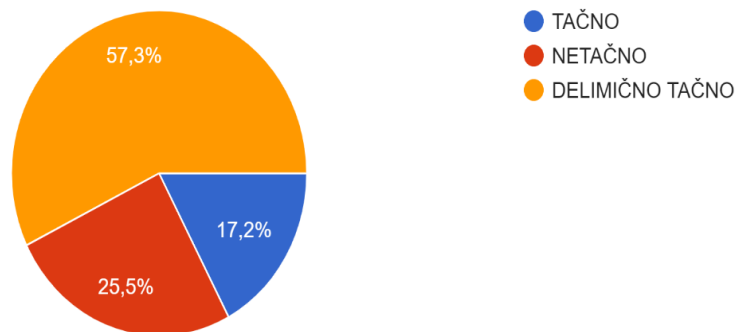
odlučilo, između ostalih odgovora, za odgovor pod e.- da je sklapanje bračnog ugovora odraz pravne zaštite partnera. Da je bračni ugovor odraz nepovjerenja prema izgledima da brak potraje mišljenja je blizu petine ispitanika, dok je oko četvrtina ispitanika mišljenja da je bračni ugovor i odraz nepovjerenja jednog supružnika prema drugom. Ovi rezultati zbirno dovode do blizu polovine onih koji su stava da je bračni ugovor, ipak, štetan po brak. 20% ispitanika smatra da je to odraz zrelosti partnera što možemo tumačiti i pomjeranjem starosne granice u kojoj partneri sklapaju brak. Oko četvrtina ispitanika se, između ostalih, odlučila za odgovor da sklapanjem bračnog ugovora supružnici izbegavaju spor što i jeste jedan od ciljeva sklapanja bračnog ugovora. Izbegavanje sporova kao odgovor za koji se odlučila četvrtina ispitanika i pravna zaštita partnera za koju se kao odgovorom složila skoro polovina ispitanika nedvosmisleno potvrđuju opštu hipotezu koja glasi da je „bračni ugovor institut koji doprinosi pravnoj sigurnosti i smanjenju broja sporova između supružnika“.

23. Predbračni ugovori se zaključuju samo u ekonomski razvijenim zemljama.

TAČNO NETAČNO DJELIMIČNO TAČNO

23. Predbračni ugovori se zaključuju samo u ekonomski razvijenim zemljama.

1.215 одговора

Grafikon 19. Stav ispitanika na konstataciju da se bračni ugovori zaključuju samo u ekonomski razvijenim zemljama

Na konstataciju da se predbračni ugovori zaključuju samo u ekonomski razvijenim zemljama ispitanici su se izjasnili na sljedeći način: 17,2% smatraju da je tvrdnja tačna, 25,5% je mišljenja da je navedena tvrdnja netačna i 57,3 je stava da je tvrdnja djelimično tačna. Dakle, većina

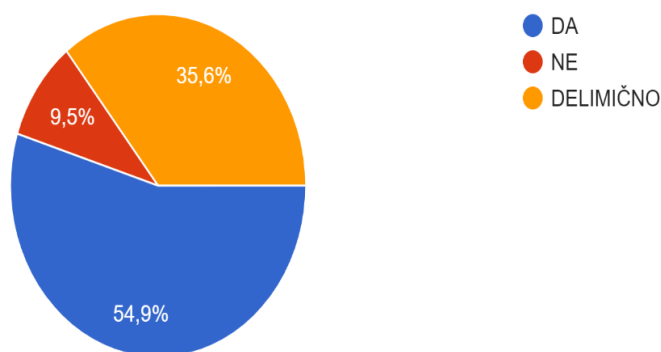
ispitanika smatra tvrdnju tačnom ili djelimično tačnom, dok četvrtina ispitanika je stava da je tvrdnja netačna. Na ovaj način potvrđena je peta posebna hipoteza (X-5) koja glasi: „Veći procenat zaključenih bračnih ugovora je u ekonomski razvijenijim zemljama”. Ovakvi odgovori nam dolazi iz razloga što se smatra da u zemljama koje nisu ekonomski razvijene većina parova koji sklapaju brak nisu u ekonomskim prilika da prije braka bilo kakvu imovinu dijele jer je ne posjeduju.

1. Bračni ugovor pruža pravnu sigurnost.

DA NE DJELIMIČNO

24. Bračni ugovor pruža pravnu sigurnost.

1.215 одговора

Grafikon 20. Stav ispitanika na konstataciju da bračni ugovor pruža pravnu sigurnost

Iz razloga što je i opšta hipoteza ove doktorske disertacija vezana za bračni ugovor kao instrument za smanjenje sporova i pružanje pravne sigurnosti supružnicima postavljano je i ovo konkretno pitanje. Odgovori su sljedeći: 54,9% ispitanika je odgovorilo sa DA, sa NE odgovorilo je 9,5% i 35,6 je dalo odgovor DJELIMIČNO. Analizom dobijenih rezultata zaključujemo da većina ispitanika smatra da bračni ugovor makar i djelimično 90,5% pruža pravnu sigurnost. Dakle, ispitanici, devedest posto njih, su svjesni da bračni ugovor pruža pravnu sigurnost, dok samo 10 % smatra da bračni ugovor ne pruža pravnu sigurnost. Opet, se direktnim pitanjem da li bračni ugovor pruža pravnu sigurnost potvrđuje opšta hipoteza: „Bračni

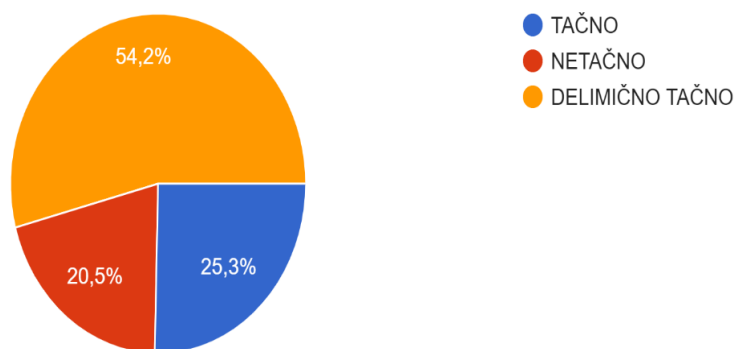
ugovor je institut koji doprinosi pravnoj sigurnosti i smanjenju broja sporova između supružnika“.

25. Nakon razvoda braka, uvijek je jedan supružnik oštećen sa imovinske strane.

TAČNO NETAČNO DJELIMIČNO TAČNO

25. Nakon razvoda braka, uvijek je jedan supružnik oštećen sa imovinske strane.

1.215 одговора

Grafikon 21. Stav ispitanika o tome da je nakon razvoda braka, uvijek jedan supružnik oštećen sa imovinske strane

Na ovo pitanje ispitanici su odgovorili na sljedeći način: 25,3% ovu tvrdnju smatra tačnom, 20,5% netačnom i 54,2 djelimično tačnom. Petina ispitanika smatra da nakon razvoda braka supružnici nisu oštećeni sa imovinske strane, dok svi ostali smatraju da je uvijek jedan oštećen i u to su sigurni ili su barem djelimično sigurni. Upravo je bračni ugovor rješenje i u situacijama kada dođe do razvoda braka kako ne bi došlo do oštećenja jednog supružnika sa imovinske strane do kojeg dolazi, prema mišljenju ispitanika u devedest posto slučajeva. Upravo ovi podaci nam govore da time što smatraju da je gotovo uvijek jedan od supružnika oštećen imovinski nakon razvoda treba da bude signal za zaključenje bračnog ugovora. Ipak, odgovori na pitanja da li bi zaključili bračni ugovor ne govore u prilog ovoj činjenici.

26. Ukoliko jedan od supružnika ne radi i materijalno ne doprinosi porodici da li treba da dobije dio imovine stečene tokom trajanja braka?

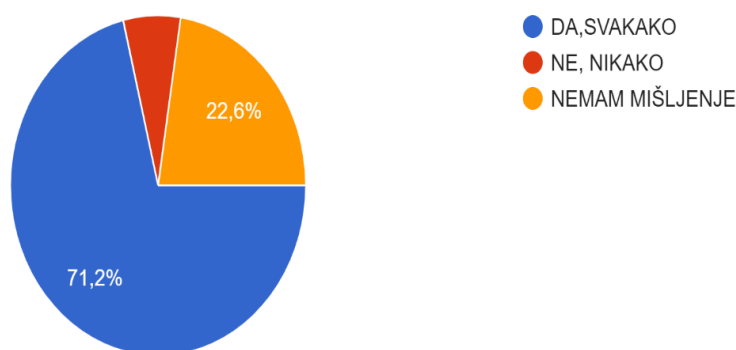
DA, SVAKAKO

NE, NIKAKO

NEMAM MIŠLJENJE

26. Ukoliko jedan od supružnika ne radi i materijalno ne doprinosi porodici da li treba da dobije dio imovine stečene tokom trajanja braka?

1.215 одговора

Grafikon 22. Odgovori ispitanika na pitanje "Ukoliko jedan od supružnika ne radi i materijalno ne doprinosi porodici da li treba da dobije dio imovine stečene tokom trajanja braka?"

Odgovori na ovo pitanje odražavaju generalni stav prema imovini u braku ali i uspostavljenim odnosima u porodici, shvatanju rada i doprinošenja porodici.

Odgovori su sljedeći: 71,2% smatra da da, 6,2% ne, nikako i 22,6% se izjasnilo da nema mišljenje po ovom pitanju. Ukoliko se supružnici ne odluče za potpisivanje bračnog ugovora na imovinu stečenu u braku primjenjivat će se zakonski imovinski režim koji podrazumijeva postojanje zajedničke imovine i u slučaju njene diobe važi pretpostavka prema kojoj se zajednička imovina dijeli na jednake dijelove. U skladu sa ovim je i mišljenje ispitanika dje se većina odlučila da dio imovine stečene u braku treba da dobije i supružnik koji materijalno ne doprinosi porodici. Ovdje je najčešće u pitanju supruga koja ne radi, ali doprinosi porodici na način da vodi računa o domaćinstvu, djeci i porodici. Taj „kućni” rad se treba vrjednovati i u tom smislu se i smatra da treba dobiti podjednak dio zajedničke imovine. Poslovi domaćinstva

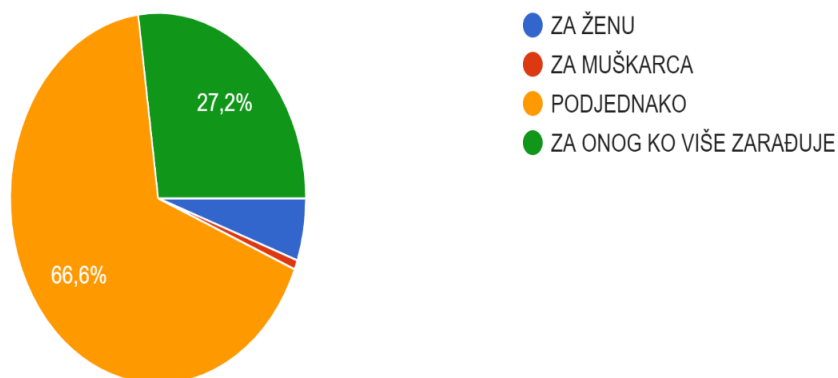
su potcijenjeni i njega obavljaju i žene koje rade i materijalno doprinose porodici te on svakako, kao takav, treba biti uračunat prilikom izračunavanja udjela u zajedničkoj imovini. Ovdje smo se osvrnuli na ženu jer u najvećem broju slučajeva je žena ta koja obavlja kućne poslove. Ono što zaista trebamo reći jeste da se svačiji rad treba vrjednovati bez obzira na to da li je taj rad plaćen materijalno ili ne.

27. Sklapanje bračnog ugovora je povoljno:

ZA ŽENU ZA MUŠKARCA PODJEDNAKO ZA ONOG KO VIŠE ZARAĐUJE

27. Sklapanje bračnog ugovora je povoljno:

1.215 одговора

Grafikon 23. Stav ispitanika po pitanju toga za koga je povoljno sklapanje bračnog ugovora

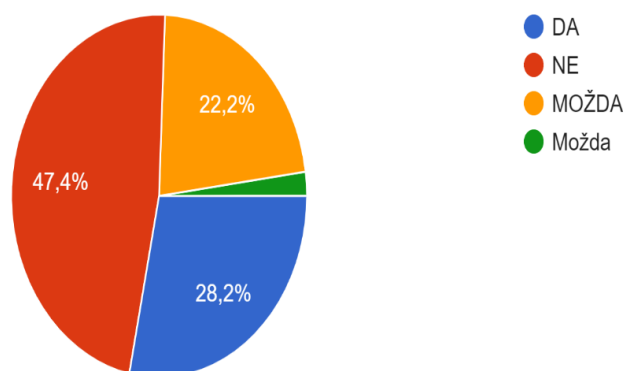
U odgovorima na ovo pitanje 6,2% ispitanika smatra da je zaključenje predbračnog ugovora povoljno za ženu i za muškarca, s tim što je u okviru toga veći procent onih koji smatraju da je povoljno za ženu, 66,6% dakle većina smatra da je podjednako povoljno za oba supružnika i 27,2% ispitanika smatra da je povoljno za onog supružnika koji više zarađuje. Dakle, i u odgovorima na ovo pitanje se ogleda stav ispitanika, njih blizu trećine, da je materijalni element tj. onaj ko više zarađuje presudan da bi došlo do zaključenja predbračnog ugovora.

28. Da li biste sa svojim budućim supružnikom sklopili bračni ugovor?

DA NE MOŽDA

28. Da li biste sa svojim budućim supružnikom sklopili bračni ugovor?

1.215 одговора

Grafikon 24. Odgovori ispitanika na pitanje "Da li biste sa svojim budućim supružnikom sklopili bračni ugovor?"

Konkretno pitanje kako bismo došli do konkretnog odgovora koje će nam dati precizne podatke o tome da li bi ispitanici zaključili oredbračni ugovor. Odgovri su sljedeći: 28,2% je odgovorilo DA, 47,4% NE, 24,4% MOŽDA. Blizu trećine ispitanika bi zaključilo predbračni ugovor što je znatno veći broj nego li u praksi prema podacima imamo zaključenih predbračnih ugovora u odnosu na broj sklopljenih brakova. Izričito NE je odgovorilo blizu polovine ispitanika, čime dobijamo generalni stav građanstva prema predbračnom ugovoru. Četvrtina ispitanika nije sigurna da li bi zaključila predbračni ugovor i njih možemo svrstati u obje grupe.

29. Zašto?

Na pitanje zašto bi sklopili ili pak ne bi sklopili bračni ugovor konkretan odgovor je dalo 775 ispitanika što je 63,7% ispitanika. S obzirom da se neki od odgovora ponavljaju i da u odnosu na to da li bi ili ne bi zaključili predbračni ugovor odgovri se razlikuju te ćemo u nastavku

predstaviti najreprezentativnijih i najčešće zastupljenih odgovora, koji nam daju precizne razloge zaključivanja ili pak nezaključivanja predbračnog ugovora.

1. Zbog obostrane pravne sigurnosti;
2. Radi ravnomjerne raspodjele imovine, sigurnosti, odgovornosti...ravnopravnosti;
3. Jer to u Islamu ne postoji;
4. Radi pravne sigurnosti;
5. Da bi se izbjegli sporovi u slučaju razvoda;
6. Jer sam razvedena, bez primanja ostavljena, i znam da je tesko biti pravedan kad niste trezvene glave;
7. Čist račun-duga ljubav;
8. Zbog sredine u kojoj živimo;
9. Zato što sam sklopio brak po Šerijatskom zakonu, a on štiti i ženu i muškarca u braku;
10. Iz drugačijih emotivnih odnosa, a i zavisi u kojoj sredini živimo;
11. Za bolju pravnu sigurnost bračnih partnera za slučaj razvoda braka;
12. Brak nema cenu, a ovakvi ugovori su interesna kategorija;
13. Zato što želim da preduprijedim nesporazume;
14. Nagledala sam se previše primjera ljudi koji ostaju bez ičega u slučaju razvoda;
15. Smatrala bih to odrazom nepovjerenja;
16. U slučaju razvoda da se izbjegnu sporovi oko imovine;
17. Ne vidim nikakvu svrhu u tome;
18. Ako bi u brak ulazili da dosta potencijalnog novca (firma u razvoju, nasljedstva itd.) ;
19. Tradicionalnost;
20. Radi izbjegavanja sudskog spora;
21. Nemamo šta da delimo.

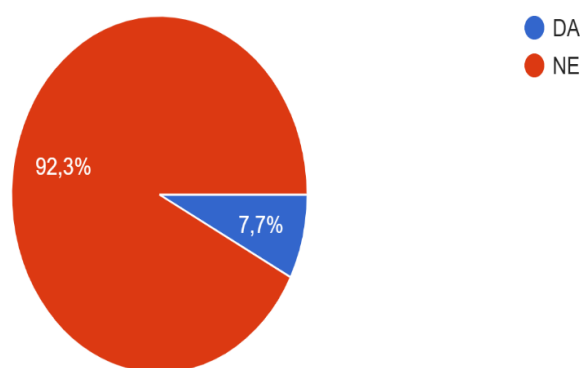
Prikazani su najčešći odgovori koje su davali ispitanici i možemo zaključiti da od onih koji su dali odgovor na ovo pitanje najviše njih smatra da bračni ugovor treba zaključiti iz razloga pravne sigurnosti i izbegavanja sporova čime se još jednom potvrđuje opšta hipoteza istraživanja da je bračni ugovor instrument pravne sigurnosti i izbegavanja sporova u pogledu imovine. Dalje, veliki dio ispitanika smatra da je to odraz nepovjerenja između supružnika, a prema odgovorima mogli smo primijetiti da određeni broj ispitanika bračni ugovor ne bi zaključio iz vjerskih i tradicionalnih razloga. Odgovori na ovo pitanje nedvosmisleno potvrđuju većinu postavljenih hipoteza počev od posebnih hipoteza da je bračni ugovor nedovoljno iskorišćen institut, da

može ugroziti brak s obzirom na veliki broj odgovora da je bračni ugovor odraz nepovjerenja, da većina ne bi zaključila bračni ugovor i potvrda opšte hipoteze da je bračni ugovor institut koji doprinosi pravnoj sigurnosti i smanjenju broja sporova između supružnika. Djelimično u odgovorima na ovo pitanje dokazujemo hipotezu da se stavovi građana razlikuju u odnosu na vjerske, kulturne i geografske razlike.

30. Da li ste sklopili bračni ugovor?

30. Da li ste sklopili bračni ugovor?(ako ste u braku)

1.215 одговора

Grafikon 25. Odgovori ispitanika na pitanje „Da li ste sklopili bračni ugovor?“

S obzirom da je uzorak ispitanika veliki, njih 1215, interesantno je posmatrati rezultat dobijen i na ovo pitanje. Naime, 7,7% je izjavilo da je zaključilo predbračni ugovor što u brojkama u odnosu na broj ispitanika 94 ispitanika na ukupnom posmatranom uzorku. Bračni ugovor nema potpisano 92,3% ispitanika, s tim što kod ovog pitanja moramo uzeti u obzir da nisu svi ispitanici u braku, niti u skorije vrijeme planiraju da budu. Na ovaj način potvrđena je prva posebna hipoteza koja glasi: „Bračni ugovor nije u dovoljnoj mjeri iskorišćen pravni instrument od strane supružnika u R. Srbiji“.

Zašto?

Na pitanje zašto nisu zaključili bračni ugovor, za one koji su u braku odgovore je dalo 742 ispitanika, s tim što su pojedini davali odgovore da nisu u braku koje moramo u ovom slučaju zanemariti. Izdvojićemo najreprezentativnijih 20 odgovora na pitanje zašto jesu ili pak zašto nisu zaključili predbračni ugovor.

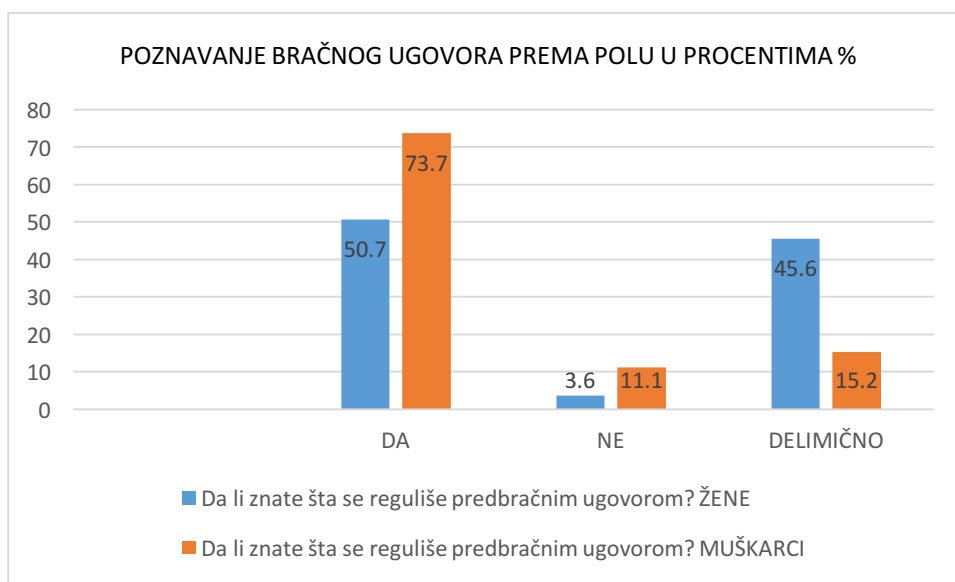
1. Mladi smo stupili u brak;
2. Ne vjerujem u taj institut;
3. Zato što su muškarci slabo edukovani i patrijahalni;
4. Tradicionalno;
5. Nisam bila dovoljno informisana;
6. Jer nismo venčani u opštini;
7. Zbog srazmjernosti zarade;
8. Partner se protivio;
9. Što se volimo;
10. Nije postojao;
11. Zato što sam u braku iz ljubavi, a ne iz interesa;
12. Nisam u braku i predbračni ugovor se striktno realizuje u baš imućnim familijama;
13. Nismo imali nikakvu imovinu, sve je stečeno u braku;
14. 1996.g. nije postojao;
15. Bila sam mlada i zaljubljena i nisam shvatala bitnost istog;
16. Sve što imamo stekli smo zajedno, ekonomski smo ravnopravni;
17. Tada mi nije palo na pamet, ali kada bih se ponovo udavala bih;
18. Nisam bila dovoljno edukovana;
19. Mislim da tu onda nema ljubavi;
20. Zato što mi vjera reguliše sve prije braka u braku.

Većina odgovora se odnosi na to da u vrijeme kada su zaključivali brak bračni ugovor nije bio dio našeg zakonodavstva, iz tradicionalnih i vjerskih razloga, i zbog toga što smatraju da može ugroziti brak ističući da je ljubav iznad materijalnih stvari, ali su i stava da se bračni ugovor zaključuje samo u situacijama kada supružnici u trenutku sklapanja braka već imaju imovinu i uvreženo mišljenje da se zaključuje kada su partneri ekonomski razlikuju u pogledu finansija. Među odgovorima postoje i oni koji ističu nedostatak edukacije kao razlog zbog kojeg nije zaključen bračni ugovor. Upravo ovi i ovakvi odgovori govore o nepoznavanju bračnog

ugovora u cjelini u smislu što se bračni ugovor može zaključiti u bilo koje vrijeme, da se ne mora nužno odnositi na imovinu koju trenutno posjedujemo već i na buduću imovinu, ali i to da ugovarači ne moraju biti u braku, tj. mogu biti vanbračni partneri. Sve su ovo bitni elementi bračnog ugovora i odgovori ispitanika nam govore o tome da načelno poznaju institut bračnog ugovora, ali da ne poznaju sve njegove bitne karakteristike i uslove pod kojima se zaključuje. Ukoliko pogledamo odgovore koji se odnose na odgovore onih koji su zaključili bračni ugovor, oni se uglavnom odnose na pravnu sigurnost i izbjegavanje sporova.

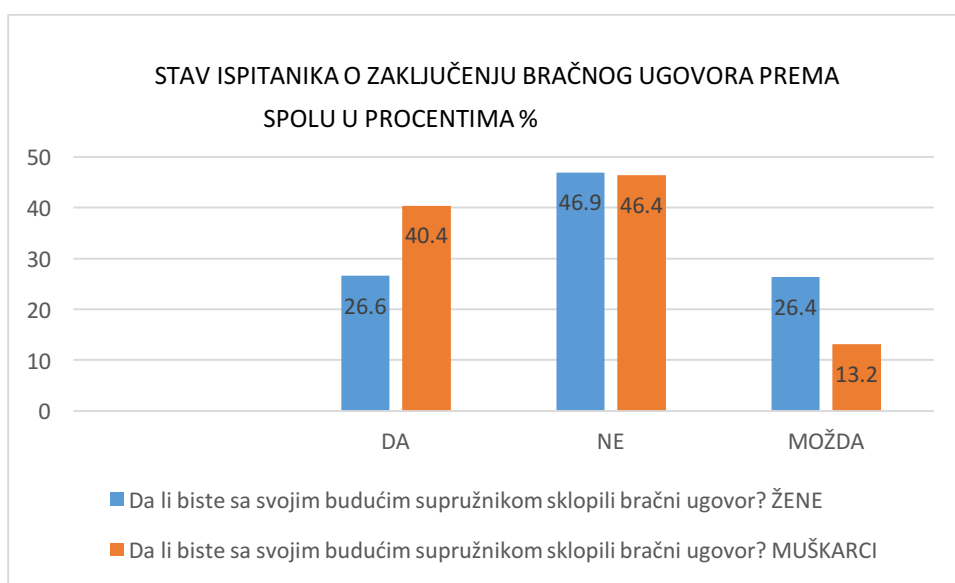
Poseban dio istraživanja odnosi se na znanja, stavove i zastupljenost bračnog ugovora kod ispitanika prema spolu, stepenu obrazovanja, profesiji, nacionalnosti, vjeroispovjesti, bračnom statusu i godinama. Sociološko-kulturološki aspekt bračnog ugovora, poznavanje ovog instituta, njegova zastupljenost i stavovi ispitanika, je važan dio cjelokupnog istraživanja. Uostalom, treća posebna hipoteza (X-3) glasi: „Postoje različita znanja, stavovi i zastupljenost bračnog ugovora građana R. Srbije u odnosu na geografske, vjerske, nacionalne, obrazovne i starosne razlike”. Upravo ovu hipotezu ocjenjujemo u grafikonima ispod.

Prvi kriterijum podjele ispitanika jeste prema spolu. Analiziramo da li spolne razlike utiču na znanja, stavove i zastupljenost bračnog ugovora.

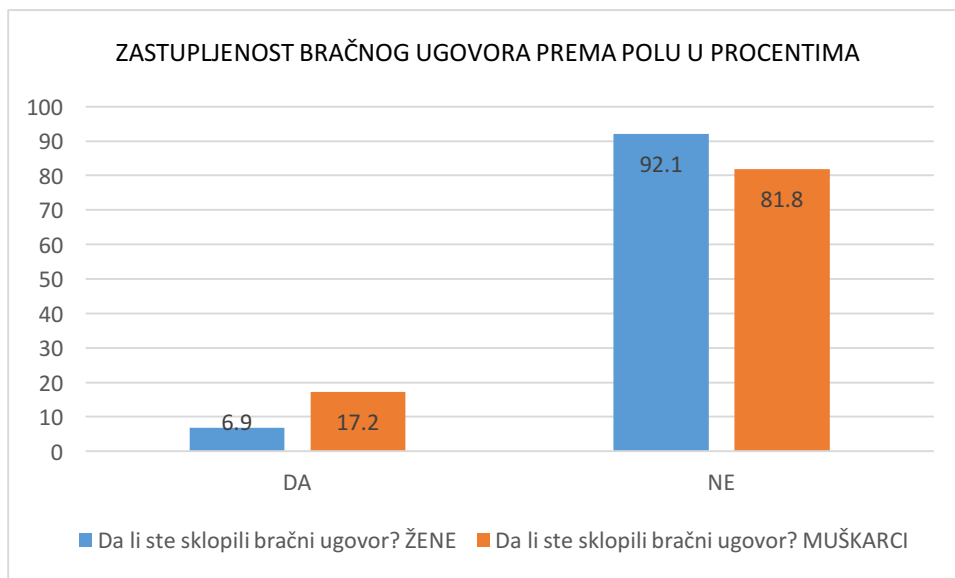
Grafikon 26. Razlike u poznavanju predbračnog ugovora prema spolu

Na pitanje „Da li znate šta se reguliše predbračnim ugovorom?” kao što se vidi u grafikonu br. 26 postoje izvjesne razlike u poznavanju instituta bračni ugovor između muškaraca i žena. Pa tako, 50,7% žena, a 73,7 posto muškaraca je odgovorilo sa DA. Dakle, 23% muškaraca u odnosu na broj žena je izjavilo da poznaje šta se reguliše bračnim ugovorom. Sa druge strane, 3,6% žena i 11,1% je odgovorilo sa NE. Znatno veći broj žena je dao odgovor DJELIMIČNO, čak 45,6%, dok je taj odgovor dalo 15,2% muškaraca. Zaključujemo da postoje razlike u poznavanju bračnog ugovora u odnosu na spolne razlike među ispitanicima.

Grafikon 27. Stav ispitanika o zaključenju bračnog ugovora prema spolu

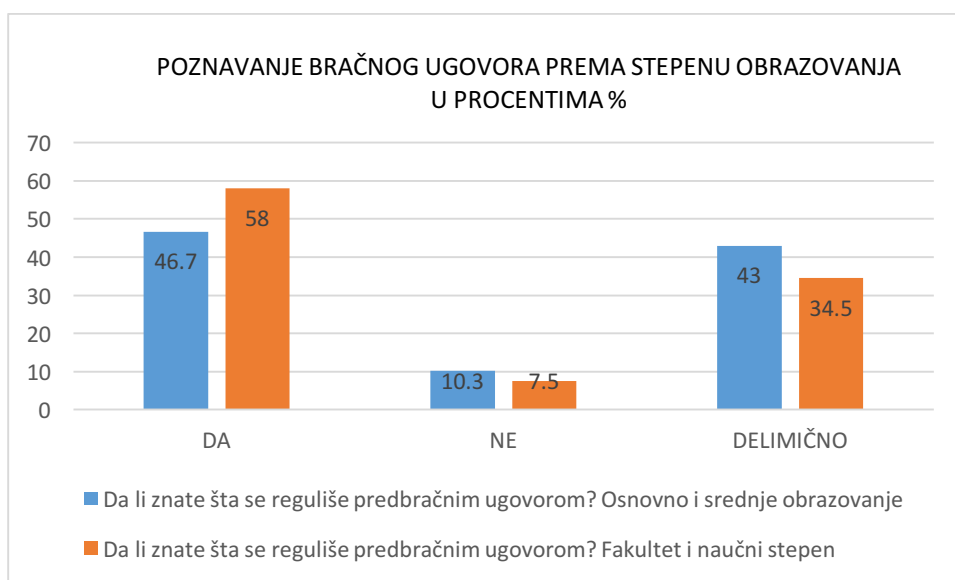
U grafikonu br. 27 prikazani su odgovori ispitanika na pitanje „Da li biste sa budućim supružnikom sklopili bračni ugovor?” i odgovoru su sljedeći: DA- žene 26,6%, muškarci 40,4% što pokazuje različit stav u većoj mjeri između muškaraca i žena po pitanju zaključenja bračnog ugovora, NE je odgovorio skoro identičan procenat žena i muškaraca 46% i sa MOŽDA je odgovorilo 26,4% žena i 13,2% muškaraca. Donekle, odgovori na ovo pitanje nam govore da su muškarci odlučniji u stavovima, dok žene imaju više odgovora sa možda i u prethodnom pitanju DJELIMIČNO.

Grafikon 28. Zastupljenost bračnog ugovora prema spolu

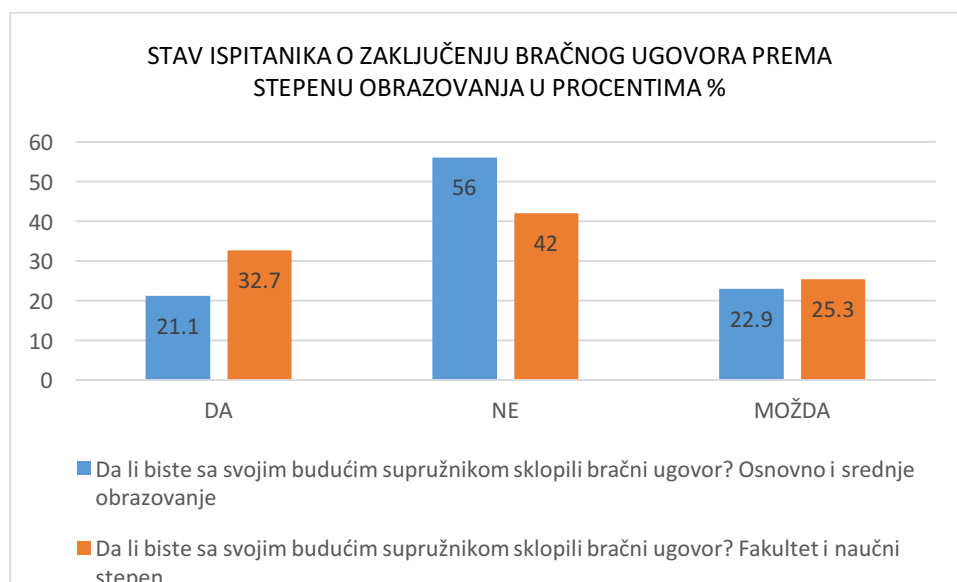
Na konkretno pitanje o tome da li su zaključili bračni ugovor odgovori su grafički prikazani u grafikonu br.28 i oni su sljedeći: DA je odgovorilo 6.9% žena i 17,2% muškaraca. Svakako da je u odnosu na cjelokupan uzorak veoma mali broj ispitanika zaključio bračni ugovor.

Stepen obrazovanja kao jedan od kriterija podjele među ispitanicima postavljen je kako bismo utvrdili da li i u kojoj mjeri postoje razlike u znanjima, stavovima i zastupljenosti bračnog ugovora među ispitanicima različitog stepena obrazovanja. Posmatrane kategorije su osnovno i srednje obrazovanje i fakultet i naučni stepen.

Grafikon 29. Razlike u poznavanju predbračnog ugovora prema stepenu obrazovanja u procentima

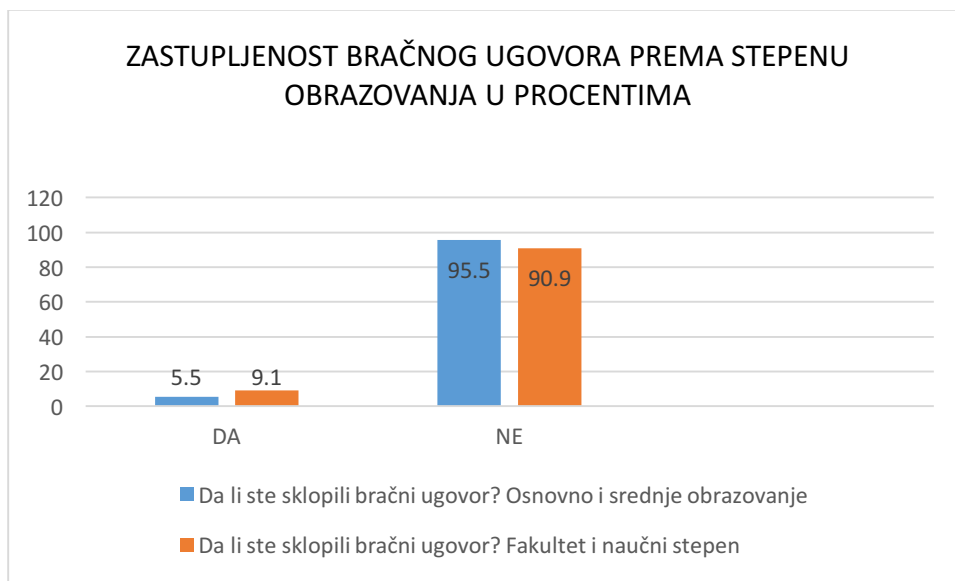
Grafikon br. 29 pokazuje poznavanje instituta bračni ugovor kod ispitanik sa različitim nivoima obrazovanja. Na pitanje „Da li znate šta se reguliše predbračnim ugovorom?” DA je odgovorilo 46,7% ispitanika sa osnovnim ili srednjim obrazovanjem, a 58% ispitanika sa fakultetskim obrazovanjem ili naučnim stepenom. Dakle, za više od deset procenata ispitanika sa visokim obrazovanjem li naučnim stepenom poznaje institute bračnog ugovora u odnosu na ispitanike sa osnovnom ili srednjom školom. NE kao odgovor dalo je 10,3% ispitanika sa osnovnom i srednjom školom i 7.5% ispitanika sa fakultetom ili naučnim stepenom. Odgovor DJELIMIČNO je dalo 43% ispitanika iz prve grupe i 34,5% ispitanika iz druge grupe.

Grafikon 30. Stav ispitanika o zaključenju bračnog ugovora prema stepenu obrazovanja u procentima

U ovom grafičkom prikazu možemo uvidjeti različite odgovore ispitanika u odnosu na stepen obrazovanja u odnosu na generalni stav po pitanju zaključenja bračnog ugovora, tj. u odgovorima na konkretno pitanje „Da li biste sa svojim budućim supružnikom zaključili bračni ugovor?”. DA je odgovorilo 21,1% ispitanika sa osnovnim i srednjim obrazovanjem, što je za više od 10% manje u odnosu na 32,7% ispitanika koji imaju završen fakultet ili naučni stepen. NE je odgovorilo 56% ispitanika sa osnovnom ili srednjom školom, što je za 14% više od 42% ispitanika sa fakultetskim obrazovanjem i naučnim stepenom. Procenat ispitanika koji su dali odgovor MOŽDA je približan kod obje posmatrane grupe. Na osnovu ovih odgovora možemo

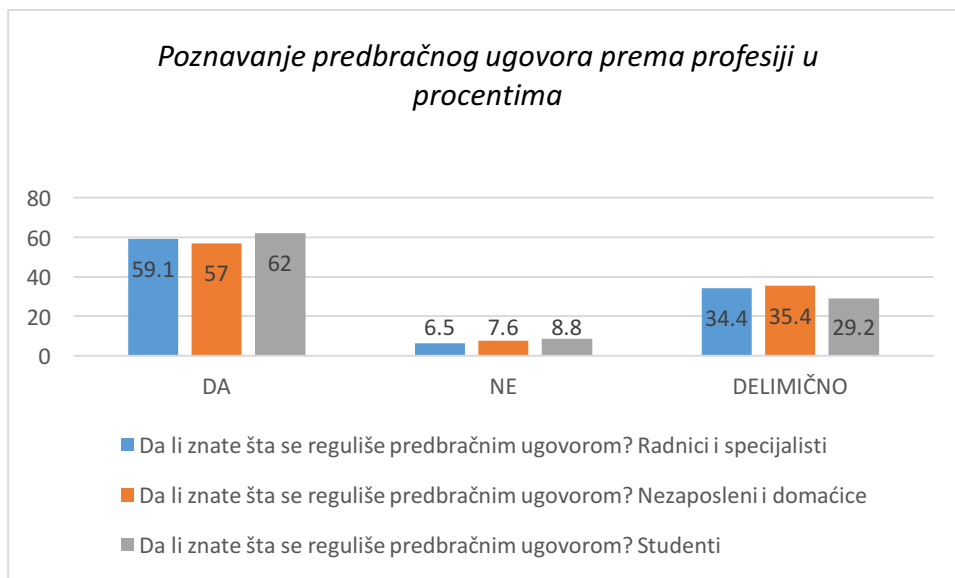
zaključiti da postoje razlike u stavovima po pitanju zaključenja bračnog ugovora kod ispitanika sa različitim nivoom obrazovanja, u smislu da je stav pozitivan i srazmjerni nivou obrazovanja.

Grafikon 31. Zastupljenost bračnog ugovora prema stepenu obrazovanja u procentima

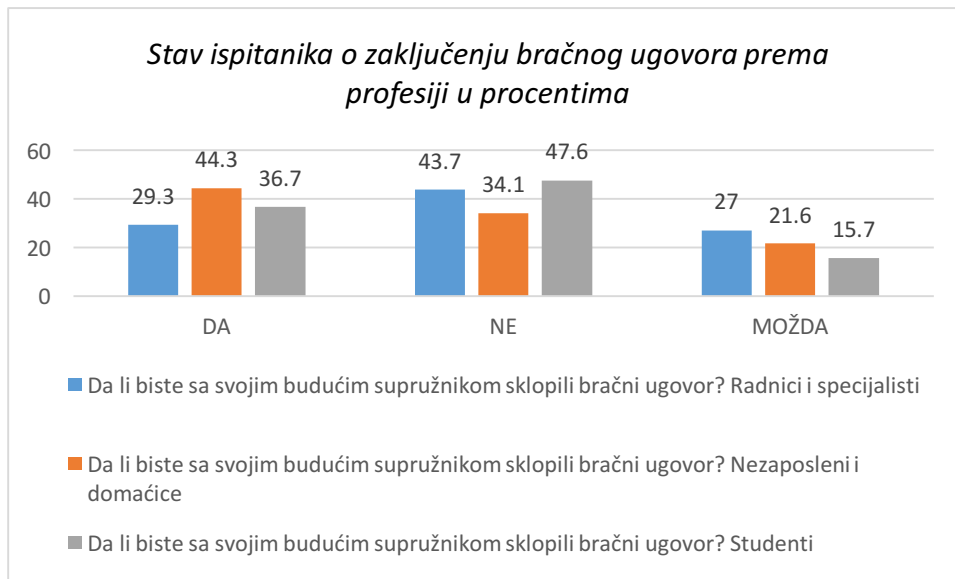
Grafikon 31 prikazuje zastupljenost i broj zaključenih bračnih ugovora kod različitih kategorija ispitanika, konkretno različitim prema stepenu obrazovanja. I ovdje je evidentan mali procent zaključenih bračnih ugovora i pritom postoje razlike kod broja zaključenih bračnih ugovora u odnosu na stepen obrazovanja. Potvrđan odgovor na pitanje dalo je 5,5% ispitanika sa osnovnom ili srednjom školom i 9,1% ispitanika sa fakultetskim obrazovanjem ili naučnim stepenom, gotovo duplo više. I ovdje dokazujemo da su znanja, stavovi i zastupljenost bračnog ugovora srazmjerni stepenu obrazovanja ispitanika.

Kriterij profesije je uzet kao kriterij podjele među ispitanicima jer smo mišljenja da profesija u određenoj mjeri utiče na znanja, stavove i zastupljenost bračnog ugovora što ćemo u nastavku dokazati ili opovrgnuti. Grafički su prikazani znanja, stavovi i zastupljenost bračnog ugovora među sljedećim kategorijama radnici i specijalisti, nezaposleni i domaćice, studenti.

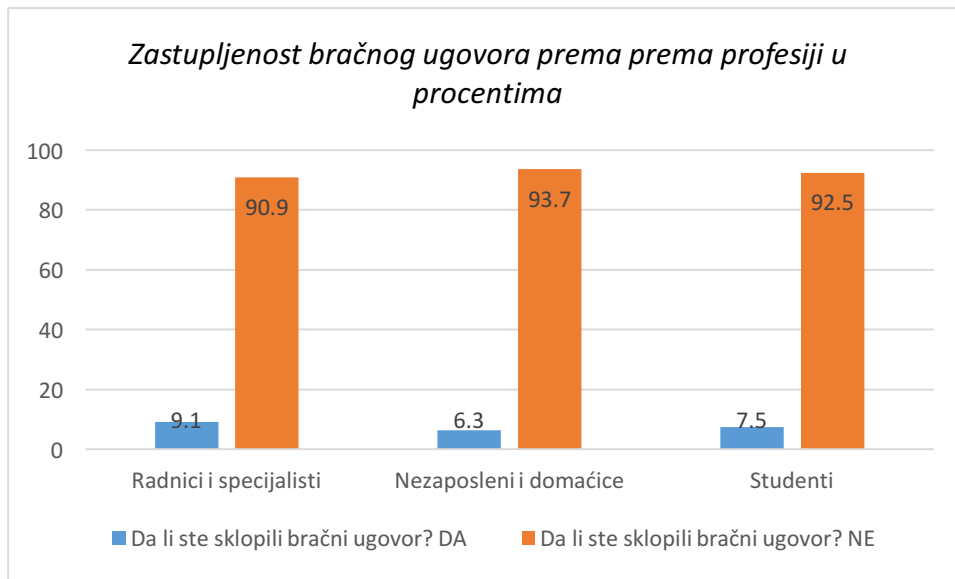
Grafikon 32. Razlike u poznavanju predbračnog ugovora prema profesiji u procentima

Grafikon br. 32 prikazuje razlike u poznavanju bračnog ugovora kod ispitanika sa različitim profesijama gdje su ispitanici podijeljeni prema kategorijama radnici i specijalisti, nezaposleni i domaćice i studenti. Zapažamo, na početku, da su odgovori ujednačeni, sa malim razlikama u procentima odgovora. Sa DA je odgovorilo 59,1% radnika i specijalista, 57% nezaposlenih i domaćica i 62% studenata. Dakle, studenti su populacija koja između kategorija prema profesiji, ipak, najbolje poznaje bračni ugovor. NE je kao odgovor dalo 6,5% radnika i specijalista, 7,6% nezaposlenih i domaćica i 8,8% studenata. Interesantno je da i u ovom odgovoru ima najviše studentske populacije. DJELIMIČNO je kao odgovor na ovo pitanje dalo 34,4% radnika i specijalista, 35,4% nezaposlenih i domaćica i 29,2% studenata.

Grafikon 33. Stav ispitanika o zaključenju bračnog ugovora prema profesiji u procentima

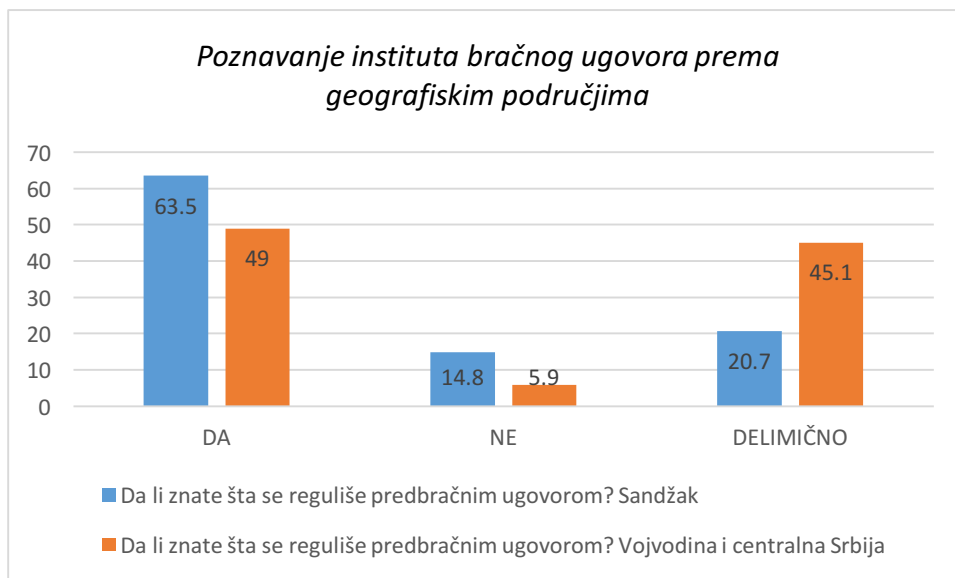
Stav ispitanika o zaključenju bračnog ugovora dobijen je odgovorom na pitanje „Da li biste sa svojim budućim supružnikom sklopili bračni ugovor?” i prikazan je grafikonom br. 33. Odgovori ispitanika su sljedeći: DA je odgovorilo 29,3% radnika i specijalista, 44,3% nezaposlenih i domaćica i 36,7% studenata. Interesantno je posmatrati rezultate na ovo pitanje imajući u vidu da je najveći procenat onih koji bi zaključili bračni ugovor nezaposleno, a najmanje onih koji su radnici. NE je odgovorilo 43,7% radnika i specijalista, 34,1% nezaposlenih i domaćica i 47,6% studenata. Znatna razlika se pojavljuje između kategorija prema profesiji gdje se najveći broj studenata ipak ne bi odlučio na sklapanje bračnog ugovora, a razlika između radnika i specijalista i nezaposlenih i domaćica se kod ovog odgovora povećava u smjeru da je veći broj onih koji ne bi zaključili bračni ugovor među radnicima i specijalistima. MOŽDA kao odgovor dalo je 27% radnika i specijalista, 21,6% nezaposlenih i domaćica i 15,7% studenata.

Grafikon 34. Zastupljenost bračnog ugovora prema prema profesiji u procentima

Grafikonom br 34. prikazan je procenat zaključenih bračnih ugovora među kategorijama ispitanika sa različitim profesijama. Najviše je, 9,1% zaključenih bračnih ugovora među radnicima i specijalistima, najmanje, 6,3% među nezaposlenim i domaćicama i 7,5% među studentima.

Znanja, stavove i zastupljenost bračnog ugovora analizirali smo i među ispitanicima sa različitim geografskih područja. Na ovaj način dokazujemo ili opovrgavamo jednu od hipoteza naučnog istraživanja. S obzirom da su u anketnom upitniku ispitanici samostalno popunjavali prebivalište kategorije smo sublimirali na dvije: Sandžak koji obuhvata sve sandžačke gradove, i druga kategorija Vojvodina i centralna Srbija. Možemo primjetiti da nema juga Srbije, a to iz razloga što sa tog područja nismo imali dovoljan broj ispitanika kako bismo ih mogli zastupiti u istraživanja znanja, stavova i zastupljenosti bračnog ugovora.

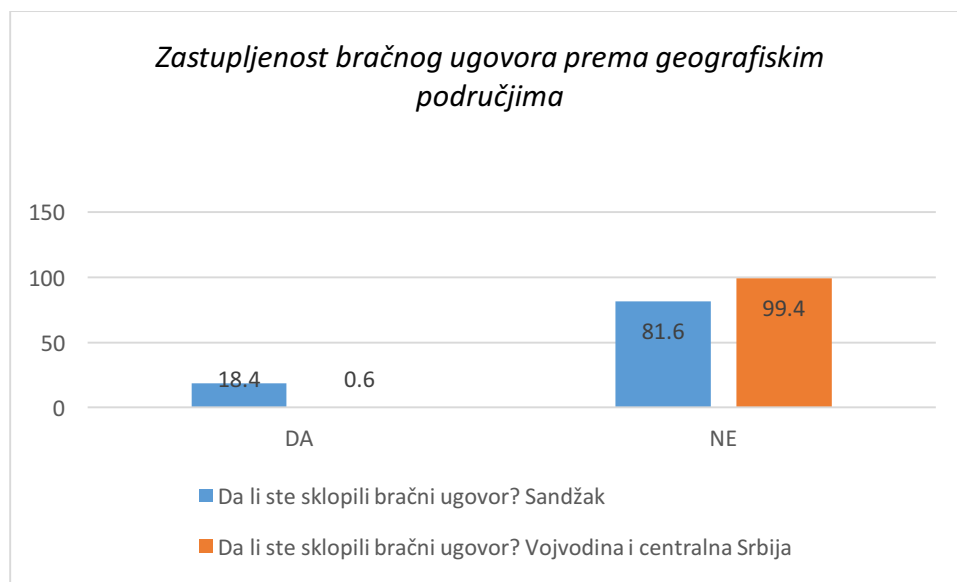
Grafikon 35. Razlike u poznavanju predbračnog ugovora prema geografskim područjima

U grafikonu 35, 36. i 37. kriterij razlikovanja je je teritorija sa koje su ispitanici it u pravimo razliku na ispitanika iz Sandžaka i Vojvodine i centralne Srbije jer su ispitanici koncentrisani ta tim regionalnim područjima. U grafikonu 35. prikazani su odgovori na pitanje „da li znate šta se reguliše predbračnim ugovorom?“ i struktura odgovora je sljedeća: ispitanici sa područja Sandžaka su odgovorili sa DA u procentu od 63,5, sa NE 14,8% is a DJELIMIČNO sa 20,7%. Ispitanici sa teritorije Vojvodine i centralne Srbije su dali sljedeće odgovore da- 49%, NE-5,9% i DJELIMIČNO-45,1%. Iz odgovora zaključujemo da postoje razlike u poznavanju instituta bračnog ugovora u odnosu na geografska područja.

Grafikon 36. Stav ispitanika o zaključenju bračnog ugovora prema geografskim područjima

Grafikonom 36. prikazan je stav ispitanika o zaključenju bračnog ugovora i odgovori na pitanje „Da li biste sa svojim budućim supružnikom” su sljedeći: sa Da je odgovorilo 45,5 % iz Sandžaka i 21,2% iz Vojvodine i centralne Srbije, sa NE je odgovorilo 40,6% iz Sandžaka i 50% iz Vojvodine i centralne Srbije i sa MOŽDA je 13,9% iz Sandžaka i 28,8% iz Vojvodine i centralne Srbije. Uviđamo, da i kod ovog kriterija postoje znatne razlike u odgovorima u odnosu na teritorijalne razlike između ispitanika.

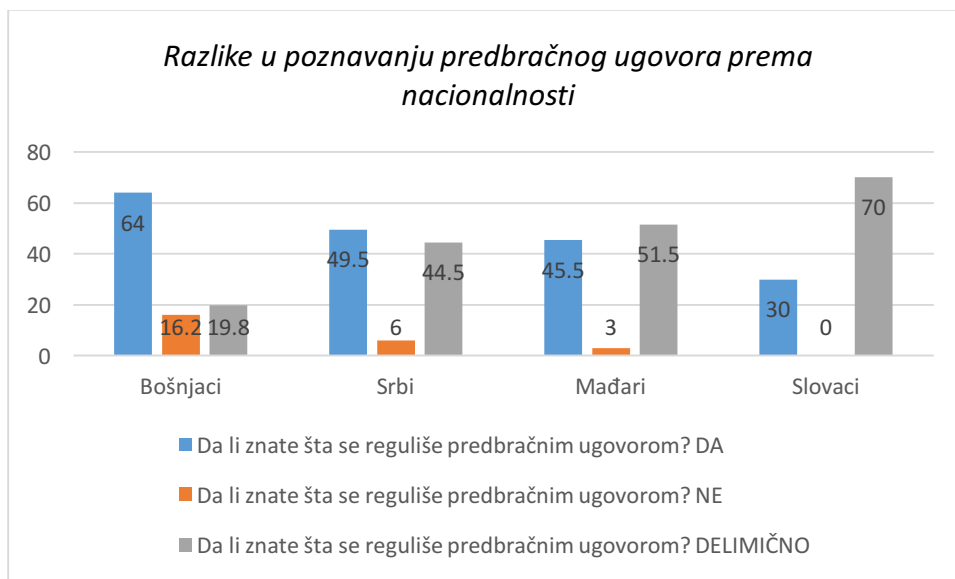

Grafikon 37. Zastupljenost bračnog ugovora prema geografskim područjima

Grafikonom 37. prikazana je zastupljenost bračnog ugovora prema geografskim područjima, pa je tako na pitanje „Da li ste sklopili bračni ugovor?” 18,4% ispitanika iz Sandžaka odgovorilo DA, a 0,6% iz Vojvodine i centralne Srbije. NE kao odgovor dalo je 81,6% ispitanika iz Sandžaka i 99,4% ispitanika iz Vojvodine i centralne Srbije. Iako je istraživanje i pitanja bili precizni i jasni ipak ovdje moramo imati u visu terminološku problematiku u smislu da se na teritoriji Sandžaka pod bračnim ugovorom smatra i zaključenje braka, te je stoga procenat od 18,4% ispitanika koji su dali odgovor DA upitan. Međutim, evidentna je razlika u zastupljenosti bračnog ugovora na različitim teritorijama zemlje.

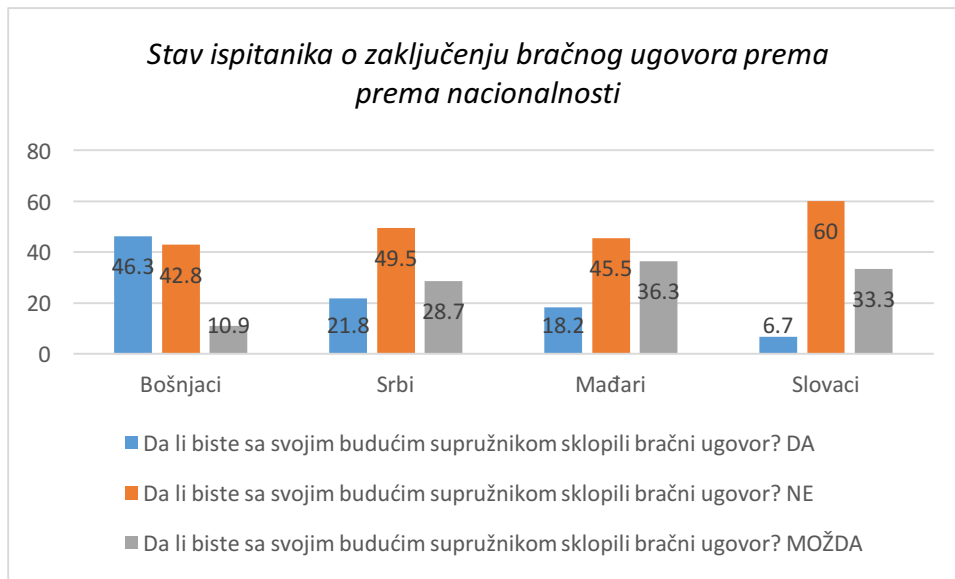
Kriterij podjele za analizu i grafičke prikaze u nastavku jeste nacionalnost. S obzirom na identitetske i kulturološke razlike želimo ispitati da li i u kojoj mjeri one utiču na znanja, stavove i zastupljenost bračnog ugovora. Među ispitanicima smo posmatrali četiri najzastupljenije kategorije, dok ispitanici koji su zajedno pripadali kategorijama ispod 1% od ukupnog broja

nisu analizirani zbog nedovoljno velikog uzorka. Prema ovom kriteriju imamo četiri kategorije ispitanika: Bošnjaci, Srbi, Mađari i Slovaci.

Grafikon 38. Razlike u poznavanju predbračnog ugovora prema nacionalnosti

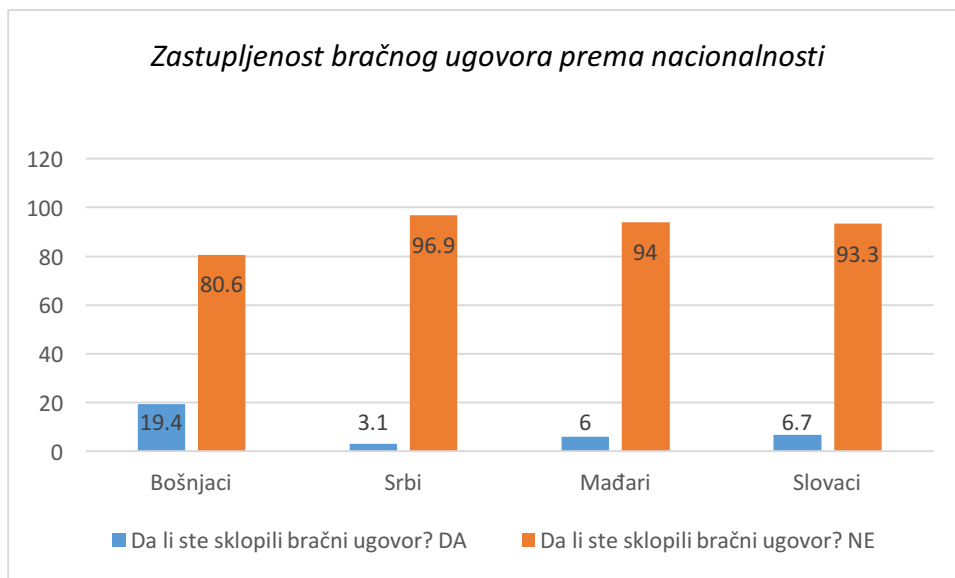
Sljedeći kriterij prema kojem smo podijelili ispitanike jeste nacionalnost. U grafikonu br. 38. predstavljeno je poznavanje instituta bračnog ugovora među ispitanicima različitih nacionalnosti. Na pitanje „Da li znate šta se reguliše predbračnim ugovorom?“ sa DA je odgovorilo 64% Bošnjaka, 49,5% Srba, 45,5% Mađara i 30% Slovaka. NE kao odgovor dalo je 16,2% Bošnjaka, 6% Srba, 3% Mađara. DJELIMIČNO je odgovorilo 19,8% Bošnjaka, 44,5% Srba, 51,5% Mađara i 70% Slovaka. Analizom zaključujemo da postoje određene, ali ne drastične razlike u poznavanju instituta bračni ugovor među ispitanicima različitih nacionalnosti.

Grafikon 39. Stav ispitanika o zaključenju bračnog ugovora prema prema nacionalnosti

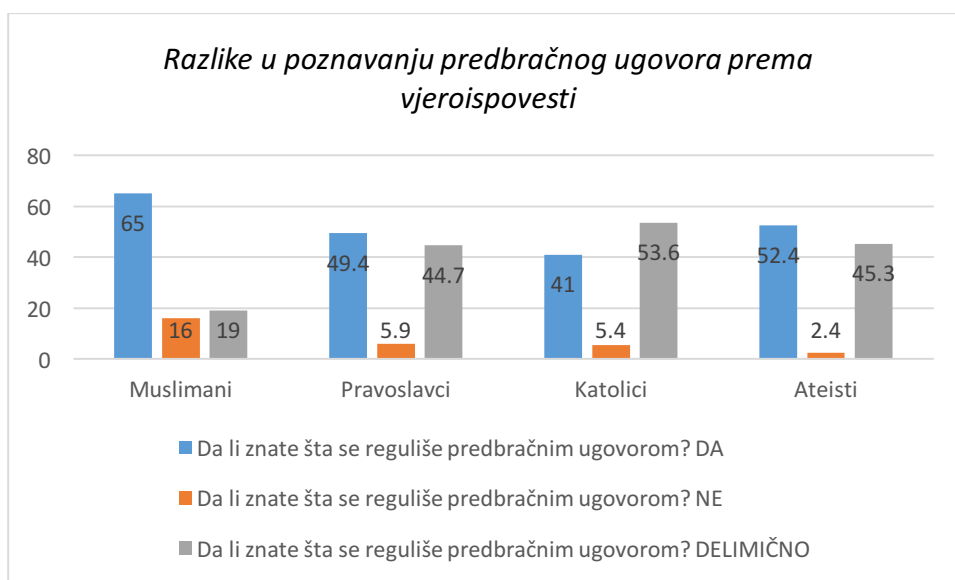
Na pitanje „Da li biste sa svojim budućim supružnikom sklopili bračni ugovor?” odgovori ispitanika prema nacionalnosti predstavljeni su u grafikonu 39. Rezultati su sljedeći: DA je odgovorilo 46,3% Bošnjaka, 21,8% Srba, 18,2% Mađara i 6,7% Slovaka, NE kao odgovor dalo je 42,8% Bošnjaka, 49,5% Srba, 45,5% Mađara i 60% Slovaka, Možda je odgovorilo 10,9% Bošnjaka, 28,7% Srba, 36,3% Mađara i 33,3% Slovaka. I u odgovoru na ovo pitanje postoje razlike u namjeri ispitanika da sklope bračni ugovor. Najviše ispitanika koji bi sklopili bračni ugovor je među Bošnjacima, zatim među Srbima, onda među Mađarima i Slovacima. Procenat ispitanika koji ne bi sklopili bračni ugovor je, pak približan, te se samim tim razlikuje i procenat ispitanika koji bi se možda odlučili za sklapanje bračnog ugovora.

Odgovori na pitanje „Da li ste sklopili bračni ugovor?” među ispitanicima različitih nacionalnosti predstavljeni su grafikonom br. 40. Najviše sklopljenih bračnih ugovora ima među Bošnjacima, 19,4%, zatim među Slovacima 6,7%, Mađarima 6% i Srbima 3,1%.

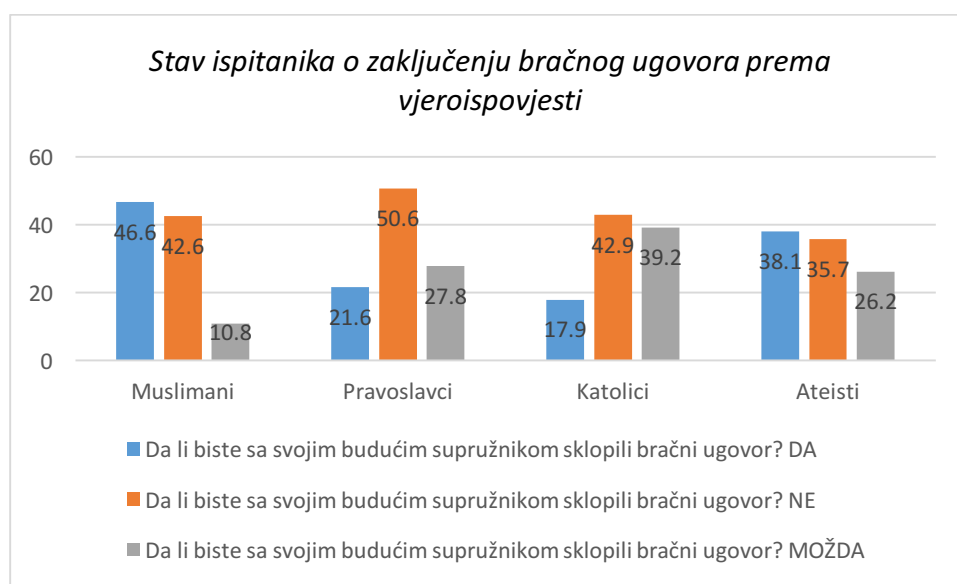
Grafikon 40. Zastupljenost bračnog ugovora prema nacionalnosti

Vjeroispovjest je još jedan od kriterija na osnovu kojeg smo posmatrali i analizirali znanja, stavove i zastupljenost bračnog ugovora. S obzirom da i u pogledu zaključenja braka postoje izvjesne razlike kod pripadnika različitih religija, željeli smo utvrditi da li takve razlike postoje i u pogledu bračnog ugovora. Ovdje moramo staviti napomenu terminološkog poklapanja izraza bračni ugovor pod kojim se prema šerijatu ima podrazumijevati zaključenje braka, te s toga dobijeni rezultat trebamo uzeti sa određenom rezervom uslijed terminologije.

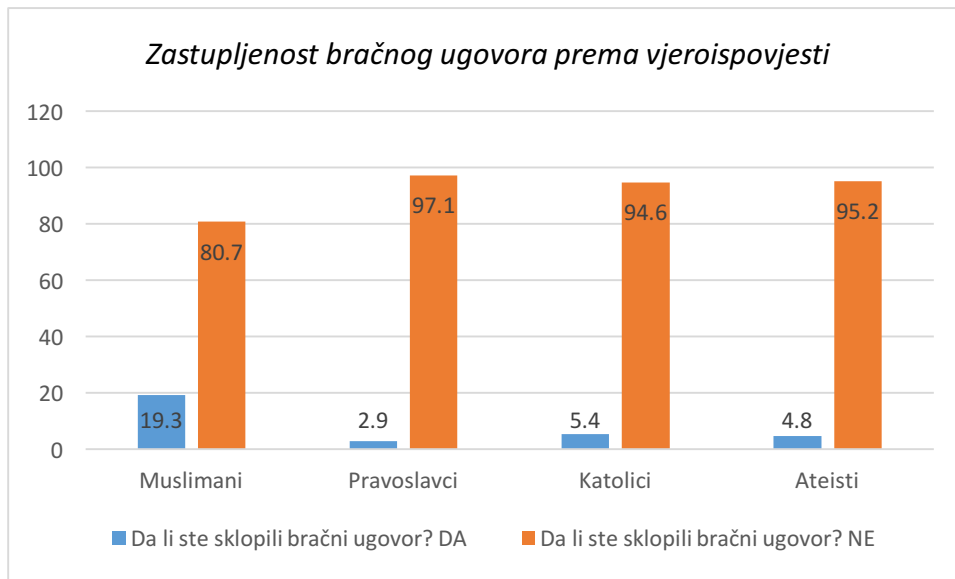
Grafikon 41. Razlike u poznavanju predbračnog ugovora prema vjeroispovjesti

Sljedeći kriterij prema kojem smo ispitivali stavove, znanja i zastupljenost bračnog ugovora je vjeroispovjest. Grafikonom broj 41 predstavljene su razlike u poznavanju predbračnog ugovora prema vjeroispovjesti. Na pitanje „Da li znate šta se reguliše predbračnim ugovorom?” Da je odgovorilo 65% muslimana, 49,4% pravoslavaca, 41% katolika i 52,4% ateista. NE je kao odgovor dalo 16% muslimana, 5,9% pravoslavaca, 5,4% katolika i 2,4% ateista. Sa DJELIMIČNO je odgovorilo 19% muslimana, 44,7% pravoslavaca, 53,6% katolika i 45,3% ateista. Potvrđujemo da se poznavanje bračnog ugovora razlikuje među ispitanicima različitih vjeroispovjesti gdje je najveća razlika 20%.

Grafikon 42. Stav ispitanika o zaključenju bračnog ugovora prema vjeroispovjesti

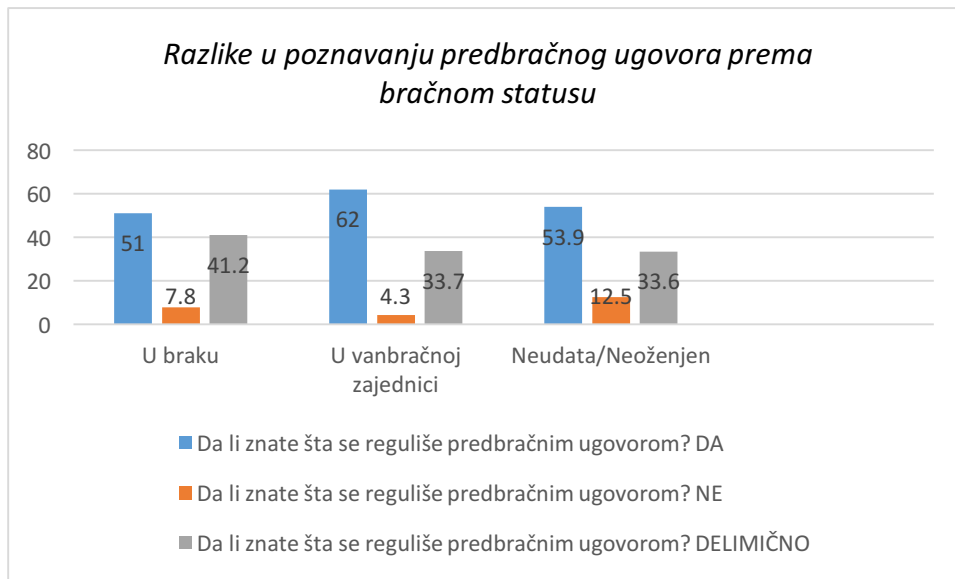
Grafikonom broj 42 predstavljen je stav ispitanika o zaključenju bračnog ugovora prema vjeroispovjesti. Na pitanje „Da li biste sa svojim budućim supružnikom sklopili bračni ugovor?” odgovori su sljedeći: DA je odgovorilo 46,6% muslimana, 21,6% pravoslavaca, 17,9% katolika i 38,1% ateista. NE je odgovorilo 42,6% muslimana, 50,6% pravoslavaca, 42,9% katolika i 35,7% ateista. MOŽDA je odgovorilo 10,8% muslimana, 27,8% pravoslavaca, 39,2% katolika i 26,2% ateista. Razlike u odgovorima među ispitanicima različitih vjeroispovjesti postoje pa je tako najveći procenat muslimana koji bi zaključili bračni ugovor, a najmanji katolika gdje je razlika skoro 30%.

Grafikon 43. Zastupljenost bračnog ugovora prema vjeroispovjesti

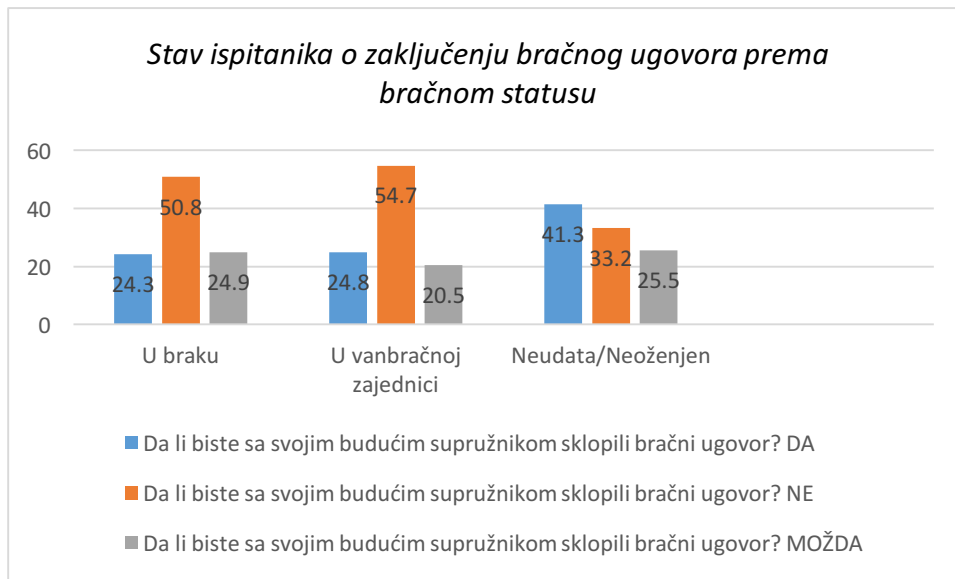
Zastupljenost bračnog ugovora među ispitanicima različitih vjeroispovjesti predstavljena je grafikonom broj 43. Najveći procenat zaključenih bračnih ugovora je među muslimanima 19,3%, 2,9% među pravoslavicima, 5,4% katolicima i 4,8% među ateistima. Ovdje moramo napomenuti da sa rezervom trebamo uzeti broj zaključenih bračnih ugovora među muslimanima uslijed terminološke problematike koju smo iznijeli u dijelu koji se tiče bračnog ugovora u šerijatskom pravu, te ukoliko uzmemo u obzir da muslimani smatraju bračnim ugovorom i zaključenje braka možemo reći da se procenat zaključenih bračnih ugovora prema pozitivnopravnim propisima ne razlikuje među pripadnicima različitih vjeroispovjesti.

Kriterij prema kojem se utvrđuju znanja, stavovi i zastupljenost bračnog ugovora među ispitanicima jeste bračni status i grafički je predstavljen u nastavku. Smatramo značajnim utvrditi znanja, stavove i zastupljenost bračnog ugovora među različitim kategorijama ispitanika prema bračnom statusu kao i to da li su ispitanici koji su već u braku ili vanbračnoj zajednici spremniji zaključiti bračni ugovor od onih koji to nisu.

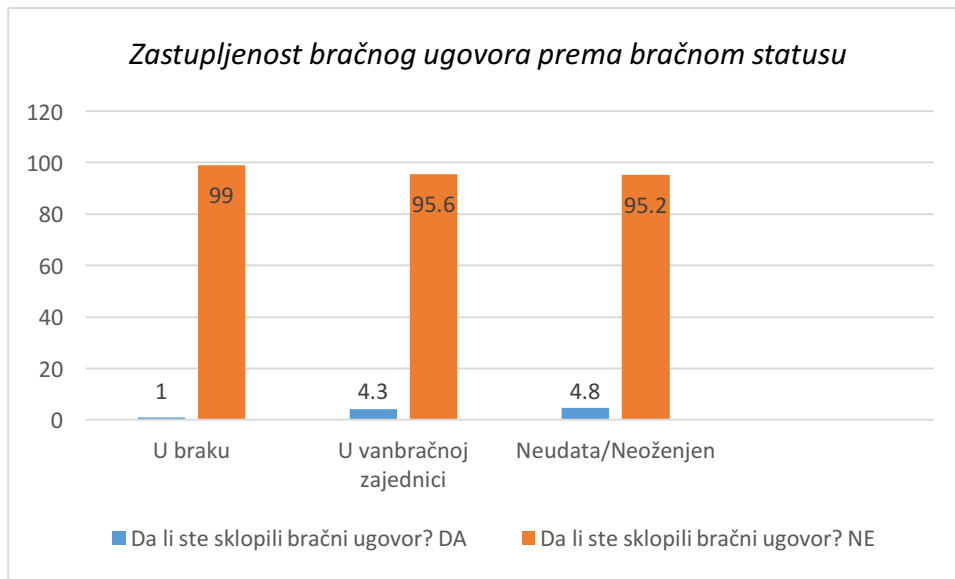
Grafikon 44. Razlike u poznavanju predbračnog ugovora prema bračnom statusu

S obzirom da se bračni ugovor može zaključiti i u toku trajanja braka bilo je zanimljivo ispitati stavove ispitanika koji su u braku, vanbračnoj zajednici ili ni jedno ni drugo. Grafikonom broj 44 predstavljene su razlike u poznavanju bračnog ugovora među ispitanicima različitog bračnog statusa. Odgovori koje smo dobili na pitanje: „Da li znate šta se reguliše predbračnim ugovorom?” su sljedeći: sa DA je odgovorilo 51% ispitanika koji su u braku, 62% ispitanika koji su u vanbračnoj zajednici i 53,9% ispitanika koji su neudati i neoženjeni. S obzirom na ove odgovore zaključujemo da u sve tri kategorije postoji veoma dobro, nadpolovično poznavanje instituta bračnog ugovora. Sa NE je odgovorilo 7,8% ispitanika koji su u braku, 4,3% ispitanika koji su u vanbračnoj zajednici i 12,5% ispitanika iz treće kategorije.

Grafikon 45. Stav ispitanika o zaključenju bračnog ugovora prema bračnom statusu

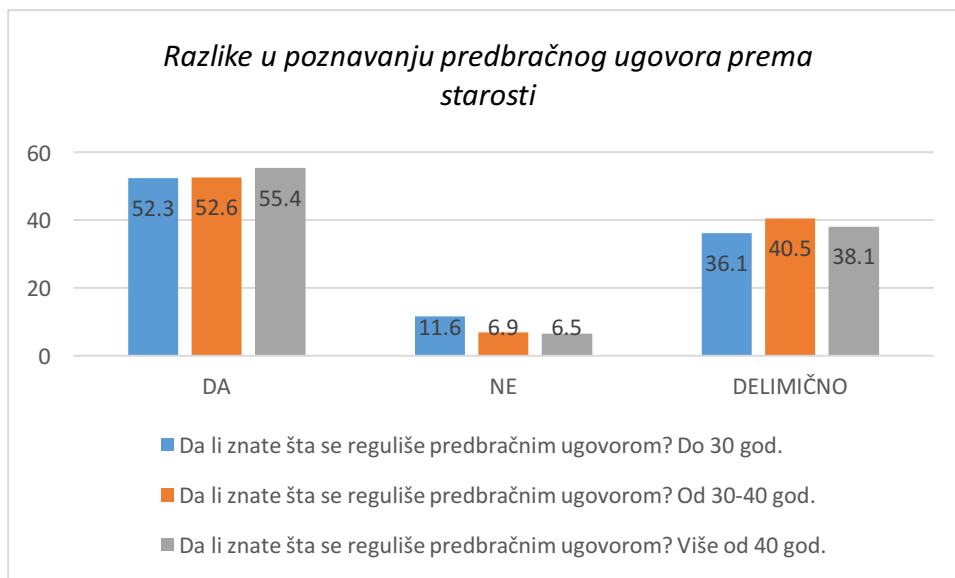
Grafikonom broj 45 predstavljen je grafički prikaz stavova ispitanika o zaključenju bračnog ugovora prema bračnom statusu. Ispitanici su odgovarali na pitanje „Da li biste sa svojim (budućim) supružnikom sklopili bračni ugovor?“. Sa DA je odgovorilo 24,3% ispitanika koji su već u braku, 24,8% ispitanika u vanbračnoj zajednici i 41,3% ispitanika koji su neudati i neoženjeni. Zaključujemo da je približno isti broj ispitanika u braku i vanbračnoj zajednici koji bi zaključili bračni ugovor, a da je taj broj duplo veći kada se radi o ispitanicima koji nisu u braku. Implicitno, sa NE je odgovorilo 50,8% ispitanika koji su u braku, 54,7% ispitanika koji su u vanbračnoj zajednici i 33,2% ispitanika koji su neudati i neoženjeni. I u ovim odgovorima razlika je približno ista kada su u pitanju kategorije prema različitom bračnom statusu. Zaključujemo da su otvoreniji za sklapanje bračnog ugovora ispitanici koji nisu u braku i vanbračnoj zajednici, od onih koji ti jesu.

Grafikon 46. Zastupljenost bračnog ugovora prema bračnom statusu

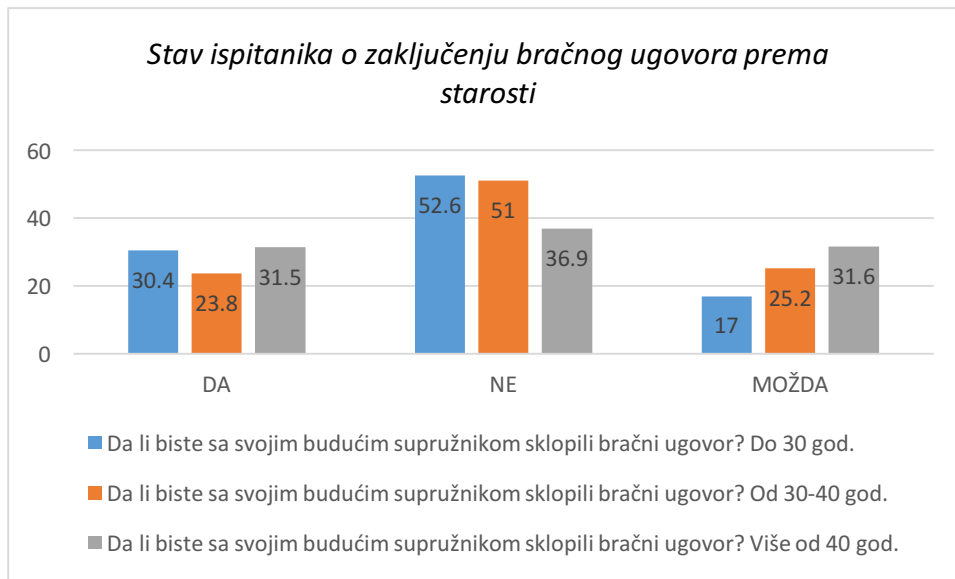
Zastupljenost bračnog ugovora kod ovih kategorija ispitanika predstavljena je grafikonom broj 46. Prije analiza trebamo staviti par napomena koje se tiču toga da je bračni ugovor moguće sklopiti prije zaključenja i u toku braka, kao i napomenu da pod kategorijom neudata/neoženjen posmatramo i one ispitanike kojima je to trenutni bračni status što ne znači da nisu prethodno bili u braku ili vanbračnoj zajednici. Odgovori su sljedeći: samo 1% ispitanika koji su u braku je zaključilo bračni ugovor, 4,3% ispitanika koji su vanbračnoj zajednici i 4,8% ispitanika koji su neudati i neoženjeni. Dakle, veoma mali procenat ispitanika, kao i u prethodnim grafikonima predstavljeno, je zaključio bračni ugovor. Interesantno je zapaziti da je taj broj veći kod ispitanika u vanbračnoj zajednici nego u braku.

Godine života kao kriterij podjele među ispitanicima i znanja, stavovi i zastupljenost bračnog ugovora predstavljene su u nastavku. Ispitanici su podijeljeni na starosne kategorije do 30 godina, između 30-40 godina i više od 40 godina. Ovaj pregled je dat kako bi se analizirali stavovi ispitanika u zavisnosti od toga da li tek treba da stupe u partnerske odnose ili su već u njima, kao i generalno shvatanje ispitanika među različitim generacijama. Na osnovu ovog kriterija možemo utvrditi kretanje i zastupljenost bračnog ugovora u budućnosti.

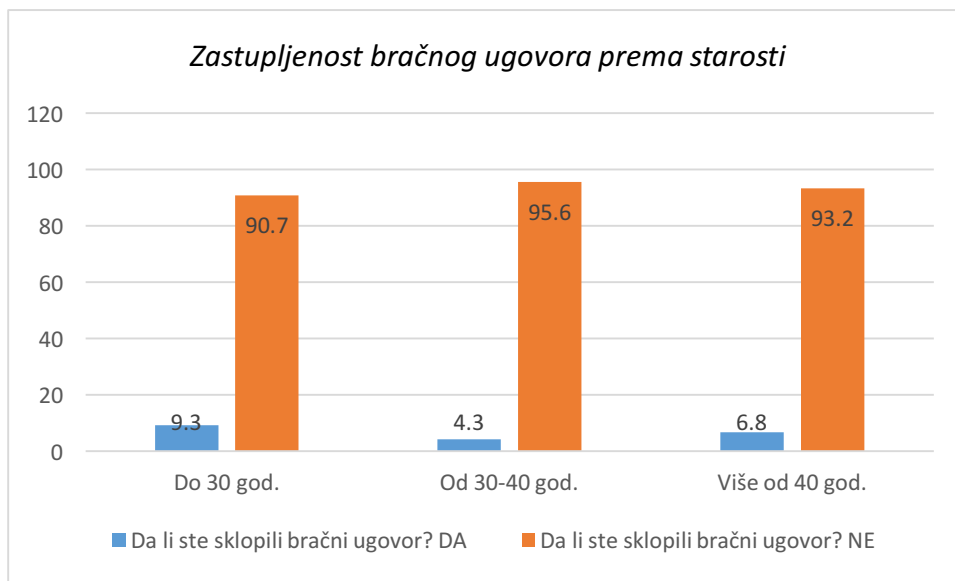
Grafikon 47. Razlike u poznavanju predbračnog ugovora prema starosti

Grafikonom broj 47 predstavljene su razlike u poznavanju predbračnog ugovora među ispitanicima različitih starosnih kategorija. Odgovori na pitanje „Da li znate šta se reguliše predbračnim ugovorom?“ su sljedeći: sa DA je odgovorilo 52,3% ispitanika do 30 godina, 52,6% ispitanika od 30-40 godina i 55,4% ispitanika koji imaju više od 40 godina; NE kao odgovor dalo je 11,6% ispitanika do 30 godina, 6,9 % ispitanika od 30-40 godina i 6,5% ispitanika koji imaju više od 40 godina; DJELIMIČNO kao odgovor dalo je 36,1% ispitanika do 30 godina, 40,5% ispitanika od 30-40 godina i 38,1% ispitanika koji imaju više od 40 godina. Na osnovu dobijenih rezultata zaključujemo da se prema starosnim kategorijama znanja ispitanika o bračnom ugovoru ne razlikuju, osim u dijelovima procenta.

Grafikon 48. Stav ispitanika o zaključenju bračnog ugovora prema starosti

Stav ispitanika o zaključenju bračnog ugovora među ispitanicima različitih starosnih kategorija predstavljen je grafikonom broj 48. Odgovori ispitanika na pitanje „Da li biste sa svojim budućim supružnikom sklopili bračni ugovor?“ su sljedeći: DA je odgovorilo 30,4% ispitanika do 30 godina, 23,8% od 30-40, i 31,5% ispitanika koji imaju više od 40 godina. Dakle, u pogledu namjere i stava po pitanju zaključenja bračnog ugovora približan je broj ispitanika koji su sigurni da bi zaključili bračni ugovor i njih je oko trećina u svim starosnim grupama. NE je odgovorilo 52,6% ispitanika do 30 godina, 51% između 30-40 godina i 36,9% ispitanika koji imaju više od 40 godina. Primjećujemo da se procenat ispitanika koji ne bi zaključili bračni ugovor smanjuje kako se broj godina povećava. MOŽDA je odgovorilo 17% ispitanika do 30 godina, 25,2% ispitanika od 30-40 godina i 31,6% ispitanika koji imaju više od 40 godina. Ukupno posmatrano najveći je broj onih koji bi, makar i možda, zaključili bračni ugovor među ispitanicima koji imaju više od 40 godina, a najmanje ih je među ispitanicima do 30 godina. Možemo zaključiti da su stavovi o zaključenju bračnog ugovora pozitivniji kako su ispitanici stariji i da se razlikuju u odnosu na godine starosti.

Grafikon 49. Zastupljenost bračnog ugovora prema starosti

Grafikonom broj 49 predstavljena je zastupljenost bračnog ugovora među različitim starosnim kategorijama stanovništva. Odgovori su sljedeći: DA je odgovorilo 9,3% ispitanika do 30 godina, 4,3% ispitanika koji imaju od 30-40 godina i 6,8% ispitanika koji imaju više od 40 godina. Osim što, kao i kod prethodnih analiza, uočavamo veoma mali procenat zaključenih bračnih ugovora. U odgovoru na ovo pitanje ne možemo utvrditi kontinuiranu zavisnost procenta zaključenih bračnih ugovora od starosti ispitanika jer je procenat zaključenih bračnih ugovora najveći kod starosne kategorije do 30 godina a najmanji između 30-40 godina.

Svim ovim analizama potvrđujemo hipotezu da postoje razlike u znanjima, stavovima i zastupljenosti bračnog ugovora među različitim kategorijama ispitanika i njihovima razlikama prema spolu, stepenu obrazovanja, profesiji, nacionalnosti, teritoriji, vjeroispovjesti i starosnim razlikama.

8. ZAKLJUČAK

Bračni ugovor je *de facto* institut savremenog prava. Prvi put se u današnjem obliku pojavljuje u pravnim sistemima s kraja XIX vijeka. Nakon toga, za ovaj institut nastupa, generalno gledano, period prestanka važenja. Međutim, upravo iz razloga zbog kojih je uveden, nakon nestanka određenih društvenih i pravnih sistema dolazi i do vraćanja ovog instituta u pravne sisteme. Svoje osnove bračni ugovor „vuče” još iz rimskog prava, u pogledu toga da je u osnovi obligacioni ugovor sa specifičnim predmetom i ugovornim stranama. Sve ga to čini posebnim instrumentom kojim se u današnje vrijeme regulišu imovinska prava i obaveze između supružnika. Razvoj bračnog ugovora se mijenjao u odnosu na društvene, a nekada i političke prilike. Umnogome je zavisio od razvoja ljudskih prava kao što su npr. pravo ravnopravnosti između spolova. U vremenima kada žene nisu mogle imati stvarna prava nad imovinom nismo mogli očekivati da dođe do razvoja jednog ovakvog instituta, gdje slobodna volja ugovarača dolazi do izražaja, a pitanje nosilaca stvarnih prava nije ni upitno. Autonomija volje dolazi do izražaja kod ovog instuta i regulacija dispozitivnim, umjesto imperativnim, pravnim normama je još jedan vid savremenih ispunjanja ljudskih prava. U tom smislu, možemo zaključiti, između ostalog, da je razvoj bračnog ugovora srazmjern razvoju prava, prvenstveno žena, a generalno i ljudskih prava. U današnjem obliku sublimira tekovine savremnog obligacionog, porodičnog, bračnog, ljudskih i drugih prava.

Pozitivnopravna regulative po pitanju bračnog ugovora može biti unaprijeđena u smislu da ovaj institut bude detaljnije i uže regulisan odredbama koje bi se odnosile na način zaključenja, uslove za zaključenje, mogućnost izmjene i načine prestanka. Svakako da u pogledu pomenutih uslova važe opšta pravila o obligacioniom odnosima iz Zakona o obligacionim odnosima, ali zbog specifičnosti ugovornih strana i dejstava jedan od zaključaka je da je potrebna uža regulacija ovog instituta Porodičnim zakonom.

U tom pogledu postoje i određene naznake koje smo predstavili u dijelu kojim obrađujemo Nacrt građanskog zakonika za koji je pokrenuta procedura donošenja. Kao što je i napisano u tom dijelu, Nacrt ne predlaže postojanje Registra bračnih ugovora koji bi podrazumijevao postojanje evidencije o postojanju bračnih ugovora zaključenih na teritoriji R. Srbije.

Mnoga svjetska prava imaju registar kojim umnogome olakšavaju dokazivanje postojanja bračnog ugovora, praćenje razvoja instituta, a samim tim utvrđivanje nedostataka u zakonskim rješenjima. Jedan od problema sa kojima smo se suočili prilikom istraživanja jeste upravo bio i

taj, da ne postoje sveobuhvatni podaci za R. Srbiju, a koji se tiču broja zaključenih bračnih ugovora, te je na taj način i pravna nauka onemogućena i uskraćena za značajan podatak kojim bi se mogao unaprijediti bračni ugovor. Zaključujemo da je izmjenama zakonskih propisa neophodno uvesti Registar bračnih ugovora.

U pogledu izmjena zakonskih propisa treba imati u vidu zakonska rješenja u drugim zemljama, te preuzeti određene norme koje su primjenjive u našem pozitivnopravnom sistemu, a koje doprinose razvoju bračnog ugovora. Zakonske izmjene se mogu odnositi i na olakšano zaključivanje bračnog ugovora od strane javnog bilježnika i smanjenje taksiza zaključivanje bračnog ugovora kao jednu od mjera kojima bi došlo do povećanja broja zaključenih ugovora.

Popularizovati bračni ugovor je preporuka za koju smatramo da treba sprovesti s obzirom na broj zaključenih bračnih ugovora u R. Srbiji. Uvođenje obaveze matičara da prilikom prijave za sklapanje braka preporuči budućim supružnicima sklapanje bračnog ugovora i pojasni im način uređenja imovinskih odnosa u slučaju kada bračni ugovor nije zaključen (parnični postupak u slučaju deobe zajedničke imovine koji traje dugo, skup je i teži je način dolaženja do prava svojine na imovini koju supružnici stižu u braku) kao i edukaciju mladih koji stupaju u bračne odnose o prednostima zaključenja bračnog ugovora. Upravo iz iznijetih razloga, a osvrćući se na sprovedeno istraživanje, možemo zaključiti da je kao takav, ovo institut koji nije uspio ostvariti svoj stvarni domašaj u praksi.

Što se tiče postavljenih hipoteza do njihovog dokazivanja došli smo putem teorijske obrade i obrade prikupljenih podataka. Posebna hipoteza (X-1) koja glasi: „Bračni ugovor nije u dovoljnoj mjeri iskorišćen pravni instrument od strane supružnika u R. Srbiji “ je putem istraživanja dokazana.

Druga posebna hipoteza (X-2) koja glasi: „Građani nisu u dovoljnoj mjeri upoznati sa institutom bračnog ugovora.“ je opovrgnuta uzimajući u obzir rezultte ankete. Analizom odgovora dolazimo do zaključaka da većina ispitanika zna šta se reguliše predbračnim ugovorom, nešto više od pedeset posto, i uključujući ispitanike koji djelimično znaju šta se reguliše predbračnim ugovorom ostavlja u manjini ispitanike koji uopšte ne znaju šta se reguliše predbračnim ugovorom.

Dokazana je i treća posebna hipoteza (X-3) koja glasi: „Postoje različita znanja, stavovi i zastupljenost bračnog ugovora građana R. Srbije u odnosu na geografske, vjerske, nacionalne, obrazovne i starosne razlike”. U dijelu Rezultati istraživanja u datim grafikonima zaključili smo

i dokazali da postoje razlike u znanjima, stavovima i zastupljenosti bračnog ugovora u odnosu na razlike među ispitanicima.

Četvrta posebna hipoteza (X-4) koja glasi: „Na sklapanje bračnog ugovora u velikoj mjeri utiče i smanjenje broja sklopljenih brakova kao i sve veći broj razvoda“ je dokazana. Pretpostavke od kojih se pošlo jesu da smanjenje broja sklopljenih brakova je srazmjerno broju sklopljenih bračnih ugovora i da je povećanje broja razvoda srazmjerno smanjenju broja sklopljenih bračnih ugovora. Broj razvoda možemo posmatrati i kao podatak koji je u direktnoj vezi sa brojem sporova između supružnika o diobi zajedničke tekovine kao jedne od posljedica razvoda u slučajevima kada između supružnika nije sklopljen bračni ugovor. Ono što ovim podacima možemo potvrditi jeste drugi dio četvrte posebne hipoteze da dolazi do smanjenja broja sklopljenih brakova i povećanja broja razvoda, te je u ovom smislu hipoteza djelimično potvrđena.

U slučaju pete posebne hipoteze (X-5) koja glasi: „Veći procenat zaključenih bračnih ugovora je u ekonomski razvijenijim zemljama” potvrđena je djelimično. Djelimičnu tačnost ove pretpostavke možemo izvući posredno, a to je da su u slučajevima kada su zaključeni bračni ugovori radi o supružnicima koji poseduju imovinu velike vrijednosti, te stoga zaključujemo da se u zemljama gdje je više takvih parova veći broj zaključenih ugovora, sa zadržkom da je hipoteza zaključena posredno. Kada su u pitanju odgovori ispitanika, samo četvrtina njih smatra da je ova tvrdnja netačna, što nam daje mogućnost zaključivanja kao u tekstu iznad.

Šesta posebna hipoteza (X-6) koja glasi: „Sklapanje bračnog ugovora može ugroziti opstanak braka” je opovrgnuta samim tim što većina ispitanika od 63% smatra da sklapanje bračnog ugovora nema nikav uticaj na brak.

Potvrđujemo i dokazujemo sedmu posebnu pretpostavku (X-7) koja glasi: „Većina supružnika/budućih ne bi sklopila bračni ugovor”. U odgovorima ispitanika, kao što je predstavljeno u Rezultatima istraživanja, blizu četvrtine od ukupnog broja ispitanika odgovorilo je sa DA, što ovu tvrdnju dokazuje.

Opšta hipoteza u ovoj doktorskoj disertaciji glasi: „Bračni ugovor je institut koji doprinosi pravnoj sigurnosti i smanjenju broja sporova između supružnika“ i ona je kroz odgovore ispitanika, prethodno dokazane hipoteze, teorijsku analizu dokazana. Na taj način i dokazivanjem opšte hipoteze ove doktorske disertacije ostavlja se prostor za unapređivanje

ovog instituta, mnogobrojne koristi od njegove popularizacije kroz efekte i dejstva. Upravo dokazivanje opšte hipoteze ostavlja prostora za dalja naučna istraživanja.

9. LITERATURA

- „Obiteljsko pravo“, . (2007.). Zagreb: Narodne novine.
- Alinčić, M. (2007.). *Obiteljsko pravo*. Zagreb: Narodne novine.
- Babić Barčevski, L. O. (2014). (NE)SPOJIVOST BRAČNOGA UGOVORA I DOBRA SUPRUGÂ. *Bogoslovska smotra*, 283-302.
- Babić, I. (2009.). *Obligaciono pravo, opšti deo*,. Beograd-Sremska Kamenica.
- Boele-Woelki, K. (1997.). The road towards a European Family Law. *Electronic Journal of Comparative Law*, 1, 1-11. Retrieved from <http://www.ejcl.org/11/art11-1.html>: <http://www.ejcl.org/11/art11-1.html>.
- Branković, B. (2013.). *Vesti iz budućnosti: Istanbulska konvencija i odgovornost države za borbu protiv nasilja nad ženama. Funkcionisanje opštih servisa - operacionalizacija dužne prilježnosti*. Beograd: United Nations Development Programme. Retrieved from https://www.undp.org:https://www.undp.org/content/dam/serbia/Publications%20and%20reports/Serbian/OsnazivanjeZena/UNDP_SRB_VestilzBuducnosti.pdf
- Bruno, P. (2018.). e controversie familiari nell'Unione Europea. *Regole, fattispecie, risposte*,, 211.
- Buren, B. (1964.). *Schweizerisches Obligationenrecht*. Allgemeiner Teil, Cirihi.
- Cvejić-Jančić, O. (1995). *Bračno pravo prema Srpskom građanskom zakoniku, 150 godina od donošenja Srpskog građanskog zakonika*. Niš: Pravni fakultet Univerziteta u Nišu.
- Cvejić-Jančić, O. (2006). Reforma porodičnog prava Srbije. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 24-25.
- Čulo A., Š. I. (2009.). Registar bračnih ugovora kao doprinos sigurnosti u pravnom prometu. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 1029-1068.
- Deretić, N. (2011). Značaj Justinijanovog kodifikatorskog rada u oblasti bračnih odnosa. *Zbornik radova pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 327-346.
- Draškić, M. (2012). *Porodično pravo i prava deteta*. Beograd: Univerzitet u Beogradu- Pravni fakultet.
- Et-Tahtavi, A. A. (2010.). *Sretan brak i prava supružnika*. Novi Pazar: El-Kelimeh.
- Gams, A. (1966.). *Bračno i porodično imovinsko pravo*. Beograd: Naučna knjiga.
- Gordana B. Kovaček Stanić, S. O. (2016). ZAŠTITA SLABIJEG PARTNERA U UGOVORNOM BRAČNO-IMOVINSKOM REŽIMU . *Zbornik radova PF u Novom Sadu* , 223.
- Gschnitzer, K. (1954.). *Kommentar zum ABGB*. Wien: Staatsdruckerei,.
- Hamilton, C. a. (2002.). *Family Law in Europe*,. *Tottel Publishing Ltd*,, 261.
- Hartkamp, A. H. (1998.). Towards a European Civil Code. *Ars aequi libri - Nijrn.egen, Kluwer law international*, 154.

- Hasić-Imamović, A. (2011.). Bračna stečevina u porodičnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini. *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, 289-307.
- Haverić, I., & Haverić, Izeta. (1995.). *Islamski brak i porodica*. Novi Pazar: Mešihat Islamske zajednice u Sandžaku.
- Horvat, M. (1980.). *Rimsko pravo*. Zagreb: Školska knjiga.
- Hrabar, D. (1994.). Rezm stjecanja i diobe imovine bracnih drugova u hrvatskom i poredbenom pravu. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 44(3), 240.
- Ignjatović, M. (2008.). *Predbračni imovinsko-pravni odnosi u Rimskom i u Savremenom pravu*. Skoplje: Univerzitet „Sv. Kiril i Metodiji“ Skoplje, Pravni fakultet „Justinijan prvi“.
- Jakovac-Lozic, D. (2001.). Europsko obiteljsko pravo-šanse i perspektive. *Hrvatska pravna revija*, 47.
- Jančić, M. (2009). OVLAŠĆENJA JAVNOG BELEŽNIKA U PORODIČNOM PRAVU SRBIJE SA OSVRTOM NA PRAVO HRVATSKE, CRNE GORE I BOSNE I HERCEGOVINE,. *Anali Pravnog fakulteta*, 268-290.
- Jančić, O. C. (2009.). *Porodično pravo*. Novi Sad: Pravni fakultet u Novom Sadu.
- Jožef, S. (2002). O bračno-imovinskom ugovoru. *Glasnik advokatske komore Vojvodine*, 11, 344.
- Kapor, V. (1983.). *Ugovor i njegova snaga*,. Novi Sad.
- Kovaček-Stanić, G. (2002). *Uporedno porodično pravo*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu- Pravni fakultet.
- Kovaček-Stanić, G., & Samardžić, S. (2016.). ZAŠTITA SLABIJEG PARTNERA U UGOVORNOM BRAČNO-IMOVINSKOM REŽIMU. *Zbornik radova pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 50, 1047-1065.
- Kurdić, Š. (2009.). *Bračni i porodični odnosi u islamu*. Novi Pazar: El-Kelimeh, Novi Pazar.
- Larenz. (1982.). *Lehrbuch des Schuldrechts*. Minhen: Minhen.
- Legalist, t. (2020.). *Legalist*. Retrieved from Legalist. Pravni internet magazin: <http://legalist.ba/2019/07/29/ugovorni-imovinski-rezim/>
- Leturcq Frémeaux, N. M. (2016.). Wealth, marriage and prenuptial agreements in France (1855 - 2010). *Documents de travail* 221, 1-75.
- Majstorovic, I. (2003.). Pravni propisi Europske unije koji se odnose na obiteljsko pravo. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 759- 782.
- Majstorović, I. (2005). Bračni ugovor- novina hrvatskoga obiteljskoga prava. *55 Zbornik PFZ 1597 (2005) Marital Contract - Croatian Family Law Novelty* , 43-121.
- Majstorović, I. (2007.). Bračni ugovor kao jamstvo zaštite imovine. *Odvjetnik*, 38.
- Matic, Z. (1978.). Bračnoimovinsko međunarodno privatno pravo, poredbena studija s posebnim osvrtom na nacrt Haške konvencije o pravu koje je mjerodavno za bračnoimovinske odnose. *Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno privatno pravo*, 60.
- Mira Alinčić, D. H.-L.-G. (2007.). *Obiteljsko pravo*. Zagreb: Narodne novine.
- Mladenović, M. (1995.). *Porodično pravo*. Beograd: IT"Zavet".

- Mojović, I. (2011). Notarska javna izvršna isprava. *Pravni život*, 6.
- Morandiere, J. (1960.). *Graždanskoe pravo Francii*. Moskva: Moskva.
- Nikolć, Đ. (2019). *Obligaciono pravo*. Beograd: Projuris.
- Nikolić, Đ. (2019.). *Obligaciono pravo*. Beograd: Projuris.
- Oftinger, K. (1978.). *Einigie grundsatzliche Betrachtungen uber die Auslegung und Ergantzung der Verkehrsgeschafen*. Ciri: Ausgewahlte Schriften.
- Pajtić, B. (2009). *Bračni imovinski ugovor*. Novi Sad: Pravni fakultet, Novi Sad.
- Pajtić, B. (2009). Bračni ugovori u srpskom i evropskom pravu. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, 257–282.
- Pajtić, B. (2010.). Ugovori bračnih drugova u evropskim zakonodavstvima i srpskom pravu. *Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu, XLIV, br. 3*, 369-384.
- Perović, S. (1986.). *Obligaciono pravo, knjiga prva*. Beograd.
- Petrović, B. (2003). Građanska kodifikacija. *Građanska kodifikacija* (p. 405). Niš: Pravni fakultet, Niš.
- Petrušić, N. (2002.). Bračni imovinski režim u francuskom pravu. *Građanska kodifikacija: zbornik radova*, 209-224.
- Pintens, W. (2003.). Grundgedanken und Perspektiven einer Europaisierung des Familien- und Erbrechts - Teil 3, . *Zeitschrift fur das gesamte Familienrecht*, 500.
- Ponjavić, Z. (1998). Ugovori kojima se uređuju lični odnosi u porodičnom pravu. *Pravni život, Beograd, br. 9*, 669.
- Ponjavić, Z. (2006). Novine u porodičnom zakonodavstvu. (p. 170). Niš: Pravni fakultet, Niš.
- Ponjavić, Z. (2017). *Porodično pravo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Poretti, P. (2017.). Odlučivanje o imovinskim odnosima bračnih drugova u ostavinskim postupcima sukladno Uredbi 2016/1103 o bračnoimovinskom režimu. *Javni bilježnik, XXI (2017) 44*, 57-72.
- Pušac, J. (2014.). Forma obligacionih ugovora. *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka, Banja Luka*, 199-218.
- Pušac, J. (2014). Forma obligacionih ugovora. *GODIŠNJAK FAKULTETA PRAVNIH NAUKA*, 199-218 .
- Radić, D. (2012.). Bračni ugovor-pro et contra. *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banja Luci*, 223-241.
- Radišić, J. (2004.). *Obligaciono pravo- opšto deo*. Beograd: Nomos.
- Radovanov Počuča, A. M. (2010.). *Bračno imovinsko pravo, Porodično procesno pravo*. Novi Sad: Univerzitet privredna akademija „ Pravni fakultet za privredu i pravosuđe“;.
- Ruggeri, & Winkler. (2019). NEKA PITANJA O IMOVINSKIM ODNOSIMA BRAČNIH DRUGOVA U HRVATSKOM I TALIJANSKOM OBITELJSKOM PRAVU. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 40(1), 167-200.

- Sabik, S. (2008.). *Fikhus-Sunne*. Sarajevo: Bookline d.o.o.
- Shaw, J. (2000.). *Law of the European Union*. Hampshire, New York: Palgrave Law Masters.
- Slobodan Panov, M. M. (2003). *Porodično pravo*. Beograd: Dosije, Beograd.
- Stanimirović, V. (2006). *Brak i bračna davanja*. Beograd.
- Stanojević, O. (1986). *Rimsko pravo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Stjepanović, S. (2010.). Pravo supružnika na veći udio u zajedničkoj imovini. *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu*, 123-134.
- Stojčević, D. (1972). *Rimsko pravo-sveska prva*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Sudžum, R. (1979.). *Bračni imovinski režim u pravu Jugoslavije*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet.
- Topoljak, S. (2014.). *Muslimanka i porodica- aktuelna pitanja*. Novi Pazar: El-Kelimeh, Novi Pazar.
- Topoljak, S. (2015.). *Islamsko bračno pravo*. Novi Pazar: El-Kelimeh, Novi Pazar.
- Tuhmaz, A. M. (2003.). *Hanefijski fikh, knjiga 2*. Sarajevo: Haris Grabus.
- Vodinelic, V. (1991.). *Građansko pravo - uvodne teme*. Beograd.

10. PRILOZI

10.1. Anketa

ANKETA

Stav građana po pitanju bračnog ugovora u Srbiji

1. Godina rođenja?

2. Spol?

muški ženski

3. Država rođenja?

4. Nivo obrazovanja?

- a. Nemam obrazovanje
- b. Osnovna škola
- c. Srednja škola
- d. Fakultet
- e. Imam naučni stepen (master, magistar, doktor)

5. Profesija?

- a. Nekvalifikovani radnik (zemljoradnik, čistač, dobavljač)
- b. Kvalifikovani radnik (zanatlija,...)
- c. Kancelarijski radnik
- d. Specijalista
- e. Nezaposlen
- f. Domaćica
- g. Student

6. Prebivalište?

- a. Beogradski region
- b. Vojvodina
- c. Jugositočna Srbija
- d. Jugozapadna Srbija
- e. _____ (dopisati prebivalište)

7. Nacionalnost:

- a. Bošnjak
- b. Srbin
- c. Mađar
- d. Albanac
- e. _____ (dopisati nacionalnost)

8. Vjerska pripadnost:

- a. Musliman
- b. Pravoslavac
- c. Katolik
- d. Jevrej
- e. Ateista
- f. _____ (dopiši vjeroispovjest)

9. Bračni status:

- a. u braku
- b. u vanbračnoj zajednici
- c. neudata/neoženjen

10. Za Vas je sklapanje braka:

- a. obična formalnost, živio/la bih u vanbračnog zajednici
- b. neobavezno ali potrebno, živio/la bih u vanbračnoj zajednici ali ipak je bolje sklopiti brak
- c. obavezno, živio/la bih u vanbračnoj zajednici samo kada bi morao/la
- d. nikada ne bih živio/la u vanbračnoj zajednici

11. Da li za supružnike kada sklope brak u pogledu imovine važi pravilo:

- d. što je moje- moje je, što je tvoje-tvoje je;
- e. što je moje-moje je, što je tvoje- moje je;
- f. što je moje-naše je i što je tvoje-naše je.

12. Jeste li čuli da postoji predbračni ugovor?

DA NE

13. Da li znate šta se reguliše predbračnim ugovorom?

DA NE DJELIMIČNO

14. Mislite li da je javnost u Srbiji dovoljno upoznata sa institutom predbračnog ugovora?

DA NE DJELIMIČNO

15. Jeste li upoznati sa načinom podjele imovine između supružnika ukoliko ne postoji predbračni/bračni ugovor?

Jesam, u potpunosti. Nisam, uopšte. Jesam, djelimično.

16. Sklapanje predbračnog ugovora:

- a. Ugrožava brak
- b. Učvršćuje brak
- c. Ne utiče na brak

17. Da li biste svom partneru/supružniku predložili sklapanje predbračnog/bračnog ugovora?

DA NE MOŽDA

18. Da li smatrate da bi predlaganje zaključenja bračnog ugovora dovelo do raskida vaše veze/braka?

DA NE MOŽDA

19. Sklapanje bračnog ugovora je štetno po emotivni život partnera.

DA NE MOŽDA

20. Da li ste protiv sklapanja predbračnog/bračnog ugovora?

DA NE DJELIMIČNO DA

21. U kojim slučajevima smatrate da treba zaključiti predbračni ugovor?

- a. kada postoji nesrazmerna visina primanja
- b. kada jedno od njih nema primanja
- c. kada jedno od njih ima firmu
- d. u bilo kojem slučaju
- e. ne smatram da treba zaključiti predbračni ugovor

22. Da li je sklapanje bračnog/predbračnog ugovora odraz:

- a. nepovjerenja prema izgledima da taj brak potraje
- b. nepovjerenja jednog supružnika prema drugom
- c. zrelosti partnera
- d. izbegavanja sporova
- e. pravne zaštite partnera
- f. drugo _____ (*dopišite šta*)

Može biti zaokruženo više odgovora

23. Predbračni ugovori se zaključuju samo u ekonomski razvijenim zemljama.

TAČNO NETAČNO DJELIMIČNO TAČNO

24. Bračni ugovor pruža pravnu sigurnost.

DA NE DJELIMIČNO

25. Nakon razvoda braka, uvijek je jedan supružnik oštećen sa imovinske strane.

TAČNO NETAČNO DJELIMIČNO TAČNO

26. Ukoliko jedan od supružnika ne radi i materijalno ne doprinosi porodici da li treba da dobije dio imovine stečene tokom trajanja braka?

DA, SVAKAKO NE, NIKAKO NEMAM MIŠLJENJE

27. Sklapanje bračnog ugovora je povoljno:

ZA ŽENU ZA MUŠKARCA PODJEDNAKO ZA ONOG KO VIŠE ZARAĐUJE

28. Da li biste sa svojim budućim supružnikom sklopili bračni ugovor?

DA NE MOŽDA

29. Zašto?

30. Da li ste sklopili bračni ugovor?

(ako ste u braku)

DA NE

31. Zašto?

10.2. Primjeri bračnog ugovora

PRIMJER 1

BRAČNI UGOVOR¹²⁹

Koji zaključuju dana __. __. ____ . godine ugovorne strane :

_____ iz __, ul. __ broj __ JMBG __ l.k. __ MUP __ (u daljem tekstu „suprug“/“budući suprug“)

_____ iz __, ul. __ broj __ JMBG __ l.k. __ MUP __ (u daljem tekstu „supruga“/“buduća supruga“)

Član 1.

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da su dana __ zaključili brak pred matičarom opštine __. Ugovorne strane kao supružnic i ovim Ugovorom regulišu svoje postojeće i buduće imovinske odnose.

Alternativa : Ugovorne strane saglasno izjavljuju da su dana nadležnom matičaru u opštini __ prijavili svoju nameru da zakluče brak, da su podnijeli odgovarajući zahtjev i da je zaključenje braka zakazano za __ godine.

Ugovorne strane kao budući supružnici (u daljem tekstu : supružnici) ovim Ugovorom regulišu svoje postojeće i buduće imovinske odnose.

Posebna imovina supružnika prije zaključenja braka

Član 2.

Suprug _____ ima u svojini, na dan zaključenja ovog Ugovora sljedeću nepokretnu i pokretnu imovinu:

¹²⁹Preuzeto sa: <https://www.overa.rs/bracnipredbracni-ugovor-o-imovinskim-odnosima.html>, 15.04.2020.

LISTA NEPOKRETNE IMOVINE

1. Stan u __ ul. __ br. __ stan br. __ u površini od __ m2 upisan u listu nepokretnosti __ KO __
2. Porodična stambena zgrada u __ ul. __ br. __ u površini od __ m2 upisana u listu nepokretnosti __ KO __
3. Njiva u __ KO __ kat.parcela __ u površini od __ upisana u listu nepokretnosti __ KO __
4. Šuma u __ KO __ kat.parcela __ u površini od __ upisana u listu nepokretnosti __ KO __

LISTA POKRETNE IMOVINE

1. Putnički automobil marke „ model „ reg.br. ____
2. Teretno vozilo marke „ model „ reg.br. ____
3. Umetnička slika slikara __, ime slike __ veličine __ x __ cm __

Supruga _____ ima u svojini, na dan zaključenja ovog Ugovora sljedeću nepokretnu i pokretnu imovinu:

LISTA NEPOKRETNE IMOVINE

1. Stan u __ ul. __ br. __ stan br. __ u površini od __ m2 upisan u listu nepokretnosti __ KO __
2. Porodična stambena zgrada u __ ul. __ br. __ u površini od __ m2 upisana u listu nepokretnosti __ KO __
3. Njiva u __ KO __ kat.parcela __ u površini od __ upisana u listu nepokretnosti __ KO __
4. Šuma u __ KO __ kat.parcela __ u površini od __ upisana u listu nepokretnosti __ KO __

LISTA POKRETNE IMOVINE

1. Putnički automobil marke „ model „ reg.br. ____

2. Teretno vozilo marke „“ model „“ reg.br. ____

3. Umetnička slika slikara __, ime slike __ veličine __ x __ cm

Svaki supružnik samostalno upravlja i raspolaže svojom posebnom imovinom i zadržava isključivo pravo svojine na toj imovini za vrijeme trajanja braka.

Član 3.

Imovina koju je supružnik stekao prije sklapanja braka predstavlja njegovu posebnu imovinu.

Imovina koju jedan od supružnika stekne u toku trajanja braka, nasljeđem, poklonom ili drugim pravnim poslom kojim se pribavljaju isključivo prava, predstavlja njegovu posebnu imovinu.

Imovina koju je supružnik stekao u toku trajanja braka diobom zajedničke imovine odnosno nasljeđem, poklonom ili drugim pravnim poslom kojim se pribavljaju isključivo prava predstavlja njegovu posebnu imovinu.

Ako je tokom trajanja zajedničkog života u braku došlo do neznatnog uvećanja vrijednosti posebne imovine jednog supružnika, drugi supružnik ima pravo na potraživanje u novcu srazmjerno svom doprinosu.

Ako je tokom trajanja zajedničkog života u braku došlo do znatnog uvećanja vrijednosti posebne imovine jednog supružnika, drugi supružnik ima pravo na udio u toj imovini srazmjerno svom doprinosu.

Član 4.

Supružnici su saglasni da međusobno koriste stvari koje čine nepokretnu i pokretnu imovinu navedenu u članu 2. ovog Ugovora u obimu koji je uobičajen za korišćenje te stvari.

U slučaju prestanka braka prestaje i međusobno pravo korišćenja pokretne i nepokretne imovine drugog supružnika.

Član 5.

Imovina koju su supružnici stekli radom ili korišćenjem prava intelektualne svojine u toku trajanja zajednice života u braku predstavlja njihovu zajedničku imovinu.

Na svu pokretnu i nepokretnu imovinu koju supružnici steknu u toku trajanja bračne zajednice različitim načinima sticanja ili radom (ostvareni prihodi, kupovina, vođenje poslova domaćinstva, staranje o djeci, staranje o imovini, igre na sreću kao i druge okolnosti od značaja za održavanje ili uvećanje vrednosti zajedničke imovine) primenjivat će se pravilo da svaki od supružnika ima pravo na 50% imovine uključujući i imovinu stečenu igrom na sreću osim ako supružnik koji je ostvario dobitak u igri na sreću ne dokaže da je u tu igru uložio posebnu imovinu.

Član 6.

Zajedničkom imovinom supružnici upravljaju i raspolazu zajednički i sporazumno s tim što se smatra da poslove redovnog upravljanja supružnik uvijek preuzima uz saglasnost drugog supružnika.

Supružnik ne može raspolagati svojim udjelom u zajedničkoj imovini niti ga može opteretiti pravnim poslom među živima.

Član 7.

Ako je poslije prestanka zajedničkog života u braku došlo do uvećanja vrijednosti zajedničke imovine, svaki supružnik ima pravo na potraživanje u novcu odnosno pravo na udio u uvećanoj vrijednosti srazmjerno svom doprinosu.

Član 8.

Smatra se da su supružnici izvršili diobu zajedničke imovine ako su u javni registar prava na nepokretnostima upisana oba supružnika kao suvlasnici na opredijeljenim udjelima.

Smatra se da je upis izvršen na ime oba supružnika i kada je izvršen na ime samo jednog od njih, osim ako nakon upisa nije zaključen pismeni sporazum supružnika o diobi zajedničke imovine odnosno bračni ugovor, ili je o pravima supružnika na nepokretnosti odlučivao sud.

Dioba zajedničke imovine

Član 9.

Diobom zajedničke imovine se smatra se utvrđivanje suvlasničkog odnosno supoverilačkog udjela svakog supružnika u zajedničkoj imovini.

Dioba zajedničke imovine može se vršiti za vrijeme trajanja braka i poslije njegovog prestanka.

Član 10.

Supružnici mogu zaključiti sporazum o deobi zajedničke imovine (sporazumna deoba).

Ako supružnici ne mogu da se sporazumeju o diobi zajedničke imovine, diobu zajedničke imovine vrši sud putem sudske diobe.

Pretpostavlja se da su udjeli supružnika u zajedničkoj imovini jednaki.

Veći udio jednog supružnika u sticanju zajedničke imovine zavisi od njegovih ostvarenih prihoda, vođenja poslova u domaćinstvu, staranja o djeci, staranja o imovini te drugih okolnosti od značaja za održavanje ili uvećanje vrijednosti zajedničke imovine.

Veći udio u sticanju zajedničke imovine utvrđuje se u istoj srazmjeri za sva prava i obaveze u trenutku prestanka zajednice života u braku.

Veći udio jednog supružnika u sticanju pojedinog prava iz zajedničke imovine može se utvrditi samo ako je to pravo ekonomski samostalno u odnosu na ostala prava iz zajedničke imovine, a supružnik je u sticanju tog prava učestvovao i prihodima od svoje posebne imovine.

Član 11.

Pravo na diobu zajedničke imovine imaju supružnici, nasljednici umrlog supružnika i poverioci onog supružnika iz čije se posebne imovine nisu mogla namiriti njihova potraživanja.

Član 12.

Stvari za ličnu upotrebu jednog supružnika pripadaju mu u isključivu svojину bez uračunavanja u njegov udio ako njihova vrijednost nije nesrazmjerno velika u odnosu na vrijednost zajedničke imovine i vrijednost stvari za ličnu upotrebu drugog supružnika.

Ako je vrijednost stvari iz stava 1. ovog člana nesrazmjerno velika, one pripadaju u isključivu svojину supružniku sa uračunavanjem u njegov udio.

Član 13.

Stvari namijenjene djetetu pripadaju u isključivu svojину supružniku koji vrši roditeljsko pravo bez uračunavanja u njegov udio.

Ako roditelji vrše roditeljsko pravo zajednički, nad stvarima namijenjenim djetetu imaju pravo zajedničke svojine.

Član 14.

Stvari za vršenje zanata ili zanimanja jednog supružnika pripadaju mu u isključivu svojину sa uračunavanjem u njegov udio.

Član 15.

Predmeti domaćinstva na kojima jedan supružnik nakon prestanka zajednice života u braku ima državinu u trajanju od najmanje tri godine pripadaju mu u isključivu svojину sa uračunavanjem u njegov udio.

Član 16.

Za sopstvene obaveze preuzete prije ili nakon sklapanja braka odgovara supružnik koji ih je preuzeo svojom posebnom imovinom, kao i svojim udjelom u zajedničkoj imovini.

Član 17.

Za obaveze preuzete radi podmirenja potreba zajedničkog života u braku, kao i za obaveze koje po zakonu terete oba supružnika, odgovaraju supružnici solidarno svojom zajedničkom i posebnom imovinom.

Supružnik koji je iz svoje posebne imovine podmirio zajedničku obavezu ima pravo na naknadu od drugog supružnika srazmjerno njegovom udjelu u zajedničkoj imovini.

Član 18.

Ovaj Ugovor se zaključuje na osnovu člana 29. i člana 188. Porodičnog zakona Republike Srbije.

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da su upoznate da se ovim Ugovorom isključuje zakonski režim zajedničke imovine i da ih je sudija na ovo upozorio.

Na sve što nije regulisano ovim Ugovorom primjenjivaće se Porodični zakon, Zakon o obligacionim odnosima, Zakon o nasljeđivanju i Zakon o osnovama svojinskopravnih odnosa.

Ovaj Ugovor stupa na snagu danom zaključenja braka u skladu sa propisima od kada ima punu pravnu snagu.

Alternativa za predbračni ugovor : Ovaj Ugovor stupa na snagu danom potpisivanja u skladu sa propisima od kada ima punu pravnu snagu.

Član 19.

U slučaju spora nadležan je sud u ___.

Ugovorne strane su poučene o važnosti ovog Ugovora i potvrđuju da im je ovaj Ugovor pročitao, da ga slobodnom voljom prihvataju i saglasno tome potpisuju.

Ugovor je sačinjen u ___ (___) istovjetnih primjeraka od kojih svaka ugovorna strana zadržava po ___ (___) primjerka a završen je zaključno sa ovom klauzulom.

Supruga

Suprug

Buduća

supruga

Budući

suprug

PRIMJER 2

BRAČNI UGOVOR

Zaključen u Pirotu, dana 30. avgusta 2010. godine između budućih supružnika:

- 1.) Marka S. iz Pirota, ulica Prvomajska, broj xx, JMBG 12129xxxxxxxx (u daljem tekstu: Budući suprug), s jedne strane i
- 2.) Magdalene P. iz Babusnice, ulica Pirotka, broj xx, JMBG 23119xxxxxxxx (u daljem tekstu: Buduća supruga), s druge strane.

Član 1.

Ugovorne strane saglasno konstatuju da će stupiti u brak dana 15. septembra 2010. godine, kog datuma je zakazano venčanje u opštini Pirot.

Član 2.

Ovim ugovorom budućí supružnici žele da regulišu svoje imovinske odnose na postojećoj i budućoj imovini.

Član 3.

Budući suprug je preduzetnik i pre zaključenja braka je stekao tri šlep vozila, marke Mercedes nosivosti 20 tona, kojima je protekle 2009. godine ostvarivao prosečan godišnji prihod od 450.000 dinara.

Član 4.

Budući suprug je vlasnik poslovnog prostora u Pirotu, ulica Skojevska, broj xx, koji se sastoji od kancelarijskog, garažnog i radioničkog dela, u ukupnoj površini od 170 kv. metara.

Član 5.

Budući suprug je vlasnik trosobnog stana koji se nalazi u Pirotu, ulica Prvomajska, broj xx, površine 65 kv. metara, upisan u javni registar nepokretnosti Pirot, rešenjem broj xxx-xx od 25. juna 1990. godine, kao njegova isključiva svojina.

Budući supružnici su se sporazumeli da po zaključenju braka zajedno stanuju u stanu iz prethodnog stava.

Član 6.

Buduća supruga je frizer, zaposlena u svom frizerskom salonu "xxxxx" koji se nalazi u Babušnici, ulica Pirotška broj xx.

Poslovni prostor u površini od 30 kv. metara u njenoj isključivoj je svojini, upisanoj u javnom registru nepokretnosti Babušnica, rešenjem broj xxx-xx od 12. maja 2008. godine.

Član 7.

Buduća supruga je isključivi vlasnik dvosobnog stana, površine 45 kv. metara, koji se nalazi u Babušnici, ulica Pirotška, broj xx, upisan kao njena isključiva svojina u javni registar nepokretnosti Babušnica, rešenjem broj xxx-xx od 12. maja 2008. godine.

Član 8.

Ugovorne strane su se sporazumele da Buduća supruga odmah po zaključenju braka i preseljenju u stan Budućeg supruga, svoj stan izda u zakup.

Član 9.

Nepokretnosti navedene u prethodnim članovima ugovora ostaju posebna svojina budućih supružnika, prema stanju svojine koje postoji pre zaključenja braka.

Posebni imovinski režim na navedenim nepokretnostima važiće tokom braka i važenja ovog ugovora, kao i u slučaju prestanka braka.

Član 10.

Svi prihodi koje ugovorne strane budu ostvarivale u obavljanju svojih delatnosti po sklapanju braka, kao i prihodi od zakupnine od stana Buduće supruge, predstavljace zajedničku imovinu, na koju će se primenjivati zakonski imovinski režim.

Član 11.

Zajedničku imovinu predstavljace i sve nepokretne i pokretne stvari veće vrednosti (automobil i slično), kao i sredstva rada i oprema za obavljanje šleperske i frizerske delatnosti, koje tokom braka budu nabavljene iz prihoda navedenih u prethodnom članu ugovora.

Član 12.

Ugovorne strane su saglasne da će u slučaju promjenjenih okolnosti čije dejstvo ne budu mogle da izbegnu ili otklone, sporazumno pristupiti reviziji ovog ugovora, u cilju ostvarivanja zajedničkih bračnih interesa i naročito interesa buduće zajedničke dece.

Član 13.

U slučaju prestanka braka, posebna imovina koju su ugovorne strane stekle pre zaključenja braka zadržaće isti imovinski status.

Član 14.

O podeli zajedničke imovine, koju steknu prihodima od svojih delatnosti, ugovorne strane će u slučaju prestanka braka zaključiti pismeni sporazum, sudski ili vansudski, pri čemu će naročito voditi računa o interesima zajedničke dece.

Član 15.

Eventualni spor iz ovog ugovora rešavaće stvarno nadležan sud u Pirotu.

Član 16.

Slobodno izraženu volju za zaključenje ovog ugovora ugovorne strane će izraziti i pred sudijom X.X., suda u Pirotu u postupku njegove overe, u smislu člana 188. stav 2. Porodičnog zakona.

Član 17.

Ovaj ugovor je sačinjen u pet istovetnih primeraka, po dva za obe ugovorne strane, a jedan primerak za sud prilikom overe.

BUDUĆA SUPRUGA

BUDUĆI SUPRUG

Prilog 3.

10.3. Upit i odgovor Javnobeležničke komore Srbije

Molba za dostavljanje podataka

Примљене x

Jasmina Pljakić <j.pljakic@uninp.edu.rs>

пон 20. апр 11:40

коме jks ▾

Poštovani,

U svrhu naučnog istraživanja na temu doktorske disertacije pod nazivom "Bračni ugovor u R. Srbiji" molimo Vas da nam dostavite sledeće podatke:

- Broj sklopljenih bračnih ugovora za teritoriju R. Srbije u periodu od 2014-2019. godine;

- Broj sklopljenih bračnih ugovora za teritoriju Novog Pazara u periodu od 2014-2019. godine.

Smatramo veoma značajnim istražiti institut bračnog ugovora kao instrumenta za smanjenje broja sporova između supružnika. Ujedno, na ovaj način želimo popularizovati sklapanje bračnog ugovora.

Podaci će nam biti veoma značajni za procenu i istraživanje, te Vas molimo da nam dostavite tražene podatke.

Unapred se zahvaljujemo.

—

S poštovanjem,

msc Jasmina Nikšić

Asistent na Departmanu za pravne nauke

Mob: +38164/8891626

Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru

Dimitrija Tucovića bb, Novi Pazar

+38120316634

JAVNOBELEZNICKA KOMORA SRBIJE <jks@jks.rs>

сре 17. јун 14:40

коме ja ▾

Хрватски ▾ > српски ▾ Преведи поруку

Искључи за: хрватски x

Поштована,

Поводом Ваше молбе за достављање података који се односе на број склопљених брачних уговора за територију Републике Србије у периоду од 2014-2019. године, као и број склопљених брачних уговора за територију Новог Пазара у периоду од 2014-2019. године, обавештавамо Вас да Јавнобележничка комора Србије не поседује тражене податке нити води евиденцију о истим.

С поштовањем,

JAVNOBELEZNICKA
KOMORA
SRBIJE

Београд – Савски венац

Мачков камен бр.14

Tel: +381 11 26 20 104

+381 11 26 20 105

+381 11 26 20 122

E-mail: jks@jks.rs

www.beleznik.org